

SOBA S POGLEDOM

EDWARD MORGAN FORSTER

SADRŽAJ

PRVI DIO	1
Prvo poglavlje: Bertolini	2
Drugo poglavlje: U Santa Croceu bez bedekera	14
Treće poglavlje: Glazba, ljubičice i riječ na “ž”	28
Četvrto poglavlje	37
Peto poglavlje: Mogućnosti ugodnog izleta	44
Šesto poglavlje: Velečasni Arthur Beebe, velečasni Cuthbert Eager, gospodin Emerson, gospodin George Emerson, gospođica Eleanor Lavish, gospođica Charlotte Bartlett i gospođica Lucy Honeychurch voze se kočijama kako bi razgledali vidik što se pruža s uzvisine. Voze ih Talijani.	56
Sedmo poglavlje: Vraćaju se	67
DRUGI DIO	78
Osmo poglavlje: Čovjek iz srednjeg vijeka	79
Deveto poglavlje: Lucy kao umjetničko djelo	93
Deseto poglavlje: Cecil kao šaljivac	107
Jedanaesto poglavlje: U lijepo namještenom stanu gospođe Vyse	116
Dvanaesto poglavlje	121
Trinaesto poglavlje: Kako je bojler gospođice Bartlett bio vrlo zamoran	131
Četrnaesto poglavlje: Kako se Lucy hrabro suočila s vanjskim okolnostima	140

Petnaesto poglavlje: Unutarnja katastrofa	147
Šesnaesto poglavlje: Laganje Georgeu	161
Sedamnaesto poglavlje: Laganje Cecilu	169
Osamnaesto poglavlje: Laganje gospodinu Beebeu, gospođi Honeychurch, Freddyju i slugama	175
Devetnaesto poglavlje: Laganje gospodinu Emersonu	191
Dvadeseto poglavlje: Kraj srednjeg vijeka	207
O autoru	213
Impresum	215

PRVI DIO

PRVO POGLAVLJE: BERTOLINI

- *Signora* [1] to nije smjela učiniti - reče gospođica Bartlett. - Doista to nije smjela učiniti. Obećala nam je sobe s pogledom okrenute prema jugu i jednu pokraj druge, a ove su sobe na sjevernoj strani, gledaju na dvorište i prilično su udaljene. Oh, Lucy!

- I još taj njezin kokni! - odvrati Lucy koju je dodatno rastužio *Signorin* neočekivani izgovor. - Ovo bi mogao biti i London. - Pogleda Engleze koji su sjedili za stolom u dva reda, redenik bijelih boca vode i crvenih boca vina što se protezao između njih, bogato uokvirene portrete pokojne kraljice i pokojnog slavnog pjesnika koji su visjeli iza njih i poruku anglikanske crkve (riječi velečasnog Cuthberta Eagera, oksfordskog magistra znanosti), što je osim slika bio jedini ukras na zidu. - Charlotte, nemate li i vi osjećaj da bismo mogle biti u Londonu? Jedva mogu vjerovati da se odmah iza vrata nalazi toliko drugih stvari. To je vjerojatno zbog velikog umora.

- Od ovog je mesa sigurno pripremana juha - reče gospođica Bartlett, spuštajući viljušku.

- Tako bih željela vidjeti Arno. Sobe koje nam je *Signora* obećala u svom pismu gledale bi na Arno. *Signora* doista nije smjela ovako postupiti. Ah, to je sramotno.

- Meni je kakav god kutak po volji - nastavi gospođica Bartlett. - Ali doista nije u redu da ti ostaneš bez pogleda.

Lucy osjeti da se ponijela sebično. - Charlotte, ne smijete me razmaziti, naravno da i vi morate imati pogled na Arno. Doista to mislim. Prva slobodna soba s pročelja...

- Ti je moraš dobiti - reče gospođica Bartlett, čije je putne troškove dijelom platila Lucyna majka - bilo je to dobročinstvo na koje je često s taktom aludirala.

- Ne, ne, vi je morate uzeti.

- Ostajem pri svome. Lucy, tvoja majka nikad mi ne bi oprostila.

- Nikad ne bi oprostila meni.

Glasovi dama postajali su sve življi i - tužnoj istini za volju - pomalo svadljivi. Bile su umorne i prepirale su se pod krinkom nesebičnosti. Nekoliko njihovih susjeda izmijenilo je poglede, a jedan od njih - jedan od loše odgojenih ljudi kakvi se sreću u inozemstvu - nagnuo se preko

stola i nasilno umiješao u njihovu raspravu. Reče:

- Ja imam pogled, ja imam pogled.

Gospođica se Bartlett trgne. Bilo je uobičajeno da ih ljudi u pansionu dan ili dva promatraju prije nego što im se obrate, a često ne bi otkrili jesu li podobne za razgovor dok ne bi otišle. Znala je da je čovjek koji im se nametnuo loše odgojen još i prije nego što ga je okrnula pogledom. Bio je to starac krupne građe, iskrena, obrijana lica s velikim očima. U tim je očima bilo nečeg djetinjeg, iako to nije bila staračka podjetinjenost. Gospođica Bartlett trudila se dokučiti taj izraz dok joj se pogled spuštao na njegovu odjeću. Nije joj se svidjela. Vjerojatno se pokušavao zbližiti s njima prije nego što one to i shvate. Stoga se, kad joj se obratio, pretvarala da je zbunjena, a tad reče:

- Pogled? Aha, pogled! Kako je lijepo imati pogled!

- Ovo je moj sin - reče starac. - Zove se George. I njegova soba ima pogled.

- Oh - reče gospođica Bartlett, prekinuvši Lucy, koja se upravo spremala progovoriti.

- Želim reći - nastavio je, - da možete uzeti naše sobe, a mi ćemo uzeti vaše. Zamijenit ćemo se.

Ovo je užasnulo turiste koji su pripadali staležu dobro odgojenih ljudi i oni su suosjećali s novim gošćama. U odgovor, gospođica Bartlett otvori usta najmanje što je mogla i reče:

- Puno vam hvala, doista, ali to ne dolazi u obzir.

- Zašto? - upita starac držeći obje šake na stolu stisnute u pesnice.

- Jer takvo što uopće ne dolazi u obzir. Hvala vam.

- Znate, ne volimo uzimati... - počela je Lucy. Njezina rođakinja opet je prekine.

- Ali zašto? - uporno će on. - Žene vole lijepe vidike, muškarcima to nije važno.

On lupi pesnicama o stol poput zločesta djeteta i okrene se prema sinu govoreći: - George, uvjeri ih!

- Očito je da bi trebale uzeti sobe - reče sin. - Nemam što dodati.

Dok je govorio nije gledao dame, ali glas mu je zvučao zbunjeno i tužno. I Lucy je bila

zbunjena, no shvatila je da su se našli u situaciji poznatoj kao „ružna scena“ i imala je čudan osjećaj da se sukob, kad god ti neodgojeni turisti progovore, sve više širi i produbljuje, do trena kad se više ne radi o sobama i pogledima, već o... eto, nekim posve drugačijim stvarima, čije postojanje ranije nije uočila. Starac je sad gotovo divlje napadao gospođicu Bartlett: „Zašto se ne bi zamijenila?“, „Čemu uopće može prigovoriti?“, „Oni bi se iselili za pola sata“.

Gospođica Bartlett, iako vješta u nijansiranju razgovora, bila je nemoćna pred tim surovim ponašanjem. Bilo je nemoguće prekoriti nekoga tko je toliki prostak. Lice joj se crvenilo od nezadovoljstva. Pogledala je uokolo kao da govori: „Zar ste svi takvi?“, a dvije sitne starije dame koje su sjedile dalje za stolom s maramama prebačenim preko naslona stolaca uzvrate pogled jasno joj poručujući: „Mi nismo, mi smo uljuđene“.

- Pojedi večeru, draga – reče ona Lucy i opet poče prevrtati meso kojeg se ranije odrekla.

Lucy promrmlja kako se ljudi koji im sjede nasuprot čine vrlo čudnima.

- Pojedi večeru, draga. Ovaj je pansion promašaj. Sutra ćemo promijeniti smještaj.

Tek što je izrekla ovu okrutnu odluku, predomisli se. Zavjese na kraju prostorije razmaknu se otkrivši svećenika, zdepastog, ali privlačnog, koji požuri naprijed kako bi zauzeo mjesto za stolom, veselo se ispričavajući što kasni. Lucy, koja još nije bila usvojila društvene norme ponašanja, odmah ustane uzvikujući:

- Oh, oh, pa to je gospodin Beebe! O, kako je to divno! O, Charlotte, sad moramo ostati koliko god sobe bile loše. Oh!

Gospođica Bartlett doda suzdržanim tonom:

- Kako ste, gospodine Beebe? Vjerujem da nas se više ne sjećate: gospođica Bartlett i gospođica Honeychurch. Bile smo u Tunbridge Wellsu kad ste onog strašno hladnog Uskrsa pomagali vikaru Crkve svetog Petra.

Svećenik, koji je odavao raspoloženje čovjeka na odmoru, nije se sjećao dama onako jasno kao što su se one sjećale njega, ali im je ljubazno prišao prihvativši sjesti na stolac koji mu je pokazala Lucy.

- *Tako* mi je drago što vas vidim – reče djevojka koja je bila u stanju duhovnog gladovanja i rado bi se bila družila i s konobarom kad bi joj njezina rođakinja to dopustila.

- Zamislite kako je svijet malen. Sve je ovo još neobičnije zbog Summer Streeta.
- Gospođica Honeychurch živi u župi Summer Street – reče gospođica Bartlett pojašnjavajući praznine – i u razgovoru mi je spomenula da ste upravo prihvatili službu...
- Da, majka mi je to javila prošlog tjedna. Nije znala da sam vas upoznala u Tunbridge Wellsu, no odmah sam joj otpisala i rekla da je gospodin Beebe...
- Točno – reče svećenik. – U lipnju se selim u rektorat u Summer Streetu. Imam sreće što su me imenovali u tako krasan kraj.
- Oh, kako mi je drago. Naša je kuća poznata pod imenom Windy Corner [2].

Gospodin Beebe se nakloni.

- Uglavnom, u njoj živimo majka, moj brat i ja, iako njega ne vodimo baš često u crkvu... hoću reći, crkva je prilično daleko.
- Lucy, najdraža, dopusti gospodinu Beebeu da povečera.
- Večeram, hvala vam, i jelo mi prija.

Bilo bi mu draže razgovarati s Lucy, čijeg se sviranja sjećao, nego s gospođicom Bartlett, koja je vjerojatno pamtila njegove propovjedi. Upitao je djevojku poznaje li dobro Firencu i dobio ponešto opširan odgovor da je tamo prvi put. Zadovoljstvo je dati savjet onima koji su tek stigli, a on je bio za to prava osoba.

- Nemojte zanemariti okolicu – bio je zaključak njegovih uputa. – Prvog lijepog popodneva odvezite se u Fiesole, i to kroz Sattignano ili nekim sličnim putem.
- Ne! – uzvikne glas na čelu stola. – Griješite, gospodine Beebe. Prvog lijepog popodneva vaše dame moraju u Prato [3].
- Ova dama izgleda tako pametno – šapne gospođica Bartlett svojoj rođakinji. – Imamo sreće.

I doista, zapljusnula ih je savršena bujica informacija. Ljudi se im govorili što trebaju vidjeti i kada, kako zaustaviti električni tramvaj, kako se riješiti prosjaka, koliko dati za bugaćicu za pergamente i koliko će im ovo mjesto prirasti srcu. Stanovnici pansiona Bertolini gotovo su oduševljeno odlučili kako one udovoljavaju da ih se uključi u razgovor. Kamo god bi

pogledale ljubazne dame su se osmjehevale i dovikivale im, a sve ih je nadglasavao glas pametne dame koja je uzvikivala:

- Prato! Moraju obići Prato! To je mjesto tako dražesno zapušteno da se to ne može izraziti riječima. Volim ga; kao što znate, uživam u odbacivanju zabrana koje nam nameće ugled.

Mladić koji se zvao George pogleda pametnu damu, a zatim se zlovoljno vrati jelu na tanjuru. On i njegov otac očito nisu povoljno ocijenjeni za razgovor. Lucy usred svog uspjeha pronađe vremena poželjeti da jesu. Nije joj činilo dodatno zadovoljstvo kad bi tko bio prezren, i nakon što je ustala kako bi pošla okrenula se i lagano, nervozno naklonila dvojici odbačenih gostiju. Otac to nije opazio, sin je vidio, ali joj nije uzvratio naklonom, već je podigao obrve i nasmiješio se; činilo se kao da se smiješi kroz nešto.

Požurila je za svojom rođakinjom koja je već nestala iza zavjesa – zavjesa što bi čovjeka tresnule po licu i koje su se činile teškima ne samo zbog težine platna. Iza njih je stajala prevrtljiva signora klanjajući se svojim gostima, želeći im ugodnu večer, a u tome su joj pomagali 'Enery, njezin dječčić i Victorier [4], njezina kći. Bila je to neobična, malena predstava, taj pokušaj koknija da dočaraju južnjačku ljupkost i ljubaznost, a još je čudniji bio salon koji se trudio nadmašiti solidnu udobnost kakva bloomsburyjskog [5] pansiona. Zar je ovo doista bila Italija?

Gospođica Bartlett već je sjedila na tvrdo podstavljenom naslonjaču koji je bojom i oblikom nalikovao rajčici. Razgovarala je s gospodinom Beebeom, a dok je govorila njezina se dugačka, uska glava polako i ravnomjerno zibala naprijed-natrag kao da njome razbija kakvu nevidljivu prepreku.

- Beskrajno smo vam zahvalne – rekla je. – Prva je večer tako važna. Dok niste stigli četvrt sata bile smo izložene osobitoj neugodnosti.

On reče da mu je žao.

- Zna li slučajno ime starca koji je tijekom večere sjedio preko puta?

- Emerson.

- Je li on vaš prijatelj?

- U prijateljskim smo odnosima – onoliko koliko to ljudi jesu u pansionima.

- Onda neću reći više ništa.

Gospodin Beebe je blago potakne i ona reče nešto više.

- Ja sam zapravo pratilja svoje mlade rođakinje Lucy i bila bi ozbiljna stvar kad bih joj stvorila obveze prema ljudima o kojima ne znamo ništa - zaključi. - Njegovo je ponašanje bilo pomalo nedolično. Nadam se da sam postupila kako je najbolje.

- Ponijeli ste se vrlo prirodno - reče. Činilo se da razmišlja, a za nekoliko trenutaka doda: - Isto tako mislim da ne bi bilo mnogo štete ni da ste prihvatili.

- Ne bi bilo štete, naravno. Ali ne možemo si stvarati obveze.

- On je vrlo neobičan čovjek - odvrati gospodin Beebe. Opet je oklijevao, a tad reče blago: - Mislim da ne bi iskoristio vaš pristanak, niti bi očekivao da pokažete zahvalnost. On ima vrlinu - ako to jest vrlina - da govori točno ono što misli. Ima sobe do kojih mu nije stalo i misli da bi vama više značile. Nije razmišljao o tome da vam stvori obvezu niti je razmišljao ponaša li se pristojno. Tako je teško - barem je meni teško - shvatiti ljude koji govore istinu.

Lucy je bila zadovoljna i reče: - Nadala sam se da je on drag čovjek, uvijek se nadam da će ljudi imati dobre namjere.

- Vjerujem da je drag; drag i zamoran. Različit sam od njega u gotovo svakom pogledu koji je imalo važan, pa tako očekujem - štoviše, nadam se - da ćete i vi biti drukčiji. Ali on je od one vrste ljudi s kojima se čovjek prije ne slaže, nego što ih osuđuje. Kad je tek stigao, nije čudo da su mu ljudi okrenuli leđa. Nema takta i ne ponaša se uglađeno - time ne mislim reći da je neuljudan - a svoja uvjerenja ne želi zadržati za sebe. Skoro smo se požalili na njega našoj snuždenoj *Signori*, no drago mi je što mogu reći da smo od toga odustali.

- Trebam li po tome zaključiti da je socijalist? - upita gospođica Bartlett. Gospodin Beebe potvrdi ovaj prikladan naziv, a usne mu blago zadrhte.

- A vjerojatno je i svog sina odgojio da bude socijalist?

- Jedva poznajem Georgea, jer još nije naučio kako razgovarati s ljudima. Čini se simpatičnim i mislim da je pametan. Naravno, ima sve manire svog oca, a posve je moguće da je i on socijalist.

- Oh, puno mi je lakše što ste mi to rekli - reče gospođica Bartlett. - Dakle, mislite li da sam

ipak trebala prihvatiti njihovu ponudu? i da sam se ponijela uskogrudno i sumnjičavo?

- Ne, nikako - odgovorio je. - Uopće to nisam rekao.

- Ali ne bih li se svakako trebala ispričati zbog svog očito neuljudnog ponašanja?

Odvratio je pomalo razdražljivo da je to posve nepotrebno i ustao krenuvši prema sobi za pušenje.

- Jesam li mu dosađivala? - upita gospođica Bartlett čim ga se više nije bilo na vidiku. - Zašto si samo šutjela, Lucy? Sigurna sam da su mu draži mlađi ljudi. Nadam se da ga nisam prisvojila samo za sebe. Ponadala sam se da će cijelu večer razgovarati s tobom, kao i za vrijeme jela.

- On je drag - uzvikne Lucy. - Baš je onakav kakvim ga pamtim. Čini se da u svakom vidi dobro. Nitko ne bi pomislio da je svećenik.

- Draga moja Lucia...

- Ali znate na što mislim, i znate kako se svećenici obično smiju; gospodin Beebe se smije poput običnog čovjeka.

- Smiješna djevojčice! Kako me podsjećaš na svoju majku. Pitam se hoće li se i njoj svidjeti gospodin Beebe.

- Sigurna sam da hoće. A svidjet će se i Freddyju.

- Mislim da će se svidjeti svima u Windy Corneru. Taj kraj je tako moderan. Ja sam naviknuta na Tunbridge Wells gdje svi beznadno kasnimo za vremenom.

- Da - reče Lucy snuždeno.

U zraku se osjećalo ozračje neodobravanja, no Lucy nije mogla dokučiti odnosi li se to na nju, na gospodina Beebea, na pomodne stanovnike Windy Cornera ili na učmali svijet Tunbridge Wellsa. Pokušala je utvrditi odakle dolazi ali je, kao i obično, pogriješila. Gospođica Bartlett ustrajno je poricala da itko negoduje i dodala:

- Bojim se da me doživljavaš kao vrlo zamornu družicu.

Djevojka opet pomisli: „Sigurno sam se ponijela sebično ili neljubazno; moram biti pažljivija.

Charlotte je tako neugodno što je siromašna.“

Srećom, jedna od sitnih starijih dama koja se već neko vrijeme dobroćudno smiješila sad im pride i upita smije li sjesti na mjesto gdje je ranije sjedio gospodin Beebe. Dobila je dopuštenje i počela potihom čavrljati o Italiji, o tome kako je iznenada odlučila otputovati tamo, o uspjehu kojim je nagrađena njezina brza odluka, o poboljšanju sestrina zdravlja, o tome da je noću nužno zatvoriti prozore u spavaćim sobama, a ujutro temeljito isprazniti boce s vodom. O ovim je temama govorila zanimljivo i možda im je više vrijedilo posvetiti pažnju nego umnom razgovoru o gvelfima i gibelinima [6] što se burno vodio na drugom kraju prostorije. Ispričala je kako ju je zadesila istinska nesreća, a ne tek neugodna epizoda one večeri u Veneciji kad je u spavaćoj sobi pronašla nešto što je mnogo gore od buhe, ali je bolje nego kakav drugi užas.

- Ali ovdje ste sigurni kao u Engleskoj. Signora Bertolini je baš Engleskinja..

- Ipak, naše sobe zaudaraju - odvrati sirota Lucy. - Užasava nas odlazak na počinak.

- Oh, onda vam sobe gledaju na dvorište. - Dama uzdahne. - Da je bar gospodin Emerson imao više takta! Tijekom večere nam je bilo tako žao zbog vas.

- Mislim da je namjeravao biti ljubazan.

- Nesumnjivo jest - reče gospođica Bartlett. - Gospodin Beebe me upravo prekorio zbog moje sumnjičave naravi. Naravno, suzdržavala sam se zbog svoje rođakinje.

- Naravno - potvrdi sitna stara dama i obje promrmljaju da čovjek ne može biti dovoljno oprezan kad se radi o mladoj djevojci.

Lucy je pokušavala djelovati smjerno, ali nije mogla izbjeći da se ne osjeća poput obične budale. Kod kuće se prema njoj nitko nije ophodio s oprezom, ili bar to ona nije primijetila.

- Kad je riječ o starom gospodinu Emerson, ne mogu reći. Ne, on nema takta, ipak, jeste li ikad primijetili da ima ljudi koji se ponašaju posve neuglađeno, ali istovremeno i lijepo?

- Lijepo? - odvrati gospođica Bartlett zbunjena tom riječi. - Nisu li ljepota i tankoćutnost istovjetne?

- Čovjek bi pomislio da jesu - reče dama bespomoćno. - Ipak, ponekad mislim kako je sve to vrlo komplicirano.

Nije rekla više ništa o tome jer se opet pojavio gospodin Beebe i djelovao je vrlo zadovoljno.

- Gospođice Bartlett! - uzvikne. - S vašim sobama sve je sređeno. Tako mi je drago. Gospodin Emerson je govorio o tome u pušionici, a kako sam u sve bio upućen ohrabrio sam ga da opet iznese svoju ponudu. Dopustio mi je da dođem i ponovo vas upitam za pristanak. Bit će mu tako drago.

- O, Charlotte! - uzvikne Lucy obraćajući se svojoj rođakinji. - Sad moramo uzeti sobe. Starac je drag i ljubazan koliko god je to moguće.

Gospođica Bartlett je šutjela.

- Bojim se da sam bio previše nametljiv - reče gospodin Beebe nakon kraće šutnje. - Moram se ispričati što sam se umiješao.

Silno nezadovoljan okrene se kako bi otišao. Tek tada gospođica Bartlett odvratila:

- Moje osobne želje, najdraža Lucy, nevažne su u usporedbi s tvojima. Bilo bi doista okrutno kad bih te sprečavala da činiš što želiš u Firenci kad sam ovdje samo tvojom dobrotom. Ako želiš da izbacim ovu gospodu iz njihovih soba, učinit ću to. Hoćete li onda, gospodine Beebe, ljubazno reći gospodinu Emersonu da prihvaćam njegovu velikodušnu ponudu, te ga uputiti k meni kako bih mu mogla osobno zahvaliti?

Dok je govorila povisila je ton; čuo ju je cijeli salon i zamro je razgovor o gvelcima i gibelinima. Svećenik, proklinjući u sebi ženski rod, nakloni se i ode prenijeti njezinu poruku.

- Zapamti Lucy, u ovo sam upletena samo ja. Ne želim da ti išta prihvatiš. Svakako mi udovolji u tome.

Gospodin Beebe se vratio i prilično nervozno reče:

- Gospodin Emerson je zauzet, ali ovdje je umjesto njega njegov sin.

Mladić je s visine zurio u tri dame koje su se osjećale kao da sjede na podu, tako su nisko bili njihovi naslonjači.

- Moj otac je u kupaonici, pa mu ne možete osobno zahvaliti - reče. Ali sve što mi poručite prenijet ću mu odmah čim izađe.

Gospođica Bartlett nije bila dorusla spominjanju kupaonice. Sva je njezina zajedljiva

uljudnost bila upućena u krivom smjeru. Mladi gospodin Emerson postigao je dojmljivu pobjedu, na veliko zadovoljstvo gospodina Beebea i na Lucynu potajnu radost.

- Siroti mladić! - reče gospođica Bartlett čim je otišao. - Kako je samo ljut na oca zbog soba! Na jedvite jade ostaje uljudan.

- Vaše će sobe biti spremne za otprilike pola sata - reče gospodin Beebe. Zatim se, dok je prilično zamišljeno promatrao obje rođakinje, povuče u svoje odaje kako bi se posvetio vođenju dnevnika filozofskih misli.

- O, Bože! - uzdahne sitna stara dama i zadrhti kao da su svi nebeski vjetrovi propuhali prostoriju. - Gospoda katkad ne razumiju... - glas joj zamre, no činilo se da je gospođica Bartlett shvaća i razvio se razgovor u kojem su glavnu ulogu imala gospoda koja nisu potpuno razumjela stvari. Lucy, koja nije razumjela ni jedne ni druge, preostalo je zabaviti se knjigama. Uzevši u ruke Baedekerov vodič po sjevernoj Italiji posvetila se pamćenju najvažnijih datuma firentinske povijesti jer je čvrsto odlučila da će sutra uživati. Tako je proteklo dobro utrošenih pola sata, i gospođica Bartlett konačno ustane s uzdahom i reče:

- Mislim da se sad treba odvažiti. Ne Lucy, ti ostani. Ja ću nadgledati preseljenje.

- Baš sve radite sami - reče Lucy.

- Naravno, draga, to mi je dužnost.

- Ali htjela bih vam pomoći.

- Ne, draga.

Kako je Charlotte bila puna energije! I kako je bila nesebična! Takva je bila cijelog života, ipak, na ovom putu po Italiji nadmašila je samu sebe. Lucy je to osjećala, ili se bar trudila osjetiti, a ipak ju je obuzeo duh pobune zbog kojeg se pitala nije li čin prihvatanja mogao biti manje ugrađen, a ljepši. Kako god bilo, Lucy je ušla u svoju sobu, bez ikakvog osjećaja zadovoljstva.

- Želim ti objasniti zbog čega sam uzela veću sobu - reče gospođica Bartlett. - Naravno da sam je trebala dati tebi, no saznala sam da je pripadala mladiću, i sigurna sam da se tvojoj majci to ne bi svidjelo.

Lucy je bila zbunjena.

- Ako prihvaćaš uslugu, pristojnije je da si stвориš dug prema njegovu ocu nego njemu. Imam veliko životno iskustvo, na svoj skroman način, i znam u kom smjeru stvari mogu krenuti. Ipak, gospodin Beebe je takav jamac da oni neće ni pomisliti na takve stvari.

- Sigurna sam da majka ne bi imala ništa protiv toga - reče Lucy, ali opet je obuze osjećaj da tu postoje neki veći i neočekivani razlozi.

Gospođica Bartlett samo uzdahne i obgrli je zaštitničkim zagrljajem poželjevši joj laku noć. Lucy se zbog ovog osjećala smušeno i kad je stigla u svoju sobu otvori prozor i udahne čisti noćni zrak, razmišljajući o ljubaznom starcu koji joj je omogućio da vidi odraz svjetala što su plesala u Arnu, čemprese San Miniata i predgorja Apenina, crna ispod izlazećeg mjeseca.

Gospođica Bartlett je u svojoj sobi sklopila kapke na prozorima, zaključala vrata i zatim obišla apartman kako bi vidjela što se nalazi u unutrašnjosti ormara i ima li kakvih komora ili tajnih ulaza. Tad ugleda iznad umivaonika priboden list papira na kojem je bio nacrtan golem upitnik i ništa više.

- Što to znači? - pomislila je i oprezno ga ispitala pri svjetlosti svijeće. Isprva joj se činio beznačajnim, no postupno se pretvarao u mrsku prijetnju, naznaku zla. Obuze je poriv da ga uništi, ali se srećom sjeti da to nema pravo učiniti jer je sigurno pripadao mladom gospodinu Emersonu, pa ga pažljivo otkvači stavivši ga između dva lista upijajućeg papira kako bi ostao čist. Tad završi provjeru sobe, već po navici teško uzdahne i ode na počinak.

[1] tal. gospođa

[2] „Vjetroviti kutak“

[3] Industrijski grad u neposrednoj blizini Firence; iz turističkog gledišta gđa Lavish daje vrlo čudnu preporuku.

[4] Henry i Victoria, prema govoru Cockney (nižeg i srednjeg stalež aistočnog Londona, ali i općenito londonskih predgrađa, ovisno o kontekstu).

[5] Ugladen i pomodan dio zapadnog Londona.

[6] Suparničke političke struje u srednjovjekovnoj Italiji i Njemačkoj. Od 12. st. gvelfe se

smatra papistima, a gibeline carskom strankom. Poznat je utjecaj ovog sukoba na Danteov životopis.

DRUGO POGLAVLJE: U SANTA CROCEU BEZ BEDEKERA

Bilo je ugodno probuditi se u Firenci, otvoriti oči u svijetloj, praznoj sobi s podom od crvenih pločica koje su izgledale čisto, iako nisu bile takve, s oslikanim stropom na kojem su se ružičasti grifoni i plavi anđelci zaigrano igrali u šumi žutih violina i fagota, a bilo je ugodno i širom rastvoriti prozore, pričepiti prste nepoznatim škurama, nagnuti se van u sunčev sjaj, u krajolik sazdan od divnih brda, drveća, crkava od mramora s druge strane obale, dok odmah ispod rijeka Arno žubori duž obzidane obale.

S druge strane rijeke, na pjeskovitom žalu, muškarci su radili služeći se lopatama i sitima, a na rijeci je bio brod gdje su također bili marljivo zaposleni, s nekim tajnovitim ciljem. Ispod prozora projurio je električni tramvaj. U vagonu nije bilo nikog osim jednog turista, no bočne su stube bile prepune Talijana koji su radije stajali. Djeca su se pokušavala držati vješajući se duž gazišta na stražnjoj strani vagona, a kondukter im je bez imalo zlobe pljuvao u lice kako bi ih natjerao da se puste i siđu.

Tada su se pojavili vojnici – pristali, iako preniski muškarci – svaki je nosio naprtnjaču pokrivenu otrcanim krznom i dugačak kaput što je bio skrojen za nekog krupnijeg vojnika. Uz njih su koračali časnici izgledajući smiješno i neustrašivo, a pred njima su hodali maleni dječaci koji su izvodeći salta pratili ritam orkestra. Tramvaj se zapleo u njihove neuredne redove i puzio naprijed bolno poput gusjenice u mravinjaku. Jedan je dječak pao, a kroz nadsvodeni prolaz izašlo je nekoliko bijelih volova. Doista, da nije bilo mudrog savjeta starca koji je prodavao kukice za dugmad, cesta se možda uopće ne bi raskršila.

Mnogo dragocjenih sati može se izgubiti u promatranju ovakvih banalnosti, a putnik koji je došao u Italiju da bi proučavao opipljive vrijednosti Giottovih slika ili papinsku pokvarenost mogao bi se vratiti ne zapamтивši ništa osim plavog nebeskog svoda i muškaraca i žena što žive pod njim. Stoga je bilo primjereno da gospođica Bartlett pokuca, uđe u sobu i kaže koju riječ o tome što Lucy nije zaključala vrata, o tome što se nagnula kroz prozor prije nego što se posve odjenula, a trebalo ju je i potaknuti da požuri, inače će najbolji dio dana proći. Do trenutka kad je Lucy bila posve spremna njezina je rođakinja već doručkovala i okružena mrvicama slušala riječi pametne dame.

Tada se razgovor s Lucy nastavio po već utvrđenim pravilima. Gospođica Bartlett ipak je bila

malo umorna i smatrala je kako je bolje da jutro provedu u pansionu, osim ako Lucy ne želi izaći. Lucy bi radije izašla jer je ovo njezin prvi dan u Firenci, naravno da bi mogla otići sama. Gospođica Bartlett to nije mogla dopustiti. Svakako će pratiti Lucy kamo god pošla. Ne, nikako, Lucy će ostati u pansionu sa svojom rođakinjom. Ah, nikako! To ne dolazi u obzir! O, da! Lucy će ostati.

U tom ih trenutku prekine pametna dama.

- Ako se brinete priliči li da Lucy sama ide ulicom, uvjeravam vas da će sve biti u redu. S obzirom da je gospođica Honychurch Engleskinja, bit će posve sigurna. Talijani to shvaćaju. Moja draga prijateljica kontesa Baroncelli ima dvije kćeri i kada ne može poslati sluškinju da ih otprati do škole dopušta im da idu same noseći mornarske kapice. Znaate, svi misle da su Engleskinje, osobito ako im je kosa čvrsto vezana straga.

Gospođica Bartlett nije bila uvjerena u sigurnost kćeri kontese Baroncelli. Čvrsto je odlučila da će pratiti Lucy – glava je ipak nije toliko boljela. Pametna dama tada reče da namjerava provesti cijelo jutro u Santa Croceu i bilo bi joj drago kad bi i Lucy pošla s njom.

- Povest ću vas, meni tako dragim, obilaznim, prljavim uličicama, a donesete li mi sreću, gospođice Honeychurch, doživjet ćemo pustolovinu.

Lucy reče kako je to neizrecivo ljubazno i odmah otvori Baedekerov vodič da vidi gdje se nalazi Santa Croce.

- C, c! Gospođice Lucy! Nadam se da ćemo vas ubrzo osloboditi tog Baedekerova vodiča. On dotiče samo površinu stvari. Kad se radi o pravoj Italiji – o njoj unutra nema ni riječi. Prava Italija može se otkriti samo pažljivim promatranjem.

To je zvučalo vrlo zanimljivo i Lucy na brzinu pojede doručak i dobro raspoložena pođe sa svojom novom prijateljicom. Napokon će vidjeti Italiju. Kokni-*Signora* i njezin pansion nestali su poput lošeg sna. Gospođica Lavish – tako se zvala pametna dama – skrene desno duž sunčanog Lung' Arna. Kako je tamo bilo ugodno toplo! Ipak, vjetar iz pokrajnjih ulica rezaao je poput noža, zar ne? Ponte alle Grazie osobito je zanimljiv – spomenuo ga je Dante. San Miniato i lijep je i zanimljiv – tamo je ubojica poljubio raspelo, gospođica Honeychurch sjetit će se te priče. Muškarci na rijeci su pecali. (Netočno; no takva je većina podataka). Zatim gospođica Lavish brzo prođe ispod nadsvodenog prolaza odakle su došli bijeli volovi, zastane i uzvikne:

- Ovaj miris! Istinski miris Firenze! Dopustite mi da vas poučim; svaki grad ima svoj miris.
- Je li taj miris ugodan? - upita Lucy koja je od majke naslijedila odbojnost prema prljavštini.
- U Italiju se ne dolazi po ljepotu - odvrati dama. - Ljudi dolaze ovamo kako bi iskusili život. *Buon giorno! Buon giorno!* [1] - pozdravljala je klanjajući se nadesno i nalijevo. - Pogledajte ova ljupka vinska kolica! Kako vozač zuri u nas, drag, priprost čovjek!

Tako je gospođica Lavish nastavila ići ulicama središta Firenze, niska, nemirna i zaigrana poput mačkice, iako nije imala mačju eleganciju. Za Lucy je bio pravi užitek što se našla u društvu tako pametne i vesele osobe, a njezin plavi vojnički ogrtač kakav nose talijanski časnici samo je pojačavao slavljenički osjećaj.

- *Buon giorno!* Vjerujte riječima stare žene, gospođice Lucy - nikad nećete požaliti pokazete li malo naklonosti prema ljudima čiji je stalež niži od vašeg. To je prava demokracija, iako sam ujedno istinski radikal. Eto, sad ste šokirani.

- Doista nisam! - uzvikne Lucy. - I mi smo radikali dušom i srcem. Moj otac je uvijek glasao za gospodina Gladstonea, sve dok nije postao onako užasan oko pitanja Irske.

- Shvaćam, shvaćam. I sad ste prešli na stranu neprijatelja.

- Oh, molim, nikako...! Da je moj otac živ sigurna sam da bi opet glasao za radikale, sad kad je s Irskom sve u redu. Osim toga, tijekom prošlih izbora razbijen nam je prozorčić iznad ulaznih vrata i Freddy je siguran da su ga razbili torijevci, ali majka kaže da je to glupost i krivi skitnice.

- Sramota! Pretpostavljam da je riječ o radničkom kraju?

- Ne... brežuljci Surreyja, oko osam kilometra od Dorkinga, kraj gleda na Weald [2].

Gospođica Lavish izgledala je zainteresirano i usporila je korak.

- Kakav prekrasan kraj, dobro ga poznajem, prepun je divnih ljudi. Poznajete li sira Harryja Otwaya? Ako se za ikog može reći da je istinski radikal, onda je to on.

- Da, dobro ga znam.

- A staru gospođu Butterworth, dobrotvorku?

- Oh, ona od nas unajmljuje polje! Kakva slučajnost!

Gospođica Lavish pogleda u usku traku nebeskog svoda i promrmlja:

- Dakle, imate posjede u Surreyju?

- Tek nešto malo - odvrati Lucy u strahu da će je smatrati snobom. - Samo trideset jutara, tek vrt na padini i nekoliko polja.

Gospođica Lavish nije djelovala ogorčeno i reče da je baš toliko imanje njezine tete u Suffolku. Italija im je izmicala pogledu. Pokušavale su se prisjetiti prezimena neke lady Louise koja je prošle godine unajmila kuću u blizini Summer Streeta, ali joj se ondje nije svidjelo, što je čudno od nje. I baš kad se gospođica Lavish sjetila prezimena odjednom je ušutjela, a zatim uzviknula:

- O, Bože! Blagoslovi nas i spasi! Izgubile smo se.

Doista se činilo kako im treba dugo da dođu do Santa Crocea, čiji se zvonik jasno vidio sa stubišnog prozora pansiona, no gospođica Lavish toliko je govorila kako napamet poznaje Firencu da ju je Lucy slijedila bez ikakvih sumnji.

- Izgubile smo se! Izgubile! Draga moja gospođice Lucy, krivo smo skrenule tijekom naših oštih kritika politike. Kako bi nam se samo rugali oni grozni konzervativci! Što nam je činiti? Mi smo dvije žene, posve same u nepoznatom gradu. Eto, to ja zovem pustolovinom.

Lucy, koja je željela vidjeti Santa Croce, predloži kao moguće rješenje problema da upitaju za put donde.

- Oh, ali to su riječi kukavice! I ne, ne, ne, nećete ni slučajno pogledati u svoj bedeker! Dajte mi ga. Ne dopuštam vam da ga nosite. Jednostavno ćemo lutati.

U skladu s tom odlukom lutale su kroz nizove onih sivosmeđih ulica koje nisu ni prostrane ni živopisne, a kakvima obiluje istočni dio središta grada. Lucy je ubrzo izgubila interes za nezadovoljstvo lady Louise te je i sama postala nezadovoljna. Na jedan veličanstven trenutak opet joj se pred očima ukaže Italija. Stajala je na trgu Santissima Annunziata kad je na pročelju Spedale degli innocenti ugledala reljefe od pečene terakote one božanske dječice koju ni jedna jeftina reprodukcija nikad ne može učiniti banalnom. Stajala su tamo, a blistavi su im se udovi probijali kroz povoje milosrđa, dok su im se čvrste bijele ruke pružale duž plavih krugova što predstavljaju nebesa. Lucy pomisli da nikad nije vidjela ništa ljepše, ali je

gospođica Lavish uz krik zabrinutosti povuče naprijed tvrdeći kako su sad već najmanje kilometar i pol udaljene od pravog puta.

Približavao se sat kad čovjek osjeti što znači kontinentalni doručak, ili bolje rečeno – što ne znači, pa su dame u malenom dućanu kupile vrući pire od kestena zato što je izgledao tipično talijanski. Imao je okus dijelom po papiru u koji je bio umotan, dijelom po ulju za kosu, dijelom po nečem krajnje nepoznatom, no dao im je snagu da odlutaju do drugog trga, velikog i prašnjavog, na čijem se kraju uzdizalo crno-bijelo pročelje nenadmašne ružnoće. Gospođica Lavish dramatičnim tonom reče nekoliko riječi o zdanju – bio je to Santa Croce. Pustolovina je završila.

- Pričekajte minutu, neka prođu ona dvojica ili ću morati razgovarati s njima. Prezirem formalne razgovore. Užas, i oni ulaze u crkvu. Oh, ti Britanci u inozemstvu!

- Sinoć smo za večerom sjedili nasuprot njih. Dali su nam svoje sobe. Bili su jako ljubazni.

- Pogledajte kako se drže – nasmijala se gospođica Lavish. – Hodaju mojom Italijom poput dvije krave. To je vrlo zlobno od mene, ali voljela bih u Doveru uvesti ispit i poslati natrag svakog turista koji ga ne položi.

- Kakva biste nam pitanja postavili?

Gospođica Lavish blago položi dlan na Lucynu ruku kao da time želi reći da bi ona svakako dobila najviše ocjene. U takvom uzvišenom raspoloženju stigle su do stuba velike crkve i spremale su se ući kad gospođica Lavish stane, cikne, raširi ruke i uzvikne:

- Evo moje palete lokalnih boja! Moram popričati s njim!

U trenu je već bila na trgu, njezin vojnički ogrtač lepršao je na vjetru i nije usporila hod dok nije dostigla jednog starca s bijelim zulufima i nestašno ga štipnula za ruku.

Lucy je čekala skoro deset minuta. Tad je počela osjećati umor.

Prosjaci su joj dosađivali, vjetar joj je nosio prašinu u oči i sjetila se da mlada djevojka ne bi trebala lutati javnim mjestima. Polako je sišla na trg namjeravajući se opet pridružiti gospođici Lavish, koja je doista bila malo previše originalna, no u tom je trenutku krenula i gospođica Lavish uz svoju paletu lokalnih boja i oni su nestali u pokrajnjoj ulici, oboje snažno gestikulirajući rukama. Lucy se od ogorčenosti oči ispune suzama, dijelom stoga što ju je gospođica Lavish napustila, a dijelom što joj je oduzela Baedekerov vodič. Kako će sad

pronaći put do pansiona? Kako će se snaći u unutrašnjosti Santa Crocea? Njezino je prvo jutro u ovom gradu uništeno, a možda se više nikad neće vratiti u Firencu. Prije nekoliko minuta bila je tako uzbuđena, razgovarala je kao obrazovana žena i bila je, kako je samu sebe uvjeravala, vrlo originalna. Sad je ušla u crkvu potištena i ponižena, čak se nije mogla sjetiti ni jesu li je sagradili franjevci ili dominikanci. Građevina je nesumnjivo bila veličanstvena, ali kako je samo nalikovala sjeniku! I kako je unutra bilo hladno! Tamo su se doista nalazile Giottove freske pred čijim je opipljivim vrijednostima mogla osjetiti istinsku ljepotu, ali tko će joj reći kako do njih doći?

Prezrivo je hodala uokolo, bez želje da osjeti zanos za skulpture kojima nije bilo poznato ime kipara ili vrijeme nastanka. Nije bilo nikog čak ni da joj kaže koja je od nadgrobnih ploča kojima su bile popločene središnja lađa i križna krila crkve ona doista prekrasna ploča, ona koju je najviše hvalio kritičar umjetnosti, gospodin Ruskin [3].

Tad je ipak svlada pogubna privlačnost Italije i umjesto da traga za podacima, obuze je sreća. Odgonetnula je značenje talijanskih znakova upozorenja – upozorenja kojim se zabranjuje uvođenje pasa u crkvu, upozorenja kojim se, u interesu općeg zdravlja i iz poštovanja prema svetom zdanju u kojem se nalaze, moli ljude da ne pljuju. Promatrala je turiste; nosovi su im se crvenili poput njihovih bedekera, tako je bilo hladno u Santa Croceu. Svjedočila je groznoj sudbini što je zadesila troje rimokatolika – dva dječaćića i jednu malenu djevojčicu – koji su krenuli na svoj pohod crkvom tako što su jedan drugom smočili glavu svetom vodom, a zatim su nastavili prema Machiavellijevu spomeniku. S njih je kapala voda, no bili su posvećeni. Približavali su mu se vrlo polako i s velike udaljenosti te bi dodirnuti kamen prstima, maramicom i čelom, a zatim bi se udaljili. Što je to moglo značiti? Neprekidno su to ponavljali. Tad Lucy shvati da su pobrkali Machiavellija s nekim svecem i nadali se da će tim činom steći krepost.

Ubrzo je uslijedila kazna. Najmanji dječaćić spotaknuo se o jednu od nadgrobnih ploča kojima se toliko divio gospodin Ruskin, a noge su mu se zaplele u crte lica biskupa koji je bio prikazan kako leži na leđima. Lucy, koja je bila protestantica, potrči naprijed. Zakasnila je. Dječaćić je svom težinom pao na nožne prste crkvenog velikodostojnika što su stršali uvis.

- Bezdušni biskup! – odjekne glas starog gospodina Emersona koji je također potrčao naprijed. - Nemilosrdan u životu, nemilosrdan u smrti. Izađi van na sunce, dečko, jer tamo bi i trebao biti, i otpuhni mu jedan poljubac. Nesnosni biskup!

Dijete snažno vrisne na te riječi i na ove užasne ljude koji su ga podigli, otresli s njega

prašinu, protrljali mu masnice i rekli mu neka ne bude praznovjeran.

- Pogledajte ga! - reče gospodin Emerson Lucy. - Kakva zbrka, dijete je povrijeđeno, pothlađeno i uplašeno! Ali što drugo i očekivati od crkve?

Dječakove noge postale su mlitave poput rastopljenog voska. Svaki put kad bi ga stari gospodin Emerson i Lucy podigli i uspravili on bi se srušio uz krik. Srećom, jedna dama, Talijanka koja je trebala biti zadubljena u molitvu, priskoči u pomoć. Nekom tajnom vještinom koju imaju samo majke učvrstila je dječakovu kralježnicu i vratila mu snagu u koljena. Dječak je stajao. Otišao je još uvijek uznemireno mumljajući.

- Vi ste pametna žena - reče gospodin Emerson. - Učinili ste više nego sve relikvije svijeta. Ja nisam vaše vjere, ali vjerujem u one koji usrećuju svoje bližnje. Ne postoji kozmički plan...
- Zastao je smišljajući kako da se točno izrazi.

- *Niente* [4] - reče žena i vrati se molitvi.

- Nisam sigurna da razumije engleski - napomene Lucy.

Obuzeta poniznošću, više nije prezirala Emersona. Čvrsto je odlučila da će biti ljubazna - radije će biti srdačna nego profinjena - i bude li mogla, poništiti će hladnu uljudnost gospođice Bartlett kakvim ljubaznim komentarom o tome kako su sobe lijepe.

- Ta žena razumije sve - odvrati gospodin Emerson. - Ali, što vi radite ovdje? Obilazite li crkvu? Jeste li je obišli?

- Nisam - uzvikne Lucy sjetivši se svog jada. - Došla sam ovamo s gospođicom Lavish koja mi je trebala sve objasniti, i baš kad smo bile pred ulazom... Ah, kakve li nesreće!... Jednostavno je pobjegla i nakon što sam je dosta dugo čekala, morala sam ući sama.

- Zašto ne biste ušli sami? - upita gospodin Emerson.

- Da, zašto ne biste ušli sami? - odvrati njegov sin, koji se sad prvi put obratio mladoj dami.

- Ali gospođica Lavish još je i odnijela sa sobom Baedekerov vodič.

- Baedekerov vodič? - reče gospodin Emerson. - Drago mi je da vam je *to* zasmetalo. Gubitak Baedekerova vodiča jest vrijedan brige. *To* je ono što vas doista treba mučiti.

Lucy je bila zbunjena. Opet je bila svjesna postojanja neke nove ideje i nije bila sigurna

kamo će je odvesti.

- Ako nemate Baedekerov vodič, bit će bolje da nam se pridružite - reče sin.

Je li u tom smjeru vodila ona ideja? Lucy pribjegne svom dostojanstvu.

- Puno vam hvala, ali ne mogu to učiniti. Nadam se da ne mislite kako sam došla s namjerom da vam se nametnem. Doista sam došla pomoći djetetu i zahvaliti vam što ste nam jučer tako ljubazno prepustili svoje sobe. Nadam se da zbog toga niste imali velikih poteškoća.

- Draga moja - reče starac blago - mislim da ponavljate ono što ste čuli da govore stariji ljudi. Pretvarate se da ste osjetljivi, iako doista niste takvi. Prestanite biti tako zamorni i umjesto toga recite mi koji dio crkve želite vidjeti. Sa zadovoljstvom ćemo vas onamo odvesti.

Dakle, ovo je bila nezamisliva uvreda i Lucy je trebala biti strahovito bijesna, ali ponekad se tako teško naljutiti, kao što se u drugim prilikama teško svladati. Nije mogla osjetiti srdžbu. Gospodin Emerson bio je star i doista je mogla udovoljiti njegovoj želji. S druge strane, njegov je sin bio mlad i osjećala je da bi je trebalo vrijeđati njegovo držanje ili bi, u svakom slučaju, pred njim trebala pokazati da je uvrijeđena. On je bio taj u koga je zurila prije nego što je odgovorila.

- Mislim da nisam osjetljiva. Želim pogledati Giottove freske, budite tako dobri i recite mi gdje se nalaze.

Sin kimne glavom. S izrazom sumornog zadovoljstva povede ih do kapele Peruzzi. Imao je u sebi stanovitu učiteljsku crtu. Osjećala se poput djeteta u školi koje je točno odgovorilo na pitanje. Kapela je već bila ispunjena mnoštvom ozbiljnih ljudi, a među njima je odjekivao glas predavača koji ih je poučavao kako cijeliti Giottovo djelo - ne služiti se pomnim procjenama, već mjerilom duha.

- Sjetite se - govorio je - činjenice o crkvi Santa Croce: kako je sagrađena u vjeri, u punom jeku srednjeg vijeka, prije nego što se pojavila ikakva naznaka renesanse. Pogledajte kako Giotto na ovim freskama - sada, nažalost, uništenim restauracijom - nije opterećen zamkama anatomije i perspektive. Može li išta biti veličanstvenije, ljepše, dirljivije, istinitije? Možemo vidjeti koliko su uzaludni znanje i poznavanje slikarskih tehnika u usporedbi s čovjekom koji doista osjeća!

- Ne! - uzvikne gospodin Emerson, preglasno za crkvu. - Ne prizivajte u sjećanje stvari na

takav način! Da je crkva sagrađena u vjeri! To samo znači da su radnici bili potplaćeni. A kad su u pitanju freske, ne vidim u njima nikakve istine. Pogledajte onog debelog čovjeka u plavom! Sigurno je težak poput mene, a uzdiže se u nebesa poput balona.

Govorio je o freski „Uznesenje Svetog Ivana“. U kapeli je glas predavača zamro, što se moglo i očekivati. Slušatelji su se nelagodno vrpoljili, kao i Lucy. Bila je sigurna da ne bi trebala biti u društvu ovih muškaraca, no posve su je očarali. Bili su tako ozbiljni i toliko čudni da se nije mogla sjetiti kako bi se trebala ponašati.

- Onda, je li se to dogodilo ili nije? Da ili ne?

George odvratila:

- Ovako se zbilo, ako se uopće i zbilo. Radije bih se sam uzdigao u raj nego da me odguruju kerubini, a ako bih došao do nebesa volio bih da se iz njih prema meni prigrabaju moji prijatelji, baš kao što je ovdje prikazano.

- Nikad se nećeš uzdići u nebesa – reče njegov otac. – Ti i ja ćemo, dragi sinko, počivati u miru u zemlji što nas je othranila i posve je sigurno da će nam imena nestati, kao što je sigurno da će naša djela opstati.

- Neki ljudi mogu vidjeti samo prazan grob, ali ne i sveca, tko god on bio, kako se uzdiže u nebesa. Uznesenje je bilo ovakvo, ako se uopće zbilo.

- Ispričavam se – začuje se ledeni glas. – Kapela je ipak premalena za dvije grupe posjetitelja. Nećemo vam više smetati.

Predavač je bio svećenik, a slušatelji su vjerojatno također bili pripadnici njegove pastve jer su u rukama uz vodiče držali i molitvenike. U tišini su jedan za drugim izlazili iz kapele. Među njima su bile i dvije sitne stare dame iz pansiona Bertolini – gospođica Teresa i gospođica Catherine Alan.

- Stanite! – uzvikne gospodin Emerson. – Ima dovoljno mjesta za sve. Stanite!

Povorka se bez riječi izgubila iz vida. Uskoro se glas predavača mogao čuti u susjednoj kapeli, gdje je opisivao život svetog Franje.

- George, mislim da je ovaj svećenik brikstonski kapelan.

George ode u susjednu kapelu, a vrativši se reče:

- Možda jest. Ne sjećam ga se.

- Onda će biti bolje da razgovaram s njim i podsjetim ga tko sam. To je onaj gospodin Eager. Zašto je otišao? Jesmo li govorili preglasno? Kako neugodno. Otići ću i reći da se ispričavamo. Zar nije bolje da to učinim? Onda će se možda vratiti.

- Neće se vratiti - reče George.

Ali gospodin Emerson, obuzet kajanjem i nesretan, brzo ode kako bi se ispričao velečasnom Cuthbertu Eageru. Lucy, prividno zaokupljena promatranjem lunete, mogla je čuti da je predavanje opet prekinuto; zabrinut, nasrtljiv glas starca; kratke odgovore što ih je uvrijeđenim tonom davao njegov protivnik. Njegov sin, koji je svaku malu prepirku doživljavao kao tragediju, također je osluškivao.

- Moj otac tako djeluje skoro na svakog - objasnio je. - Trudi se biti ljubazan.

- Nadam se da se svi trudimo - odvrtila je nervozno se smiješeći.

- Zato što mislimo da time poboljšavamo svoj karakter. Ali on je ljubazan prema ljudima jer ih voli, a ljudi to pogrešno shvate, pa se uvrijede ili uplaše.

- Kako su nerazumni! - reče Lucy, iako je u srcu suosjećala s njima. - Mislim da ako se ljubazno djelo učini s osjećajem za mjeru...

- Osjećaj za mjeru!

Prezirno je zabacio glavu. Očito je pogrešno odgovorila. Promatrala je tog neobičnog čovjeka kako korača gore-dolje duž kapele. Imao je grubo lice za mladića i - dok ga ne bi prekrile sjene - strogo. U sjeni bi postalo nježno. Vidjela je takvo lice ranije u Rimu, na stropu Sikstinske kapele, kako oko ramena nosi težak vijenac od žirova. Bio je zdrav i mišićav, no ipak je na nju ostavljao dojam starosti, nesreće što je mogla nestati samo u noćnoj tami. Dojam se ubrzo izgubio; nije bilo njoj nalik razmišljati o tako nedokučivim stvarima. Ono što je nastalo zbog tišine i nepoznatih osjećaja nestalo je kad se vratio gospodin Emerson i mogla je opet zakoračiti u svijet žustrog razgovora, u kojem se dobro snalazila.

- Jesu li te prekorili? - upita ga sin mirno.

- Kad smo pokvarili zadovoljstvo ni sam ne znam kolikim ljudima... Neće se vratiti.

- Pun urođenog suosjećanja... brzo je otkrivao dobro u drugima... viziju ljudskog zajedništva... - dijelovi predavanja o svetom Franji dolijetali su preko pregradnog zida.

- Nemojte dopustiti da i vama pokvarimo zadovoljstvo - nastavio je gospodin Emerson obraćajući se Lucy. - Jeste li pogledali one svece?

- Jesam - reče Lucy. - Lijepi su. Znate li gdje se nalazi nadgrobna ploča koju hvali Ruskin u svojoj knjizi?

Nije znao i predložio je da pokušaju pogoditi. George je, na njezino olakšanje, odbio poći, pa su Lucy i starac u ugodnu raspoloženju lutali Santa Croceom, crkvi koja je, iako slična sjeniku, sabrala unutar svojih zidova mnogo predivnih stvari. Bilo je tu i prosjaka koje je trebalo izbjeći, vodiča kojima se trebalo izmicati oko stupova, neka stara dama sa psom te tu i tamo pokoji svećenik koji se skromno provlačio kroz grupe turista idući na misu. Ipak, gospodin Emerson bio je samo napola zainteresiran. Promatrao je predavača kojem je, kako je vjerovao, pokvario uspjeh predavanja, a zatim je nervozno motrio svojeg sina.

- Zašto zuri u tu fresku? - upitao je s nelagodom. - Nisam na njoj vidio ništa osobito.

- Sviđaju mi se Giottove freske - odvratio je. - Doista je lijepo ono što kažu o njegovim opipljivim vrijednostima, iako su mi draža djela poput skulptura della Robbine dječice.

- I trebaju vam biti draže. Dijete vrijedi koliko cijela šaka svetaca. Moje dijete vrijedi čitavo carstvo nebesko, ali kako vidim, on živi u paklu.

Lucy opet osjeti da njegove riječi nisu posve primjerene.

- U paklu - ponovio je. - Nesretan je.

- Oh, kako je to žalosno! - odvratio Lucy.

- Kako može biti nesretan kad je živ i snažan? Što mu čovjek još može pružiti? A kad pomislim kako je odgajan - slobodan od svih praznovjerja i neukosti koja navode ljude da u ime Boga mrze jedni druge. Mislio sam da s takvim obrazovanjem može odrasti jedino u sretna čovjeka.

Lucy nije dobro poznavala teologiju, no osjećala je da je ovaj starac vrlo naivan, a uz to i posve nesklon vjeri. Osjećala je i da njezinoj majci ne bi bilo drago što razgovara s takvim čovjekom, a Charlotte bi se tome odlučno protivila.

- Što nam je činiti s njim? - upitao je. - Dode na odmor u Italiju i ponaša se ovako, poput onog djeteta koje se trebalo igrati, a povrijedilo se na nadgrobnoj ploči. Što? Nešto ste rekli?

Lucy nije rekla ništa. Odjednom on doda:

- Čujte, nemojte me pogrešno shvatiti. Ne tražim da se zaljubite u mojeg sina, ali mislim da biste se mogli potruditi razumjeti ga. Vi ste mu po godinama bliži i siguran sam da ste razumni kad se malo opustite. Mogli biste mi pomoći. On poznaje tako malo žena, a vi imate vremena. Pretpostavljam da ćete ostati ovdje nekoliko tjedana? Ali malo se opustite. Skloni ste tome da se zbunite, ako mogu suditi po prošloj večeri. Opustite se. Izvucite iz dubine misli koje još ne razumijete, neka ih obasja sunce i spoznajte što znače. Time što ćete shvatiti Georgea mogli biste naučiti kako shvatiti i samu sebe. To će biti dobro za vas oboje.

Lucy nije znala što odgovoriti na ove nevjerojatne riječi.

- Znam samo što s njim nije u redu, ali ne i zašto.

- A što nije u redu? - upita uplašeno Lucy očekujući kakvu potresnu priču.

- Stara muka; stvari nisu u skladu.

- Kakve stvari?

- Stvari koje sačinjavaju svemir. Doista, to je istina, stvari su neusklađene.

- Oh, gospodine Emersone, što time mislite?

On svojim uobičajenim tonom glasa, tako da je Lucy jedva shvatila da navodi stihove, reče:

- *Izdaleka, iz večeri i jutra*

S neba što se s dvanaest vjetrova busa,

Tvar života da me sazda

Zapuhnu: evo, tu sam. [5]

George i ja to znamo, ali zašto ga to muči? Nas dvojica znamo da smo došli s vjetrom i da ćemo se u vjetar vratiti; da je vjerojatno čitav život čvor, sklop zapetljanih niti, nabor na vječnoj glatkosti. Ali zašto bi nas to činilo nesretnima? Radije volimo jedni druge, radimo i veselimo se. Ne vjerujem da je život na ovom svijetu tužan.

Gospođica Honeychurch se složila.

- Onda potaknite mojeg sina da razmišlja poput nas. Navedite ga neka shvati da uz vječito pitanje „zašto?“ stoji potvrdni odgovor „da!“ - prolazno „da!“, ako vam je draže, ali ipak „da!“

Lucy se odjednom nasmijala; naravno da se čovjek morao nasmijati. Mladić je melankoličan jer stvari u svemiru nisu usklađene, jer je život zapetljani čvor ili vjetar ili „da!“ ili štogod slično tome!

- Jako mi je žao - uzviknula je. - Mislit ćete da sam bezosjećajna, ali... ali... - Tad se postavila poput iskusne starije žene. - Ali vašem sinu treba nešto čime će se baviti. Zar nema nikakav određen hobi? Eto, i ja imam briga, ali ih obično mogu zaboraviti kad sviram klavir, a skupljanje maraka neopisivo koristi mojem bratu. Možda su mu talijanski gradovi dosadni; trebali biste pokušati posjetiti Alpe ili poznata jezera.

Starcu se lice rastužilo i nježno ju je dodirnuo rukom. To je nije uzrujalo; vjerovala je da ga se njezin savjet dojmio, pa joj je zahvaljivao. Doista, on je više uopće nije uzrujavao - smatrala ga je dragim čovjekom, ali prilično nerazumnim. Osjećaji su joj u duhovnom smislu bili tako pojačani, kao što su joj prije sat vremena, prije gubitka bedekera, bili pojačani estetskim doživljajima. Dragi George, koji je sad koračao prema njima po nadgrobnim pločama, izgledao je i jadno i smiješno. Prišao im je, lice mu je bilo u sjeni. Reče:

- Gospođica Bartlett.

- O Bože mili! - reče Lucy, odjednom klone i opet sagleda cjelinu života iz drugog kuta. - Gdje? Gdje?

- U lađi.

- Shvaćam. Sigurno su one sitne, tračave gospođice Alan... Obuzdala se.

- Jadna djevojka! - ražestio se gospodin Emerson. - Jadna djevojka!

Lucy nije mogla prijeći preko ovih riječi jer se baš tako i sama osjećala.

- Jadna djevojka? Ne uspijevam shvatiti smisao ove tvrdnje. Vjerujte mi, smatram se vrlo sretnom djevojkom. Posve sam sretna i odlično se zabavljam. Molim vas, ne gubite vrijeme da biste me žalili. Na svijetu već ima dovoljno jada i bez naših pokušaja da ga izmislimo, zar ne?. Doviđenja. Hvala vam obojici na svoj ljubaznosti. Ah, da, eto moje rođakinje. Jutro je prekrasno! Santa Croce je divna crkva.

Pridružila se svojoj rođakinji.

[1] tal. Dobar dan!

[2] Područje u jugoistočnoj Engleskoj između usporednih vapnenastih pobježja North i South Downs. U davniini šumovito (od čega potječe i naziv).

[3] tal. ništa

[4] John Ruskin (1819. – 1900.), eng. pisac, filozof, kritičar umjetnosti i polihistor, vrlo utjecajan u viktorijanskoj epohi.

[5] *From far, from eve and morning* iz zbirke *A Shropshire Lad* Alfreda Edwarda Housmana (1859. – 1936.).

TREĆE POGLAVLJE: GLAZBA; LJUBIČICE I RIJEČ NA „Ž“

Događalo se da Lucy, koja je svakodnevni život smatrala prilično zbrkanim, nakon otvaranja poklopca tipki na klaviru uđe u neki stabilniji svijet. Tada više nije bila ni obazriva ni nadmoćna, ni buntovnica, ni podčinjena. Kraljevstvo glazbe nije kraljevstvo ovog svijeta i prihvatit će one koji su odbačeni zbog porijekla, razmišljanja i društvenih prilika. Običan čovjek počne svirati i bez muke se vine u nebesa, dok mi gledamo u visine diveći se kako nam je pobjegao i razmišljamo o tome da bismo ga mogli voljeti i slaviti kad bi samo pretvorio svoje vizije u jezik kojim govorimo, a svoja iskustva u ljudska djela. On to možda ne može, nikad to ne čini, ili čini, ali iznimno rijetko. Lucy nije takvo što nikad učinila.

Nije bila vrsna u izvedbi; dionice joj doista nisu bile poput niski bisera, a u notama je griješila onoliko koliko je to primjereno nekom njezine dobi i obrazovanja. Nije bila ni strastvena mlada dama koja u ljetnu večer uz otvoreni prozor svira u tragičnom afektu. U njoj je bilo strasti, ali je nije bilo lako odrediti, jer izmicala je između ljubavi, mržnje, ljubomore i sveg ostalog namještaja slikovite izvedbe. Bila je sklona tragičnom jedino u smislu grandioznosti, jer voljela je svirati na strani Pobjede. Kakve Pobjede i nad čim – ta su pitanja preduboka da bi nam svakodnevne riječi mogle na njih dati odgovor. Iako nitko ne može poreći da su neke od Beethovenovih sonata napisane tako da zvuče tragično, one ipak mogu zvučati pobjedonosno ili biti pune očaja, kako već izvođač odluči, a Lucy je odlučila da trebaju zvučati pobjedonosno.

Prilično kišno poslijepodne provedeno u pansionu Bertolini omogućilo joj je da se posveti onom što je doista voljela pa je poslije ručka otvorila poklopac na tipkama malenog, tapeciranog klavira. Nekoliko ljudi zadržalo se u blizini i hvalilo njezinu izvedbu, no kad su vidjeli da im Lucy ne odgovara, povukli su se u svoje sobe kako bi vodili dnevnike ili spavali. Nije primijetila gospodina Emersona koji je tražio svojeg sina, ni gospođicu Bartlett koja je tražila gospođicu Lavish, ni gospođicu Lavish koja je tražila svoju tabakeru. Poput svakog ozbiljnog izvođača bila je opijena samim osjetom nota: tipke su bile prsti što su milovali njezine, pa je dodirom, a ne samo zvukom, ispunjavala svoju žudnju.

Gospodin Beebe je neopažen sjedio na prozoru razmišljajući o toj nelogičnoj crti u karakteru gospođice Honeychurch i prisjetio se zgrade u Tunbridge Wellsu kad ju je prvi put opazio. Bilo je to na jednoj od onih zabava gdje više klase zabavljaju niže. Sjedišta su bila puna

ugledne publike, a dame i gospoda iz župe pod pokroviteljstvom su svojeg vikara pjevali, recitali i oponašali izvlačenje čepa iz boce šampanjca. Među najavljenim točkama bila je i točka „Gospođica Honeychurch na klaviru izvodi Beethovena“, a gospodin Beebe se pitao hoće li svirati „Adelaidu“ ili marš iz „Atenskih ruševina“, kad su mu spokoj narušili uvodni taktovi Klavirske sonate br. 32, op. 111. Bio je napet tijekom cijelog uvoda, jer sve dok se tempo ne ubrza, ne zna se što je izvođač naumio. Kad je gromoglasno krenula uvodna tema znao je da će izvedba biti grandiozna; u akordima što su naviještali završetak čuo je čekićem zadane udarce pobjede. Bilo mu je drago što je odsvirala samo prvi stavak, jer nije mogao više zadržavati pažnju na vijugavim spletovima devet-šesnaestinskih taktova. Publika je, bez obzira na to, s uvažavanjem zapljeskala. Gospodin Beebe bio je taj koji je počeo; bilo je to jedino što je mogao učiniti.

- Tko je ona? - upitao je kasnije vikara.

- Rođakinja jedne moje župljanke. Odabir skladbe ne smatram baš najsretnijim. Beethoven je obično jednostavan i izravan u svojem izrazu i posve je izopačeno odabrati ovakvu kompoziciju, koja, prije svega, uznemiruje.

- Upoznajte me s njom.

- Bit će joj drago. Ona i gospođica Bartlet jako hvale vašu propovijed.

- Moju propovijed? - uzvikne gospodin Beebe. - Zar je slušala propovijed?

Kad su se upoznali shvatio je zašto je Lucy slušala propovijed - pošto bi ustala sa svoje klupice za sviranje, gospođica Honeychurch postala bi samo mlada dama s bujnom tamnom kosom i vrlo lijepim, blijedim, mlađahnim licem. Voljela je odlaziti na koncerte, voljela se družiti sa svojom rođakinjom, voljela je ledenu kavu i puslice. Nije više sumnjao da joj se njegova propovijed također svidjela. Ipak, prije odlaska iz Tunbridge Wellsa rekao je vikaru ono što je sada ponovio i Lucy kad je zatvorila poklopac na malom klaviru te sanjivo krenula prema njemu:

- Bude li gospođica Honeychurch ikad živjela onako kako svira, bit će to vrlo uzbudljivo i za nju i za nas.

Lucy se odmah vrati u svakodnevni život.

- Oh, kako je to neobično! Isto je netko jednom rekao mojoj majci, a ona je odvrtila kako vjeruje da nikad neću živjeti ni s kim.

- Zar gospođa Honeychurch ne voli glazbu?

- Ne smeta joj, ali ne voli da se itko i oko čega uzbuđuje; smatra da sam u tom pogledu nerazumna. Misli da... ne mogu to objasniti. Zna, jednom sam rekla kako mi je draže moje sviranje i od čijeg drugog. Nikad nije prešla preko toga. Naravno, nisam mislila da sviram dobro; samo sam mislila...

- Naravno - odvratio je pitajući se zašto se ona uopće trudi to objasniti.

- Glazba... - počne Lucy, kao da pokušava reći nešto općenito. Nije mogla dovršiti rečenicu pa odsutno pogleda kroz prozor Italiju na kiši. Cijeli život tog Juga bio je kaotičan i najelegantniji narod Europe pretvorio se u bezoblične grude odjeće.

Ulica i rijeka bile su prljavožute, most prljavosiv, a brda prljavopurpurna. Negdje među njihovim prijevojima nalazile su se gospođica Lavish i gospođica Bartlett koja je odabrala ovo poslijepodne za posjet Torre del Gallu.

- Što je s glazbom? - upita gospodin Beebe.

- Jadna Charlotte potpuno će pokisnuti - odgovori Lucy.

Takav je izlet bio uobičajen za gospođicu Bartlett, koja će se vratiti promrzla, umorna, gladna i s anđeoskim izrazom lica, u uništenoj suknji s razmočenim Baedekerovim vodičem i škakljanjem u grlu koje će je tjerati na kašalj. Nekog pak drugog dana, kad je cijeli svijet raspjevan, a zrak ulazi u usta poput vina, odbit će se maknuti iz salona govoreći da je stara i da nije prikladno društvo za zdravu djevojku.

- Gospođica Lavish navela je vašu rođakinju na krivi put. Mislim da se nada da će istinsku Italiju pronaći na kiši.

- Gospođica Lavish je tako originalna - promrmlja Lucy. Bijaše to uobičajena izjava, najviše postignuće pansiona Bertolini kad je o preciznosti riječ. Gospođica Lavish je tako originalna. Gospodin Beebe imao je neke sumnje po tom pitanju, no one bi bile pripisane svećeničkoj uskogrudnosti i odbačene. Zbog tog i drugih razloga nije ništa odgovorio.

- Je li istina da gospođica Lavish piše knjigu? - nastavi Lucy tonom strahopoštovanja.

- Tako kažu.

- O čemu govori?

- Bit će to roman u kojem će biti riječi o suvremenoj Italiji – odgovori gospodin Beebe. Dopustite mi da vas u vezi toga uputim na gospođicu Catharine Alan, koja se služi riječima bolje no itko koga poznajem.

- Voljela bih da mi je gospođica Lavish to sama rekla. U početku smo bile tako dobre prijateljice, ali smatram da tog jutra u Santa Croceu nije smjela pobjeći s Baedekerovim vodičem. Charlotte je bila strašno ojađena kad me pronašla gotovo samu i nisam si mogla pomoći da to malo ne zamjerim gospođici Lavish.

- Dame su se svakako pomirile.

Zanimalo ga je iznenadno prijateljstvo među ženama koje su bile tako očito različite poput gospođice Bartlett i gospođice Lavish. Uvijek su bile zajedno, dok je Lucy bila manje važan treći član. Smatrao je da razumije gospođicu Lavish, no gospođica Bartlett mogla bi pokazati još nepoznate dubine čudnovatih osobina, mada možda ne i smisla. Je li Italija odvrćala gospođicu Bartlett s puta vjerne pratilje, osobine koju joj je pripisao u Tunbridge Wellsu? Cijelog je života volio proučavati neudane dame; bio je stručnjak za njih, a njegovo mu je zvanje pružalo obilje mogućnosti za tu analizu. Djevojke poput Lucy bile su dražesne za promatranje, no gospodin je Beebe zbog prilično dubokoumnih razloga bio ponešto hladan u svojem stavu prema suprotnom spolu i bilo mu je draže osjećati zanimanje nego očaranost.

Lucy je po treći put rekla da će sirota Charlotte posve pokisnuti. Arno se zbog poplave razlijevao, ispirući duž obale tragove malih dvokolica. Ipak, na jugozapadu se pojavila mutna žućkasta izmaglica, što je moglo značiti da će se vrijeme poboljšati, ako pak nije značilo da dolazi pogoršanje. Otvorila je prozor kako bi provjerila, a hladni zapuh vjetra uđe u sobu i izvuče tužan uzvik iz grla gospođice Catharine Alan koja je u tom trenutku ušla kroz vrata.

- Oh, draga gospođice Honeychurch, promrznut ćete! A tu je i gospodin Beebe. Tko bi rekao da je ovo Italija? Moja sestra mora piti toplu vodu iz limenke; ovdje nema udobnosti ni dovoljnih zaliha namirnica.

Polako im je prišla i sjela, zbunjena kao i uvijek kad bi ušla u sobu u kojoj je bio sam muškarac ili muškarac i žena.

- Uspjela sam čuti vaše prekrasno sviranje, gospođice Honeychurch, iako sam bila u sobi, a vrata su bila zatvorena. Doista je nužno zatvoriti vrata. U ovoj zemlji nitko nema pojma što je privatnost. A takvo ponašanje je zarazno.

Lucy je dolično odgovorila. Gospodin Beebe nije mogao ispričati damama svoju pustolovinu u Modeni kad mu je sobarica upala u kupaonicu dok je on bio unutra i veselo uzviknula: *Fa niente, sono vecchia* [1]. Zadovoljio se tvrdnjom:

- Posve se slažem s vama, gospođice Alan. Talijani su krajnje neugodni ljudi. U sve guraju nos, sve vide i znaju što želimo prije nego što to sami znamo. Prepušteni smo im na milost i nemilost. Čitaju nam misli, proriču naše želje. Od kočijaša, sve do... do Giotta, kopaju po nama i to im zamjeram. A u samoj dubini srca su tako... tako površni! Pojam intelektualnog života im je nepoznat. Kako je bila u pravu signora Bertolini koja mi je neki dan doviknula: „Ej, gospon Beebe, da vi znate kak mi je teško zbog školovanja dece. Nem dozvolila da mi malu Victorier uči bedasti Talijan koji ne zna niš objasnit.“

Gospođica Alan nije ga razumjela, no shvatila je da joj se na simpatičan način narugao. Njezina je sestra bila pomalo razočarana gospodinom Beebeom, jer je od svećenika ćelave glave s riđim zulufima očekivala ozbiljnije ponašanje. Doista, tko bi pomislio da su tolerancija, razumijevanje i smisao za humor prebivale u tijelu tako stroga izgleda?

Iako zadovoljna, osjećala je kako sjedeći stalno klizi na jednu stranu i tad napokon otkrije uzrok - ispod stolice izvuče tabakeru od mjedi na kojoj su tirkiznim ljuščicama bili ispisani inicijali E. L.

- Pripada gospođici Lavish - reče svećenik. - Gospođica Lavish srdačna je dama, no volio bih da prijeđe na lulu.

- Oh, gospodine Beebe - odvrati gospođica Alan dvojeći između osjećaja strahopoštovanja i veselja. - Doista, iako je grozno što puši, nije onoliko užasno kao što mislite. Odala se tome gotovo u očaju, nakon što joj je životno djelo uništeno u jednom odronu zemlje. Zasigurno je to donekle opravdava.

- Što se dogodilo? - upita Lucy.

Gospodin Beebe pompozno se zavalio u stolicu, a gospođica Alan započne:

- Radilo se o romanu, koliko sam uspjela shvatiti, bojim se da je sadržaj romana bio neprimjeren. Tako je tužno kad nadareni ljudi zlorabe svoj talent, a moram reći da oni to gotovo uvijek čine. U svakom slučaju, gospođica Lavish ostavila je gotovo dovršeni roman u kamenoj postaji kalvarije u sklopu Hotela Capuccini u Amalfiju da bi otišla po malo tinte. Rekla je: Molim vas, mogu li dobiti malo tinte? Ali znate kakvi su Talijani i u međuvremenu

se postaja uz gromoglasan štropot survala na plažu, a najtužnije od svega jest to što se ne može sjetiti što je napisala. Jadnica se nakon toga strašno razboljela i tako je pokleknula iskušenju pušenja cigareta. Ovo je velika tajna, no drago mi je što mogu reći da piše drugi roman. Rekla je Teresi i gospođici Pole neki dan kako je upila sve lokalne boje – ovaj će roman biti o suvremenoj Italiji; prijašnji je bio povijesni – ali nije mogla započeti dok ne osjeti inspiraciju. Najprije je otišla u Perugiu kako bi ondje pokušala pronaći inspiraciju, zatim je došla ovamo – ovo se ni u kom slučaju ne smije proćuti. A tijekom svega ostala je tako vesela! Ne mogu si pomoći da ne pomislim kako u svakom ima nešto čemu se možemo diviti, čak i ako ne odobravamo postupke te osobe.

Gospođica Alan bila je uvijek ovako milostiva, iako je znala da to ne bi trebala. Njezine nepovezane primjedbe obavijao je miomiris profinjene tuge dajući im neočekivanu ljepotu, baš kao što se iz šumā čije drveće u jesen propada ponekad izdižu mirisi koji podsjećaju na proljeće. Osjeti da je bila gotovo i previše tolerantna i brzo se ispriča zbog svoje popustljivosti.

– U svakom slučaju, gospođica Lavish malo je previše... doista ne želim reći neženstvena, no ponašala se strašno čudno kad su u pansion stigli Emersonovi.

Gospodin Beebe se smiješio dok se gospođica Alan zaplitala u prepričavanje anegdote za koju je znao da je neće moći ispričati do kraja u prisutnosti muškarca.

– Ne znam, gospođice Honeychurch, jeste li primijetili da gospođica Pole, dama s bujnom plavom kosom, pije limunadu. Stari gospodin Emerson koji govori o svemu na vrlo čudan način...

Otvorila je usta, a zatim zašutjela. Gospodin Beebe, čija je obazrivost u društvu bila beskrajna, otišao je naručiti čaj, a ona je brzo šapćući nastavila pripovijedati Lucy:

– Želudac! Upozorio je gospođicu Pole na njezinu želučanu kiselinu, tako se izrazio i možda je namjeravao biti ljubazan. Moram reći da sam zaboravila na pristojnost i nasmijala se; dogodilo se to tako iznenada. Kao što je Teresa iskreno rekla, tome se nije trebalo smijati. Ali bit je u tome što je gospođicu Lavish upravo *privuklo* njegovo spominjanje riječi na ž. I rekla je da voli otvoreno izražavanje i da se voli susresti s različitim načinima mišljenja. Mislila je da su oni trgovački putnici – koristila je riječ „agenti“ – i stalno je tijekom večere pokušavala dokazati da Engleska, naša veličanstvena, voljena zemlja ne počiva ni na čemu osim na trgovini. Teresa je bila vrlo ojađena i ustala je od stola prije nego što je poslužen sir,

a odlazeći je rekla: „Tamo je, gospođice Lavish, čovjek koji može osporiti vaše riječi bolje od mene“ i pokazala na onu predivnu sliku lorda Tennysona [2]. Tada je gospođica Lavish rekla: „Ah! Rani viktorijanci. Naravno! Eto! Rani viktorijanci.“ Moja sestra je otišla, a ja sam se osjećala dužnom odgovoriti. Rekla sam: „Gospođice Lavish, ja sam rana viktorijanka, a time hoću reći da ne želim čuti ni jednu jedinu lošu riječ protiv naše drage Kraljice.“ Bio je to užasan razgovor. Podsjetila sam je da je Kraljica otišla u Irsku u trenutku kad onamo nije željela ići i moram reći da se gospođica Lavish zaprepastila i nije ništa odgovorila. Ali nažalost, gospodin Emerson čuo je ove riječi, pa je svojim dubokim glasom uzviknuo: Tako je! Tako je! Poštujem tu ženu zbog toga što je otišla u Irsku. Tu ženu! Preporučam to prilično loše, ali vidite u kako smo se zamršenoj situaciji do tad već našli, a sve zbog toga što je uopće spomenuta riječ na ž. Ali to nije sve. Poslije večere gospođica Lavish prišla mi je i doslovno rekla: „Gospođice Alan, idem u sobu za pušenje razgovarati s onom dvojicom ljubaznih muškaraca. Pridružite nam se.“ Suvišno je reći da sam odbila tako neprimjeren poziv, a ona je bila dovoljno drska da odvrati kako bi mi to proširilo vidike i rekla je da ima četvero braće, svi su sveučilišno obrazovani osim jednog s vojnom karijerom, i oni uvijek savjetuju da valja razgovarati s trgovačkim putnicima.

- Dopustite meni da dovršim priču - reče gospodin Beebe, koji se u međuvremenu vratio. - Gospođica Lavish pokušala je nagovoriti gospođicu Pole, mene, sve, i na kraju je rekla: Idem sama. Otišla je. Nakon pet minuta neupadljivo se vratila noseći zelenu ploču prekrivenu filcom na kojoj je počela slagati pasijans.

- Što se dogodilo?! - uzvikne Lucy.

- Nitko ne zna. Nitko nikad neće znati. Gospođica Lavish neće se usuditi reći, a gospodin Emerson ne smatra da o tome vrijedi govoriti.

- Gospodine Beebe... Stari gospodin Emerson, je li on dobar ili nije? Tako bih željela znati.

Gospodin Beebe se nasmijao i predložio da sama odluči kakav je odgovor.

- Da, ali to je tako teško. Ponekad je vrlo nerazborit i tad mi se ne sviđa. Gospođice Alan, što vi mislite? Je li dobar?

Sitna stara dama odmahne glavom s uzdahom neodobravanja. Gospodin Beebe, kojeg je razgovor zabavljao, podbode je govoreći:

- Smatram da ste ga nakon onog događaja s ljubičicama dužni okarakterizirati kao dobrog,

gospođice Alan.

- Ljubičicama? O Bože! Tko vam je rekao za ljubičice? Kako se stvari pročaju? Pansion je loše mjesto za glasine. Ne, ne mogu zaboraviti kako su se ponijeli na predavanju gospodina Eagera u Santa Croceu. Oh, jadna gospođica Honeychurch! To je doista bilo prestrašno. Ne, promijenila sam mišljenje. Ne sviđaju mi se Emersonovi. Nisu dobri.

Gospodin Beebe bezbrižno se nasmiješi. On se nakratko trudio uvesti Emersonove u društvo pansiona Bertolini, ali bez rezultata. Gotovo je jedini ostao srdačan prema njima. Gospođica Lavish, žena koja je zastupala intelektualne vrijednosti, zauzela je otvoreno neprijateljski stav, a sad su je slijedile i predstavnice dobrog odgoja, gospođice Alan. Gospođica Bartlett, opterećena obvezom, bit će samo uljudna. Lucyn je slučaj bilo drukčiji. Nejasno mu je opisala svoju avanturu u Santa Croceu i on je shvatio da su ova dvojica muškaraca izvela čudan i možda zajedničkim snagama izveden pokušaj da je povedu sa sobom kako bi joj pokazali svijet iz svoje neobične perspektive, zainteresirali je za svoje tuge i radosti. To je bilo neuljudno; nije želio da mlada djevojka usvoji njihove stavove; bilo bi mu draže da takav pokušaj ne uspije. Napokon, o njima nije znao ništa, a radosti i tuge iz pansiona prolazne su, dok će Lucy postati njegova župljanka.

Lucy je usput promatrala kakvo je vrijeme i napokon rekla da misli kako su Emersonovi dobri, samo ih više gotovo uopće ne viđa. Čak su i njihovi stolci kod stola za jelo premješteni.

- Ali, draga, zar vas ne gnjave uvijek da izađete s njima? - upita znatiželjno sitna dama.

- Samo su me jednom pozvali. Charlotte se to nije svidjelo i odbila je; bila je, naravno, vrlo pristojna.

- Dobro je učinila. Oni ne razumiju naše običaje. Moraju naći sebi slične.

Gospodin Beebe je pak osjećao da su se posve srozali. Odustali su od svojeg pokušaja - ako je to bio pokušaj - da pokore društvo i sad je otac bio šutljiv gotovo poput sina. Pitao se bi li možda za to dvoje ljudi isplanirao ugodan dan prije nego što odu - možda neki izlet s Lucy u strogoj pratnji, jer ona će biti dobra prema njima. Jedno od glavnih zadovoljstava gospodina Beebea bilo je podariti ljudima sretne uspomene.

Dok su čavrljali, približila se večer; zrak se raščistio, boje drveća i brda postale su jasnije, a Arno više nije imao teksturu blata i voda je zablistala. Između oblaka naziralo se nekoliko

plavkastozelenih pruga, na tlu je bilo par lokvica što su odražavale svjetlost, a pročelje San Miniata s kojeg se cijedila voda blistalo je na zalazećem suncu.

- Prekasno je za izlazak - reče gospođica Alan tonom olakšanja. - Sve su galerije zatvorene.

- Mislim da ću izaći - odvrati Lucy. - Želim se provesti kroz grad tramvajem što vozi kružnom linijom, na platformi pokraj vozača.

Njezini sugovornici držali su se ozbiljno. Gospodin Beebe, koji se osjećao odgovornim brinuti za nju u odsutnosti gospođice Bartlett, usudi se reći:

- Volio bih da možemo poći. Nažalost, moram napisati nekoliko pisama. Ako želite izaći sami ne bi li bilo bolje da prošetate?

- Draga, znate kakvi su Talijani - reče gospođica Alan.

- Možda sretnem svoju srodnu dušu!

No, oni su zadržali stav neodobravanja i Lucy se dosad već naučila složiti s gospodinom Beebeom, pa reče kako će otići samo u kratku šetnju i kretati se ulicama gdje ima turista.

- Doista nije smjela otići i toga je svjesna - reče gospodin Beebe dok su je promatrali kroz prozor. - Držim da je takva zbog previše Beethovena.

[1] tal. Nije važno, stara sam.

[2] Alfred, lord Tennyson (1809. - 1892.), jedan od najznačajnijih eng. pjesnika 19. stoljeća i omiljeni pjesnik kraljice Viktorije.

ČETVRTO POGLAVLJE

Gospodin Beebe imao je pravo. Lucy nije nikad shvaćala svoje želje jasnije nego pošto bi čula glazbu. Nije doista cijenila svećenikovu domišljatost ni sugestivni cvrkut gospođice Alan. Razgovor je bio zamoran; ona je željela doživjeti nešto veličanstveno i vjerovala je da bi je takvo što dočekalo na vjetrovitoj, otvorenoj platformi tramvaja. Ipak, nije to smjela učiniti. Takvo ponašanje nije priličilo dami. Zašto? Zašto su bitne stvari uglavnom bile takve da bavljenje njima nije priličilo damama? Charlotte joj je jednom objasnila zašto. Nije se radilo o tome da su dame podčinjene muškarcima; one su drugačije. Njihov je zadatak potaknuti druge na postignuća, umjesto da ih ostvare same. Neizravno, služeći se promišljenim ponašanjem i neokaljanim imenom, dama može postići mnogo. No, upusti li se sama u borbu, najprije će je osuđivati, zatim prezreti i na kraju ignorirati. Spjevane su pjesme koje to vjerno prikazuju.

Mnogo je besmrtnog u toj srednjovjekovnoj dami. Zmajeви su nestali, kao i vitezovi, no ona se još uvijek zadržava među nama. Vladala je mnogim dvorcima ranih viktorijanaca i bila je kraljica mnogih ranoviktorijanskih pjesama. Lijepo je ponašati se prema njoj zaštitnički tijekom sklapanja poslova, a lijepo je i pohvaliti je kad nam pripremi ukusnu večeru. Ali jao! To se biće odmetnulo. I u njezinu srcu bujaju čudne žudnje. I ona se zaljubila u snažne vjetrove, nepregledne krajolike i zelena bespuća mora. Ostavila je trag na kraljevstvu ovog svijeta, na obilju kojim je ispunjeno, ljepoti i ratovima – ona je blistavi pokrov sagrađen kako bi okruživao vatre u središtu, čiji plamen leti u nebеса što mu izmiču. Muškarci tvrde da nadahnjuje njihova djela, pa veselo putuju svijetom, održavaju zabavne sastanke s drugim muškarcima i sretni su, ne zbog svoje muževnosti, već stoga što žive. Prije nego što ova predstava završi srednjovjekovna bi dama željela odbaciti veličanstvenu titulu Vječne Žene i hodati svijetom poput obična smrtnika.

Lucy nije bila oličenje srednjovjekovne dame; ona je za nju više predstavljala ideal u koji se trudila ugledati kad bi pokušavala biti razumna. Osim toga, nije imala nikakvu strategiju pobune. Tu i tamo bi je pokoja zabrana osobito uzrujala, pa bi se na nju oglušila i možda zbog toga požalila. Ovog se poslijepodneva osjećala osobito neposlušno. Doista je željela učiniti nešto čemu bi se njezini skrbnici protivili. Kako neće otići na vožnju tramvajem, otišla je u Alinarijev dućan. Tamo je kupila fotografiju Botticellijeva „Rođenja Venere“. Sliku je kvarilo to što je inače vrlo lijepa Venera bila „neprimjerena“ i gospođica Bartlett ju je uvjerila da joj ta fotografija ne treba. („Neprimjerenost“ je u umjetnosti, naravno,

označavala obnaženost.) Osim „Rođenja“ kupila je i Giorgioneovu „Tempestu“, „Idolina“, fotografije nekih od fresaka iz Sikstinske kapele, kao i fotografiju Apoksiomena. To je malo umiri pa kupi Fra Angelicovu „Krunidbu“, Giottovo „Uznesenje svetog Ivana“, nekoliko fotografija dječice Della Robbie i Bogorodice Guida Renija. Ukus joj bijaše širok i stoga je s nekritičkim odobravanjem posezala za svakim poznatim autorom.

No iako je potrošila skoro sedam lira činilo se kako dveri slobode još uvijek nisu otvorene. Bila je svjesna svojeg nezadovoljstva; svijest o tome bijaše za nju nov osjećaj. Pomisli: „Svijet je doista pun predivnih stvari, kad bih samo mogla naići na njih.“ Nije čudo što gospođa Honeychurch nije odobravala njezino bavljenje glazbom tvrdeći da joj je kći poslije uvijek zlovoljna, nerealna i preosjetljiva.

„Nikad mi se ništa ne događa“, razmišljala je došavši na Piazzu della Signoria, bezbrižno promatrajući njezine divote što su joj sad već bile prilično poznate. Veličanstveni trg bio je u sjeni; sunčev sjaj pojavio se prekasno da bi ga obasjao. U sumraku je Neptunov spomenik već djelovao nestvarno kao da je napola bog, napola duh, a vodoskok uz postolje sanjivo je prskao skulpture ljudi i satira što su zajedno ljenčarili na rubu fontane. Loggia dei Lanzi izgledala je poput spilje s tri ulaza iz koje su mnoga božanstva, zasjenjena, ali besmrtna, promatrala ljude kako dolaze i odlaze. Bilo je to doba nestvarnosti, razdoblje u kojem nepoznate stvari izgledaju poznato. Netko stariji mogao je u tom času i na takvu mjestu pomisliti kako je ono što mu se upravo događa posve dovoljno i bio bi zadovoljan. Lucy je željela više.

Sjetno zaustavi pogled na tornju Palazza Vecchija što se uzdizao iz donjeg sloja tame poput stupa od namreškano zлата. Više nije sličio tornju, više ga nije podupiralo tlo, već neko nedostižno blago što je pulsiralo na mirnom nebu. Očara je njegov sjaj koji joj nastavi plesati pred očima i nakon što je svrnula pogled na tlo i krenula prema pansionu.

Onda se doista nešto dogodilo.

Dvojica Talijana prepirala su se pokraj Loggie oko duga. „*Cinque lire!*“ vikali su: „*Cinque lire!*“ [1]. Potukli su se šakama i jedan brzo udari drugog u prsni koš. Povrijeđeni se muškarac namršti; nagne se prema Lucy s izrazom zanimanja na licu, kao da ima za nju kakvu važnu poruku. Otvori usta da bi je izrekao, a crveni mlaz poteče mu kroz usne i slije se niz neobrijanu bradu.

To je bilo sve. Iz sumraka je navrla svjetina. Zakrili su ovog neobičnog čovjeka od nje i

odnijeli ga do fontane. Gospodin George Emerson zatekao se nekoliko koraka dalje i promatrao je Lucy preko puta mjesta gdje se nalazio onaj čovjek. Kako je to bilo čudno! Preko puta... Čak i kad ga je opazila njegov je lik postajao nejasan; i sama je Palača postajala nejasna, ljućala se nad njom i pala je na nju meko, polako, bešumno, a s njom se srušilo i nebo.

Pomisli: „Ah, što sam to učinila?“

- Što sam to učinila? - promrmlja i otvori oči. George Emerson ju je još uvijek promatrao, ali više nije bio na suprotnoj strani. Tužila se na dosadu i eto! Jedan muškarac izboden je nožem, a drugi je drži u naručju.

Sjedili su na stubama unutar arkade Palače Uffizi. Mora da ju je odnio onamo. Kad je progovorila ustao je i počeo otresati prašinu s koljena. Ponovila je:

- Ah, što sam to učinila?

- Onesvijestili ste se.

- Ja... jako mi je žao.

- Kako ste sada?

- Posve dobro... jako dobro - reče i stane potvrdno kimati i smiješiti se.

- Pođimo onda u pansion. Nema svrhe zadržavati se ovdje. - Ispruži ruku kako bi joj pomogao ustati. Pretvarala se da to nije opazila. Povici kraj fontane nisu prestajali i odjekivali su šuplje. Čitav svijet činio se blijedim, lišenim svojeg prvobitnog značenja.

- Neizrecivo ste ljubazni! Mogla sam se povrijediti pri padu. Ali sad sam dobro. Mogu poći sama, hvala vam.

On je još uvijek pružao ruku.

- O, moje fotografije! - uzvikne odjednom.

- Kakve fotografije?

- Kupila sam kod Alinarija neke fotografije. Sigurno sam ih ispustila tamo na trgu. - Pogledala ga je s oprezom. - Biste li mi ukazali još malo ljubaznosti i donijeli ih?

Složio se. Čim joj je okrenuo leđa Lucy je ustala kao sumanuta i počela se iskradati duž arkade u smjeru Arna.

- Gospođice Honeychurch!

Zastala je s rukom na srcu.

- Sjedite i mirujte; niste dovoljno dobro da biste sami išli do pansiona.

- Da, jesam, puno vam hvala.

- Ne, niste. Da jeste ne biste se iskradali.

- Ali radije bih...

- Onda ne idem po fotografije.

- Radije bih bila sama.

On reče otresito: - Čovjek je mrtav... najvjerojatnije je mrtav; sjedite da se odmorite. - Bila je zbunjena i poslušala ga. - I nemojte ustajati dok se ne vratim.

U daljini je ugledala spodobu s crnim kapuljačama kakve se pojavljuju u snovima. Toranja Palazza Vecchija izgubio je sjaj ugaslog dana i opet se spojio s tlom. Što da kaže gospodinu Emersonu kad se vrati sa sjenovitog trga? Opet joj se javi misao: „Ah, što sam učinila?“, ta misao s kojom je, poput onog umirućeg muškarca, prešla preko neke duhovne granice.

George se vratio i ona je progovorila o ubojstvu. Začudo, dobro se nosila s ovom temom. Govorila je o onom Talijanu, gotovo je počela brbljati o izgredu zbog kojeg se prije pet minuta onesvijestila. Povrativši fizičku snagu brzo je prevladala užas što je vidjela krv. Ustala je bez njegove pomoći, pa iako joj se činilo da u negdje nutrini osjeća lepet krila, prilično je odrješito hodala prema Arnu. Tamo ih je kočijaš gestikulirajući pozivao. Odbili su ga.

- I kažete da ga je ubojica pokušao poljubiti... kako su Talijani čudni!... i predao se policiji! Gospodin Beebe je govorio da Talijani znaju sve, no ja mislim da su prilično djetinjasti. Kad sam jučer s rođakinjom bila u palači Pitti... Što je to bilo?

Bacio je nešto u rijeku.

- Što ste to bacili u vodu?

- Stvari koje mi ne trebaju - reče ljutito.

- Gospodine Emerson!

- Što?

- Gdje su fotografije?

Šutio je.

- Mislim da ste bacili moje fotografije.

- Nisam znao što učiniti s njima - povikao je, a glas mu je imao prizvuk uplašenog dječaka.

Ona prvi put osjeti naklonost prema njemu.

- Bile su krvave. Eto! Drago mi je što sam vam to rekao; tijekom cijelog našeg razgovora pitao sam se što učiniti s njima. - Pokazao je niz tok rijeke. - Nestale su.

Rijeka se komešala ispod mosta. - Smetale su mi, a jedna je bila tako besmislena i činilo se da je bolje da završe u moru... ne znam; možda samo hoću reći da su me plašile. - Tad se dječak pretvorio u muškarca. - Jer dogodilo se nešto jezivo; moram se suočiti s tim, ali tako da ostanem nepomućena uma; ne radi se baš o tome da je čovjek umro prirodnom smrću.

Neki osjećaj upozori Lucy da ga mora zaustaviti.

- Dogodilo se nešto jezivo - ponovi. - I namjeravam otkriti o čemu se radi.

- Gospodine Emerson...

Okrenuo se prema njoj mršteći se kao da ga je omela u kakvom nedokučivom naumu.

- Želim vas nešto zamoliti prije nego što uđemo.

Bili su blizu pansiona. Zastala je oslonivši laktove na ogradu obale. On je učinio isto.

Ponekad ima čarolije u tome kad tijela zauzmu isti položaj; to je jedna od stvari koje nam naviještaju vječito zajedništvo. Lucy je spustila laktove prije nego što je rekla:

- Glupo sam se ponijela.

On je slijedio vlastite misli.

- Nikad se u životu nisam toliko sramila sebe; ne mogu zamisliti što me spopalo.
- I sâm sam se skoro onesvijestio – rekao je, ali ona osjeti da mu je njezin stav odbojan.
- Eto, dugujem vam bezbroj isprika.
- Ah, sve je u redu.
- Ono što vam doista želim reći jest... znate kako se ljudi glupo zanose tračevima... osobito dame, i bojim se da... shvaćate na što mislim?
- Bojim se da ne shvaćam.
- Mislim, biste li mogli nikome ne spomenuti moje neprimjereno ponašanje?
- Vaše ponašanje? O, svakako, u redu... u redu.
- Puno vam hvala, i biste li...

Nije mogla izreći molbu do kraja. Rijeka je pod njima divlje tekla, gotovo crna u noći što se spuštala. Bacio je u nju njezine fotografije i zatim joj rekao razlog. Odjednom je shvatila kako je beznadno tražiti od takva muškarca da se ponaša poput kavalira. On joj neće naštetiti dokonim traćanjem; mogla mu je vjerovati, bio je inteligentan, pa i ljubazan, a možda ju je čak i cijenio. Ipak, u njemu nije bilo kavalirskih manira; njegove misli, kao i ponašanje, nije mogao promijeniti strah. Nema svrhe reći mu: Biste li... i nadati se da će on u sebi dovršiti rečenicu, odvrativši pogled od njezine golotinje poput viteza na onoj predivnoj slici. Ležala mu je u naručju, a on se toga sjećao isto onako kao što se sjećao i krvi na fotografijama kupljenim u Alinarijevu dućanu. Onaj čovjek nije umro prirodnom smrću, i nešto se dogodilo živima: našli su se u situaciji kad se pokaže istinski karakter, u situaciji kad se djetinjstvo nađe na raskršću puteva što vode u mladenačku dob.

- Puno vam hvala – ponovila je. – Kako se brzo dogode ovakve nesreće, a zatim se čovjek vrati svakodnevnom životu!

- Ja to ne mogu.

Uzrujanost je potakne da ga nastavi ispitivati. Njegov je odgovor bio zbunjujući:

- Poželjet ću živjeti.

- Ali kako, gospodine Emerson? Što time želite reći?

- Kažem vam, željet ću živjeti.

Lucy je, nalakćena na ogradu, razmišljala o Arnu čiji je huk u njezinim ušima nagovijestao neku neočekivanu melodiju.

[1] tal. Pet lira!

PETO POGLAVLJE: MOGUĆNOSTI UGODNOG IZLETA

U obitelji je postojala izreka da nikad ne znaš kako će Charlotte Bartlett reagirati. Pokazala je veliku naklonost i razumijevanje za Lucynu pustolovinu, nepotpun opis događaja posve ju je zadovoljio i primjereno se zahvalila gospodinu Georgeu Emersonu na ukazanoj ljubaznosti. Ona i gospođica Lavish također su doživjele pustolovinu. Na povratku su ih zaustavili na mitnici, a mladi službenici koji su izgledali lijeno i drsko pokušali su im pretražiti torbe za kupovinu da vide nose li hranu. Sve je moglo ispasti vrlo neugodno. Nasreću, gospođica Lavish dorasla je svakome.

Bilo to dobro ili loše, Lucy se morala sama suočiti sa svojim problemom. Nitko od njezinih prijatelja nije je vidio, bilo na Piazzu, bilo kasnije uz obalu. Štoviše, gospodin Beebe je, opazivši za večerom njezin uplašen pogled, opet u sebi ponovio primjedbu o previše Beethovenova. Ali on je samo pretpostavljao da je ona spremna na pustolovinu, ne i da ju je doživjela. Sputavala ju je ta usamljenost – navikla je bila da drugi potvrde njezine misli ili da joj možda proturječe; bilo je strašno ne znati razmišlja li ispravno ili ne.

Sljedećeg jutra za doručkom napravi odlučan potez. Postojala su dva plana između kojih je morala izabrati. Gospodin Beebe će se s Emersonima i nekim damama iz Amerike popeti do Torre del Galla. Hoće li se i gospođica Bartlett i gospođica Honeychurch pridružiti grupi? Charlotte je odbila; bila je ondje jučer popodne dok je kišilo, no smatrala je da je to izvrsna ideja za Lucy koja je mrzila kupovinu, mijenjanje novca, donošenje pisama i druge dosadne dužnosti; sve ono što je gospođica Bartlett morala obaviti ovog jutra, a mogla je to lako obaviti sama.

- Ne, Charlotte! - uzvikne djevojka istinski srdačno. - To je vrlo ljubazno od gospodina Beebea, ali svakako idem s vama. To mi je puno draže.

- Dobro, draga - reče gospođica Bartlett blago porumenjevši od zadovoljstva, što je nagnalo Lucy da snažno pocrveni od srama. Kako se ružno ponašala prema Charlotte, sada kao i uvijek! Ali danas će to promijeniti. Cijelo jutro bit će prema njoj vrlo dobra. Uhvati rođakinju ispod ruke i one krenu duž obale Arna. Rijeka je tog jutra snagom, glasom i bojom podsjećala na lava. Gospođica Bartlett ustrajala je da se nagnu preko ograde kako bi je bolje vidjele. Zatim je izrekla svoju uobičajenu primjedbu, koja je glasila:

- Kako bih samo voljela da ovo mogu vidjeti Freddy i tvoja majka!

Lucy se vrpaljila; bilo je zamorno od Charlotte što je baš na tome zapela.

- Pogledaj, Lucia! Oh, ti pogledom tražiš društvo koje ide do Torre del Galla. Bojala sam se da ćeš požaliti zbog svoje odluke.

Lucy nije požalila zbog svog odabira, koliko god bio težak. Jučer je sve bilo zbrkano – čudno i neobično, jedna od onih stvari koje čovjek ne može lako prenijeti na papir – no imala je osjećaj da je odlazak s Charlotte u kupovinu bolja ideja od odlaska s Georgeom Emersonom i uspona do Torre del Galla. Budući da nije mogla razriješiti zbrku, morala se pobrinuti da se opet ne zaplete. Mogla se posve iskreno pobuniti protiv aluzija gospođice Bartlett.

Ali iako je izbjegla glavnog glumca, krajolik je nažalost ostao isti. Charlotte ju je sudbinskom mirnoćom povela od rijeke do Piazze della Signoria.

Lucy nije mogla vjerovati da će kamenje, Loggia, fontana i toranj palače djelovati tako upečatljivo. Na trenutak je shvatila prirodu duhova. Netko je stajao na samom mjestu ubojstva; to nije bio duh već gospođica Lavish, koja je u ruci držala jutrošnje novine. Živahno ih je pozdravila. Jučerašnja jeziva nesreća dala joj je ideju koju je namjeravala unijeti u roman.

- O, dopustite mi da vam čestitam! – reče gospođica Bartlett. – Nakon što ste jučer bili očajni! Kakva sreća!

- Aha! Gospođice Honeychurch, dođite ovamo, imam sreće. Dakle, otpočetak ćete mi ispričati baš sve što ste vidjeli. – Lucy je lupkala vrhom suncobrana o tlo. – Ali možda radije ne biste?

- Ispričavam se... ako se možete snaći bez toga, mislim da radije ne bih.

Starije dame razmijeniše poglede koji nisu osuđivali; priličilo je da se djevojka osjeća potreseno.

- Ja se moram ispričati – reče gospođica Lavish. – Piskarala su besramna stvorenja. Vjerujem da ne postoji tajna ljudskog srca u koju ne bismo gurnuli nos.

Odrješitim korakom veselo je otišla do fontane i natrag načinivši nekoliko proračuna u stvarnom okolišu. Onda je rekla da je na Piazzu od osam sati i da prikuplja materijal. Velikim dijelom bio je neupotrebljiv, ali se, naravno, uvijek treba prilagoditi. Dvojica muškaraca svađala su se oko novčanice od pet franaka. Novčanicu će zamijeniti mladom damom što će

naglasiti tragičan ton te istovremeno osigurati izvrstan zaplet.

- Kako će se zvati glavna junakinja? - upita gospođica Bartlett.

- Leonora - odgovori gospođica Lavish, čije je ime bilo Eleanor.

- Nadam se da će biti pozitivan lik.

Ta bi želja ionako bila uslišana.

- O čemu će se raditi?

Radit će se o ljubavi, ubojstvu, otmici, osveti, a gospođica Lavish sve je to iznijela dok je fontana na jutarnjem suncu prskala vodu sve do skulptura satira.

- Nadam se da ćete mi oprostiti što vam ovako dosađujem - reče na kraju gospođica Lavish.

- Tako je poticajno razgovarati s ljudima koji su doista puni razumijevanja. Naravno, ovo su samo osnovne crte. Bit će tu mnogo lokalne boje, opisa Firence i okolice, a unijet ću i nekoliko komičnih likova. Ali dopustite mi da vas sve otvoreno upozorim: namjeravam biti nemilosrdna prema britanskim turistima.

- O, vi vragolasta ženo! - uzvikne gospođica Bartlett. - Sigurna sam da pritom mislite na Emersone.

Gospođica Lavish osmjehne se makijavelističkim smiješkom.

- Priznajem da u Italiji moje simpatije nisu na strani mojih sunarodnjaka. Zanimareni Talijani su ti koji me privlače i čije ću živote oslikati najbolje što mogu. I zato ponavljam, ustrajna sam i uvijek najodlučnije zastupam mišljenje da tragičan događaj poput jučerašnjeg nije nimalo manje užasan stoga što se dogodio skromnim ljudima.

Kad je gospođica Lavish završila nastala je primjerena šutnja. Zatim su joj rođakinje poželjele uspjeh u radu i polako odšetale preko trga.

- Ona je za mene oličenje doista pametne žene - reče gospođica Bartlett. - Ona posljednja napomena osupnula me kao naročito istinita. Bit će to doista osjećajan roman.

Lucy se složila. Trenutno joj je glavni cilj bio ne postati jedan od likova u romanu. Ovog jutra zapažanje joj je bilo začudno izoštreno i vjerovala je da gospođica Lavish iskušava njezinu naivnost.

- Emancipirana je, ali samo u najboljem smislu te riječi - nastavi polako gospođica Bartlett. - Nitko osim površnih ljudi ne bi bio šokiran njezinim ponašanjem. Jučer smo dugo razgovarale. Ona vjeruje u pravdu, u istinu i dobrobit čovječanstva. Rekla mi je i kako ima visoko mišljenje o sudbini žena... Gospodine Eager! O, kako je to divno! Kakvo ugodno iznenađenje!

- Osobno nisam iznenađen jer već duže promatram vas i gospođicu Honeychurch - reče kapelan laskavo.

- Čavrljale smo s gospođicom Lavish. - On se namršti.

- Da, vidio sam. Baš lijepo... *Andate via! Sono occupato!* [1] - Ova posljednja primjedba bila je upućena prodavaču panoramskih fotografija koji im se približavao s uljudnim smiješkom. - Usudujem se nešto predložiti. Biste li vi i gospođica Honeychurch željele poći jednog dana ovog tjedna sa mnom na vožnju... na vožnju po brdima? Mogli bismo se popeti do Fiesolea i vratiti se kroz Settignano. Na toj cesti postoji mjesto gdje bismo mogli sići i sat vremena šetati obronkom. Odozgo se pruža predivan pogled na Firencu, daleko bolji od dosadnog pogleda iz Fiesolea. To je pogled koji Alessio Baldovinetti rado prikazuje na svojim slikama. Taj je čovjek imao nepogrešiv osjećaj za pejzaž. O tome nema sumnje. Ali tko danas uopće promatra grad iz te perspektive? Ah, svijet se za nas previše promijenio.

Gospođica Bartlett nije čula za Alessia Baldovinettija, no znala je da gospodin Eager nije običan kapelan. Bio je član kolonije koja se nastanila u Firenci učinivši je svojim domom. Poznavao je ljude koji se nikad nisu kretali gradom se bedekerima pod miškom, ljude koji su se navikli nakon ručka povući na *siestu*, koji su odlazili na vožnje do mjesta za koja turisti iz pansiona nikad nisu čuli i preko svojih veza razgledavali galerije u koje oni nisu mogli ući. Živjeli su u tihoj povučenosti, neki u namještenim stanovima, drugi u renesansnim vilama na obroncima Fiesolea, čitali su, pisali, učili i razmjenjivali ideje te tako stjecali ono intimno poznavanje ili, bolje rečeno, razumijevanje Firence kakvo je uskraćeno svima koji u džepovima nose Cookove kupone [2].

Stoga je kapelanov poziv bio nešto čime ste se mogli ponositi. Često je bio jedina spona između ove dvije grupe svojeg stada te je po uvriježenoj navici odabrao među svojim putujućim ovčicama one koje su se činile vrijednima i podariti im nekoliko sati boravka na pašnjacima vječnosti. Čajanka u renesansnoj vili? O tome zasad nije ništa rečeno, ali kad bi se dogodilo - kakvo bi to zadovoljstvo bilo za Lucy!

Prije nekoliko dana i Lucy bi osjećala jednako oduševljenje, no životne radosti preslagivale su se u nov poredak. Vožnja po brdima s gospodinom Eagerom i gospođicom Bartlett – čak i kad bi joj vrhunac bila čajanka u vili – nije više predstavljala najveće zadovoljstvo. Pomalo je slabašno oponašala Charlotteino oduševljenje. Tek kad je čula da dolazi i gospodin Beebe njezino je zahvaljivanje postalo iskrenije.

– Bit će nas četvero u društvu – reče kapelan. – U ovo doba vreve i graje čovjek ima veliku potrebu za prirodom i njezinom porukom čistoće. *Andate via! Andate presto, presto!* [3] Ah, ovaj grad! Koliko god bio lijep, ipak je grad.

Složile su se.

– Baš je ovaj trg, tako mi je rečeno, jučer svjedočio najpodlijoj tragediji. Za onog tko voli Danteovu i Savonarolinu Firencu ima nečeg zloslutnog u tom oskvrnuću – zloslutnog i ponižavajućeg.

– Doista ponižavajućeg – odvrati gospođica Bartlett. – Gospođica Honeychurch zatekla se ovdje u prolazu kad se to zbilo. Jedva može podnijeti razgovor o tome. – Ona ponosno pogleda Lucy.

– Kako to da ste se našli ovdje? – upita kapelan očinski.

Na ovo pitanje iščezne nedavni liberalni stav gospođice Bartlett.

– Molim vas, gospodine Eager, ne krivite je. Ja sam kriva: ostavila sam je bez nadzora.

– Dakle, bili ste ovdje sami, gospođice Honeychurch? – Njegov je glas nagovijestao dobrohotan prijekor, no istovremeno je ukazivao na to da nekoliko potresnih detalja ne bi bilo naodmet. Svojim tamnopusim, privlačnim licem sa žaljenjem se unio u njezino kako bi bolje čuo odgovor.

– Tako nekako.

– Netko nama poznat iz pansiona ljubazno ju je dopratio natrag – reče gospođica Bartlett vješto prikrivajući spol zaštitnika.

– Jer to je i za nju moralo biti užasno iskustvo. Pretpostavljam da nitko od vas nije... da se to nije zbilo u vašoj neposrednoj blizini?

Jedna od mnogih stvari koje je Lucy danas opazila, a koja nikako nije bila beznačajna, bijaše

lešinarski pristup kojim su ugledni ljudi čeprkali po krvoproliću. Odnos Georgea Emersona prema toj temi ostao je neobično čist.

- Mislim da je umro pokraj fontane - odvratila je.

- A vi i vaša prijateljica...

- Bile smo blizu Loggie.

- To vas je sigurno spasilo od mnogo čega. Niste, naravno, vidjeli sramotne ilustracije koje su senzacionalističke novine... Dakle, ovaj čovjek je javna napast; vrlo dobro zna da živim ovdje, a ipak me gnjavi da kupim njegove vulgarne fotografije.

Prodavač je sigurno bio u dosluhu s Lucy - u vječnom dosluhu Italije s mladim ljudima. Odjednom je raširio svoju knjižicu pred gospođicom Bartlett i gospodinom Eagerom, povezujući im ruke zajedno dugačkim, sjajnim splotom fotografija crkava, reprodukcija slika i panorama.

- Ovo je previše! - uzvikne kapelan udarivši mrzovoljno po jednoj što je prikazivala Fra Angelicove anđele. Poderala se. Prodavač cikne. Knjižica je, izgleda, bila vrednija nego što se činilo.

- Rado bih je kupila... - počne gospođica Bartlett.

- Ne obraćajte na njega pažnju - reče oštro gospodin Eager i oni užurbanim korakom napuste trg.

Ali Talijan nikad ne prihvaća da ga ignoriraju, a najmanje onda kad doživi nepravdu. Njegovo tajanstveno proganjanje gospodina Eagera postalo je neumorno; zrakom su odzvanjale njegove prijetnje i jadikovke. Žalio se Lucy; zar se neće zauzeti za njega? On je siromašan - brine se za obitelj - plaća porez na kruh. Čekao je, mrmljao, oni su mu platili za nastalu štetu, on je i dalje bio nezadovoljan i nije ih ostavio na miru sve dok im iz uma nije izbio sve misli, bile one ugodne ili neugodne.

Sad je na red došla kupovina. Predvođene kapelanom odabrale su mnogo užasnih poklona i suvenira - malene okvire za slike s cvjetnim uzorkom koji su izgledali kao da su izrađeni od pozlaćenog tijesta; drugu vrstu malenih okvira, ozbiljnijih, postavljenih na malene stalke i izrezbarenih od hrastovine, rokovnik uvezen u tanki pergament; Danteov portret napravljen od istog materijala; jeftine broševe izrađene tehnikom mozaika koje sluškinje idućeg Božića

nikako neće moći razlikovati od zbilja skupocjenih; značke, lončanice, tanjuriće s heraldičkim motivima, umjetničke fotografije u smeđoj nijansi; kipić Erosa i Psihe od alabastera kojima su pridružili i alabasternog Svetog Petra – a sve bi to u Londonu bilo jeftinije.

To uspješno jutro nije ostavilo ugodan dojam na Lucy. Pomalo se plašila i gospođice Lavish i gospodina Eagera, nije znala zašto. A kako su je plašili, nekim ih je čudom prestala cijeniti. Sumnjala je da je gospođica Lavish velika umjetnica. Sumnjala je da je gospodin Eager onako produhovljen i veliki poznavatelj kulture kao što su je uvjeravali. Sad su bili podvrgnuti nekom novom iskušenju, koje nisu prošli. A Charlotte... Kad se radilo o Charlotte, ona je ostala posve ista. Čovjek je prema njoj možda mogao biti ljubazan, ali je se nije moglo voljeti.

– Sin fizičkog radnika; znam to iz prve ruke. U mladosti je bio nekakav mehaničar, zatim je počeo pisati za socijalističke novine. Sreo sam ga u Brixtonu.

Razgovarali su o Emersonima.

– Kako u današnje vrijeme ljudi mogu dobro napredovati – uzdahne gospođica Bartlett, dodirujući prstima maketu kosog tornja u Pisi.

– Općenito govoreći, čovjek osjeća samo simpatije prema njihovom uspjehu – odvratila gospodin Eager. – Želja za obrazovanjem i društvenim napretkom, u tom ima nečeg što nije posve loše. Ima ljudi koji su radnici, a koje bi čovjek vrlo rado sreo ovdje u Firenci, koliko god njima ovakav posjet malo koristio.

– On je sad novinar? – upitala gospođica Bartlett.

– Nije. Bogato se oženio. – Ovu je primjedbom izrekao vrlo značajno, a na kraju je uzdahnuo.

– Dakle, ima suprugu.

– Pokojnu, gospođice Bartlett, pokojnu. Pitam se... da, pitam se kako me ima drskosti pogledati u lice, kako se usuđuje tvrditi da smo poznanici. Davno, on je bio član moje župe u Londonu. Prekorio sam ga neki dan u Santa Croceu kad je bio s gospođicom Honeychurch. Neka bude svjestan da neće dobiti ništa više od prijekora.

– Zašto? – uzvikne Lucy pocrvenjevši.

- Bezbožništva! - sikne gospodin Eager. - Pokušao je promijeniti temu, ali otkrivši dramatičnu poantu zainteresirao je svoju publiku više no što je namjeravao. Gospođica Bartlett bila je obuzeta posve prirodnom znatiželjom. Lucy, iako je priželjkivala više nikad ne vidjeti Emersone, nije ih željela osuditi ni jednom riječju.

- Hoćete reći da gospodin Emerson nije religiozan? - upita. - To već znamo.

- Lucy, draga... - odvrati gospođica Bartlett, nježno koreći nasrtljivost svoje rođakinje.

- Jako bi me čudilo da znate cijelu priču. Mladića, koji je u to vrijeme bio nevino dijete, ne krivim. Bog zna kakvim su ga učinili njegovo obrazovanje i naslijeđene osobine.

- Možda je to nešto što je bolje da ne čujemo - reče gospođica Bartlett.

- Govoreći otvoreno, jest - odvrati gospodin Eager. - Neću više ništa reći.

Prvi put Lucyne buntovničke misli pretoče se u riječi - prvi put u njezinu životu.

- Rekli ste vrlo malo.

- Imao sam namjeru reći vrlo malo - glasio je njegov ledeni odgovor.

Ljutito je zurio u djevojku koja mu je uzvraćala pogled s jednakom ljutnjom. Okrenula se prema njemu, okrećući leđa trgovačkom pultu; grudni koš brzo joj se podizao i spuštao. Promatrao je njezino čelo i iznenadnu krutost usana. Bilo je nepodnošljivo što mu nije vjerovala.

- Ubojstvo, ako baš želite znati - uzvikne ljutito. - Taj čovjek ubio je svoju ženu!

- Kako? - odvrati Lucy.

- Ubio ju je u svakom pogledu. Onog dana u Santa Croceu... jesu li rekli što protiv mene?

- Ni riječi, gospodine Eager, ni jedne jedine riječi.

- Oh, mislio sam da su me klevetali pred vama. Ali pretpostavljam da je samo njihov osobni šarm razlog zašto ih branite.

- Ne branim ih - reče Lucy gubeći hrabrost, vraćajući se na stare zbrkane obrasce ponašanja. - Oni su za mene stranci.

- Kako ste mogli pomisliti da ih brani? – odvratila gospođica Bartlett, prilično zbunjena neugodnom scenom. Prodavač je lako mogao prisluškivati.

- Teško bi ih ona mogla obraniti. Jer taj je čovjek ubio svoju suprugu pred Božjim očima.

Dodatno spominjanje Boga bilo je upečatljivo, jer kapelan se doista trudio opravdati brzopletu izjavu. Usljedila je tišina koja je mogla biti dojmljiva, no bila je samo neugodna. Zatim je gospođica Bartlett na brzinu kupila kosi toranj i pvela ih van na ulicu.

- Moram poći – reče kapelan sklapajući oči i vadeći džepni sat.

Gospođica Bartlett zahvalila mu se na ljubaznosti i s oduševljenjem spomenula predstojeći izlet.

- Izlet? Oh, hoćemo li doista poći na našu vožnju po brdima?

Lucy se sjetila da se treba ponašati uljudno i nakon malo uloženog truda gospodinu Eageru se vratila njegova samodopadnost.

- Kakva zbrka s tim izletom! – uzvikne djevojka čim je otišao. – To je isti izlet kakav smo dogovorile s gospodinom Beebeom bez ikakvih peripetija. Zašto nas je pozvao na taj besmislen način? Jednako smo tako i mi mogle pozvati njega. Svatko od nas plaća za sebe.

Gospođici Bartlett, koja je namjeravala jadikovati o Emersonima, ova je primjedba skrenula misli u neočekivanom smjeru.

- Ako je tako, draga, ako je izlet na koji gospodin Beebe i mi idemo s gospodinom Eagerom doista isti onaj na koji idemo s gospodinom Beebeom, onda predviđam da će doći do prilične zbrke.

- Zašto?

- Jer je gospodin Beebe pozvao i Eleanor Lavish.

- To znači da će trebati još jedna kočija.

- Puno gore od toga. Gospodinu Eageru Eleanor se ne sviđa. I sama to zna. Istini za volju; ona je za njega previše nekonvencionalna.

Sad su se nalazile u prostoriji s novinama u Engleskoj banci. Lucy je stajala pokraj

središnjeg stola ne mareći za časopise *Punch* i *Graphic*, pokušavajući pronaći odgovore ili barem ispravno oblikovati pitanja što su joj bjesnila umom. Dobro poznati svijet se raspao, a na njegovu se mjestu pojavila Firenca, čarobni grad u kojem ljudi misle i čine posve neobične stvari. Ubojstvo, optužba za ubojstvo, dama koja se privila u naručje jednog muškarca bila je neuljudna prema drugome – jesu li to bili svakodnevni nemili događaji na njegovim ulicama? Je li njegova istinska ljepota sadržavala nešto više od onog što se moglo vidjeti – možda moć da prizove strasti, kako dobre, tako i zle te ih brzo privede njihovu ispunjenju?

Radosna Charlotte, iako uvelike opterećena nevažnim stvarima, činila se posve nesvjesnom onog što je doista bitno; mogla je sa zadivljujućom lakoćom naslutiti „kamo bi stvari mogle voditi“, no očito bi izgubila iz vida cilj kad bi mu se približila. Sad je stajala zgrbljena u kutu pokušavajući izvući vrijednosno pismo iz malene lanene torbice što joj je visjela oko vrata, djevičanski skrivena. Rekli su joj da je u Italiji to jedini siguran način nošenja novca; smjela ju je rastvoriti samo unutar zidova Engleske banke. Dok je pipkajući tražila mrmljala je:

- Bilo da je gospodin Beebe taj koji je zaboravio reći gospodinu Eageru, bilo da je gospodin Eager zaboravio reći nama kad nas je pozvao, a bilo i da su odlučili izostaviti Eleanor s tog izleta – samo to bi im teško pošlo za rukom – mi u svakom slučaju moramo biti spremne. Oni ustvari žele tvoje društvo; mene su pozvali samo zato što to nalaže pristojnost. Ti ćeš se voziti s gospodom, a Eleanor i ja ćemo vas slijediti. Kočija s jednim konjem bit će nam dovoljna. Ipak, kako je sve komplicirano!

- Doista jest – odvratila djevojka s težinom u glasu koja je ispala sućutno.

- Što ti misliš o tome? – upita gospođica Bartlett, zajapurena od borbe s haljinom koju je zakopčavala.

- Ne znam što mislim ni što želim.

- O Bože, Lucy! Nadam se da ti Firenca nije dosadna. Samo reci riječ, i, kao što znaš, sutra ću te odvesti na kraj svijeta.

- Hvala, Charlotte – reče Lucy i zamisli se nad tom ponudom.

U uredu su bila i pisma za nju; jedno od brata, u kojem se raspisao o atletici i biologiji; jedno od majke, dirljivo onako kako to mogu biti samo pisma njezine majke. U njemu je čitala o šafranima koji su kupljeni pod žute, a izrasli su u hrđavocrvene, o novoj sobarici koja je

zalijevala paprat praškom za limunadu, o kućercima što se grade u nizu, a koji su uništavali izgled Summer Streeta i slamali sirce siru Harryju Otwayu. Prisjetila se slobodnog, ugodnog života u svom domu gdje je mogla činiti sve što je željela i gdje joj se nikad ništa nije dogodilo. Cesta po uzbrdici kroz borovu šumu, čista primaća soba, pogled na Sussex Weald – sve joj je to bilo pred očima jasno i upečatljivo, ali i dirljivo poput slika u galeriji kojima se putnik vraća nakon mnogo stečenog iskustva.

- Kakve su vijesti? – upita gospođica Bartlett.

- Gospođa Vyse otišla je sa sinom u Rim – odvrati Lucy rekavši joj vijest koja ju je najmanje zanimala. – Poznajete li Vyseove?

- Oh, nemojmo se vraćati tim putem. Nikad se ne možemo zasititi drage Piazze Signoria.

- Oni su dobri ljudi, Vyseovi. Tako su pametni, oličenje mog poimanja što doista znači biti pametan. Ne žudite li za Rimom?

- Umirem za Rimom!

Piazza della Signoria previše je kamenita da bi bila prekrasna. Bez trave je, bez cvijeća, fresaka, bez blještavih mramornih zidova ili umirujućih ploha od crvene cigle. Pukim slučajem – osim ne vjerujemo li u sveprožimajući duh mjesta – kipovi koji ublažuju ozbiljnost trga ne nagoviještaju djetinju nevinost, ni veličanstvenu mladenačku zbunjenost, već svjesne dosege zrele dobi. Perzej i Judita, Herkul i Tusnelda [4] – oni su nešto postigli, ili su barem patili s razlogom, pa iako su besmrtni, besmrtnost su stekli nakon iskustva, ne prije njega. Ovdje, a ne samo u osami prirode, junak može susresti boginju, a junakinja boga.

- Charlotte! – uzvikne odjednom djevojka. – Imam ideju. Kako bi bilo da sutra otputujemo u Rim i odmah odemo u hotel u kojem su Vyseovi? Jer znam što želim. Dosta mi je Firence. Eto, rekla si da bi pošla i na kraj svijeta. Hajde! Idemo!

Gospođica Bartlett s jednakom vedrinom odvrati:

- Oh, ti smiješna djevojčice! A što bi, molim te, onda bilo od tvoje vožnje po brdima?

Zajedno su prošle kroz mršavu ljepotu trga smijući se nepromišljenosti njezina prijedloga.

[1] tal. Odlazite! Zauzet sam!

[2] Britanska agencija „Thomas Cook“ izdavala je turistima kupone koje su mogli iskoristiti na putovanjima.

[3] tal. Odlazite! Odlazite odmah!

[4] Plemkinja koju je zarobio rimski general Germanik tijekom invazije na Germaniju, spominju je Tacit i Strabon, a njezin kasnoantički kip stoji u Loggi dei Lanzi.

ŠESTO POGLAVLJE: VELEČASNI ARTHUR BEEBE, VELEČASNI CUTHBERT EAGER, GOSPODIN EMERSON, GOSPODIN GEORGE EMERSON, GOSPOĐICA ELEANOR LAVISH, GOSPOĐICA CHARLOTTE BARTLETT I GOSPOĐICA LUCY HONEYCHURCH VOZE SE KOČIJAMA KAKO BI RAZGLEDALI VIDIK ŠTO SE PRUŽA S UZVISINE. VOZE IH TALIJANI.

Faeton bijaše taj koji ih je onog nezaboravnog dana vozio na Fiesole, mladić posve neodgovoran i pun žara koji je bezobzirno tjerao konje svojeg gospodara uz kameniti obronak. Gospodin Beebe odmah ga je prepoznao. Nisu ga okrnula ni stoljeća u kojima je vladala vjera, ni doba u kojem je vladala sumnja; bijaše on toskanski Faeton koji vozi unajmljenu kočiju. Perzefona bijaše djevojka za koju je molio dopuštenje da je usput povezu sa sobom, rekavši da mu je to sestra, Perzefona – visoka, vitka i blijeda, s proljećem se vraćala u kućicu svoje majke, još uvijek zaklanjajući oči od svjetla na koje nije navikla. Gospodin Eager usprotivio se njezinu društvu rekavši da su tek na početku puta, a čovjek se mora zaštititi od neugodnosti, no umiješale su se dame i nakon što je razjašnjeno da se radi o velikom ustupku boginji je dopušteno popeti se i sjesti pored boga [1].

Faeton je odmah prebacio lijevu uzdu oko njezina vrata i tako si omogućio upravljanje kočijom držeći je slobodnom rukom oko struka. Ona se nije bunila. Gospodin Eager, koji je sjedio leđima okrenut konjima, nije opazio taj neumjesni čin i nastavio je razgovarati s Lucy. Drugo dvoje suputnika u kočiji bili su stari gospodin Emerson i gospođica Lavish. Jer dogodila se užasna stvar. Gospodin Beebe bez dogovora je s gospodinom Eagerom udvostručio broj putnika, pa iako su gospođica Bartlett i gospođica Lavish cijelo jutro planirale gdje će tko sjediti, u ključnom trenutku kad su kočije stigle posve su se zbunile i gospođica Lavish ušla je u kočiju s Lucy, dok je gospođica Bartlett sjela s Georgeom Emersonom i gospodinom Beebeom u kočiju što ih je slijedila.

Sirotom kapelanu teško je palo što se njegovo četveročlano društvo ovako izmijenilo. Čajanka u renesansnoj vili, ako je o tome ikad razmišljao, sada se nije mogla ostvariti. Lucy i gospođica Bartlett imale su stanovitog stila, a gospodin Beebe, iako nepouzdan, posjedovao je mnoge talente. Ali spisateljica šunda i novinar koji je ubio svoju suprugu pred Božjim očima neće ući ni u čiju vilu po njegovoj preporuci.

Lucy, u elegantnoj bijeloj haljini, sjedila je uspravno, nervozna među tim eksplozivnim karakterima, uljudna prema gospodinu Eageru, suzdržana prema gospođici Lavish, oprezna oko starog gospodina Emersona koji je dosad, na sreću, spavao zahvaljujući teškom ručku i uspavljujućem proljetnom ozračju. Izlet je doživjela kao prst sudbine, ali da do njega nije došlo mogla je uspješno izbjeći Georgea Emersona. On je otvoreno pokazao da bi želio nastaviti njihovo prisno druženje. Ona je odbila, ne stoga što joj se nije sviđao, već stoga što nije znala što se zbilo one večeri, a sumnjala je da on zna i to ju je plašilo.

Jer stvarni se događaj – što god on bio – nije dogodio u Loggi, već pokraj rijeke. Ponašati se mahnito pri pogledu na smrt oprostivo je, ali razgovarati poslije o tome, prijeći s razgovora u šutnju i kroz šutnju u prisnost greška je do koje nije došlo zbog osjećaja straha, već stoga što je njihovo ponašanje bilo neprilično. Smatrala je kako je doista bilo nečeg vrijednog osude u njihovoj razmjeni mišljenja nad mračnim tokom rijeke i zajedničkom porivu što ih je odveo prema pansionu, a da nisu razmijenili ni jedan pogled ili riječ.

Isprva je taj osjećaj grijeha bio neznatan. Zamalo pa se pridružila društvu koje je išlo do Torre del Galla, ali svaki put kad bi izbjegla Georgea postalo bi još važnije da ga opet izbjegne. A sad joj božanska ironija što je djelovala kroz njezinu rođakinju i dvojicu svećenika nije dopuštala otići iz Firenze dok s njim ne završi ovaj izlet po brdima.

U međuvremenu ju je gospodin Eager zaokupio uljudnim razgovorom; njihova nesuglasica bila je izglađena.

- Dakle, gospođice Honeychurch, vi putujete? Kao studentica umjetnosti?

- Oh, Bože, ne, ne!

- Možda se bavite proučavanjem ljudske prirode, poput mene? - ubacila se gospođica Lavish.

- O, ne, ovdje sam kao turist.

- Dakle tako - reče gospodin Eager. - Lijepo. Nadam se da me nećete smatrati neuljudnim, ali mi koji živimo ovdje ponekad doista žalimo jadne turiste - putuju okolo poput paketa hrane iz Venecije u Firencu, iz Firenze u Rim, žive stisnuti jedni uz druge u pansionima ili hotelima posve nesvjesni ičeg što se ne nalazi u Baedekerovu vodiču, a jedina im je briga da obave razgledavanje ili obilazak pa onda odu drugamo. Rezultat je toga da pobrkaju gradove, rijeke i palače u zamršen metež. Znae onu malu Amerikanku u *Punchu* koja kaže:

„Reci, tata, što smo vidjeli u Rimu?“, a otac joj odvrati: „Mislim da je Rim ono mjesto gdje smo vidjeli žutog psa.“ Eto, to vam je putovanje. Ha, ha, ha!

- Posve se slažem - reče gospođica Lavish koja se nekoliko puta pokušala ubaciti u njegov monolog sastavljen od zajedljivih dosjetki. - Uskogrudnost i površnost anglosaksonskih turista nije ništa doli pošast.

- Upravo tako. Dakle, gospođice Honeychurch, engleska kolonija u Firenci mnogobrojna je, iako, naravno, nisu svi njezini članovi istog profila - na primjer, nekolicina je ovdje zbog trgovine, no većinom se radi o ljudima koji se bave proučavanjem. Lady Helen Laverstock trenutno je zaokupljena studiranjem slikarskog opusa Fra Angelica. Spominjem je stoga što prolazimo pokraj njezine vile, slijeva. Ne, možete je vidjeti samo ako ustanete, ne, nemojte ustajati; past ćete. Ona je vrlo ponosna na ovu gustu živicu. U unutrašnjosti vlada savršena osama. Vratimo se šest stotina godina u prošlost. Neki kritičari vjeruju da je njezin vrt bio mjesto radnje Dekameron, što je čini još zanimljivijom, zar ne?

- Doista je tako! - uzvikne gospođica Lavish. - Recite mi, a kamo smještaju scenu onog predivnog sedmog dana?

Ali gospodin Eager nastavio je pripovijedati gospođici Honeychurch da s desne strane živi gospodin Netko i Nešto, Amerikanac najboljeg kova, što je tako rijetko!, i da Neki Drugi žive dalje nizbrdo.

- Nesumnjivo su vam poznate njezine monografije iz ciklusa „Sporedni putevi srednjovjekovlja“? On radi na Gemistu Pletonu [2]. Ponekad dok pijem čaj u njihovim prekrasnim dvorištima čujem preko zida duž nove ceste škripu tramvaja što prevoze cijele toware vrućih, prašnjavih, neinteligentnih turista koji će obići Fiesole u sat vremena kako bi mogli reći da su u njemu bili i pomislim... pomislim... mislim o tome kako malo razmišljaju o onome što se nalazi u njihovoj neposrednoj blizini.

Tijekom tog govora ono dvoje na vozačevoj klupici besramno su jedno drugo zadirkivali. Lucy se zgrčila od zavisti. Očito su se namjerno ponašali lascivno i bilo im je drago što su to mogli. Vjerojatno su bili jedini koji su uživali u izletu. Kočija se bolno naginjala poskakujući duž Piazze di Fiesole i zaokrećući u Ulicu Settignano.

- *Piano! Piano!* [3] - reče gospodin Eager otmjeno odmahujući rukom iznad glave.

- *Va bene signore, va bene, va bene!* [4] - zapjevušio je vozač i ponovo ošinio konje.

Sad se razvio razgovor između gospodina Eagera i gospođice Lavish, a tema bijaše Alessio Baldovinetti. Je li on bio okidač za nastanak renesanse ili je bio jedna od njezinih manifestacija? Druga je kočija zaostala. Pošto su konji ubrzali u galop, krupno, uspavano tijelo gospodina Emersona rušilo se na kapelana u pravilnim razmacima poput kakva stroja.

- *Piano! Piano!* - reče kapelan dobacujući Lucy pogled dostojan mučenika.

Još jedan nagli trzaj potakne ga da se bijesno okrene na svom sjedištu. Faetonu, koji se već neko vrijeme trudio poljubiti Perzefonu, to upravo i pođe za rukom. Uslijedila je manja scena koja je, kako je gospođica Bartlett kasnije rekla, bila doista neugodna. Zaustavili su konje, ljubavnicima je naređeno da se razdvoje, mladić će ostati bez napojnice, a djevojka je odmah morala sići.

- Ona mi je sestra - reče mladić okrećući se prema njima sa žalosnim pogledom.

Gospodin Eager pobrinuo se da ga nazove lažljivcem. Faeton je pognuo glavu, ne zbog same optužbe, već zbog načina na koji je izrečena. U tom je trenutku gospodin Emerson, kojeg je probudio trzaj naglog zaustavljanja, izjavio da se ljubavnike ni u kojem slučaju ne smije razdvojiti te ih je potapšao po leđima iskazujući time svoje odobravanje. I gospođica Lavish, iako nije željela s njim sklopiti savez, osjećala se dužnom podržati samu ideju boemstva.

- Svakako bih im dopustila da ostanu zajedno - uzvikne. - Ali vjerujem da će me rijetki podržati. Cijelog sam života uvijek prkosila konvencijama. Ova je situacija ono što ja smatram pustolovinom.

- Ne smijemo popustiti - reče gospodin Eager. - Znao sam da nas pokušava prevariti. Ponaša se prema nama kao da smo čopor turista koji troše Cookove kupone.

- Sigurno nije tako mislio! - reče gospođica Lavish, a njezin se zanos vidno smanjio.

Dostigla ih je druga kočija i razboriti gospodin Beebe dovikne da će se nakon ovog upozorenja par sigurno ponašati primjereno.

- Ostavite ih na miru - molio je gospodin Emerson kapelana pred kojim nije osjećao strahopoštovanje. - Zar tako često naiđemo na sreću da je moramo potjerati s kočije kad se dogodi da baš tamo sjedne? Naći se u situaciji da nas voze ljubavnici - i kralj bi nam mogao zavidjeti, ako ih razdvojimo bit će to najgore svetogrđe za koje znam.

Tada se začuo glas gospođice Bartlett koja reče da se počela stvarati gužva. Gospodin

Eager, koji nije toliko patio od čvrste volje, koliko od brbljavosti, bio je odlučan u naumu da ga se čuje. Opet se obratio vozaču. Kad Talijani govore talijanski iz njihovih usta to zvuči poput dubokog, grlenog toka s neočekivanim slapovima i oblucima što ga štite od monotonije. Iz usta gospodina Eagera podsjećao je jedino na kiselo pištanje fontane čiji je zvuk postajao sve viši i viši, brži i brži te sve piskaviji, dok u trenu nije odjednom utihnuo.

- *Signorina!* [5] - pozove mladić Lucy kad je završilo njegovo razmetanje. Zašto li se obratio Lucy?

- *Signorina!* - ponovi Perzefona svojim veličanstvenim altom. Pokazala je na drugu kočiju. Što je time mislila? Na trenutak su djevojke promatrale jedna drugu. Tada je Perzefona sišla sa kočijaševa sjedala.

- Napokon pobjeda! - reče gospodin Eager pljesnuvši rukama kad su kočije ponovo krenule.

- Nije to pobjeda - reče gospodin Emerson. - To je poraz. Razdvojili ste dvoje ljudi koji su bili sretni.

Gospodin Eager sklopi oči. Morao je sjediti pokraj gospodina Emersona, ali nije želio s njim razgovarati. Starca je san osvježio i zdušno je prigrlio ovu temu. Naredio je Lucy da se složi s njim; i svojem je sinu dovikivao neka ga podrži.

- Pokušavali smo kupiti ono što se ne može kupiti novcem. Pogodio se da nas vozi, a to i čini. Nemamo pravo još i na njegovu dušu.

Gospođica Lavish se namršti. Teško je kad čovjek kojeg ste svrstali među tipične Britance govori ono što nije u skladu s takvim karakterom.

- Loše nas je vozio - reče. - Kočija je poskakivala.

- S tim se ne slažem. Vožnja je bila spokojna poput sna. Aha! Sad nas vozi tako da poskakujemo. Trebamo li se čuditi? Najradije bi nas izbacio, i doista ima pravo. A da sam praznovjerman, plašio bih se i djevojke. Nije dobro nauditi mladima. Jeste li ikad čuli za Lorenza de Medicija?

Gospođica Lavish se naježila.

- Naravno da jesam. Mislite li na Lorenza Veličanstvenog, ili na Lorenza, vojvodu od Urbina, ili na Lorenza zvanog Lorenzino zbog njegovog niskog stasa?

- Bog zna. Moguće je da doista zna, jer mislio sam na Lorenza pjesnika. Napisao je stih - tako sam jučer čuo - koji glasi: „Ne borite se protiv proljeća.“

Gospodin Eager nije mogao odoljeti prilici da pokaže svoju učenost.

- *Non fate guerra al maggio* - promrmљao je. - Točan prijevod bio bi: „Ne ratujte sa svibnjem.“

- Bit je u tome da smo zaratili s njim. Pogledajte. - Pokazao je na dolinu Arna koja se kroz propupalo drveće vidjela daleko pod njima. - Proljeće se proteže preko četrdeset kilometara, a mi smo došli na uzvisinu kako bismo mu se divili. Zar vjerujete da postoji kakva razlika između proljeća u prirodi i proljeća u čovjeku? Ali eto što činimo, jedno slavimo, a drugo osuđujemo kao neprilično, posramljeni što isti zakoni vječno djeluju kroz oboje.

Nitko ga nije poticao da govori. Ubrzo je gospodin Eager dao znak neka se kočije zaustave te je rasporedio društvo za šetnju duž obronka.

Sad je između njih i brda Fiesolea ležala udolina nalik velikom amfiteatru, puna kamenih terasa nalik stubama i maslina obavijenih maglom, dok je cesta, i dalje slijedeći svoju krivinu, naglo izlazila na uzvisinu što se dizala iz ravnice. Ta je uzvisina, neobrađena, vlažna, obrasla grmljem i pokojim drvetom bila ista ona koja se prije gotovo petsto godina svidjela Alessiju Baldovinettiju. Uspeo se na nju, taj marљivi i prilično skromni majstor, možda stoga što je imao oko za pejzaž koji će unovčiti, možda zbog samog užitka penjanja. Dok je ondje stajao uhvatio je onaj pogled na dolinu Arna i na udaljenu Firencu koji je kasnije bez velikog uspjeha unio u svoje djelo. Samo, na kojem je mjestu točno stajao? Bijaše to pitanje na koje se gospodin Eager sada nadao pronaći odgovor. I gospođicu Lavish, koja je po prirodi bila sklona svemu problematičnom, obuzeo je isti zanos. Ali nije lako držati u mislima slike Alessija Baldovinettija, čak ni ako ste se sjetili pogledati ih prije puta. A izmaglica u dolini povećavala je složenost potrage.

Društvo je jurilo uokolo od busena do busena trave, njihova tjeskoba da se drže jedni drugih bila je jednaka samo njihovoj želji da pođu različitim putevima. Konačno su se razdvojili u grupe. Lucy se priključila gospođici Bartlett i gospođici Lavish, Emersonovi su se vratili do kočija kako bi vodili zamoran razgovor s vozačima, dok su dvojica svećenika, za koje se očekivalo da imaju zajedničkih tema, ostala prepuštena jedan drugome.

Starije dame ubrzo su odbacile maske. Čujnim šaptom, koji je Lucy sad već tako dobro poznavala, počele su razgovarati ne o Alessiju Baldovinettiju nego o vožnji. Gospođica

Bartlett bila je upitala gospodina Georgea Emersona što je po zanimanju i odgovorio je da radi za željeznicu. Bilo joj je jako žao što mu je postavila to pitanje. Nije imala pojma da će odgovor biti tako užasan, jer inače ne bi takvo što učinila. Gospodin Beebe prilično je vješto promijenio temu i nadala se da mladić nije samim pitanjem previše povrijeđen.

- Željeznica! - dahtala je gospođica Lavish. - Ah, umrijet ću! Naravno da radi za željeznicu! - Nije mogla obuzdati svoju radost. - On je slika i prilika nosača za... za kompaniju South Eastern Railway.

- Eleanor, šuti! - obruši se na nju njezina živahna družica. - Tišina! Čut će te... Emersonovi...

- Ne mogu prestati. Pusti me da budem zla. Nosač...

- Eleanor!

- Sigurna sam da je u redu - doda Lucy. - Emersonovi neće čuti, a i da čuju ne bi marili.

Činilo se da gospođica Lavish nije zadovoljna ovim riječima.

- Gospođica Honeychurch prisluškuje! - reče prilično ljutito. - Šic! Iš! Vi zločesta djevojko! Odlazite!

- O, Lucy, sigurna sam da bi trebala biti s gospodinom Eagerom.

- Sad ih ne mogu pronaći, a i ne želim.

- Gospodin Eager će se uvrijediti. Zajedno ste u grupi.

- Molim vas, radije bih ostala ovdje s vama.

- Ne, slažem se - reče gospođica Lavish. - Ovo je poput školske proslave; dječaci su se odvojili od djevojčica. Gospođice Lucy, morate otići. Želimo razgovarati o važnim temama neprimjerenim za vaše uši.

Djevojka je bila tvrdoglava. Kako se njezin boravak u Firenci bližio kraju bivala je opuštena samo među onima prema kojima je bila ravnodušna. Jedna od njih bila je gospođica Lavish, a u ovom trenutku i Charlotte. Poželi da nije privukla pažnju na sebe; obje su bile uzrujane zbog njezine primjedbe i činilo se kako su odlučne u tome da je se riješe.

- Kako se čovjek umori - reče gospođica Bartlett. - Oh, kako bih voljela da Freddy i tvoja majka mogu biti ovdje!

Nesebičnost je kod gospođice Bartlett posve preuzela svrhu ushićenja. Lucy nije čak promatrala ni krajolik. Neće uživati ni u čemu dok ne bude na sigurnom u Rimu.

- Onda sjednite - reče gospođica Lavish. - Gledajte kako sam dalekovidna.

S veselim smiješkom izvadi ona dva četverokuta nepromočiva platna kojima se turisti služe kao zaštitom od vlažne trave ili hladnih mramornih stuba. Na jedan je sjela ona; tko će sjesti na drugi?

- Lucy, ne dvojimo ni trenutka, Lucy. Tlo je za mene sasvim dobro. Doista, godinama nisam imala reumu. Osjetim li da me obuzima, ustat ću. Zamisli kako bi se osjećala tvoja majka kad bih ti dopustila sjediti na mokrom u toj bijeloj lanenoj haljini. - Tromo je sjela na mjesto gdje je tlo izgledalo osobito vlažno. - Eto, svi smo se krasno smjestili. Iako je moja haljina tanja mrlja se neće toliko vidjeti jer je smeđa. Sjedni, draga; previše si nesebična, premalo tražiš za sebe. - Kašljem je pročistila grlo. - Hajde, nemoj biti uznemirena, ne radi se o prehladi. To je samo slabašan kašalj i imam ga već tri dana. Doista nema nikakve veze s tim što sjedim ovdje.

U ovoj situaciji Lucy se mogla ponijeti na samo jedan način. Nakon pet minuta zaputila se u potragu za gospodinom Beebeom i gospodinom Eagerom, savladana onim četverokutom nepromočiva platna. Obratila se vozačima koji su se protezali u kočijama ostavljajući po jastucima miris cigara. Košćati mladić, mangup posve pocrnio od sunca, ustane kako bi je pozdravio pristojno poput domaćina i smjelo poput rođaka.

- *Dove?* [6] - upita Lucy nakon duga tjeskobna razmišljanja.

Lice mu se ozari. Naravno da je znao gdje su. Nisu čak ni bili daleko. Rukom odmahne preko tri četvrtine horizonta. Vjerojatno je samo mislio da zna gdje su. Pritisnuo je jagodice prstiju na čelo, a zatim je prste uperio prema njoj, kao da iz njih istječe vidljivi sastojak znanja. Činilo se da je nužno bolje objašnjenje. Kako se na talijanskom kaže „svećenik“?

- *Dove buoni uomini?* [7] - reče ona na kraju.

- Dobri? Taj pridjev teško da opisuje ta plemenita bića! - On joj pokaže svoju cigaru.

- *Uno... più... piccolo* [8] - sroči nakon toga, misleći pritom: „Je li vam cigaru dao gospodin

Beebe, onaj niži od dvojice dobrih muškaraca?”

Bila je u pravu, kao i obično. Mladić je privezao konja za stablo, udario ga nogom kako bi ga natjerao da ostane miran, otresao prašinu s kočije, popravio kosu, zavrnuo obod šešira, našušurio brkove i za manje od minute bio je spreman povesti je. Talijani su rođeni s poznavanjem puta. Mogao se steći dojam da se čitava zemlja prostire pred njima, ne poput zemljovida, već poput šahovske ploče, na kojoj neprestano motre izmjenu figura kao i kvadrata. Svatko može pronaći neko mjesto, ali pronalaženje ljudi Božji je dar. Zastao je samo jednom kako bi joj nabrao stručak velikih plavih ljubičica. Zahvalila mu je s iskrenim zadovoljstvom. U društvu tog običnog čovjeka svijet je bio predivan i otvoren. Ona prvi put osjetila utjecaj proljeća. On rukom elegantno mahne prema obzoru; tamo je bilo u izobilju ljubičica, kao i drugih stvari; bi li ih željela vidjeti?

- *Ma buoni uomini*. [9]

Naklonio se. Naravno. Najprije dobri muškarci, zatim ljubičice. Brzo su produžili kroz nisko raslinje što je postajalo sve gušće. Približavali su se rubu uzvisine, a oko njih se neprimjetno otvarao vidik, no smeđa mreža šikare razlomila ga je u nebrojene prizore. On je bio zaokupljen svojom cigarom i razmicanjem savitljivih grana. Ona se radovala svom bijegu od dosade. Ni jedan korak, ni jedna grančica nisu joj bili nevažni.

- Što je to? - upita odjednom.

U daljini iza njih iz šume se čuo glas. Glas gospodina Eagera? On slegne ramenima. Neukost Talijana ponekad je dojmljivija od njegova znanja. Nije ga mogla uvjeriti da možda i nisu pronašli svećenike. Napokon se otvorio vidik; mogla je raspoznati rijeku, zlatnu dolinu i druga brda.

- *Eccolo!* [10] - uzvikne on.

U tom trenu tlo joj se izmaklo pod nogama i ona s krikom ispadne iz šumarka. Obavili su je svjetlost i ljepota. Pala je na malenu otvorenu zaravan što je od jednog do drugog kraja bila prekrivena ljubičicama.

- Samo hrabro! - poviče njezin suputnik koji je sad stajao oko dva metra iznad nje. - Hrabrosti i ljubavi.

Nije odgovorila. Od njezinih je nogu tlo oštro poniralo u daljinu, a ljubičice su se slijevale u potocima, bujicama i slapovima, natapajući obronak plavetnilom, stvarajući vrtloge oko

debla stabala, nakupljajući se u udubinama u bazene, prekrivajući travu mrljama azurno plave pjene. Nigdje ih drugdje nije bilo u takvom izobilju; ova zaravan bijaše vrelo, prvotni izvor iz kojeg se ljepota izlivala kako bi natopila zemlju.

Na rubu uzvisine, poput plivača koji se priprema za skok, stajao je dobar čovjek, ali to nije bio onaj dobar čovjek kojeg je očekivala, i bio je sam. George se okrenuo kad je čuo da se Lucy približava. Na trenutak ju je proučavao kao nekog tko je ispao iz raja. Na njezinu licu ugledao je blještavu radost, vidio je cvijeće što joj je zapljuskivalo haljinu u plavim valovima. Grmlje iznad njih zaklonilo je poglede. On brzo zakorači naprijed i poljubi je.

Prije nego što je uspjela progovoriti, gotovo i prije nego što je uspjela išta osjetiti, dozove je glas: „Lucy! Lucy! Lucy!“ Tišinu života prekinula je gospođica Bartlett koja se, onako u smeđem, ispriječila pred vidikom što se rasprostirao u daljinu.

[1] Aluzija na mit o Faetonu (Faetontu), Helijevu sinu preslabom da vlada krilatim vatrenim konjima, zbog čega Zemlja gotovo bude spaljena, a Zeus ga ubije munjom u zadnji čas; i Perzefoni, utjelovljenju proljeća, Demetrinoj kćeri, koju je oteo Had i koja se vraća k majci u proljeće, dok u jesen odlazi natrag u podzemlje.

[2] Bizantski filozof iz 14./15. st., antiaristotelovac. Utjecao na Cosima Medicija da utemelji platonistički usmjerenu Akademiju u Firenci.

[3] tal. Polakše, polakše!

[4] tal. U redu, gospodine, u redu!

[5] tal. Gospođice!

[6] tal. Gdje [su]?

[7] tal. Gdje [su] dobri ljudi?

[8] tal. Jedan niži

[9] tal. Ali, dobri ljudi.

[10] tal. Eto ga!

SEDMO POGLAVLJE: VRAĆAJU SE

Cijelo poslijepodne dok su se uspinjali i spuštali niz obronak igrala se neka zamršena igra. Lucy je polako otkrivala o čemu je riječ i kako su se igrači točno rasporedili. Gospodin Eager ih je dočekaо upitnim pogledom. Charlotte ga je živcirala svojim napadnim čavrljanjem. Gospodin Emerson tražio je sina i objasnili su mu kamo je krenuo tako da ga mogne pronaći. Gospodina Beebea, koji je sa žarom zadržavaо neutralan stav, zamolili su da okupi skupinice kako bi svi krenuli kući. Vladaо je opći osjećaj zbunjenosti i nesnalaženja. Među njima se nalazio Pan – ne onaj veliki bog Pan koji je proteklih dvije tisuće godina pokopan, već maleni Pan koji upravlja društvenim neprilikama i neuspjelim izletima. Gospodina Beebea svi su napustili, pa se u samoći poslužio sadržajem košarice za čaj koju je ponio kao ugodno iznenađenje. Gospođica Lavish izgubila je gospođicu Bartlett. Lucy je izgubila gospodina Eagera. Gospodin Emerson izgubio je Georgea. Gospođica Bartlett izgubila je četverokut nepromoćiva platna. Faeton je poražen u igri.

Ova posljednja činjenica bila je neporeciva. Popeo se na kočijaševo sjedalo sav uzdrhtao, podignuta ovratnika, proričući da će ubrzo naići loše vrijeme.

- Krenimo odmah – reče im. – *Signorino* [1] će se vratiti pješke.

- Hodat će čitavim putem? Trebat će mu sati – odvrati gospodin Beebe.

- Očito hoće. Rekao sam mu da se nije pametno udaljiti. – Faeton nije htio nikog pogledati u oči; možda je poraz na njega djelovao osobito ponižavajuće. On sam vješto je igraо igru služeći se svim svojim instinktima dok su se ostali služili mrvicama intelekta. Sam je naslutio kako stvari stoje i kakvima bi želio da budu. Sam je protumačio poruku koju je Lucy prije pet dana primila s usana onog čovjeka na samrti. Perzefona, koja je pola života provela u grobu, također ju je mogla protumačiti. Ovim Englezima to nije polazilo za rukom. Oni su shvaćali tek polako i možda prekasno.

Ipak, kočijaševe misli, koliko god bile ispravne, rijetko utječu na živote njegovih poslodavaca. Od svih ljudi koji nisu bili saveznici gospođice Bartlett on je bio najsposobniji, ali i daleko najmanje opasan. Nakon što se vrate u grad on, njegova pronicljivost i zaključci više neće zamarati engleske dame. Naravno, bilo je to vrlo neugodno; gospođica Bartlett opazila je njegovu crnokosu glavu u grmlju; on bi iz toga mogao izmisliti krčmarsku priču, ali, na koncu konca, što mi imamo s krčmama? Prava napast nalazi se u salonu. Salonski

ljudi bijahu ti o kojima je gospođica Bartlett razmišljala dok su se spuštali prema suncu što je bljedjelo. Lucy je sjedila pokraj nje; gospodin Eager sjedio im je sučelice pokušavajući uhvatiti njezin pogled; osjećao je neku nejasnu sumnju. Razgovarali su o Alessiju Baldovinettiju.

Kiša i tama pojaviše se istovremeno. Dame su se stisnule jedna uz drugu ispod krhkog suncobrana. Sijevnula je munja i gospođica Lavish, koja je bila nervozna, vrisne u kočiji ispred njihove. Kad je opet sijevnulo vrisnula je i Lucy. Gospodin Eager obrati joj se iznoseći znanstvene argumente:

- Hrabro, gospođice Honeychurch, budite hrabri i imajte vjere. Ako to smijem reći, ima nečeg gotovo bogohulnog u ovakvom osjećaju užasa prema prirodnim silama. Zar bismo doista trebali vjerovati da su svi ovi oblaci, sav ovaj neizmjerni električni naboj stvoreni samo sa svrhom da ubiju vas ili mene?

- Ne... naravno...

- Čak i sa znanstvenog gledišta izgledi da nas grom neće pogoditi ogromni su. Čelični noževi, jedini predmeti koji bi mogli privući električni naboj, nalaze se u drugoj kočiji. I svakako smo beskrajno sigurniji nego da idemo pješice. Samo hrabro... hrabro i imajte vjere.

Ispod pokrivača Lucy osjeti nježan stisak ruke svoje rođakinje. Ponekad je naša potreba za sućutnom gestom tako velika da ne marimo što ona točno znači ili koliko ćemo kasnije morati za nju platiti. Gospođica Bartlett ovim je pravovremenim stiskom postigla više no što bi joj to pošlo za rukom tijekom višesatnog poučavanja ili strogog ispitivanja. Kad su se obje kočije zaustavile na pola puta do Firenze opet joj stisne ruku.

- Gospodine Eager! - poviče gospodin Beebe. - Treba nam vaša pomoć. Hoćete li nam prevoditi?

- George! - uzvikne gospodin Emerson. - Upitajte svog vozača u kojem je smjeru otišao George. Mladić bi se mogao izgubiti. Mogao bi poginuti.

- Pođite, gospodine Eager - reče gospođica Bartlett. - Nemojte ispitivati našeg vozača; od njega nema pomoći. Idite i pomozite sirotom gospodinu Beebeu... gotovo je mahnit.

- Mogao bi poginuti! - vikao je starac. - Mogao bi poginuti!

- Ovo je tipično ponašanje - reče kapelan izlazeći iz kočije. - Kad se suoče sa stvarnošću

ovakva se vrsta ljudi uvijek slomi.

- Koliko on zna? - šapne Lucy čim su ostale same. - Charlotte, koliko gospodin Eager zna?

- Ništa najdraža; ne zna ništa. Ali... - pokaže na vozača - *On* zna sve. Najdraža, da mu štogod ponudimo? Da učinim to? - Izvukla je svoj novčanik. - Užasno je biti u dosluhu s ljudima niskog staleža. Sve je vidio. - Potapšala je Faetona po leđima svojim bedekerom i rekla: - *Silenzio!* [2] - te mu ponudila franak.

- *Va bene* [3] - odvratio je prihvativši novac. Za njega je ovakav završetak dana bio jednako prihvatljiv kao i bilo kakav drugi. Ali Lucy, moralna čistunka, razočarala se u njemu.

Cestom je odjeknula eksplozija. Grom je pogodio viseću tramvajsku žicu i jedan od velikih potpornja srušio se. Da se nisu zaustavili, možda su mogli biti povrijeđeni. Odlučili su to smatrati čudesnim spasom pa u tom metežu nahrupi poplava ljubavi i iskrenosti koja oplođuje svaki sat života. Sišli su s kočija i grlili jedni druge. Sreća primanja oprosta za počinjene greške bijaše jednaka sreći davanja oprosta. Na trenutak su shvatili beskrajne mogućnosti dobrote.

Stariji su se brzo pribrali. I na samom vrhuncu osjećajnosti znali su da takvo ponašanje ne priliči gospodi i damama. Gospođica Lavish izračunala je kako ih, čak i da nisu stali, ne bi zadesila nesreća. Gospodin Eager mrmljao je dobronamjernu molitvu. Ali vozači su još kilometrima mračne prljave ceste otvarali dušu šumskim vilama i svecima, a Lucy je svoju otvorila rođakinji.

- Charlotte, draga Charlotte, poljubi me. Poljubi me opet. Samo me ti možeš razumjeti. Upozorila si me da budem oprezna. A ja... mislila sam da se razvijam.

- Ne plači, najdraža. Smiri se.

- Bila sam svojestrala i lakomislena... gora no što znaš, puno gora. Jednom pokraj rijeke... Oh, ali on nije poginuo... on ne bi mogao nastradati, zar ne?

Ta misao poremeti njezino kakanje. Zapravo, oluja je bila najgora upravo uz cestu, ali budući da se ona našla u blizini opasnosti, vjerovala je kako su se i svi drugi našli u istoj situaciji.

- Vjerujem da ne bi. Uvijek se molimo da se takvo što ne dogodi.

- On je doista... mislim da se posve zbunio, baš kao što se to ranije i meni dogodilo. Ali ovaj

put nisam kriva; želim da vjeruješ u to. Jednostavno sam skliznula u one ljubičice. Ne, želim biti posve iskrena. Pomalo sam ipak kriva. Zaokupile su me maštarije. Znaš, nebo je bilo zlatno, tlo posvuda plavo i na trenutak on je izgledao poput lika iz knjige.

- Lika iz knjige?

- Heroja... bogova... budalaste misli, kao da sam školarka.

- A zatim?

- Ali Charlotte, ti znaš što se zatim dogodilo.

Gospođica Bartlett je šutjela. Doista, trebao joj je bolji uvid u situaciju. S dozom razumijevanja nježno privuče k sebi svoju mladu rođakinju. U povratku Lucyino su tijelo sve vrijeme potresali duboki grcaji koje ništa nije moglo zaustaviti.

- Želim biti iskrena – šapnula je. – Tako je teško biti posve iskren.

- Nemoj se mučiti, najdraža. Pričekaj dok budeš smirenija. Razgovarat ćemo o tome u mojoj sobi prije odlaska na spavanje.

Tako su u kočiji ušle u grad držeći se za ruke. Djevojku je užasnulo kad je shvatila koliko su se osjećaji drugih smirili. Oluja je prestala i gospodin Emerson bio je manje zabrinut za svojeg sina. Gospodin Beebe opet je bio dobre volje, a gospodin Eager već je korio gospođicu Lavish. Bila je sigurna što osjeća Charlotte – Charlotte čija je vanjšina skrivala veliku pronicljivost i ljubav.

Raskoš otvaranja duše činila ju je gotovo sretnom tijekom duge večeri. Nije toliko razmišljala o onome što se dogodilo, koliko o tome kako bi to trebala opisati. Svojoj rođakinji mora pažljivo izložiti sve svoje dojmove, grč odvažnosti, trenutke nerazumne sreće, tajanstveno nezadovoljstvo i one će ih zajedno, u divnom povjerenju, sve razmrsiti i protumačiti.

Pomisli: „Napokon ću razumjeti sebe. Više me neće mučiti stvari koje naiđu niotkuda i čije mi je značenje nepoznato.“

Gospođica Alan zamoli je da zasniva. Ona oštro odbije. Glazba joj se činila djetinjastom zabavom. Sjela je blizu svoje rođakinje koja je s hvalevrijednom strpljivošću slušala dugu priču o izgubljenoj prtljazi. Kad je završila, ona je nadmaši svojom pričom o istoj temi. Lucy

je zbog odugovlačenja postala prilično razdražena. Uzalud je pokušavala prekinuti ili barem ubrzati priču. Tek je u kasnim satima gospođica Bartlett ponovo došla do svoje prtljage te je svojim uobičajenim blago prijekornim tonom mogla reći:

- Eto draga, u svakom slučaju, spremna sam za zemlju snova. Dođi u moju sobu i dobro ću ti iščetkati kosu.

Donekle je svečano zatvorila vrata sobe i postavila stolac od trske za djevojku. Gospođica Bartlett zatim reče:

- Dakle, što nam je činiti?

Nije bila spremna na to pitanje. Nije ni pomislila da će morati išta učiniti. Jedino s čim je računala bilo je to da će potanko iznijeti svoje osjećaje.

- Da, što treba učiniti? Najdraža, to je stvar koju jedino sama možeš riješiti.

Kiša se slijevala niz crne prozore, a prostrana soba bijaše vlažna i prohladna. Jedna svijeća gorjela je trepereći na ladičaru pored tokice gospođice Bartlett koja je bacala čudovišne i groteskne sjene na zaključana vrata. Tramvaj zaurla prolazeći u mraku, a Lucy osjeti neobjašnjivu tugu, iako su joj oči davno ostale bez suza. Podigne pogled prema stropu gdje su grifoni i fagoti bili bezbojni i nejasni, puko oličenje duhova radosti.

- Kiša pada već gotovo četiri sata - reče napokon.

Gospođica Bartlett nije obratila pažnju na ovu napomenu.

- Što predlažeš da učinimo kako bismo ga ušutkale?

- Kočijaša?

- Ne, draga moja djevojčice: gospodina Georgea Emersona.

Lucy je stala koračati gore-dolje po sobi.

- Ne razumijem - reče na kraju.

Dobro je razumjela, ali više nije željela biti posve iskrena.

- Kako ćeš ga spriječiti da priča o tome?

- Imam osjećaj da je govorkanje nešto što on nikad ne bi učinio.
 - I ja sam ga sklona pozitivno ocijeniti. Ali nažalost, već sam susrela takvu vrstu muškaraca. Oni svoje podvige rijetko zadrže za sebe.
 - Podvige? - uzvikne Lucy trгнуvši se zbog te užasne riječi u množini.
 - Sirotice moja, zar si mislila da mu je to prvi put? Dođi ovamo i poslušaj me. Ovo zaključujem samo iz njegovih osobnih izjava. Sjećaš li se onog dana kad je za ručkom raspravljao s gospođicom Alan kako je naklonost prema jednoj osobi razlog više da se bude sklon i drugoj osobi?
 - Da - reče Lucy kojoj se tada taj argument svidio.
 - Pa, ja nisam čistunka. Nema potrebe nazivati ga pokvarenim mladićem, ali očito je posve neotesan. Ako želiš, pripišimo to njegovom lošem porijeklu i obrazovanju, ali to ne daje odgovor na naše pitanje. Što predlažeš da treba učiniti?
- Lucy sine ideja, koja se, da je se dosjetila ranije i usvojila je, mogla pokazati pobjedonosnom.
- Predlažem da razgovaram s njim - reče.
- Gospođica Bartlett ispusti krik istinske strepnje.
- Znaš, Charlotte, tvoja dobrota... nikad je neću zaboraviti. Ali kao što si rekla... to jest moja stvar. Moja i njegova.
 - I ti ćeš ga *moliti*, *preklinjati* za šutnju?
 - Ne, naravno. Neće biti nikakvih problema. Što god ga pitaš on odgovori sa da ili ne i to je sve. Ranije sam ga se plašila, ali sad se više nimalo ne bojim.
 - Ali, draga, bojimo ga se zbog tebe. Tako si mlada i neiskusna, živjela si među tako dobrim ljudima da ne možeš zamisliti kakvi mogu biti muškarci... kako se mogu nemilosrdno naslađivati vrijeđanjem žene koju pripadnice njezina spola ne štite niti joj priskaču u pomoć. Na primjer, da danas poslije podne nisam došla, što bi se dogodilo?
 - Ne mogu to pretpostaviti - reče Lucy ozbiljno.

Nešto u njezinu glasu potakne gospođicu Bartlett da žustrije ponovi pitanje.

- Što bi se dogodilo da nisam došla?
- Ne mogu to pretpostaviti - ponovi Lucy.
- Kad te uvrijedio, kako bi mu odvratila?
- Nisam imala vremena razmišljati. Ti si došla.
- Da, ali zar mi nećeš sada reći što bi učinila?
- Trebala sam... - zastala je u pola rečenice. Prišla je prozoru s kojeg je kapala kiša i napeto se zagledala u tamu. Nije mogla zamisliti što bi učinila.
- Odmakni se od prozora, draga - reče gospođica Bartlett. - Vidjet će te s ulice.

Lucy poslušala. Bila je u vlasti svoje rođakinje. Nije mogla promijeniti ton samoponiženja u kojem je započela. Ni jedna više nije spomenula njezin prijedlog da bi trebala razgovarati s Georgeom i s njim pronaći rješenje, kakvo god ono bilo.

Gospođicu Bartlett obuzme tuga.

- Ah, da je ovdje bar jedan pravi muškarac! Ti i ja, mi smo samo dvije žene. Gospodin Beebe je nemoćan. Tu je gospodin Eager, ali u njega nemaš povjerenja. O, da nam je ovdje tvoj brat! Mlad je, ali znam da bi uvreda njegovoj sestri probudila u njemu lava. Hvala Bogu, kavalirština još nije izumrla. Još uvijek postoje malobrojni muškarci koji poštuju žene.

Dok je govorila skinula je prstenove, nosila ih je nekoliko, i poredala ih po jastučiću za igle. Zatim je puhнула u rukavice i rekla:

- Bit će naporno uhvatiti jutarnji vlak, ali moramo pokušati.
 - Kakav vlak?
 - Vlak za Rim. - Prijekorno je pogledala u svoje rukavice.
- Djevojka je vijest primila ležerno, kao što joj je i priopćena.
- Kad kreće vlak za Rim?
 - U osam sati.
 - Signora Bertolini će se uzrujati.

- S tim moramo računati - reče gospođica Bartlett ne želeći reći da je već najavila njihov odlazak.
- Natjerat će nas da platimo boravak u pansionu za cijeli tjedan.
- Očekujem da hoće. Ipak, bit će nam mnogo udobnije u hotelu Vyseovih. Ne poslužuju li ondje popodnevni čaj besplatno?
- Da, ali vino se plaća posebno.

Nakon te napomene ostala je nepomična i tiha. Pred iscrpljenim joj je očima Charlotte treperila i bubrila poput sablasne prikaze u snu. Počele su razvrstavati odjeću za pakiranje, jer nisu smjele gubiti vrijeme ako su željele uhvatiti vlak za Rim. Lucy, nakon što je opomenuta, stala je hodati od jedne sobe do druge, svjesnija neugode pakiranja pri svjetlu svijeće nego diskretne patnje. Charlotte, koja nije imala smisla za praktičnost: klečala je pokraj praznog kovčega i uzalud se trudila napuniti ga knjigama različitih debljina i veličina. Ispustila je dva-tri uzdaha jer su je zbog sagnutog položaja boljela leđa te je, usprkos svoj svojoj suzdržanosti, osjećala da stari. Djevojka ju je čula dok je ulazila u sobu i obuze je jedan od onih osjećajnih poriva kojima nikad nije mogla odrediti uzrok. Osjeti samo da bi svijeća gorjela bolje, da bi pakiranje išlo lakše i da bi svijet bio sretniji kad bi samo mogla dati i primiti malo ljudske ljubavi. Taj joj se poriv ponekad javljao i prije toga dana, ali nikad toliko snažno. Kleknula je pokraj svoje rođakinje i zagrlila je.

Gospođica Bartlett nježno i s topline uzvratila zagrljaj. Ali ona nije bila glupa i dobro je znala da je Lucy ne voli, već joj treba njezina ljubav. Zato zloslutnim tonom nakon duge stanke reče:

- Lucy, najdraža, kako ćeš mi ikad oprostiti?

Lucy odmah zauzme obrambeni stav, jer je iz gorkog iskustva znala što znači oprostiti gospođici Bartlett. Njezin osjećaj splasne, malo popusti zagrljaj i reče:

- Draga Charlotte, kako to mislite? Kao da vam imam što oprostiti!
- Imaš mnogo toga, a i sama sebi moram dosta toga oprostiti. Dobro znam koliko te gnjavim na svakom koraku.
- Ali ne...

Gospođica Bartlett zauzme svoju omiljenu ulogu, onu prerano ostarjele mučenice.

- Ah, ali tako je! Osjećam da se ovo naše zajedničko putovanje teško može smatrati uspješnim koliko sam se nadala. Mogla sam znati da to neće biti. Ti želiš nekog mlađeg i snažnijeg i nekog s kim imaš više toga zajedničkog. Ja sam previše nezanimljiva i staromodna - mogu poslužiti samo da ti spakiram i raspakiram stvari.

- Molim vas...

- Jedina mi je utjeha to što si pronašla ljude koji ti više odgovaraju i što si me često mogla ostaviti u pansionu. Ja imam svoje ništavne nazore o tome što bi dama trebala činiti, ali nadam se da ti ih nisam nametala više no što je bilo nužno. U svakom slučaju, ti imaš svoje mišljenje o ovim našim sobama.

- Nemojte tako govoriti - reče Lucy blago.

I dalje se usrdno nadala da ona i Charlotte vole jedna drugu srcem i dušom. Nastavile su s pakiranjem u tišini.

- Beskorisna sam - reče gospođica Bartlett dok se mučila s remenjem Lucyna kovčega umjesto da veže svoj. - Nisam te uspjela usrećiti; nisam ispunila svoju dužnost prema tvojoj majci. Ona je bila prema meni tako velikodušna; nakon ove katastrofe više je nikad neću moći pogledati u oči.

- Ali majka će razumjeti. Niste vi krivi za ovu nepriliku, a i ne radi se o katastrofi.

- Kriva sam i to jest katastrofa. Nikad mi neće oprostiti - i to s pravom. Na primjer, otkud mi pravo sprijateljiti se s gospođicom Lavish?

- Imali ste svako pravo to učiniti.

- Dok sam bila ovdje za tvoje dobro? Ako sam ti dodijavala, jednako je tako istina i da sam te zanemarivala. Tvoja će majka to uvidjeti jasno poput mene kad joj ispričaš.

Iz kukavičke želje da popravi situaciju Lucy reče:

- Zašto bi majka za to trebala znati?

- Ali, zar joj ti ne govoriš o svemu?

- U načelu, da.

- Ne usuđujem se narušavati vaše povjerenje. U tome ima nečeg svetog. Osim ako osjećaš da je to nešto što bi joj mogla prešutjeti.

Djevojka se nije željela toliko poniziti.

- Rekla bih joj, naravno. Ali ako bi vas ona i za što krivila obećavam da neću, doista sam voljna šutjeti. Nikada neću govoriti o tome ni njoj ni bilo kome drugome.

Njezino obećanje naglo okonča ovaj razvučeni razgovor. Gospođica Bartlett žustro je i lagano poljubi u oba obraza, zaželi joj laku noć i pošalje je u njezinu sobu. U trenu je osnovni problem gurnut u pozadinu. Činilo se kako se George sve vrijeme ponašao poput hulje; možda je to stav koji će na kraju usvojiti. Zasad ga nije ni okrivila ni oslobodila; nije ga osuđivala. U trenutku kad ga se spremala osuditi umiješao se glas njezine rođakinje i otada gospođica Bartlett bijaše uvijek ta koja je dominirala; gospođica Bartlett, koju se čak i sad kroz pukotinu pregradnog zida moglo čuti kako uzdiše; gospođica Bartlett, koja uistinu nije bila ni popustljiva, ni ponizna, ni nedosljedna. Postupala je poput velika umjetnika; neko je vrijeme - zapravo godinama - bila beznačajna, ali je na kraju djevojci predstavila cjelovitu sliku neveselog svijeta bez ljubavi u kojem mladi srljaju u propast dok ne postanu pametniji - svijeta ispunjenog sramom, obilježenog oprežnošću i zaprekama koje mogu otkloniti zlo, ali za koje se čini da ne donose dobro, ako ćemo suditi po onima koji su se ovim načelima najviše služili.

Lucy je patila od najtužnije nepravde koju je ovaj svijet dosad otkrio: njezina je iskrenost, njezina žudnja za naklonošću i ljubavi iskorištena za stjecanje diplomatske koristi. Takva se nepravda ne zaboravlja lako. Nikada se više neće otvoriti bez pomnog razmatranja i opreza da ne bude odbačena. A takva nepravda može imati razoran učinak na dušu.

Zvono zazvoni na ulaznim vratima i ona krene prema prozorskim kopcima. Prije nego što im je prišla oklijevala je, okrenula se i puhnuvši ugasila svijeću. Zbog toga, premda je vidjela muškarca kako stoji dolje na kiši, on, iako je pogledao u vis, nije vidio nju.

Kako bi došao do svoje sobe morao je proći pored njezine. Još uvijek je bila odjevena. Padne joj na pamet da bi se mogla iskrasti u hodnik i samo reći da ide prije nego što će on ustati i da je njihov neobičan odnos time završen.

Nikad nije dokazano bi li se usudila to učiniti. U odlučnom trenutku gospođica Bartlett

otvorila je vrata svoje sobe i začuo se njezin glas:

- Gospodine Emersone, molim vas, željela bih razgovarati s vama u salonu.

Ubrzo se ponovno začuju njihovi koraci i gospođica Bartlett reče:

- Laku noć, gospodine Emersone.

Jedini odgovor bijaše njegovo teško, umorno disanje; zaštitnica je obavila svoj posao.

Lucy glasno poviče:

- Nije istina. Sve ono ne može biti istina. Ne želim biti smušena. Želim što prije odrasti.

Gospođica Bartlett kucne o zid.

- Odmah u krevet, draga. Moraš se dobro odmoriti.

Ujutro su krenule u Rim.

DRUGI DIO

OSMO POGLAVLJE: ČOVJEK IZ SREDNJEG VIJEKA

U Windy Corneru zavjese u salonu bile su u potpunosti navučene, jer sag je bio nov i zasluživao je zaštitu od kolovoskog sunca. Bile su to teške zavjese, dosezale su gotovo do poda, a svjetlost što se kroz njih probijala bila je prigušena i promjenjiva. Pjesnik – a u salonu ne bijaše ni jednog – mogao bi citirati: „Život poput kupole od šarena stakla“ [1], ili bi zavjese mogao usporediti s ustavom brane spuštеноm pred nabujalom nebeskom plimom. Vani se razlijevalo more blještavila; unutra je sjaj, iako vidljiv, bio prigušen u skladu s potrebama ukućana.

U sobi je sjedilo dvoje pristalih ljudi. Prvi – mladić od devetnaest godina – proučavao je maleni anatomske priručnik i povremeno svraćao pogled na kost što je ležala na klaviru. S vremena na vrijeme namještao se u naslonjaču, dahtao i gundao jer dan je bio vruć, slova malena, a ljudski kostur krhak. Njegova majka, koja je pisala pismo, stalno mu je čitala što je napisala, svako toliko ustajala iz naslonjača i razmicala zavjese, pri čemu bi se rječica svjetlosti spuštala se na sag, te je napominjala „da su oni još uvijek tamo.“

– A gdje bi drugdje bili? – odvratio je mladić. Bio je to Freddy, Lucyn brat. – Kažem ti, već mi se od svega pomalo diže želudac.

– Zaboga, izađi onda iz mog salona – uzvikne gospođa Honeychurch, koja se nadala da će svoju djecu odučiti od uličnog žargona bude li izraze shvaćala doslovno.

Freddy se nije pomaknuo ni odgovorio.

– Mislim da privode razgovor kraju – primijeti ona, jer željela je čuti što o svemu misli njezin sin, ako je to mogla doznati bez previše moljakanja.

– I vrijeme je.

– Drago mi je što je Cecil opet prosi.

– Ovo mu je treći pokušaj, ne?

– Freddy, smatram da je način na koji razgovaraš neljubazan.

– Nisam namjeravao biti neljubazan. – Zatim doda: – Ali mislim da je Lucy to mogla riješiti u Italiji. Ne znam kako djevojke postupaju, ali mogla je ranije odlučno reći ne, pa sad to ne bi

trebala ponavljati. Zbog svega se... ne mogu to objasniti... osjećam vrlo nelagodno.

- Doista, dragi? Baš zanimljivo!

- Osjećam... nije važno.

Vratio se svojem poslu.

- Poslušaj samo što sam napisala gospođi Vyse. Kažem: „Draga gospođo Vyse.“

- Da, majko, rekla si mi. Vrlo lijepo pismo.

- Kažem: „Draga gospođo Vyse, Cecil je upravo zatražio moje dopuštenje da zaprosi Lucy, i bit će mi neizmjereno drago ako ona pristane. Ali...” Prestala je čitati. - Baš mi je zabavno to što je Cecil uopće tražio moje dopuštenje. Uvijek je bio sklon neformalnom ponašanju, za roditelje ga nije bilo briga i tako dalje. Ali kad je trebalo prijeći na stvar, nije to mogao učiniti bez mene.

- Ni mene.

- Tebe?

Freddy kimne.

- Kako to misliš?

- I od mene je tražio dopuštenje.

- Kako je čudan! - uzviknula je.

- Zašto? - upita je njezin sin i nasljednik. - Zašto ne bi tražio moje dopuštenje?

- Što ti znaš o Lucy, ili o djevojkama, ili i o čemu? Što si mu, zaboga, odgovorio?

- Rekao sam Cecilu, „nemam ništa protiv da je uzmete ili ostavite; to sa mnom nema veze.“

- Kako koristan odgovor! - Ali i njezin je odgovor, iako bolje sročeno, bio jednako učinkovit.

- Problem je u tome... - započne Freddy. Zatim se opet prihvati svojeg posla, previše posramljen da bi rekao u čemu je problem. Gospođa Honeychurch vrati se do prozora.

- Freddy, moraš doći. Još su uvijek tamo!

- Ne shvaćam zašto moraš tako zuriti.

- Tako zuriti! Zar ne mogu gledati kroz svoj prozor? - Ipak se vrati do pisaćeg stola, a dok je prolazila pokraj sina primijeti:

- Još si uvijek na tristodvadesetdrugoj stranici?

Freddy prezrivo puhne i okrene dva lista. Kratko su vrijeme šutjeli. U blizini, iza zavjesa, blagi žamor dugog razgovora nije prestajao.

- Problem je u tome što sam strašno uvrijedio Cecila. - Nervozno je progutao slinu. -
Nezadovoljan „dopuštenjem“ koje sam mu dao - zapravo, rekao sam „nemam ništa protiv...“
-dakle, nezadovoljan time želio je znati nisam li se obeznanio od sreće. Gotovo je to sročio
ovako: „Ne bi li bilo divno za Lucy i općenito za Windy Corner kad bih se njome oženio?“
Zahtijevao je odgovor - rekao je da bi mu to ojačalo ugled.

- Nadam se da si pažljivo odgovorio, dragi.

- Odgovorio sam „ne“ - reče mladić škrgućući zubima. - Eto! Ugazio sam u živi pijesak!
Nisam si mogao pomoći... morao sam to reći. Morao sam reći „ne“. Nije me to uopće smio
pitati.

- Nerazumno dijete! - uzvikne njegova majka. - Misliš da si tako svet i iskren, ali to je doista
samo odvratna taština. Zar misliš da bi čovjek poput Cecila uopće uvažio išta što kažeš?
Nadam se da ti je dao po ušima. Kako si se usudio reći „ne“?

- O, ušuti, majko! Morao sam reći „ne“, kad već nisam mogao reći „da“. Pokušao sam se
nasmijati kao da nisam mislio ono što sam rekao, a kako se i Cecil nasmijao i otišao, valjda je
sve u redu. Ali osjećam da sam zaglibio. Ah, ali ušuti i pusti me da malo učim.

- Ne - reče gospođa Honeychurch s držanjem nekog tko je dobro porazmislio o temi. - Neću
šutjeti. Ti znaš što se sve dogodilo između njih u Rimu; znaš zašto je on ondje dolje, a ipak
ga namjerno vrijeđaš i pokušavaš ga odvratiti od moje kuće.

- Ne, nikako! - branio se. - Samo sam odao da mi se ne sviđa. Ne mrzim ga, ali mi se ne
sviđa. Smeta mi što će on to reći Lucy.

Neraspoloženo pogleda zavjese.

- Pa, meni se sviđa - reče gospođa Honeychurch. - Poznajem njegovu majku; on je dobar,

pametna, bogata, ima dobre veze... Oh, ne moraš nogom lupati o klavir! Ima dobre veze... reći ću to ponovno ako želiš: on ima dobre veze. – Zastala je kao da uvježbava govor, ali na licu joj je ostao izraz nezadovoljstva. – I ima divne manire – dodala je.

– Meni se sviđao donedavno. Pretpostavljam da sam promijenio mišljenje stoga što je pokvario Lucy prvi tjedan kod kuće; a i zbog nečeg što je gospodin Beebe slučajno rekao.

– Gospodin Beebe? – reče njegova majka pokušavajući prikriti znatiželju. – Ne shvaćam kako se tu uklapa gospodin Beebe.

– Znaš način na koji se gospodin Beebe šali, ono kako nikad doista ne znaš što misli. Rekao je: „Gospodin Vyse idealni je neženja.“ Pravio sam se da sam zbunjen i upitao ga što time misli. Rekao je: „O, on je poput mene – najbolje mu je samome.“ Nisam ga mogao nagovoriti da kaže nešto više, ali potaknuo me na razmišljanje. Otkako se Cecilu sviđa Lucy, nije baš ljubazan, u najmanju ruku... ne mogu to objasniti.

– Nikad to ne možeš, dragi. Ali ja mogu. Ljubomoran si na Cecila jer bi on mogao odvratiti Lucy od toga da ti veže svilene kravate.

Objašnjenje se činilo uvjerljivim i Freddy ga je pokušao prihvatiti. Ali iz zakutka njegova uma vrebalo je prigušeno nepovjerenje. Cecil je previše hvalio ljude koji se bave sportom. Je li mu to kod njega smetalo? Cecil bi potaknuo čovjeka da se složi s njim. To je zamaralo sugovornike. Je li u tome bio problem? Cecil je bio od onih mladića koji ne bi nikad nosili kapu drugog momka. Nesvjestan svoje dubokoumnosti, Freddy se trgne. Mora da je bio ljubomoran, inače mu ne bi bio nesimpatičan zbog tako nevažnih razloga.

– Hoće li ovako biti dobro? – pozove ga majka. – „Draga gospođo Vyse... Cecil je upravo zatražio moje dopuštenje da zaprosi Lucy i bit će mi neizmjereno drago ako ona pristane.“ Onda sam iznad toga dodala „a to sam joj i rekla.“ Morat ću opet prepisati pismo... „a to sam joj i rekla. Ali Lucy se čini vrlo nesigurnom, a u ovim vremenima mladi ljudi moraju sami odlučiti.“ To sam napisala jer ne želim da nas gospođa Vyse smatra staromodnima. Ona uzima poduke i obrazuje se, a ispod kreveta joj je stalno debeo sloj prašine, dok su na prekidačima prljavi otisci sluškinjinog palca. Ona drži taj stan u odvratnom stanju...

– Recimo da se Lucy uda za Cecila, bi li živjela u stanu ili na selu?

– Ne prekidaj me bez potrebe. Gdje sam stala? Ah da... „Mladi ljudi moraju sami odlučiti. Znam da se Lucy sviđa Vaš sin jer mi govori o svemu i pisala mi je iz Rima kad ju je prvi put

zaprošio.“ Ne, prekrižit ću ovaj zadnji dio... zvuči omalovažavajuće. Stat ću na „jer mi govori o svemu.“ Ili da i to prekrižim?

- I to prekriži - reče Freddy.

Gospođa Honeychurch ostavi taj dio.

- Onda cijeli tekst glasi: „Draga gospođo Vyse, Cecil je upravo zatražio moje dopuštenje da zaprosi Lucy i bit će mi neizmjereno drago ako ona pristane, a to sam joj i rekla. Ali Lucy se čini vrlo nesigurnom, a u ovim vremenima mladi ljudi moraju sami odlučiti. Znam da se Lucy sviđa Vaš sin jer mi govori o svemu. Ali ne znam...”

- Pazi! - uzvikne Freddy.

Zavjese su se razdvojile.

Cecilov prvi pokret odao je razdraženost. Nije podnosio naviku gospođe Honeychurch da sjedi u mraku kako bi se sačuvao namještaj. Nagonskim trzajem povuče zavjese koje lepršajući otkližu duž nosača. Uđe svjetlost. Ukaže se terasa kakvu imaju mnoge vile, s drvećem sa svake strane, malenim rustikalnim naslonjačem i dvije cvjetne gredice. No, vizuru je mijenjao pogled koji se pružao iza terase, jer Windy Corner sagrađen je na zaravni što s uzvisine gleda na Sussex Weald. Lucy, koja je sjedila u malenom naslonjaču, izgledala je kao da se nalazi na rubu zelenog čarobnog saga što lebdi u zraku iznad ustreptalog svijeta.

Uđe Cecil.

Budući da se javlja tako kasno u priči, Cecila odmah treba opisati. Bio je slika i prilika srednjovjekovna čovjeka. Izgledao je poput gotičkog kipa. Bio je visok i profinjen, s ramenima koja su, činilo se, snagom volje održavala pravi kut i glavom koja bijaše zabačena malo više od uobičajene razine pogleda; nalikovao je onim savjesnim svecima koji čuvaju ulaze francuskih katedrala. Dobro obrazovan, bogat i bez fizičkih mana, neprestano bijaše u stisku onog đavla kojeg suvremeni svijet poznaje kao suzdržanost, a kojeg je srednji vijek u mračnijem obliku štovao kao asketizam. Gotički kip zrači celibatom jednako kao što grčki kip zrači užitkom i možda je baš to ono na što je mislio gospodin Beebe. A Freddy, koji nije obraćao pozornost na povijest i umjetnost, možda je jednako razmišljao kad ono nije uspijevao zamisliti Cecila kako nosi kapu drugog momka.

Gospođa Honeychurch ostavi svoje pismo na pisaćem stolu i krene prema mladom

poznaniku.

- O, Cecile! - uzvikne. - O, Cecile, recite mi!

- *I promessi sposi* [2] - izreče on.

Nervozno su ga promatrali.

- Pristala je - reče, a zvuk tih riječi na engleskom potakne ga da pocrveni i nasmiješi se sa zadovoljstvom, zbog čega je malo više nalikovao čovjeku od krvi i mesa.

- Tako mi je drago - reče gospođa Honeychurch, a Freddy mu pruži ruku žutu od kemikalija. Poželjeli su da i oni znaju talijanski, jer engleski izrazi odobravanja i divljenja toliko su povezani s manje važnim prilikama da ih se bojimo izreći u onim doista značajnima. Prisiljeni smo postati pomalo pjesnički raspoloženi ili potražiti spas u citiranju Svetog pisma.

- Dobrodošli, novi članu obitelji! - reče gospođa Honeychurch odmahujući rukom prema namještaju. - Ovo je doista sretan dan! Sigurna sam da ćete usrećiti našu dragu Lucy!

- Nadam se - odvrati mladić podižući pogled prema stropu.

- Mi majke... -zasmijulji se gospođa Honeychurch i tada shvati da se ponaša neprirodno, sentimentalno, napadno - upravo ono što je najviše prezirala. Zašto nije mogla biti poput Freddyja, koji je ukočeno stajao nasred sobe; izgledao razdraženo i bio gotovo privlačan?

- Hej, Lucy! - pozove je Cecil, jer se učinilo da je razgovor počeo zapinjati.

Lucy ustane iz naslonjača. Hodala je travnjakom i smiješila im se baš kao da će ih upitati jesu li za partiju tenisa. Zatim ugleda bratovo lice. Usne joj se razdvoje i ona ga privuče u naručje. On reče:

- Samo polako.

- Za mene nema poljupca? - upita je majka.

Lucy i nju poljubi.

- Hoćeš li ih povesti u vrt i sve potanko ispričati gospođi Honeychurch? - predloži Cecil. - A ja ću ostati ovdje i javiti svojoj majci.

- Da pođemo s Lucy? - upita Freddy kao da prima naredbe.

- Da, pođite s Lucy.

Izašli su na sunčevu svjetlost. Cecil ih je promatrao dok su prelazili terasu i silazili stubama gubeći se iz vida. Spustit će se - znao je njihove navike - pokraj grmova, travnjaka za tenis i gredice dalija sve dok ne stignu do povrtnjaka gdje će, okruženi krumpirom i graškom, razgovarati o velikom događaju.

Zadovoljno se smiješeći pripali cigaretu i ponovo se prisjeti događaja koji su doveli do ovako sretnog završetka.

Poznavao je Lucy nekoliko godina, ali samo kao običnu djevojku koja je slučajno usto imala i smisla za glazbu. Još se uvijek mogao sjetiti svoje zlovolje onog popodneva u Rimu kad su se ona i njezina užasna rođakinja iz vedra neba okomile na njega i zahtijevale da ih odvede u crkvu Svetog Petra. Tog je dana izgledala poput obične turistice - bila je kreštava, neuglađena i izmorena putovanjem. No Italija je čudesno utjecala na nju. Dala joj je dašak svjetlosti i - što je smatrao još dragocjenijim - dala joj je dašak sjene. Ubrzo je otkrio u njoj divnu suzdržanost. Bila je poput žene sa slika Leonarda da Vincija, žene koju volimo ne toliko zbog nje same, koliko zbog onih stvari o kojima nam ne želi ništa reći. Stvarima što sigurno nisu od ovog svijeta; nijedna Leonardova žena ne može imati nešto tako prostačko kao što je „vlastita priča“. Lucy je iz dana u dan divno sazrijevala.

Tako se dogodilo da su njegovi osjećaji polako prešli iz pokroviteljske uljudnosti - ako ne u strast, onda barem u dubok nemir. Već joj je u Rimu nagovijestio da bi mogli odgovarati jedno drugome. Duboko ga je dirnulo što ga nakon tog prijedloga nije izbjegavala. Njezino odbijanje bilo je izravno i nježno; nakon toga - kao što kaže ona užasna fraza - ponašala se prema njemu jednako kao i prije. Tri mjeseca poslije, na granici Italije, među cvijećem prekrivenim Alpama, ponovo ju je zaprosio hrabrim, tradicionalno postavljenim pitanjem. Više no ikad podsjećala ga je na Leonardove žene; njezine preplanule crte lica zasjenila je živopisna stijena; na njegove se riječi okrenula zastavši između njega i svjetlosti s nepreglednim ravnicama u pozadini. Išao je s njom kući neposramljen i nije se osjećao poput odbijena prosca. Stvari koje su doista bile važne ostale su nepoljuljane.

Stoga ju je sad još jednom zaprosio, a ona je, jednako izravna i nježna kakva je uvijek bila, pristala, ne spominjući nikakve stidljive razloge za svoje odugovlačenje, već je jednostavno rekla da ga voli i da će učiniti sve kako bi ga usrećila. Njegovoj će majci također biti drago; ona je savjetovala ovaj korak; mora joj napisati dugačko pismo.

Svrnuo je pogled na šaku, za slučaj da je neka od Freddyjevih kemikalija ostavila na njoj traga, pa je prišao pisaćem stolu. Ondje je opazio papir na kojem je pisalo: „Draga gospođo Vyse,“ nakon čega je slijedilo mnogo prekrštenog teksta. Povukao se ne čitajući dalje te je nakon kratkog oklijevanja sjeo drugdje i na koljenu napisao poruku.

Zatim je pripalio još jednu cigaretu, koja se nije činila onako božanstvenom poput prve, i razmišljao što bi se moglo učiniti da salon Windy Cornera postane otmjeniji. S ovakvim pogledom trebala bi to biti zanimljiva prostorija, no u njemu se osjećao trag Tottenham Court Rooda; gotovo je mogao zamisliti kamione gospode Shoolbreda i Maplea [3] kako stižu pred vrata i istovaruju ovaj naslonjač, ove lakirane police za knjige, ovaj pisaći stol. Potonji ga je podsjetio na pismo gospođe Honeychurch. Nije ga želio pročitati – njegova iskušenja nikad nisu vodila u tom smjeru; ali zbog toga ga pismo nije ništa manje zabrinjavalo. Sam je bio kriv što je ona razgovarala o njemu s njegovom majkom; želio je njezinu podršku u svojem trećem pokušaju da osvoji Lucy; želio je osjećati da se drugi, tko god oni bili, slažu s njim i stoga je tražio njihovo dopuštenje. Gospođa Honeychurch bila je uljudna, ali neinteligentna u bitnim stvarima, dok je Freddy... On je samo dječak, pomisli. Ja predstavljam sve što prezire. Zašto bi me želio za šogora?

Honeychurchovi su bili ugledna obitelj, no počeo je shvaćati da je Lucy skovana od drukčijeg materijala; i možda bi je morao – iako o tome nije donio čvrstu odluku – što je prije moguće uvesti u njoj srodnije krugove.

– Gospodin Beebe! – reče sluškinja i uvede novog rektora Summer Streeta; odmah se počeo prijateljski ponašati, jer Lucy ga je nahvalila u svojim pismima iz Firenze.

Cecil ga pozdravi s osjećajem negodovanja.

– Došao sam na čaj, gospodine Vyse. Mislite li da ću ga i dobiti?

– Rekao bih da hoćete. Hranu se ovdje uvijek može dobiti... Nemojte sjesti u taj naslonjač; mladi Honeychurch je na njemu ostavio kost.

– Fuj!

– Znam – reče Cecil. – Znam. Ne mogu shvatiti zašto gospođa Honeychurch to dopušta. – Jer Cecil je kost i Mapleov namještaj doživljavao odvojenima, ne shvaćajući da sjedinjeni udahnuju prostoriji upravo onu živost koju je priželjkivao.

– Došao sam popiti čaj i komentirati glasine. Zar to nije novost?

- Novost? Ne razumijem vas - reče Cecil. - Novost?

Gospodin Beebe, čija je novost bila sasvim drukčije prirode, nastavi brbljati.

- Putem k vama sreo sam sira Harryja Otwaya i opravdano se nadam da sam ovo prvi doznao. Kupio je Cissie i Alberta od gospodina Flacka!

- Doista? - reče Cecil pokušavajući se pribitati. Kako je samo groteskno pogriješio! Je li moguće da bi svećenik i vitez na tako neumjestan način govorili o njegovim zarukama? No, ostao je ukočen, pa iako je upitao tko su Cissie i Albert i dalje je gospodina Beebea smatrao prostakom.

- Pa to je pitanje neoprostivo! Odsjedati tjedan dana u Windy Corneru i ne vidjeti Cissie i Alberta, dvije zidom spojene vile što su sagrađene nasuprot crkvi! Reći ću gospođi Honeychurch da vam očita bukvicu.

- Zastrašujuće sam neupućen u mjesna zbivanja - klonulo reče mladić. - Čak se ne mogu sjetiti razlike između Župnog vijeća i Mjesnog upravnog odbora. Možda i nema razlike, ili možda to nisu ispravni nazivi. Dolazim na selo samo da vidim prijatelje i da uživam u krajoliku. To je s moje strane vrlo nemarno. Italija i London jedina su mjesta gdje ne osjećam da živim cijelo vrijeme strpljivo podnoseći mještane.

Gospodin Beebe, ojađen ovako ništavnim interesom za Cissie i Alberta, čvrsto odlučio promijeniti temu.

- Podsjetite me, gospodine Vyse - zaboravio sam - što ste po zanimanju?

- Nemam zanimanje - reče Cecil. - To je još jedan primjer moje dekadencije. Moj stav - koji je prilično neobranjiv - jest da dok god nitko zbog mene ne pati, imam pravo činiti što želim. Znam da bih trebao izvlačiti od ljudi novac ili se posvetiti stvarima do kojih mi nije ni najmanje stalo, ali nekako ne uspijevam s time započeti.

- Imate puno sreće - reče gospodin Beebe. - Kad čovjek ima slobodnog vremena pružaju mu se divne mogućnosti. - Govorio je tonom propovjednika, ali nije pronalazio načina da odgovara prirodno. Osjećao je, kao što sigurno osjećaju svi koji imaju kakvo uobičajeno zanimanje, da bi ga i drugi trebali imati.

- Drago mi je što se slažete. Ne usuđujem se suočiti s ljudima koji se vode zdravim razumom, na primjer s Freddyjem Honeychurchom.

- O, Freddy je momak dobrog kova, zar ne?

- Hvale vrijednog. Jedan od onih kakvi su doveli Englesku do današnjeg položaja.

Cecil se čudio samom sebi. Zašto se upravo danas tako beznadno suprotstavljao? Pokušao je popraviti stvari preopširno se raspitujući za majku gospodina Beebea, staricu koja ga nije osobito zanimala. Zatim je laskao svećeniku hvaleći njegovu slobodoumnost, njegov prosvjećeni stav prema filozofiji i znanosti.

- Gdje su ostali? - upita napokon gospodin Beebe. - Ustrajem u ideji da popijem čaj prije večernje službe.

- Mislim da im Anne uopće nije rekla da ste ovdje. Čim stignete u ovu kuću poduče vas kakva je posluga. Annine su mane to što vas tjera da ponovite rečenicu iako vas je sasvim dobro čula i što stopalima udara u noge stolaca. Maryne mane... zaboravio sam njezine mane, ali veoma su ozbiljne. Hoćemo li pogledati u vrt?

- Znam koje su Maryne mane. Na stubama ostavlja lopatice za prašinu.

- Euphemijina je mana to što ne želi, jednostavno ne želi rezati slaninu na prikladno male komade.

Obojica se nasmiju i stvari krenu nabolje.

- Freddyjeve mane... - nastavi Cecil.

- Ah, on ih ima previše. Nitko osim njegove majke ne može se sjetiti Freddyjevih mana. Pokušajte s manama gospođice Honeychurch; one baš i nisu bezbrojne.

- Ona nema manu - reče mladić s ozbiljnom iskrenošću.

- Posve se slažem. Trenutno je nema.

- Trenutno?

- Nisam ciničan. Samo razmišljam o svojoj omiljenoj teoriji o gospođici Honeychurch. Čini li se razumnim to što svira tako uznosito, a živi tako povučeno? Pretpostavljam da će jednog dana biti uspješna na oba područja. Tada će se nepropusne pregrade u njoj srušiti, glazba i život pomiješat će se. A zatim će biti odvažno dobra, odvažno loša... Možda će biti previše odvažna a da bi bila dobra ili loša.

Cecil je svojeg sugovornika smatrao zanimljivim.

- Mislite li da trenutno ne živi punim plućima?

- Pa, moram priznati da sam je vidio samo u Tunbridge Wellsu gdje je bila sputana, i u Firenci. Otkako sam došao u Summer Street bila je odsutna. Vi ste je, vjerujem, vidjeli u Rimu i na Alpama. O, zaboravio sam; naravno, vi je poznajete od ranije. Ne, ni u Firenci nije zablistala, ali i dalje sam očekivao da će se to dogoditi.

- U kojem smislu?

Razgovor im je postao ugodan i koračali su gore-dolje terasom.

- Jednako bih vam lako mogao reći i koju će melodiju odsvirati sljedeću. Jednostavno, osjećalo se ozračje da je dobila krila i da se namjerava njima služiti. Mogu vam pokazati prekrasan crtež u svojem dnevniku iz Italije: gospođica Honeychurch predstavljena je kao zmaj od papira, a gospođica Bartlett drži uzicu. Druga slika: uzica je pukla.

Crtež se nalazio u njegovu dnevniku, ali je načinjen kasnije, kad je stvari sagledao na umjetnički način. U ono vrijeme i sam je potajice povlačio uzicu.

- Ali uzica nikad nije pukla?

- Ne. Možda i nisam vidio kako se gospođica Honeychurch uzdiže, ali bih sigurno čuo da je gospođica Bartlett pala.

- Eto, sad je pukla – reče mladić tihim, drhtavim tonom.

Odmah je shvatio da je od svih uobraženih, apsurdnih, prijezira vrijednih načina objavljivanja zaruka ovaj bio najgori. Proklinjao je svoju ljubav prema metafori; je li dao naslutiti da je on zvijezda i da se Lucy vinula uvis kako bi ga dohvatila?

- Pukla? Kako to mislite?

- Mislio sam reći da će se ona udati za mene – reče Cecil ukočeno.

Svećenik je bio svjestan nekog gorkog razočaranja kojeg ovaj nije uspijevaio prikriti u glasu.

- Žao mi je; moram se ispričati. Nisam znao da ste u bliskim odnosima, inače ne bih nikad govorio na tako neumjestan, površan način. Gospodine Vyse, trebali ste me prekinuti.

A dolje u vrtu ugledao je i Lucy; da, bio je razočaran.

Cecilu kojemu su, naravno, čestitke bile draže od isprika, kutovi usana povuku se u ozbiljan izraz lica. Je li to prijem kakvim će svijet dočekati njegov čin? Naravno, prezirao je svijet kao cjelinu; svaki promišljeni čovjek trebao bi to činiti; time se gotovo procjenjivala razina uglađenosti. No bio je osjetljiv na njegove pojedinačne dijelove s kojima je dolazio u dodir. Katkada je mogao biti vrlo krut.

- Žao mi je što sam vas zaprepastio - reče suho. - Bojim se da Lucyn odabir ne nailazi na vaše odobravanje.

- Nije stvar u tome. Ali trebali ste me zaustaviti. Gospođicu Honeychurch poznajem tek kratko. Možda nisam ni s kim smio razgovarati o njoj tako slobodno; osobito ne s vama.

- Smatrate li da ste rekli nešto što je previše intimno?

Gospodin Beebe se pribrao. Doista, gospodin Vyse imao je sposobnost čovjeka dovesti u najneugodniju situaciju. Bio je prisiljen iskoristiti povlastice svojeg zanimanja.

- Ne, nisam rekao ništa što bi bilo preintimno. U Firenci sam predvidio da njezino tiho, neuzbudljivo djetinjstvo mora doći kraju, i došlo je. Ponešto sam maglovito shvatio da bi mogla poduzeti kakav značajan korak. Učinila je to. Naučila je - dopustit ćete mi da govorim slobodno, jer sam tako i započeo - naučila je što znači voljeti: neki će vam ljudi reći kako je to najvažnija lekcija koju nas uči naš zemaljski život. - Sad je došao trenutak da mahne šeširom trojcu koji se približavao. Nije to propustio učiniti. - Naučila je to preko vas - ako mu je ton još uvijek bio propovjednički, sad je također bio iskren. - Vi se pobrinite da ima koristi od svojeg znanja.

- *Grazie tante!* [4] - reče Cecil, koji nije volio župnike.

- Jeste li čuli? - poviče gospođa Honeychurch dok se uspinjala duž strmine vrta. - Oh, gospodine Beebe, jeste li čuli novost?

Freddy, sad pun vedrine, zviždao je melodiju svadbenog marša. Mladi rijetko kritiziraju ono što je svršeni čin.

- Naravno da jesam! - uzvikne. Pogledao je Lucy. U njezinoj se nazočnosti više nije mogao ponašati poput župnika - u svakom slučaju, ne bez isprike. - Gospođo Honeychurch, učinit ću ono što bih uvijek trebao činiti, ali sam u načelu previše sramežljiv. Želio bih na njih

zazvati sve vrste blagoslova: gorke i sretne, veličanstvene i malene. Želim im da cijelog života budu neizmjerljivo dobri i neizmjerljivo sretni kao muž i žena, kao otac i majka. A sada želim svoj čaj.

- Zatražili ste ga baš u pravo vrijeme - odvrtila je dama. - Kako ste se usudili biti tako ozbiljni u Windy Corneru?

On preuzme njezin ton govora. Više nije bilo naporne dobrohotnosti, nije bilo pokušaja da se situacija uzvisi poezijom ili citatima iz Svetog pisma. Nitko od njih više se nije usudio - niti je mogao - biti ozbiljan. Zaruke su tako moćan čin da prije ili kasnije dovedu sve koji o njima govore do tog stanja radosnog divljenja. Daleko od tog događaja, u samoći svoje sobe, gospodin Beebe, čak i Freddy ponovo bi mogli biti kritični. Ali pod ovim dojmom i u nazočnosti svih ostalih, bili su iskreno radosni. Ovaj čin ima čudnu moć, jer ovlada ne samo usnama, već i samim srcem. Najbolja usporedba tako upečatljive stvari s nekom drugom bila bi snaga kojom na nas djeluje hram neke druge vjere. Dok stojimo vani podsmijevamo mu se ili suprotstavljamo, ili smo u najboljem slučaju sentimentalni. Unutra, iako sveci i bogovi nisu naši, postajemo istinski vjernici, u slučaju da se među nama zatekao koji istinski vjernik.

I tako su se nakon poslijepodnevniha nagađanja i sumnji sabrali te sjeli prepuštajući se vrlo ugodnoj čajanci. Ako su i bili licemjeri, nisu toga bili svjesni, a njihovoj je dvoličnosti pružena idealna prilika da se umiri i preobrazi u iskrenost. Anne, koja je svaki tanjur spuštala kao da se radi o svadbenom poklonu, djelovala je na njih poticajno. Nisu mogli ne slijediti primjer onog njezinog osmijeha koji im je uputila prije nego što je nogom tresnula u vrata salona. Gospodin Beebe veselo je čavrljao. Freddy je bio na vrhuncu duhovitosti i Cecila je nazvao Fijasko - bijaše to slavna obiteljska dosjetka za riječ zaručnik [5]. Gospođa Honeychurch, dostojanstvena i zabavna, kao svekrva je mnogo obećavala. A Lucy i Cecil, za koje je podignut taj hram, također su se pridružili veselom obredu, no čekali su, kao što priliči iskrenim vjernicima, da se otkrije neki svetiji oltar sreće.

[1] Citat iz pjesme „Adonais“ Percyja Bysshea Shelleyja (1792. - 1822.)

[2] tal. zaručnici (aluzija na naslov poznatog Manzonijskog romana)

[3] Na Tottenham Court Roadu bile su dvije najveće londonske popularne trgovine namještajem, Shoolbred's i Maple's; Cecil smatra taj ukus osrednjim.

[4] tal. Puno hvala!

[5] eng. fiancé [fijanse]

DEVETO POGLAVLJE: LUCY KAO UMJETNIČKO DJELO

Nekoliko dana nakon objave zaruka gospođa Honeychurch nagovorila je Lucy i njezina „Fijaska“ da odu na malenu vrtnu zabavu u susjedstvu, jer je, naravno, željela ljudima pokazati da se njezina kći udaje za naočita muškarca.

Cecil je bio i više nego naočit: izgledao je otmjeno i bilo je ugodno promatrati njegov vitak lik dok je u stopu pratio Lucy i njegovo lijepo izduženo lice kako odgovara kad mu se Lucy obrati. Ljudi su čestitali gospođi Honeychurch, što je, vjerujem, društveni nesporazum – ali njoj je to godilo, i kako se prema svima odnosila jednako, predstavila je Cecila i nekim dosadnim udovicama.

Tijekom čajanke dogodila se nezgoda: šalica kave razlila se po Lucynoj oslikanoj svili, pa iako je Lucy glumila ravnodušnost, njezina se majka nije pretvarala da joj je svejedno, već ju je odvukla u kuću da joj sluškinja, puna sućuti, očisti haljinu.

Neko ih vrijeme nije bilo i Cecil je ostao s udovicama. Kad su se vratile više nije bio ljubazan kao ranije.

- Odlazite li često na ovakva primanja? – upitao je dok su se vozili kući.
- Oh, tu i tamo – reče Lucy, koja se dobro zabavila.
- Je li ovo uobičajeno seosko društvo?
- Mislim da jest. Majko, slažeš li se?
- Društvo je mnogobrojno – reče gospođa Honeychurch, koja se pokušavala prisjetiti kroja nabora na jednoj od haljina.

Vidjevši da su joj misli drugdje, Cecil se nagne prema Lucy i reče:

- Meni se sve to činilo užasnim, štetnim i nadmenim.
- Jako mi je žao što smo te ostavile samog.
- Ne radi se o tome, nego o čestitanju. Odvratno je kako se zaruke smatraju javnim vlasništvom – kao da se radi o ledini gdje svaki stranac smije izbaciti svoje priproste

osjećaje. A sve se one starice cerekaju!

- Mislim da to svatko mora proći. Sljedeći put neće nas toliko primjećivati.

- Ali ono što želim naglasiti jest da je njihov stav u cijelosti pogrešan. Zaruke - u prvom redu to je užasna riječ - jesu osobna stvar, a tako bi se prema njima trebalo i odnositi.

Ipak, koliko god svaka nacerena starica griješila u osobnoj procjeni, kao grupa bile su u pravu. Kroz njih se smiješio duh brojnih naraštaja, veseleći se zarukama Cecila i Lucy jer su obećavale nastavak života na zemlji. Cecilu i Lucy obećavale su nešto drugo - osobnu ljubav. Odatle Cecilova razdraženost i Lucyno uvjerenje da je njegova razdraženost opravdana.

- To je tako zamorno! - reče ona. - Zar nisi mogao pobjeći na partiju tenisa?

- Ne igram tenis - bar ne u javnosti. Susjedstvo je zakinuto za romantiku mojeg bavljenja sportom. Moja je romantika ona kakvu osjeća *inglese italianato*.

- *Inglese italianato*?

- *È un diavolo incarnato!* [1] Znaš li tu izreku?

Nije znala izreku, niti se činilo da ona priliči mladiću koji je s majkom proveo mirnu zimu u Rimu. Ali Cecil je, otkako se zaručio, počeo hiniti kozmopolitsku nestašnost, iako je bio lišen takvih osjećaja.

- Eto - reče. - Ako im nisam po volji, ne mogu na to utjecati. Između mene i njih postoje određene nepremostive prepreke koje moram prihvatiti.

- Mislim da svi imamo svoja ograničenja - reče mudra Lucy.

- Iako nam se ponekad nameću - odvrati Cecil koji je iz njezine primjedbe vidio da nije potpuno shvaćala njegov položaj.

- Na koji način?

- Slažeš li se da je drugačije nametnemo li određene ograde sami sebi, ili ako nas sprečavaju ograde što su nam ih nametnuli drugi?

Na trenutak je porazmislila i složila se da to doista jest drugačije.

- Drugačije? - uzvikne gospođa Honeychurch odjednom se uzbunivši. - Ne vidim nikakvu

razliku. Ograde su ograde, osobito kad se nalaze na istom mjestu.

- Razgovarali smo o motivima - reče Cecil, pogođen upadicom.

- Gledajte, dragi moj Cecile. - Raširila je koljena i spustila malenu torbicu u krilo. - Ovo sam ja. Ovo je Windy Corner. Ostatak uzorka predstavlja druge ljude. Motivi su hvale vrijedni, ali ograda dolazi ovdje.

- Nismo razgovarali o pravim ogradama - reče Lucy smijući se.

- Oh, shvaćam draga... to je poezija.

Spokojno se zavalila na sjedištu. Cecil se pitao što je to zabavilo Lucy.

- Reći ću ti tko nema ograda, kako ih ti nazivaš - reče Lucy. - Gospodin Beebe.

- Svećenik bez ograde je svećenik bez obrane.

Lucy je sporo pratila što su ljudi govorili, ali bi na vrijeme otkrila što su pritom mislili. Promaknuo joj je smisao Cecilova epigrama, ali je shvatila osjećaj koji ga je potaknuo.

- Zar ti se ne sviđa gospodin Beebe? - upita obazrivo.

- Nikad to nisam rekao - uzviknuo je. - Smatram ga vrlo iznadprosječnim. Samo sam zaniijekao... - opet se vratio na temu ograda i zablistao.

- Dakle, svećenik kojeg doista prezirem - odvratila je želeći reći nešto suosjećajno: - Svećenik koji ima ograde, i to one najgore vrste, jest gospodin Eager, engleski kapelan u Firenci. Bio je doista neiskren... a to mu ni izdaleka nije bila najgora mana. Bio je snob, vrlo uobražen i govorio je tako neljubazne stvari.

- O čemu je govorio?

- U pansionu Bertolini bio je jedan starac za kojeg je rekao da je ubio svoju suprugu.

- Možda jest.

- Nije!

- Zašto misliš da nije?

- Sigurna sam da je starac bio jako dobar.

Cecil se nasmijao njezinoj ženskoj nedosljednosti.

- I pokušala sam raščistiti stvar. Gospodin Eager nije nikad rekao ništa određeno. Više je volio insinuacije - rekao je da je starac „praktički“ ubio svoju suprugu - da ju je ubio pred Božjim očima.

- Pst, draga! - reče gospođa Honeychurch rastreseno.

- Ali zar nije nesnosno da osoba koja nam je predstavljena kao uzorna uokolo širi klevete? Vjerujem da je on najviše zaslužan za to što su odbacili starca. Ljudi su se pretvarali da se ponaša poput prostaka, ali on doista nije bio takav.

- Siroti starac! Kako se zvao?

- Harris - odvrati Lucy nonšalantno.

- Nadajmo se da se gospođi Harris ipak nije dogodilo takvo što - reče njezina majka.

Cecil mudro kimne.

- Nije li gospodin Eager vrlo obrazovan svećenik? - upita.

- Ne znam. Prezirem ga. Čula sam njegovo predavanje o Giottu. Ništa ne može prikriti nisku prirodu. *Prezirem* ga.

- O, Bože mili, dijete! - reče gospođa Honeychurch. - Puca mi glava od tebe! Čemu tolika vika? Zabranjujem i tebi i Cecilu da prezirete svećenike.

On se nasmiješi. Bilo je doista nečeg vrlo neprimjerenog u Lucynu moralističkom ispadu o gospodinu Eageru. Kao kad bi tko na stropu Sikstinske kapele ugledao Leonarda. Čeznuo je za tim da joj ukaže kako njezino poslanje ne počiva na ovakvim opaskama, da se moć žene i njezin šarm nalaze u tajnovitosti, a ne u agresivnim ispadima. Ali možda je ispad znak životne snage: nagrđuje lijepo biće, ali ukazuje na to da je živo. Nekoliko trenutaka poslije razmišljao je o je njezinu zajapurenom licu i uzrujanim pokretima sa stanovitim odobravanjem. Suzdržao se od obuzdavanja izvora mladosti.

Priroda - po njegovu mišljenju najbezazlenija tema - prostirala se oko njih. Divio se borovoj šumi, dubokim jezerima paprati, grimiznom lišću kojim bijahu prošarane guštare, zadovoljavajućoj ljepoti glavne ceste. Nije dobro poznao prirodni okoliš i katkad bi pogriješio u kakvoj tvrdnji. Usta gospođe Honeychurch zgrčila su se kad je spomenuo

„zimzeleni ariš“.

- Smatram se sretnim čovjekom - zaključio je. - Kad god sam u Londonu osjećam da nikad ne bih mogao živjeti izvan grada. Kad sam na selu, isto osjećam i prema selu. Na kraju krajeva, vjerujem da su ptice, drveće i nebo najčudesnije stvari u životu i da ljudi koji žive među njima moraju biti najbolji. Istina bog, izgledaju kao da u devet od deset slučajeva ništa od toga ne zamjećuju. Seoski gospodin je, kao i seoski radnik, svaki na svoj način, najturobnije društvo. A ipak imaju priliku osjetiti prešutnu naklonost prema djelima Prirode, što je nama, gradskim ljudima, uskraćeno. Slažete li se, gospođo Honeychurch?

Gospođa Honeychurch lecnula se i nasmiješila. Nije ga pozorno slušala. Cecil, koji je bio stiješnjen na prednjem sjedištu kočije, osjeti razdraženost i čvrsto odluči da neće reći više ništa zanimljivo.

Ni Lucy ga nije pažljivo slušala. Čelo joj je ostalo namršteno i još je uvijek izgledala obuzeta bijesom - bio je to rezultat pretjerane moralne gimnastike, zaključio je. Bilo je tužno gledati je ovako slijepu za ljepote kolovoske šume.

- „Siđi, o, djevo, s onih planinskih visina“, citirao je i dotaknuo svojim koljenom njezino.

Opet je porumenjela i upitala:

- Kakvih visina?

- „Siđi, o, djevo, s onih planinskih visina.“

Kakva to radost u visini prebiva (pjevao je pastir).

U visini i krasoti planina?“ [2]

Poslušajmo savjet gospođe Honeychurch i nemojmo više prezirati svećenike. Koje je ovo mjesto?

- Summer Street, naravno - reče Lucy i odigne se sa sjedišta.

Šuma se otvorila kako bi ostavila prostor strmoj trokutastoj zaravni. S dvije strane poredale su se lijepe kućice, a treću, najpovišeniju stranu zauzela je nova kamena crkva, skupa, ali jednostavna, s ljupkim vrhom tornja pokrivenim šindrom. Kuća gospodina Beebea nalazila se blizu crkve. Visinom je jedva premašivala kućice. U blizini se nalazilo i nekoliko velebnih vila, no bile su skrivene među drvećem. Prizor je više podsjećao na švicarske Alpe nego na mjesno svetište i središte mirnog života, a nagrđivale su ga samo dvije malene vile - one vile

što su se nadmetale sa Cecilovim zarukama, jer ih je sir Harry Otway kupio istog popodneva kad je Cecil osvojio Lucy.

Jedna je vila nazvana Cissie“, a druga Albert. Ova imena nisu bila istaknuta samo krasopisnom goticom na vrtnim vratima, već su se nalazila i na trjemovima gdje su, ispisana velikim tiskanim slovima, slijedila polukružnu oblinu ulaznog luka. Vila Albert bila je nastanjena. Njezin prenapučeni vrt blistao je od pelargonija, lobelija i brušenih školjki. Prozorčići joj bijahu čedno zastrti nottinghamskom čipkom. Cissie se iznajmljivala. Tri oglasne ploče što su pripadale posrednicima iz Dorkinga visjele su na ogradi i objavljivale ovaj nimalo začudan podatak. Staze su joj već bile zarasle u korov; minijturni travnjak žutio se od maslačaka.

- Ovo mjesto je uništeno! - rekle su dame već po navici. - Summer Street više nikad neće biti isti.

Dok je kočija prolazila, Cissiena se vrata otvore, a iz unutrašnjosti izađe neki gospodin.

- Stanite! - uzvikne gospođa Honeychurch dotaknuvši kočijaša suncobranom. - Evo sira Harryja. Sad ćemo sve saznati. Sire Harry, odmah ovo srušite!

Sir Harry Otway - kojeg ne treba opisivati - prišao je kočiji i rekao:

- Namjeravao sam, gospođu Honeychurch. Ali doista ne mogu izbaciti gospođicu Flack.

- Zar nemam uvijek pravo? Trebala je otići prije potpisivanja ugovora. Stanuje li još uvijek bez plaćanja najamnine, kao dok je kuća pripadala njezinom nećaku?

- Ali što mogu? - stišao je glas. - Ona je stara gospođa, strašno priprosta i gotovo prikovana za postelju.

- Izbacite je - hrabro će Cecil.

Sir Harry uzdahne i žalosno pogleda vile. Bio je temeljito upozoren o namjerama gospodina Flacka i mogao je kupiti parcelu prije nego što je gradnja započela, no bio je ravnodušan i odugovlačio je. Tolike je godine poznavao Summer Street da ga nije mogao zamisliti nagrđenog. Nije se uzbunio sve dok gospođa Flack nije položila kamen temeljac i dok se nije počela uzdizati nakaza od crvenih i blijedožutih cigli. Obratio se gospodinu Flacku, mjesnom graditelju - vrlo razumnom i cijenjenom čovjeku - koji se složio da bi crijep dao krovu umjetničku notu, ali je istaknuo da je škrljavec jeftiniji. Ipak se odvažio ne složiti se oko

korintskih stupova što su se trebali priljubiti poput pijavica za okvire polukružnih lukova prozora, rekavši da bi, u skladu sa svojim ukusom, volio rasteretiti fasadu s par ukrasa. Sir Harry je napomenuo da bi stupovi, ako je moguće, trebali imati potpornu, a ne samo dekorativnu funkciju. Gospodin Flack je odgovorio da su svi stupovi već naručeni, dodavši: „i svi kapiteli su različiti – na jednom su zmajevi u lišću, drugi je bliži jonskom stilu, treći prikazuje inicijale gospođe Flack – svaki je drukčiji.“ Jer on je pročitao Ruskinove knjige. Gradio je svoje vile prema vlastitoj želji i sir Harry ih je otkupio tek kad je u jednu od njih uselio nepokretnu tetu.

Ta uzaludna i neisplativa investicija ispunila je viteza tugom dok se oslanjao o kočiju gospođe Honeychurch. Nije ispunio dužnost prema svojem kraju, a mještani su mu se još i podsmjehivali. Potrošio je novac, a Summer Street ipak je ostao nagrđen. Sve što je sad mogao učiniti bilo je pronaći poželjnog zakupca za Cissie – nekog doista poželjnog.

– Najamnina je smiješno niska, a i ja sam, vjerujem, nezahtjevan kućevlasnik – reče im. – Ali tako je nezgodne veličine. Prevelika je za seljačku klasu, a premala za nekog tko je barem poput nas.

Cecil je dvojio oko toga bi li trebao prezirati vile, ili pak sira Harryja stoga što ih on prezire. Ovaj drugi nagon činio se plodonosnijim.

– Trebali biste odmah pronaći zakupca – reče zlobno. – Bio bi to savršeni raj za bankovnog činovnika.

– Upravo tako! – uzbuđeno reče sir Harry. – Baš se toga pribojavam, gospodine Vyse. Kuća će privući pogrešnu vrstu ljudi. Željezničke veze poboljšale su se – što je, po mom mišljenju, koban napredak. A što u ovim vremenima bicikala znači tih osam kilometara od postaje?

– Bio bi to prilično izdržljiv činovnik – reče Lucy.

Cecil, koji je bio bogato obdaren srednjovjekovnom zlobom, odvratio je da se fizičke odlike niže srednje klase poboljšavaju zastrašujućom brzinom.

Lucy je vidjela da se podsmjehuje njihovu bezazlenom susjedu pa energično reče, ne bi li ga zaustavila:

– Sire Harry! – uzviknula je. – Imam ideju. Kako bi vam se svidjele usidjelice?

– Draga moja Lucy, bilo bi to divno. Poznajete li koju?

- Da, upoznala sam ih u inozemstvu.

- Ugledne dame? - upitao je nesigurno.

- Da, jesu, i trenutno nemaju dom. Javile su mi se prošlog tjedna - gospođica Teresa i gospođica Catharine Alan. Doista se ne šalim. One su baš osobe kakve bi vam odgovarale. Gospodin Beebe također ih poznaje. Mogu li im reći da vam pišu?

- Možete, naravno! - uzvikne. - Eto, već smo riješili problem. Kako je to divno! Tu je i dodatni popust - molim vas, recite im da će dobiti dodatni popust jer neću morati platiti naknadu za posredovanje. Ah, ti posrednici! Kakve su mi samo užasne ljude slali! Jedna je žena, kad sam joj pisao - znate, obazrivo pismo - s molbom da mi pojasni svoj društveni položaj, odgovorila da bi zakupninu plaćala unaprijed. Kao da je kome do toga stalo! A nekoliko preporuka koje sam prihvatio bile su posve nezadovoljavajuće - varalice ili ljudi bez ugleda. Ah, ta obmanjivanja! Prošlog tjedna nagledao sam se dovoljno ružnih stvari. Obmana od ljudi koji su najviše obećavali. Draga moja Lucy, kolike obmane!

Ona je kimnula.

- Savjetujem vam da odustanete od Lucyna prijedloga i njezinih ostarjelih uglednih dama - ubacila se gospođa Honeychurch. - Znam tu vrstu ljudi. Sačuvaj me Bože od onih koji su vidjeli bolje dane i sa sobom dovuku nasljedstvo od kojeg kuća zaudara ustajalo. To je žalosno, ali radije bih iznajmila kuću nekome tko je na uzlaznoj putanji života nego nekome tko propada.

- Mislim da vas shvaćam - reče sir Harry. - Ali to je, kao što kažete, vrlo tužno.

- Gospođice Alan nisu takve! - uzvikne Lucy.

- Da, jesu - reče Cecil. - Nisam ih upoznao, ali mislim da se nikako ne bi uklopile u ovo susjedstvo.

- Ne slušajte ga, sire Harry... zamoran je.

- Ja sam taj koji je zamoran - odvratio je. - Ne bih trebao iznositi svoje probleme mladim ljudima. Ali doista sam jako zabrinut, a lady Otway samo će reći da ne mogu biti previše oprezan - što je istina, ali mi uopće ne pomaže.

- Mogu li onda pisati svojim gospođicama Alan?

- Da, molim vas.

No, trepnuo je očima kad je gospođa Honeychurch uzviknula:

- Budite oprezni! One sigurno imaju kanarinke. Sire Harry, čuvajte se kanarinaca: pljuju sjemenke kroz rešetke kaveza, a onda dođu miševi. Općenito se čuvajte žena. Iznajmite samo muškarcu.

- Doista... - promrmljao je ugrađeno, iako je shvatio mudrost njezine napomene.

- Muškarci ne ogovaraju na čajankama. Ako se napiju, to ih obori s nogu - udobno legnu i spavaju dok se ne otriježne. Ako su primitivni, nekako to drže za sebe. Ne razmahuju se time. Dajte mi muškarca - naravno, pod uvjetom da je čist.

Sir Harry pocrveni. Ni njemu ni Cecilu nisu bile ugodne ove otvorene pohvale njihovu spolu. Čak im ni isključivanje prljavih nije baš olakšalo položaj. Predložio je da gospođa Honeychurch, ako ima vremena, siđe s kočije i sama pogleda Cissie. Bila je ushićena. Priroda joj je odredila da bude skromna i živi u skromnoj kući. Uređivanje kuće oduvijek ju je privlačilo, pogotovo kad se radilo o sitnicama. Cecil je povukao Lucy kad je krenula za majkom.

- Gospođu Honeychurch - reče. - Kako bi bilo da nas dvoje pješke odemo kući i ostavimo vas?

- Naravno! - odgovorila je srdačno.

I sir Harry je izgledao nekako previše zadovoljno što će ih se riješiti. Znalački im se smiješio govoreći:

- Aha! Eto što su mladi, eh, mladosti! - da bi zatim požurio otključati ulazna vrata.

- Nepopravljivi prostak! - uzvikne Cecil dok ga se još gotovo moglo čuti.

- O, Cecile!

- Ne mogu si pomoći. Bilo bi pogrešno ne prezirati tog čovjeka.

- Nije pametan, ali doista je drag.

- Ne, Lucy. On je oličenje svega što ne valja u seoskom životu. U Londonu bi se držao svojeg

mjesta. Pripadao bi klubu glupana, a njegova bi supruga priređivala glupave večernje prijeme. Ali ovdje na selu izigrava malenog boga svojom otmjenošću, pokroviteljstvom i lažnim umjetničkim ukusom, i sve je zavarao – čak i tvoju majku.

– Sve što kažeš je istina – reče Lucy, iako se osjećala obeshrabrenom. – Pitam se je li... je li to doista tako važno?

– Itekako je važno. Sir Harry je slika i prilika one vrtne zabave. Oh, zaboga, kako sam ljut! Kako se žarko nadam da će mu u tu vilu doći kakav primitivan zakupac – kakva žena toliko priprosta da će to opaziti. *Ugledni ljudi!* Uh! S tom ćelavom glavom i uvučenom bradom! Ali, zaboravimo ga.

Lucy je to jedva dočekala. Ako se Cecilu nisu sviđali sir Harry Otway i gospodin Beebe, gdje je bilo jamstvo da će ljudi do kojih joj je doista stalo izbjeći istom sudu? Na primjer, Freddy. Freddy nije bio ni pametan, ni profinjen, ni lijep, i što je sprečavalo Cecila da u bilo kojem trenutku ne kaže: „Bilo bi pogrešno ne prezirati Freddyja?“ A što bi ona odgovorila? Nije razmišljala dalje od Freddyja, no i on ju je dovoljno zabrinjavao. Mogla je tek uvjeravati samu sebe da Cecil poznaje Freddyja već neko vrijeme i da se uvijek dobro slažu osim možda nekoliko posljednjih dana, što je, možda, bila slučajnost.

– Kojim ćemo putem? – upita ga.

Okruživala ih je priroda – najbezazlenija od svih tema, pomislila je.

Summer Street ležao je duboko u šumi, a ona je zastala na mjestu gdje se staza odvajala od glavne ceste.

– Zar postoje dva puta?

– Možda je cesta razumniji odabir, a mi smo odgojeni u pametne ljude.

– Radije bih išao kroz šumu – reče Cecil s onom prigušenom razdraženošću koju je primjećivala kod njega cijelo poslijepodne. – Zašto, Lucy, uvijek želiš ići cestom? Znaš li da otkad smo zaručeni nisi ni jednom bila sa mnom u polju ili šumi?

– Nisam li? Onda krenimo šumom – reče Lucy prestrašena njegovim čudnim nastupom, ali prilično sigurna da će ga kasnije objasniti; nije običavao ostaviti je u nedoumici oko onog što je zbilja mislio.

Povela ih je među šaputave borove i doista, prije nego što su prošli nekoliko metara, on već objasni svoje ponašanje.

- Stekao sam dojam – usušujem se reći pogrešan – da ti je sa mnom ugodnije u sobi.

- U sobi? – ponovila je, beznadno zbunjena.

- Da. Ili u najboljem slučaju u vrtu ili na cesti. Nikad u istinski prirodnom okolišu poput ovog.

- O, Cecile, kako to misliš? Nikad nisam osjetila takvo što. Govoriš kao da sam kakva pjesnička duša.

- Ne znam nisi li. Ja tebe povezujem s pogledom – s određenom vrstom pogleda u daljinu. Zašto ti mene ne bi povezivala sa sobama?

Trenutak je razmišljala, a zatim reče smijući se:

- Znaš li da imaš pravo? Doista je tako. Mora da sam ipak pjesnička duša. Kad razmišljam o tebi uvijek te zamišljam u nekoj sobi. Kako je to smiješno!

Na njezino iznenađenje on se učini razdraženim.

- Vidiš li me, molim te, u salonu? Odakle se ne pruža pogled?

- Da, mislim da se ne pruža pogled. Zašto to nije u redu?

- Više bih volio da me povezuješ s otvorenim prostorom – reče prijekorno.

Ona opet reče: - O, Cecile, kako to misliš?

Budući da nije uslijedilo objašnjenje, odbacila je ovu temu kao pretešku za djevojku i povela ga dublje u šumu, povremeno zastajkujući pred kakvom naročito lijepom ili poznatom skupinom drveća. Poznavala je šumu između Summer Streeta i Windy Cornera otkako je prohodala: ovdje se s Freddyjem igrala skrivača dok je još bio beba ružičasta lica, pa iako je bila u Italiji, šuma nije nimalo izgubila svoj čar. Ubrzo su stigli do malene čistine među borovima – još jednog sićušnog zelenog brdašca, pustog u ovo doba i s plitkim jezercem u njedrima.

Lucy uzvikne: - Sveto jezero!

- Zašto ga tako zoveš?

- Ne sjećam se razloga. Pretpostavljam da je to iz neke knjige. Sad je samo lokva, no vidiš li onaj potočić što kroz njega protječe? Dakle, nakon obilnih kiša slije se velika količina vode i ne može odjednom oteći, pa jezerce postane veliko i lijepo. Freddy se tada znao kupati u njemu. Doista mu je priraslo srcu.

- A ti? - Mislio je reći: „Je li i tebi priraslo srcu?“, ali ona sanjivo odgovori:

- I ja sam se kupala dok me nisu otkrili. Tad su uslijedili prijekori.

U drugom bi trenutku možda bio preneražen, jer je duboko u sebi bio čistunac. Ali sada? Obuzet trenutnom opijenošću svježim zrakom bio je očaran njezinom zadivljujućom jednostavnošću. Promatrao ju je dok je stajala na rubu jezera. Odgojili su je u pametnu djevojku, kako je to sama sročila, i podsjećala ga je na neki predivan cvijet koji nema listove, već procvjetava iznenada iz okolnog svijeta zelenila.

- Tko te otkrio?

- Charlotte - promrmljala je. - Bila je kod nas u posjeti. Charlotte... Charlotte.

- Sirota djevojčice!

Osmjehnula se, ozbiljna lica. Jedan plan, od kojeg je dotad zazirao, sad mu se učini izvedivim.

- Lucy!

- Da, vjerojatno bismo trebali krenuti - odvratila je.

- Lucy, želim te zamoliti nešto za što te još nikad nisam zamolio.

Zbog ozbiljnog tona njegova glasa ona zakorači prema njemu s osjećajem iskrenosti i nježnosti.

- Što, Cecile?

- Još nikad dosad... čak ni onog dana na travnjaku kad si se pristala udati za mene... - Postao je nesiguran i osvrtao se uokolo da vidi promatra li ih tko. Ponestalo mu je hrabrosti.

- Da?

- Dosad te još nisam poljubio.

Ona porumeni kao da je to rekao na posve netaktilčan način.

- Ne... nisi - promucala je.

- Onda te pitam - mogu li to sada učiniti?

- Naravno, možeš, Cecile. Mogao si i ranije. Znaš da ne mogu ja dotrčati k tebi.

U tom uzvišenom trenutku nije bio svjestan ničeg osim besmisla. Njezina ga reakcija nije zadovoljila. Gesta kojom je podigla svoj veo bijaše tako službena. Dok joj se primicao imao je dovoljno vremena poželjeti da može uzmaknuti. Kad ju je dodirnuo, zlatni mu se cviker pomaknuo i spuznuo između njih.

Eto, takav je bio zagrljaj. On ga je, istini za volju, smatrao poražavajućim. Strast bi se trebala smatrati neodoljivom. Trebala bi zaboraviti na uljudnost i obazrivost i sva ostala prokletstva uglađene naravi. I ono najvažnije, nikad ne bi trebala tražiti dopuštenje tamo gdje se ima pravo iskazati.

Zašto se nije mogao ponijeti onako kako bi se ponio bilo koji fizički radnik ili željezničar ili bilo koji mladi trgovac?

On u svojem umu prepravi događaj. Lucy je poput cvijeta stajala pokraj jezera, on je potrčao i uzeo je u naručje; ona ga je ukorila, zatim mu je dala dopuštenje i poslije mu se uvijek divila zbog njegove muževnosti, jer vjerovao je da žene poštuju muškarce zbog njihove muževnosti.

Nakon tog jednog sjedinjenja šutke su krenuli od jezerca. Čekao je da ona kaže kakvu primjedbku koja bi mu otkrila njezine najskrovitije misli. Napokon je progovorila s primjerenom ozbiljnošću.

- Ime mu je bilo Emerson, ne Harris.

- Čije ime?

- Onog starca.

- Kojeg starca?

- Starca o kojem sam ti pričala. Onog prema kojem je gospodin Eager bio onako neljubazan.

Nije mogao znati da je to bio najintimniji razgovor koji su ikad vodili.

[1] tal. Potalijančeni Englez je utjelovljenje đavla!

[2] Iz narativne poeme lorda Tennysona *The Princess* (1847.).

DESETO POGLAVLJE: CECIL KAO ŠALJIVAC

Društvo od kojeg je Cecil naumio spasiti Lucy možda i nije imalo status visokog, no ipak je bilo uglednije od onog na koje bi po svojim precima imala pravo. Njezin otac, uspješni mjesni odvjetnik, sagradio je Windy Corner kao moguću investiciju u vrijeme kad se okrug širio, a nakon što se u svoje djelo zaljubio, u njemu se konačno i nastanio. Ubrzo nakon njegova vjenčanja društvena klima počela se mijenjati. Sagrađeno je još kuća na obronku one strme južne padine, a sagrađene su i straga, među borovima te prema sjeveru na vapnenačkom zidu pobrežja na granici s nizinama. Većina tih kuća bila je veća od Windy Cornera i u njima se nisu nastanili ljudi pristigli iz okruge, već iz Londona, koji su Honeychurchove zabunom smatrali ostacima starosjedilačke aristokracije. On je bio sklon plahosti, no njegova je supruga prihvatila situaciju ni ponosno ni ponizno.

- Ne mogu dokučiti zašto se ljudi tako ponašaju, ali to je velika sreća za djecu - znala bi reći.

Sve ih je posjećivala, a posjeti su joj uzvraćani s oduševljenjem i do vremena kad su ljudi saznali da ona baš ne pripada njihovom društvenom krugu, već su je zavoljeli i činilo se kako to nije važno. Gospodinu Honeychurchu, nakon smrti, ostala je ispunjena želja - koju će malo koji iskreni odvjetnik prezreti - naime ta da svoju obitelj ostavi ukorijenjenu u najboljem društvu koje je uopće mogla steći.

Najboljem koje je mogla steći. Doista, mnogi su doseljenici bili prilično uskogrudni i Lucy je to jasnije uviđala otkako se vratila iz Italije. Dosad je prihvaćala njihove ideale ne propitujući ih - njihovo komforno obilje, njihovu nenametljivu vjeru, njihovo neodobravanje papirnatih vrećica, odbačenih narančinih kora i razbijenih boca. Kao vjerna pristalica radikala naučila je s užasom govoriti o periferiji. Život, koliko ga se dosad trudila shvatiti, sačinjavao je krug bogatih, ljubaznih ljudi s istim interesima i istim protivnicima. Unutar tog kruga pojedinac je razmišljao, sklapao brak i umirao. Izvan njega postojalo je siromaštvo i neuglađenost što su uvijek pokušavali prodrijeti unutra, baš kao što se londonska magla pokušava uvući u borove šume nadirući kroz klance u sjevernim brdima. Ali u Italiji, gdje se svatko tko to odabere može ogrijati u jednakosti kao na suncu, ovakav je koncept života za nju nestao. Čula su joj se izoštrila; osjećala je da tamo nema čovjeka prema kojem ne bi mogla osjetiti naklonost, da su društvene barijere zasigurno neuklonjive, ali i da nisu osobito visoke. Može ih se preskočiti kao što se preskače u seljakov maslinik u Apeninima, a njemu je drago što vas vidi. Lucy se vratila s novim pogledima.

Tako je bilo i sa Cecilom, ali u njemu Italija nije potaknula toleranciju, već razdražljivost. Vidio je da je njegovo mjesno društvo uskogrudno, no umjesto da kaže: „Je li to baš tako važno?“ pobunio se i pokušao ga zamijeniti društvom koje je nazivao otvorenim. Nije shvaćao da je Lucy posvetila svoju sredinu tisućama sitnih ljubaznosti što s vremenom stvore prisnost, pa iako je vidjela mane te sredine, srce joj je odbijalo prezreti je u cjelini. Cecil nije shvaćao ni još važniju činjenicu – ako je Lucy bila preuzvišena za ovo društvo, onda je bila preuzvišena za svako društvo i dosegla je stanje u kojem bi je odnos sa samom sobom posve zadovoljio. Ona je bila pobunjenica, ali ne od one vrste koju je on razumio – bila je pobunjenica koja nije priželjkivala širi prostor za razmišljanje, već jednakost uz bok muškarcu kojeg voli. Jer Italija joj je ponudila najdragocjenije što čovjek posjeduje – njezinu dušu.

Lucy je igrala *bumble-puppy* s Minnie Beebe, rektorovom trinaestogodišnjom nećakinjom – prastaru i prečasnú igru koja se sastoji u tome da se teniske loptice napucavaju visoko u zrak tako da padnu iza mreže i nekontrolirano odskakuju; neke su pogodile gospođu Honeychurch, druge su se izgubile. Sljedeća je rečenica zbrkana, ali kao takva bolje ocrtava Lucyno stanje svijesti, jer je istovremeno pokušavala i razgovarati s gospodinom Beebeom.

– Oh, to je takva gnjavaža... najprije on, zatim one... i da nitko nije znao što hoće, a svi tako zamorni.

– Ali one sada doista dolaze – reče gospodin Beebe. – Prije nekoliko dana pisao sam gospođici Teresi – raspitivala se koliko često navraća mesar, a moj odgovor da dolazi jednom mjesečno sigurno ju je ugodno iznenadio. Doći će. Jutros su mi se javile.

– Prezirat ću tē gospođice Alan! – uzvikne gospođa Honeychurch. – Samo zato što su stare i djetinjaste očekuje se da kažemo „kako je to simpatično!“ Mrzim njihova petljanja s „ako“, „ali“, „i“. Oh, jadna Lucy – mada si je sama kriva – toliko je iscrpljena da je od nje ostala samo sjena!

Gospodin Beebe promatrao je tu sjenu kako skače preko teniskog igrališta i viče. Cecilia nije bilo – *bumble-puppy* nije se igrao dok je on bio prisutan.

– Pa, ako dolaze... ne, Minnie, ostavi Saturna – reče Lucy. Saturn je bio teniska loptica čija je koža bila djelomično rašivena. Dok je bila u letu loptica se činila okružena prstenom. – Ako dolaze, sir Harry će im dopustiti da se usele prije dvadesetdevetog i otpisat će klauzulu o ličenju stropova, što ih je brinulo, obzirom da taj posao traži priličan trud... Ovaj se udarac

ne računa. Rekla sam ti da ostaviš Saturna.

- Saturn je dobar za *bumble-puppy* - uzvikne Freddy pridruživši im se. - Minnie, ne slušaj je.

- Saturn ne odskakuje.

- Saturn dobro odskakuje.

- Ne, ne odskakuje.

- Ipak odskakuje bolje od Divnog bijelog vraga [1].

- Šuti, dragi - reče gospođa Honeychurch.

- Ali pogledaj Lucy - žali se na Saturna, a sve vrijeme drži u šaci Divnog bijelog vraga, spremnog da ga napuca. Tako je, Minnie, napadni je... udari je reketom po goljenicama... lupi je po goljenicama!

Lucy padne, a Divni bijeli vrak otkotrlja joj se iz ruke. Gospodin Beebe podigne ga i reče:

- Molim, ime ove lopte jest Vittoria Corombona. - Ali njegov ispravak prođe neopaženo.

Freddy je imao veliku sposobnost nagnati djevojčice u bijes i u pola minute preobrazio je Minnie iz pristojnog djeteta u divljakušu koja urla. Gore u kući čuo ih je Cecil, pa iako je saznao mnogo zabavnih novosti nije sišao da ih podijeli s drugima, jer udarac bi ga mogao povrijediti. Nije bio kukavica i neizbježnu je bol podnosio jednako dobro kao i svaki muškarac, no prezirao je fizičko nasilje mladeži. Kako je samo dobro postupio! Nije ni moglo završiti drugačije nego vriskom.

- Volio bih da gospođice Alan mogu ovo vidjeti - primijeti gospodin Beebe baš kad je Lucy, koja je pružala pomoć ozlijeđenoj Minnie, konačno sa zemlje podigao njezin brat.

- Tko su gospođice Alan? - zadihano upita Freddy.

- Unajmile su vilu Cissie.

- To nije to prezime... - Tada se okliznuo i svi su zajedno veselo pali na travu. Prošlo je nekoliko trenutaka.

- Nije čije ime? - upita Lucy dok joj je bratova glava počivala u krilu.

- Alan nije prezime ljudi kojima je sir Harry iznajmio vilu.
 - Glupost, Freddy! Ti ne znaš ništa o tome.
 - Ti govoriš gluposti! Malo prije sam ga vidio. Rekao mi je: „Eto! Honeychurch!“ – Freddy ga je osrednje oponašao: – „Eto! Eto! Napokon sam pronašao doista po-želj-ne zakupce. Ja sam rekao: „Bravo, momče stari!“ i potapšao ga po leđima.
 - Upravo tako. Misliš na gospođice Alan?
 - Nije tako zvučalo. Više kao Anderson.
 - O, Bože, neće valjda doći do još jedne zbrke! – uzvikne gospođa Honeychurch. – Primjećuješ li, Lucy, da uvijek imam pravo? Rekla sam ti da se ne miješaš u stvari oko vile Cissie. Uvijek imam pravo. Već me uznemiruje što sam tako često u pravu.
 - To je samo još jedna Freddyjeva podvala. Freddy čak ni ne zna prezime ljudi za koje lažno tvrdi da su je zakupili umjesto gospođica Alan.
 - Da, znam. Sjetio sam se. Emerson.
 - Kako se zovu?
 - Emerson. Mogu se okladiti u što god želiš.
 - Sir Harry se okreće kako puše vjetar – tiho reče Lucy. – Voljela bih da se uopće nisam trudila oko toga.
- Zatim je legla na leđa i zagledala se u nebo bez oblaka. Gospodin Beebe, čije je mišljenje o njoj svakim danom raslo, šapnuo je svojoj nećakinji kako je *to* ispravan način ponašanja za slučaj da i najmanja sitnica pođe po zlu. U međuvremenu je ime novih zakupaca odvratilo gospođu Honeychurch od razmišljanja o svojim sposobnostima.
- Emerson, je li, Freddy? Znaš li odakle su ovi Emersoni?
 - Ne znam ništa ni o kakvim Emersonima – odvratila Freddy koji je bio demokratičan. Poput njegove sestre i većine mladih ljudi prirodno ga je privlačila ideja jednakosti, a neporeciva činjenica da postoje Emersoni različitih porijekla ljutila ga je preko svake mjere.
 - Vjerujem da su ovi ljudi na mjestu. U redu, Lucy. – Lucy je ponovo sjedila. – Vidim da si

spustila nos i misliš da je tvoja majka snob. Ali postoje dobre i loše vrste ljudi i nadmeno je pretvarati se da nije tako.

- Emerson je dosta često prezime - primijeti Lucy.

Zurila je u stranu. Sjedeći na povišenom tlu mogla je vidjeti izdanke brda obrasloh borovima koji su se jedan za drugim spuštali prema Sussex Wealdu. Što se dublje silazilo niz padinu vrta to je ovaj bočni pogled bio veličanstveniji.

- Samo sam željela napomenuti, Freddy, da se nadam da nemaju veze s filozofom Emersonom [2], užasno napornim čovjekom. Jesi li, molim te, sad zadovoljan?

- O, jesam - promrmljao je. - A i ti ćeš biti zadovoljna, jer oni su Cecilovi prijatelji. Eto! - reče namjerno ironično. - Ti i ostale seoske obitelji moći ćete ih posjećivati znajući da ste posve sigurni.

- *Cecilovi?* - uzvikne Lucy.

- Nemoj biti neuljudan, dragi - spokojno odvratila njegova majka. - Lucy, ne podvriskuj. Stekla si tu novu lošu naviku.

- Ali zar Cecil...

- To su Cecilovi prijatelji - ponovi Freddy. - I doista po-želj-ni. Eto! Honeychurch, upravo sam im poslao brzojav.

Ustala je s trave.

Ovo je bilo teško za Lucy. Gospodin Beebe duboko je suosjećao s njom. Dok je još vjerovala da ju je sir Harry Otway odbio po pitanju gospođica Alan, podnosila je to poput dobre djevojčice. Kad je čula da je za to dijelom zaslužan njezin dragi, imala puno je pravo vrisnuti. Gospodin Vyse bio je prevrtljivac - bio je i gori od toga: zlobno je uživao kad bi ljudima pokvario planove. Svećenik je, znajući to, promatrao gospođicu Honeychurch s većom naklonošću nego obično. Kad je uzviknula:

- Ali Cecilovi Emersoni... Nemoguće da su oni isti... To je kad... - nije taj uzvik smatrao neobičnim, već je u njemu vidio priliku da skrene razgovor dok se ona ne pribere. Skrenuo ga je ovako:

- Mislite li na Emersone koji su bili u Firenci? Ne, ne vjerujem da će se pokazati kako su to

oni. Vjerojatno je dalek put od njih do prijatelja gospodina Vysea. O, gospođice Honeychurch, oni su bili tako neobični ljudi! Tako neopisivo čudni ljudi! Nama su se svidjeli, zar ne? – Trudio se doprijeti do Lucy.

– Zbio se značajan događaj s ljubiteljicama. Nabrali su ljubice i ispunili sve vaze u sobi baš tih gospođica Alan koje nisu uspjele unajmiti vilu Cissie. Sirote krhke dame! Ostale su tako šokirane i tako razdragane. Bila je to jedna od važnih priča gospođice Catharine. Počinjala je s „Moja draga sestra voli cvijeće.“ Zatekle su cijelu sobu u masi plavetnila – u vazama i vrčevima – a priča je završavala riječima „Bilo je to tako neuljudno, a opet tako prekrasno.“ Sve je to vrlo komplicirano. Da, uvijek povezujem one firentinske Emersone s ljubiteljicama.

– Ovog puta Fijasko ti je podvalio – napomene Freddy ne opazivši da je sestrino lice žarko crveno. Nije se mogla smiriti. Gospodin Beebe je to vidio i nastavio je skretati razgovor.

– Ti su Emersoni bili otac i sin, sin je bio ponešto priprost, no vjerojatno dobar mladić; mislim, nije bio budalast, ali vrlo nezreo – pesimist i tako dalje. Naš je miljenik bio otac – tako osjećajan dobričina, a ljudi su tvrdili da je ubio svoju suprugu.

Da su okolnosti bile normalne gospodin Beebe ne bi nikad ponovio takvu klevetu, no pokušavao je zaštititi Lucy od njezine malene nevolje. Ponavljao je svaku glupost koja mu je pala na pamet.

– Ubio svoju suprugu? – reče gospođa Honeychurch. – Lucy, nemoj nas napustiti... nastavi igrati *bumble-puppy*. Dakle, pansion Bertolini je zasigurno bio vrlo neobično mjesto. To je drugo ubojstvo za koje sam čula vezano uz pansion. Što je bilo Charlotte da tamo odsjednete? Kad smo već kod toga, jednom doista moramo pozvati Charlotte u posjet.

Gospodin Beebe nije se mogao sjetiti više ni jednog ubojice. Natuknuo je da se njegova domaćica vara. Zagrijala se zbog nježno iskazanog neslaganja. Bila je posve sigurna da se tamo nalazio još jedan turist o kojem je kružila ista priča. Nije se mogla sjetiti njegova imena. Kako se zvao? Oh, kako se ono zvao? Obgrli koljena pokušavajući se sjetiti imena. Kao nešto iz neke Thackerayjeve knjige. Lupi se po damskom čelu.

Lucy upita brata je li Cecil u kući.

– O, ne idi! – uzvikne i pokuša je uhvatiti za gležnjeve.

– Moram ići – reče ona ozbiljno. – Ne budi smiješan. Uvijek pretjeraš kad igramo.

Čim ih je napustila povik njezine majke – „Harris!“ – uzburka mirni zrak i podsjeti je da je izrekla laž koju nije ispravila. Usto, bila je to tako besmislena laž, a ipak joj je lomila živce i natjerala je da poveže ove Emersone, Cecilove prijatelje, s dvojicom turista koje nije moguće opisati.

Dosad joj je bilo prirodno govoriti istinu. Uviđala je da će ubuduće morati biti opreznija, samo hoće li biti posve iskrena? Pa, u svakom slučaju ne smije lagati. Žurila je uzbrdo preko vrta, još uvijek zajapurena od srama. Bila je sigurna da će je Cecilove riječi smiriti.

– Cecile!

–Zdravo! – dovikne joj on nagnuvši se kroz prozor sobe za pušenje. Izgledao je dobro raspoložen. – Nadao sam se da ćeš doći. Čuo sam vas sve kako galamite, ali ovdje gore u kući je zabavnije. Čak sam i ja izborio veliku pobjedu za Komičnu muzu. George Meredith [3] ima pravo – cilj Komedije i cilj Istine doista su isti, tako sam i ja, da, baš ja pronašao zakupce za sirotu vilu Cissie. Nemoj se ljutiti! Nemoj se ljutiti! Oprostit ćeš mi kad sve čuješ.

Kad mu je lice bilo tako ozareno izgledao je vrlo privlačno i odmah je raspršio njezina smiješna predviđanja.

– Čula sam – odvrtila je. – Freddy nam je rekao. Zločesti Cecile! Vjerojatno ti moram oprostiti. Pomisli samo na sav trud koji sam uložila uzalud. Istina, gospođice Alan malo su zamorne i draže mi je da su tamo tvoji dragi prijatelji. Ali ne bi trebao tako zadirkivati ljude.

– Moji prijatelji? – nasmijao se. – O, Lucy, tek dolazimo do prave šale! Dođi ovamo. – No ostala je stajati na mjestu. – Znaš li gdje sam upoznao te poželjne stanare? U Nacionalnoj galeriji kad sam se prošlog tjedna otišao vidjeti s majkom.

– Kako neobično mjesto za upoznavanje ljudi! – rekla je nervozno. – Ne razumijem te baš dobro.

– U Umbrijskoj sobi. Potpuni stranci. Divili su se Luci Signorelliju – naravno, na posve glup način. Ipak, počeli smo razgovarati i prilično su mi osvježili pamćenje. Oni su bili u Italiji.

– Ali, Cecile...

On veselo nastavi.

– Tijekom razgovora rekli su da traže seosku kućicu – otac bi u njoj živio, a sin bi dolazio

vikendom. Pomislio sam: kakva prilika da podvalim siru Harryju! Pa sam uzeo njihovu adresu i preporuku iz Londona, doznao da nisu najgori ološ – bila mi je to sjajna razonoda – i pisao siru Harryju prikazujući...

– Cecile! Ne, to nije u redu. Vjerojatno ih već poznajem...

On je odmah nadvlada.

– Sasvim je u redu. Pravedno je sve što će kazniti snoba. Taj će starac učiniti ovom kraju mnogo dobra. Sir Harry previše je odvratan sa svojim „propalim uglednim damama“. Namjeravao sam mu očitati lekciju. Ne, Lucy, društveni slojevi moraju se miješati i uskoro ćeš se složiti sa mnom. Moraju se sklapati brakovi između različitih staleža... mora se dogoditi mnogo toga. Vjerujem u demokraciju...

– Ne, ne vjeruješ – oštro ga prekine. – Uopće ne znaš što ta riječ znači.

Zurio je u nju i opet je osjetio da nije uspijevala nalikovati Leonardovim ženama. – Ne, ne vjeruješ! – ponovila je. Lice joj je bilo lišeno umjetničkih crta – bilo je to lice zlovoljne svadljivice.

– Nije u redu, Cecile, krivim te... doista te oštro osuđujem. Nisi imao pravo poništiti moj trud oko gospođica Alan i postupiti tako da ispadnem smiješna. To nazivaš podvalom siru Harryju, ali shvaćaš li da sve to nanosi štetu baš meni? Smatram da si se ponio strašno izdajnički.

Otišla je od njega.

– Oh, ta njezina ćud! – pomisli on podižući obrve.

Ne, bilo je to nešto gore od ćudi – bio je to snobizam. Dok god je Lucy mislila da će umjesto gospođica Alan doći njegovi otmjeni prijatelji nije imala ništa protiv toga. Uvidio je da bi ovi novi stanari mogli biti korisni za njezino obrazovanje. Podnosit će oca i potaknuti sina, koji je bio šutljiv, da progovori. U interesu Komične muze i Istine dovest će ih u Windy Corner.

[1] Šaljiva imena loptica potječu iz komada Johna Webstera (1580. – 1632.) *Bijeli vrag* čija se radnja odvija u Firenci. Kasnije spomenuta Vittoria Corombona jest Divni bijeli vrag, a sude

joj zbog ubojstva i preljuba.

[2] Ralph Waldo Emerson (1803. – 1882.), američki filozof i pjesnik.

[3] George Meredith (1828. – 1909.), engleski književnik, bunio se protiv viktorijanskog društvenog poretka. Najpoznatije djelo: roman *Egoist* (1879.), koji je Forster veoma cijenio.

JEDANAESTO POGLAVLJE: U LIJEPO NAMJEŠTENOM STANU GOSPOĐE VYSE

Iako se Komična muza mogla sama brinuti za svoje interese, nije joj bila mrska pomoć gospodina Vysea. Njegova zamisao da dovede Emersone u Windy Corner dojmila je se kao izvrsna, pa se pobrinula da pregovori oko useljenja prođu bez zastoja. Sir Harry Otway potpisao je ugovor, upoznao gospodina Emersona i očekivano se razočarao. Gospođice Alan bile su očekivano uvrijeđene i napisale su dostojanstveno pismo Lucy, koju su smatrale odgovornom za neuspjeh. Gospodin Beebe za pridošlice je isplanirao ugodno druženje i rekao je gospođi Honeychurch da ih Freddy mora posjetiti čim doputuju. Doista, Muza je bila obdarena tako veličanstvenim sposobnostima da je dopustila spominjanom gospodinu Harrisu, koji nikad nije bio osobito moćan kriminalac, da spusti glavu, bude zaboravljen i umre.

Lucy – da se spustimo s blistavih nebeskih visina na zemlju, koja je sjenovita jer je brdovita – dakle, Lucy je isprva zapala u očaj, ali smirila se nakon kratkog razmišljanja shvativši da sve to uopće nije važno. Sad kad je bila zaručena, Emersoni je ionako ne bi mogli uvrijediti i bili su dobrodošli u susjedstvo. A Cecil je slobodno mogao dovesti u susjedstvo koga želi. Stoga je slobodno mogao dovesti i Emersone. Ali, kao što kažem, to je zahtijevalo malo razmišljanja, a kako djevojke baš i nisu logične, za nju je taj događaj i dalje bio značajniji i strašniji nego što je trebao biti. Bilo joj je drago što je došlo vrijeme za obavezni posjet gospođi Vyse; stanari su se uselili u vilu Cissie dok je ona bila na sigurnom u njezinu stanu u Londonu.

- Cecile, Cecile dragi – prošaptala je one večeri kad je stigla i uvukla mu se u zagrljaj.

I Cecil je počeo pokazivati osjećaje. Vidio je da se u Lucy zapalila neophodna vatra. Napokon je žudjela za pažnjom, za kojom žena i treba žudjeti, i divila mu se jer je bio muškarac.

- Dakle, ipak me voliš, malena? – promrmljao je.

- Oh, Cecile, da, volim te, ne znam što bih bez tebe.

Prošlo je nekoliko dana. Tad je primila pismo gospođice Bartlett.

Hladnoća je zavládala među rođakinjama i nisu bile u kontaktu otkako su se rastale u kolovozu. Hladnoća se počela širiti iz događaja koji je Charlotte nazvala „bijegom u Rim“, a

u Rimu se zapanjujuće pojačala, jer družica koja je u srednjovjekovnom svijetu tek dosadna smetnja, u antičkom postaje upravo nepodnošljiva. Charlotte, koja je na Forumu bila nesebična, stavila bi na kušnju i blažu narav od Lucyne pa su tako jednom u Karakalnim kupeljima izrazile sumnju oko toga mogu li nastaviti zajedničko putovanje. Lucy je rekla da će se pridružiti Vyseovima – gospođa Vyse bila je poznanica njezine majke, tako da ovaj plan nije bio nepriličan, a gospođica Bartlett odvratila je kako se već navikla na to da je se iznenada napusti. Na kraju se ništa od toga nije dogodilo, ali hladnoća je ostala, a za Lucy se čak i pojačala u trenu kad je otvorila pismo i pročitala tekst koji slijedi. Pismo je bilo proslijeđeno iz Windy Cornera.

*Tunbridge Wells,
rujan*

Najdraža Lucia,

Napokon sam dobila vijesti o tebi! Gospođica Lavish vozila je bicikl tvojim krajem, ali nije bila sigurna bi li njezin posjet bio dobro prihvaćen. Blizu Summer Streeta probušila joj se guma, popravljali su joj kotač dok je ona sjedila vrlo rastužena na onom lijepom crkvenom groblju te je tada sa zaprepaštenjem ugledala kako se na kući nasuprot crkve otvaraju vrata, a na njih izlazi mlađi Emerson. Rekao je da je njegov otac upravo unajmio kuću i rekao je kako nije znao da vi živite u susjedstvu (?). Uopće nije ponudio Eleanor šalicu čaja. Draga Lucy, jako sam zabrinuta i savjetujem ti da otvoreno priznaš kako se on prije ponio svojoj majci, Freddyju i gospodinu Vyseu, koji će mu zabraniti da dolazi u kuću, itd. Bila je to velika nesreća i usuđujem se pretpostaviti da si im već sve ispričala. Gospodin Vyse tako je osjetljiv. Sjećam se koliko sam mu u Rimu išla na živce. Jako mi je žao zbog svega i ne bih se osjećala mirnom da te nisam upozorila.

*Vjeruj mi,
tvoja zabrinuta i odana rođakinja
Charlotte*

Lucy se prilično razljutila pa je odgovorila ovako:

*Beauchamp Mansions,
JZ London*

Draga Charlotte,

Puno Vam hvala na upozorenju. Kad je gospodin Emerson na brdu zaboravio na pristojnost, iznudili ste od mene obećanje da neću reći majci, jer ste rekli kako bi vas krivila što niste neprekidno bili uz mene. Održala sam to obećanje i sad joj više zaista ne mogu reći. Rekla sam i njoj i Cecilu da sam Emersone upoznala u Firenci i da su ispravni ljudi – što doista i mislim – a razlog što gospođici Lavish nije ponudio čaj vjerojatno je taj što ga nije imao. Trebala je pokušati u župnom dvoru. Ne mogu sad početi stvarati zbrku. Vjerojatno uviđate da bi to bilo posve besmisleno. Ako bi Emersoni čuli da sam se žalila na njih pomislili bi da su važni, a to je upravo ono što nisu. Sviđa mi se stari otac i veselim se što ću ga ponovno vidjeti. Što se tiče sina, više želim njega zbog toga što ćemo se sresti nego što želim sebe. Cecil ih poznaje, a on je vrlo dobro i neki dan pričao je o Vama. Planiramo se vjenčati u siječnju.

Gospođica Lavish nije Vam mogla reći mnogo o meni, jer uopće nisam u Windy Corneru, nego ovdje. Molim vas, nemojte više na omotnicu dodavati napomenu „Osobno“. Nitko ne otvara moja pisma.

Vaša odana

L. M. Honeychurch

To je ta loša strana čuvanja tajni: izgubimo osjećaj za mjeru; ne možemo znati je li naša tajna važna ili beznačajna. Jesu li Lucy i njezina rođakinja skrivale važan podatak koji bi Cecilu uništio život kad bi ga otkrio, ili tek sitnicu na koju bi se nasmijao? Gospođica Bartlett bila je sklona prvoj tvrdnji. Možda je imala pravo. Sad je to postalo značajnom stvari. Da je sama mogla odlučiti, Lucy bi sve iskreno ispričala majci i svom dragom i to bi ostala sitnica. „Emerson, a ne Harris“; bio je jedini podatak koji je otkrila prije nekoliko tjedana. Pokušavala je sve ispričati Cecilu čak i sad kad su se smijali zbog neke lijepe dame koja mu je slomila srce u školi, ali tijelo joj je reagiralo tako čudno da je odustala.

Ona i njezina tajna zadržale su se još deset dana u praznoj metropoli, gdje je posjećivala mjesta koja će kasnije morati dobro poznavati. Cecil je smatrao kako nije na odmet da upozna okosnicu društvenog života dok je samo društvo bilo odsutno i boravilo negdje po terenima za golf ili dokovima. Vrijeme je bilo prohladno i to joj nije naškodilo. Usprkos godišnjem dobu gospođa Vyse uspjela je okupiti društvo za večeru čiji su članovi bili sami unuci slavnih ljudi. Jelo je bilo loše, no razgovor je bio na umoran način duhovit, što je zadivilo djevojku. Činilo se da je svakoga sve zamaralo. Ušli bi u razgovor s oduševljenjem da bi ubrzo dostojanstveno klonuli, a zatim se pribrali od samilosna smijeha. U usporedbi s tim ozračjem pansion Bertolini i Windy Corner činili su se podjednako priprostima i Lucy je

uvidjela da će je njezina karijera u londonskom društvenom životu pomalo otuđiti od svega što je voljela u prošlosti.

Unuci su je zamolili da svira na klaviru. Svirala je Schumanna. – Sad nešto od Beethovena – doviknuo je Cecil kad je zamrla čangrizava ljepota te glazbe. Odmahnula je glavom i ponovno zasvirala Schumanna. Melodija se uzdizala, čarobna, ali osuđena na propast. Prekinula se i ostala raskidana, ne marširajući postojano od kolijevke prema grobu. Tuga nedovršenih stvari – tuga koja često predstavlja Život, ali koja nikad ne bi smjela biti oličenje Umjetnost – pulsirala je u raskidanim frazama zbog čega su i živci publike podrhtavali. Tako na malenom drapiranom klaviru u pansionu Bertolini nije svirala, a kad se vratila kući gospodin Beebe nije u sebi napomenuo: „Previše Schumanna.“

Kad su gosti otišli, a Lucy se povukla na počinak, gospođa Vyse razgovarala je sa sinom o svojoj maloj zabavi koračajući gore-dolje salonom. Gospođa Vyse bila je draga žena, no njezina je osobnost, kao i kod mnogih drugih, bila zagušena Londonom, jer treba ostati bistre glave da bi se živjelo među tolikim ljudima. Slomila ju je preširoka putanja njezine sudbine; nagledala se previše godišnjih doba, vidjela previše gradova i previše ljudi za svoje sposobnosti, pa se čak i prema Cecilu odnosila po ustaljenom obrascu i ponašala se kao da on nije sin jedinac, već, nazovimo to tako, udružena masa sinova.

– Pobrini se da Lucy postane jedna od nas – rekla je mudro ogledavajući se na kraju svake rečenice i napeto razdvajajući usne dok ne bi opet progovorila. – Lucy postaje divna... divna.

– Njezino je sviranje uvijek bilo izvrsno.

– Da, ali sad se rješava lošeg utjecaja Honeychurchovih. Honeychurchovi su divni ljudi, ali znaš na što mislim. Ne prepričava stalno riječi posluge niti ispituje kako je spravljen puding.

– Italija je tako utjecala na nju.

– Možda – promrmljala je pomišljajući na muzeje, koji su za nju predstavljali oličenje Italije. – I to je moguće. Cecile, pobrini se da se idućeg siječnja njome oženiš. Ona je već jedna od nas.

– Ali kako je samo obdarena za glazbu! – uzviknuo je. – Taj njezin stil! Kako je samo ostala pri Schumannu kad sam ja poput budale zatražio Beethovena. Schumann je bio pravi odabir za ovu večer. Schumann je bio ono što nam je trebalo. Znaš li, majko, da ću našu djecu dati odgojiti upravo onako kako je odgojena Lucy. Odgojit ću ih među poštenim seoskim pukom

da budu svježi duhom, poslati ih u Italiju da steknu profinjenost, a tad ću im – ne ranije – dopustiti da dođu u London. Nemam povjerenja u ove Londonske obrazovne ustanove... – Zastao je sjetivši se da je i sam ovdje stekao obrazovanje pa zaključio: – U svakom slučaju, nisu za žene.

– Pobrini se da postane jedna od nas – ponovila je gospođa Vyse i otišla na spavanje.

Dok je tonula u san, krik – krik noćne more – odjeknuo je iz Lucyne sobe. Ako je htjela, Lucy je mogla pozvoniti i pozvati sluškinju, ali gospođa Vyse pomisli da će biti ljubaznije da sama ode do nje. Zatekla je djevojku kako sjedi uspravno, s rukom na obrazu.

– Jako mi je žao, gospođo Vyse... to je bilo zbog snova.

– Ružnih snova?

– Samo snova.

Starija se dama nasmiješila i poljubila je govoreći vrlo razgovjetno:

– Trebala si nas čuti kako smo razgovarali o tebi, draga. On ti se divi više no ikad. Sanjaj o tome.

Lucy joj uzvratila poljubac, još uvijek pokrivajući obraz dlanom. Gospođa Vyse vrati se u krevet. Cecil, kojeg krik nije probudio, i dalje je hrkao. Tama je obavila stan.

DVANAESTO POGLAVLJE

Bilo je subotnje poslijepodne, ugodno i vedro nakon obilnih kiša i u njemu se ugnijezdio duh mladosti, iako je bila jesen. Sve što je lijepo pobjednički je blistalo. Automobili su u prolasku Summer Streetom podizali tek malo prašine, a smrad njihovih ispušnih plinova brzo bi raspršio vjetar i zamijenio ga mirisom vlažnih breza ili borova. Gospodin Beebe, koji je bio sklon životnim zadovoljstvima, nagnuo se preko dvorišnih vrata župnog dvora. Pokraj njega nagnuo se Freddy, pušeći zavintu lulu.

- Kako bi bilo da odemo i nakratko zasmetamo tim novim stanarima preko puta?

- M-hm.

- Možda će vam biti zabavni.

Freddy, kojem njegovi bližnji nikad nisu bili zabavni, napomene da bi novi stanari mogli biti zaposleni i tako dalje, budući da su se tek uselili.

- Predlažem da im zasmetamo - reče gospodin Beebe. - Vrijedi ih upoznati. - Podigne kračun na vratima i odšeta preko trokutaste tratine do vile Cissie. - Zdravo! - povikao je kroz otvorena vrata, kroz koja se vidjelo i dosta prljavštine.

- Zdravo! - odvrati ozbiljan glas.

- Doveo sam nekoga da vas upozna.

- Sići ću za trenutak.

Prolaz je bio zakrčen garderobnim ormarom koji radnici za selidbe nisu odnijeli na kat. Gospodin Beebe jedva ga je zaobišao. Primaća je soba pak bila zakrčena knjigama.

- Jesu li ovi ljudi strastveni čitači? - prošapće Freddy. - Jesu li od te vrste ljudi?

- Vjerujem da znaju čitati - jedno od njihovih malobrojnih postignuća. Što imaju? Byrona. Naravno. *Momak iz Shropshirea*. Nikad čuo. *Put sviju smrtnika*. Nikad čuo. Gibbon [1]. Opa! Dragi George čita na njemačkom. Hm... hm... Schopenhauer, Nietzsche i takve stvari. Pa, Honeychurch, pretpostavljam da vaša generacija zna što radi.

- Gospodine Beebe, pogledajte ovo - reče Freddy sa strahopoštovanjem u glasu.

Na okviru ormara bio je amaterskim rukom ispisan natpis: „Čuvaj se svih pothvata koji traže novo odijelo.“ [2]

- Znam. Nije li zgodno? Sviđa mi se. Siguran sam da je to starčevo djelo.

- Kako neobično od njega!

- Ali sigurno se slažete da je zgodno?

No Freddy je bio sin svoje majke i smatrao je da ne bi trebalo uništavati namještaj.

- Fotografije! - nastavi svećenik probijajući se kroz sobu. - Giotto; siguran sam da su ih kupili u Firenci.

- Iste takve ima i Lucy.

- O, usput, je li gospođici Honeychurch bilo ugodno u Londonu?

- Jučer se vratila.

- Pretpostavljam da se dobro zabavila?

- Da, prilično dobro - reče Freddy uzimajući knjigu. - Ona i Cecil prisniji su nego ikad.

- To je lijepo čuti.

- Gospodine Beebe, volio bih da nisam toliki glupan.

Gospodin Beebe prijeđe preko te primjedbe.

- Lucy je bila neuka skoro koliko i ja, ali majka misli da će odsad za nju sve biti puno drukčije. Čitat će raznorazne knjige.

- Pa i vi ćete.

- Samo knjige o medicini, ne i one o kojima se kasnije može razgovarati. Cecil uči Lucy talijanski i kaže da prekrasno svira. U njezinom sviranju ima mnogo toga što uopće nismo primijetili. Cecil kaže...

- Što zaboga rade ti ljudi na katu? Emersoni... mislim da ćemo navratiti drugi put.

George se trkom spusti niz stube i bez riječi ih ugura u sobu.

- Dopustite mi da vam predstavim gospodina Honeychurcha, našeg susjeda.

Nato Freddyju izleti jedna od onih nenadanih mladenačkih izjava. Možda se sramio, možda se htio ponijeti prijateljski, a možda je pomislio da Georgeovo lice žudi za umivanjem. U svakom slučaju pozdravio ga je sa:

- Kak' ste? Hajdemo na plivanje.

- Oh, u redu - reče George ravnodušno.

Gospodin Beebe izvrsno se zabavljao.

- „Kak' ste? Kak' ste? Hajdemo na plivanje“ - smijuljio se. - Ovo je najbolji početak razgovora koji sam ikad čuo. Ali bojim se da je moguć samo između muškaraca. Možete li zamisliti kako dama koju je drugoj dami predstavila neka treća započinje ljubazan razgovor s „Kako ste? Hoćemo li na plivanje?“ I još ćete mi reći da su spolovi jednaki.

- Kažem vam da će to biti - reče gospodin Emerson, koji se polako spuštao niza stube. - Dobar dan, gospodine Beebe. Kažem vam, bit će drugovi, a tako misli i George.

- Zar bismo trebali uzdići dame na našu razinu? - upita svećenik.

- Rajski vrt - nastavi gospodin Emerson još uvijek silazeći - koji vi smještate u prošlost, u stvarnosti tek treba nastati. U njega ćemo ući kad prestanemo prezirati svoja tijela.

Gospodin Beebe nije se složio s tim da se rajski vrt smješta u vrijeme i prostor.

- U tome - ne i u drugim stvarima - mi muškarci smo u prednosti. Manje preziremo tijelo od žena. Ali dok god ne budemo drugovi nećemo ući u raj.

- Onda... što ćemo s plivanjem? - promrmlja Freddy zgrožen plimom filozofije koja mu se primicala.

- Nekoć sam vjerovao u povratak Prirodi. Ali kako se možemo vratiti Prirodi kad nikad nismo bili s njom povezani? Danas vjerujem da moramo otkriti Prirodu. Nakon mnogih osvajanja postići ćemo jednostavnost. To je naša baština.

- Dopustite mi da vas upoznam s gospodinom Honeychurchom čije se sestre sjećate iz

Firence.

- Kako ste? Jako mi je drago što sam vas upoznao i što ćete povesti Georgea na kupanje. Veseli me što čujem da će se vaša sestra udati. Brak je obaveza. Siguran sam da će biti sretna jer i mi poznajemo gospodina Vysea. Bio je jako ljubazan. Upoznao nas je slučajno u Nacionalnoj galeriji i uredio sve oko najma ove divne kuće. Iako se nadam da nisam dosađivao siru Harryju Otwayu. Upoznao sam tako malo zemljoposjednika liberala i žarko sam želio usporediti njegov stav prema Zakonu o lovstvu sa stavom konzervativaca. Ah, taj vjetar! Kupanje će vam dobro doći. Honeychurch, vaš kraj je prekrasan!

- Ma nikako- promrmlja Freddy. - Moram, da tako kažem, trebao bih... bit će mi zadovoljstvo obići vas kasnije, kako bi rekla moja majka, nadam se.

- *Obići*, moj mladiću? Tko vas je učio tom salonskom brbljanju? Obidite svoju baku! Slušajte vjetar među borovima! Živite u predivnom kraju.

Gospodin Beebe priskoči u pomoć.

- Gospodine Emerson, on će navratiti, ja ću navratiti; vi ili vaš sin uzvratit ćete nam posjet prije nego što prođe deset dana. Vjerujem da ste shvatili ovo o razdoblju od deset dana. Ne računa se to što sam vam jučer pomogao oko držača na stubama. Ne računa se to što danas poslijepodne idu na plivanje.

- Da, idi i okupaj se, George. Zašto gubiš vrijeme razgovarajući? Dovedi ih natrag na čaj. Donesi sa sobom malo mlijeka, kekse, med. Promjena će ti koristiti. George naporno radi u svom uredu. Ne mogu mu povjerovati da je doista dobro. - George pogne glavu, prašnjavu i sumornog izraza lica, isijavajući onaj osobiti miris čovjeka koji je nosio namještaj.

- Želite li doista ići na kupanje? - upita ga Freddy. - Znete li da je to samo jezerce? Vjerujem da ste ipak navikli na nešto bolje.

- Da. Već sam rekao da.

Gospodin Beebe osjećao je obavezu pomoći svojem mladom prijatelju pa ih odvede iz kuće u borovu šumu. Kako je bila divna! Kratko vrijeme pratio ih je glas starog gospodina Emersona odašiljući dobre želje i filozofske misli. Utihnuo je i čuli su sad samo ugodan vjetar što je pušću njihao bujad i drveće. Gospodin Beebe mogao je šutjeti, ali nije mogao podnijeti tišinu i bio je prisiljen ćaskati, jer izlet se činio neuspjelim, a ni jedan od njegovih sudruga nije izustio ni riječ. Govorio je o Firenci. George je slušao ozbiljan, slažući se ili

odbijajući rečeno jedva primjetnim, ali odlučnim gestama neobjašnjivim baš poput gibanja vrhova krošnji iznad njihovih glava.

- I kakva slučajnost da ste upoznali gospodina Vysea! Jeste li znali da ćete ovdje dolje zateći cijeli pansion Bertolini?

- Nisam. Za to mi je rekla gospođica Lavish.

- Kad sam bio mladić namjeravao sam napisati jednu *Povijest slučajnosti*.

Nitko nije pokazao oduševljenje.

- Iako su zapravo slučajnosti mnogo rjeđe nego što pretpostavljamo. Na primjer, kad se razmisli, nije posve slučajno to da ste vi sada ovdje.

Na njegovo olakšanje George progovori.

- Jest. Razmišljao sam. To je Sudbina. Sve je Sudbina. Sudbina nas spaja, Sudbina nas razdvaja... spaja, razdvaja. Dvanaest vjetrova nas raznosi - mi ne upravljamo ni s čim...

- Niste uopće detaljno razmislili - napadne ga svećenik. - Dopustite mi da vam dam koristan savjet, Emersone: ništa ne pripisujte Sudbini. Nemojte reći „nisam to i to učinio“ jer jeste, šanse su deset naprema jedan. Sad ću vas detaljno ispitati. Gdje ste prvi put sreli gospođicu Honeychurch i mene?

- U Italiji.

- A gdje ste upoznali gospodina Vysea, koji će se oženiti gospođicom Honeychurch?

- U Nacionalnoj galeriji.

- Dok ste razgledavali talijansku umjetnost. Eto, a još govorite o Slučajnosti i Sudbini. Po prirodi tražite stvari vezane uz Italiju, kao i mi i naši prijatelji. To nemjerljivo sužava polje mogućnosti i unutar njega mi se ponovno sastajemo.

- Sudbina je to što sam ovdje - bio je uporan George. - Ali, možete je zvati Italijom, ako vas to čini sretnijim.

Gospodin Beebe ukloni se ovako oštrom odnosu prema ovoj temi. Bio je beskrajno tolerantan prema mladima i nije želio prekoriti Georgea.

- A zbog toga i drugih razloga moju *Povijest slučajnosti* tek treba napisati.

Nastane tišina. Želeći zaokružiti razgovor, on doda:

- Svima nam je jako drago što ste došli u ovaj kraj.

I dalje je vladala tišina.

- Stigli smo! - poviče Freddy.

- O, izvrsno! - uzvikne gospodin Beebe brišući čelo maramicom.

- U udolini je jezerce. Volio bih da je veće - doda kao da se ispričava.

Spustili su se niz sklisku obalu posutu borovim iglicama. Tamo je ležalo jezerce smješteno na malom zelenom proplanku - bilo je to samo jezerce, ali dovoljno veliko da čovjek može ući i dovoljno čisto da odražava nebo. Zbog kiša voda je poplavila okolnu travu koja je nalikovala smaragdnozelenoj stazi i pozivala njihova stopala da krenu prema središtu.

- Kao jezerce, doista je uspjelo - reče gospodin Beebe. - Ne trebate se ispričavati.

George sjedne na suši djelić tla i turobno razveže čizme.

- Nije li ovo obilje vrbovica prekrasno? Volim izdanke vrbovica. Kako se zove ova aromatična biljka?

Nitko nije znao, niti se činilo da tko mari.

- Ove nagle promjene raslinja - taj maleni spužvasti predio vodenog bilja, a svugdje oko njega raslinje je žilavo ili krhko - vrijes, paprat, renika, borovi; to je tako lijepo, tako ljupko.

- Zar se nećete okupati, gospodine Beebe? - poviče Freddy svlačeći se.

Gospodin Beebe to nije namjeravao.

- Voda je odlična - uzvikne Freddy brzo ulazeći.

- Voda je voda - promrmlja George. Prvo je smočio kosu - što je siguran pokazatelj apatije - i krenuo za Freddyjem u taj raj, ravnodušan kao da je on kip, a jezerce vjedro puno sapunice. Služio se mišićima samo iz nužde. Prao se jer je morao biti čist. Gospodin ih je Beebe promatrao, a promatrao je i mladice vrbovica što su im složno plesale nad glavama.

- Ahuu, ahuu, ahuu – izdisao je Fredy plivajući po dva zamaha u svakom smjeru, da bi se odmah zatim našao u šašu ili u blatu.

- Vrijedi li truda? – upita s poplavljene obale mladić koji je nalikovao Michelangelovu kipu.

Tlo se odronilo i on padne u jezerce prije nego što je uspio odvagnuti pitanje.

- Uh... ah... progutao sam punoglavca, gospodine Beebe, voda je divna, voda je jednostavno predivna.

- Voda nije tako loša – reče George, izronivši nakon pada, otresajući kapljice prema suncu.

- Voda je predivna, dođite, gospodine Beebe.

- Ahuu, kuf.

Gospodin Beebe, kojem je bilo vruće i koji je, kad god je to mogao, uvijek pristajao, pogledao je oko sebe. Nije vidio ni jednog župljanina, samo borove što su se uspravno uzdizali svuda uokolo, domahujući jedni drugima u plavetnilu neba. Kako je to bilo veličanstveno! Svijet automobila i seoskih župnika uzmaknuo je pred ovom jedinstvenom ljepotom. Okruživali su ga voda, nebo, zimzelena vegetacija, vjetar – čak ni godišnja doba na njih nemaju utjecaj, a zasigurno su se sad nalazili izvan dometa ljudske nasrtljivosti, zar ne?

- I ja bih se mogao okupati – reče i ubrzo je od njegove odjeće nastala treća hrpica na tratini, a on uđe i potvrdi da je voda divna.

Bila je to voda poput svake druge, koje i nije bilo mnogo, a kao što je Freddy rekao, kupanje je podsjećalo na plivanje u salati. Ova tri gospodina plivala su ukruć jezercem u kojem je voda sezala do prsnog koša, po uzoru na nimfe iz *Sumraka bogova* [3]. Ipak, bilo zbog svježine koju su za sobom ostavile kiše ili pak stoga što je sunce isijavalo divnu toplinu, a možda i jer su dvojica bila mlada po godinama, dok je treći bio mlad duhom – iz ovog ili onog razloga raspoloženje im se promijenilo i zaboravili su na Italiju, botaniku i Sudbinu. Počeli su se zabavljati. Gospodin Beebe i Freddy prskali su jedan drugog. S dozom obzira poprskali su Georgea. Šutio je i bojali su se da su ga uvrijedili. Tad iz njega provali sva silina mladenačke snage. Nasmiješio se, nasrnuo na njih, poprskao ih, potopio, izlupao nogama, zablatio i natjerao ih da pobjegnu iz jezera.

- Utrkujmo se onda oko jezera – poviče Freddy pa su se utrkiivali na suncu, a George je krenuo prečacem, zablatio goljenice i morao se ponovno okupati. Tada i gospodin Beebe

pristane potrčati – bio je to prizor za pamćenje.

Trčali su kako bi se osušili, kupali se da se rashlade, igrali se Indijanaca među vrbovicama i paprati, kupali se da speru prljavštinu. A sve to vrijeme tri hrpice nenametljivo su ležale na tratinu izjavljujući: „Ne. Mi smo ono što je doista važno. Ni jedan pothvat neće započeti bez nas. K nama na kraju putuju svi smrtnici.“

– Pucaj! Pucaj! – poviče Freddy zgrabivši Georgeovu hrpicu i postavi je pokraj zamišljene statue.

– Igramo po nogometnim pravilima – oštro uzvrat George razbacujući odjeću iz Freddyjeve hrpe udarcima nogom.

– Gol!

– Gol!

– Dodajte!

– Pazite na moj sat! – poviče gospodin Beebe. Odjeća je letjela na sve strane. – Pazite na moj šešir! Ne, dosta, Freddy. Sad se obucite. Rekao sam – ne!

Ali dvojica mladića bila su u zanosu. Pojuriše u šumu, Freddy sa svećeničkim prslukom pod rukom, George sa šeširom široka oboda na kosi s koje se cijedila voda.

– Sad je dosta! – poviče gospodin Beebe sjetivši se da se ipak nalazi u svojoj župi. Tad mu se ton glasa promijenio kao da je svaki bor kolega župnik.

– Hej! Prestanite! Momci, vidim da prema vama idu ljudi.

Čuli su se samo povici dok su na zemlji punoj lokvica nastajali sve širi krugovi.

– Hej! Hej! Dolaze *dame*!

Ni George ni Freddy nisu bili uistinu profinjeni. Ipak, nisu čuli posljednje upozorenje gospodina Beebea, jer inače bi izbjegli gospođu Honeychurch, Cecila i Lucy koji su silazili nizbrdo kako bi posjetili staru gospođu Butterworth. Freddy je odbacio prsluk pred njihove noge i pobjegao u paprat. George im je soptao u lice, okrenuo se i odjurio niz stazu do jezerca, a na glavi mu je još uvijek bio šešir gospodina Beebea.

- Bože mili! - uzvikne gospođa Honeychurch. - Tko su ti nesretnici? Oh, dragi moji, odvratite pogled! I jadni gospodin Beebe! Što se dogodilo?

- Krenimo odmah ovim putem - zapovijedi Cecil, koji je uvijek osjećao da mora voditi žene, iako nije znao kamo, a i štititi ih, iako nije znao od čega. Sad ih je poveo prema bujadi u kojoj je skriven čučao Freddy.

- Ah, jadni gospodin Beebe! Je li onaj prsluk koji smo ostavili na stazi njegov? Cecile, prsluk gospodina Beebea...

- To nije naša stvar - reče Cecil svrnuvši pogled prema Lucy, koja je bila posve zakrivena suncobranom i očito je *nešto* ipak bilo njezina stvar.

- Mislim da je gospodin Beebe opet skočio u jezerce.

- Pođite ovim putem, molim vas gospođu Honeychurch, ovim putem.

Slijedile su ga uz obalu pokušavajući zadržati napet, ali nonšalantan izraz lica kakav priliči damama u ovakvim prilikama.

- Eto, ne mogu si pomoći - reče glas nedaleko ispred njih i Freddy pomoli pjegavo lice i snježno bijela ramena iz bujadi. - Ne mogu samo čekati da me pregazite, zar ne?

- Zaboga, dragi, dakle ti si! Kakvo je to užasno ponašanje! Zašto se nisi okupao lijepo smiješanom vrućom i hladnom vodom u udobnosti doma?

- Gledaj, majko, čovjek se mora oprati, mora se i osušiti, a ako drugi momak...

- Dragi, nesumnjivo imaš pravo kao i obično, ali nisi u položaju prepirati se. Dođi, Lucy. - Okrenuše se. - Oh, gledajte... ne, nemojte gledati! Siroti gospodin Beebe! Opet nema sreće...

Jer gospodin Beebe upravo se izvlačio iz jezera na čijoj je površini plutalo rublje intimne prirode, dok je George, onaj George inače umoran od života, dovikivao Freddyju da je ulovio ribu.

- I ja sam, progutao sam jednu - odgovori on iz bujadi. - Progutao sam punoglavca. Koprca mi se u trbuhu. Umrijet ću... Emersone, sirovino, odjenuli ste moje hlače.

- Pssst, dragi moji! - reče gospođa Honeychurch, koja nije uspijevala zadržati zgroženi izraz.

- I pazite da se najprije temeljito osušite. Sve te prehlade nastaju zbog površnog sušenja.
- Majko, pođimo dalje - reče Lucy. - O, zaboga, pođimo.
- Zdravo! - vikne George, tako da su dame opet zastale. Smatrao je da je odjeven. Bosonog, gol do pasa, ozaren i naočit na pozadini od sjenovite šume povikao je:
- Zdravo, gospođice Honeychurch! Zdravo!
- Nakloni se Lucy; bolje da se nakloniš. Ma tko li je to? Ja ću se nakloniti.

Gospođica se Honeychurch nakloni.

Tu večer i cijelu noć voda je otjecala iz jezerca. Do jutra se smanjilo na svoju uobičajenu veličinu i izgubilo raskoš. Jezerce bijaše poziv strastvenoj krvi, opuštenoj volji, prolazni blagoslov čiji utjecaj nije tek prošao, svetost, čarolija, kratkotrajan kalež mladosti.

[1] *A Shropshire Lad* A. E. Housmana (v. bilješku br. 5 u Drugom poglavlju). *The Way of All Flesh*, autobiografski roman, kritika viktorijanskog društva, Samuela Butlera (1835. - 1902.). Edward Gibbon (1737. - 1794.), eng. povjesničar slavan po djelu *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* (Povijest pada i propasti Rimskog Carstva).

[2] Citat iz *Waldena* Henryja Davida Thoreaua.

[3] *Götterdämmerung*, opera Richarda Wagnera.

TRINAESTO POGLAVLJE: KAKO JE BOJLER GOSPOĐICE BARTLETT BIO VRLO ZAMORAN

Kako je često Lucy uvježbavala taj naklon, taj razgovor! Ali uvijek se pripremala u kući, a možemo pretpostaviti i da se pritom služila određenim rekvizitima. Tko je mogao predvidjeti da će se ona i George sresti na poprištu rasapa civilizacije, među vojskom kaputa, ovratnika i čizama koja je ranjena ležala uokolo na suncem obasjanoj zemlji? Zamišljala je mladog gospodina Emersona koji je mogao biti sramežljiv, smrknut, ravnodušan ili potajno drzak. Bila je spremna na sve ove mogućnosti, ali nikad nije zamišljala čovjeka koji će biti sretan i pozdraviti je povikom jasnim poput jutarnje zvijezde.

Dok je sjedila u kući i ispijala čaj sa starom gospođom Butterworth razmišljala je o tome kako nije moguće s ikakvom točnošću predvidjeti budućnost i kako nije moguće uvježbati život. Greška u scenografiji, neko lice u publici, upad publike na pozornicu – i svi naši pomno planirani postupci ne znače ništa ili pak znače previše. „Naklonit ću se“, mislila je. „Neću se rukovati s njim. To će biti ispravna gesta.“ Naklonila se – ali kome? Bogovima, herojima, nezrelim idejama školkarki! Naklonila se preko sveg onog otpada što sputava svijet.

Tako su joj tekle misli dok su joj čula bila zauzeta Cecilom. Bio je to još jedan od onih užasnih zaručničkih posjeta. Gospođa Butterworth željela ga je upoznati, a on se nije želio upoznavati. Nije želio slušati o hortenzijama i zašto uz obalu mijenjaju boju. Nije se želio pridružiti Dobrotvornom društvu. Kad je bio ljut uvijek je bio pričljiv i davao dugačke, mudre odgovore tamo gdje bi bilo dovoljno reći samo „da“ ili „ne“. Lucy ga je umirivala i izglađivala razgovor na način koji je obećavao mir i u njihovu bračnom životu. Nitko nije savršen i sigurno je mudro otkriti nedostatke prije sklapanja braka. Gospođica Bartlett doista je, iako ne riječima, poučila djevojku da u ovom našem životu nema ničeg zadovoljavajućeg. Lucy, iako nije voljela učiteljicu, smatrala je ovu lekciju produhovljenom i primijenila ju je na svojeg dragog.

– Lucy – reče njezina majka kad su se vratili kući. – Je li sa Cecilom sve u redu?

Pitanje je bilo zloslutno; sve dosad gospođa Honeychurch ponašala se dobrohotno i suzdržano.

– Da, majko, mislim da jest; Cecil je dobro.

- Možda je umoran.

Lucy je pristala na kompromis: možda Cecil jest bio malo umoran.

- Jer inače... - reče ona izvukavši igle iz šešira, dok joj je nezadovoljstvo naviralo. - Jer inače ga ne mogu shvatiti.

- Mislim da je gospođa Butterworth prilično zamorna, ako si na to mislila.

- Cecil ti je rekao da je takvom smatraš. Kao djevojčica bila si joj privržena i ništa ne može opisati njezinu dobrotu prema tebi kad si bolovala od trbušnog tifusa. Ne... on se svugdje ponaša jednako.

- Dopusti mi samo da ti odnesem šešir, mogu li?

- Sigurno je mogao izdržati pola sata njezinog uljudnog ponašanja?

- Cecil ima vrlo visoka očekivanja od ljudi - oklijevajući reče Lucy, nazirući već nevolju što se bližila. - To je sklop njegovih ideala... zbog toga se katkad čini...

- O, gluposti! Ako uzvišeni ideali potiču mladića na to da bude neuljudan, što ih se prije ostavi, to bolje! - reče gospođa Honeychurch pružajući joj šešir.

- Ali, majko! I tebe sam vidjela kako se ljutiš na gospođu Butterworth!

- Ne na taj način. Katkad bih joj mogla zavrnuti vratom. Ali ne ljutim se na taj način. Ne. Cecil uvijek tako reagira.

- Usput, nisam ti rekla. Dok sam bila u Londonu primila sam pismo od Charlotte.

Ovaj pokušaj da skrene razgovor bio je previše nezreo i gospođa Honeychurch zamjeri joj zbog toga.

- Otkako se Cecil vratio iz Londona čini se da ni s čim nije zadovoljan. Kad god progovorim, trgne se. Vidim ga, Lucy; uzaludno je proturječiti mi. Nesumnjivo nisam sklona umjetnosti, nisam načitana, ni intelektualka, niti imam smisla za glazbu, ali ne mogu učiniti ništa u pogledu namještaja u salonu; tvoj ga je otac kupio i moramo ga podnositi; neka Cecil bude ljubazan i to zapamti.

- Ja... shvaćam tvoj stav, i Cecil se doista ne bi trebao miješati. Ali on ne namjerava biti

neuljudan... jednom je to objasnio – njega *stvari* uzrujavaju... Lako ga uzrujaju ružne stvari... on nije neuljudan prema *ljudima*.

– Kad Freddy pjeva, radi li se o stvari ili o osobi?

– Ne možeš očekivati da osobu koja se doista razumije u glazbu zabavljaju smiješne pjesmice koje zabavljaju nas.

– Ali zašto onda nije otišao iz sobe? Zašto je sjedio vrpoljeći se, podsmjehivao se i svima kvario zadovoljstvo?

– Ne smijemo biti nepravedni prema ljudima – oklijevala je Lucy.

Nešto joj je oduzelo snagu i njezino zagovaranje Cecila, što je tako savršeno svladala u Londonu, nije se ostvarilo u obliku koji bi dao rezultat. Dvije su se civilizacije sukobile – Cecil je nagovijestio da bi se to moglo dogoditi – a ona je bila zapanjena i zbunjena kao da ju je sjaj što se nalazi u pozadini svake civilizacije zaslijepio. Dobar i loš ukus bijahu samo fraze, odjeća različita kroja; a glazba se raspršila u šapat borova gdje se ne raspoznaje razlika između pjesme i šaljive pjesmice.

Ostala je prilično posramljena dok se gospođa Honeychurch presvlačila u haljinu za večeru; s vremena na vrijeme nešto bi rekla, no time nije ništa popravila. Činjenica se nije mogla prikriti, Cecil se namjeravao ponašati oholo i u tome je uspio. Lucy – nije znala zašto – poželi da se ova nevolja pojavila u bilo kojem drugom trenutku.

– Pođi i odjeni se, draga; zakasnit ćeš.

– Dobro, majko...

– Nemoj reći „dobro“, a onda samo stajati. Pođi.

Poslušala je, no snuždeno je zastala pokraj prozora na odmorištu. Gledao je na sjever pa se nije vidjelo daleko, niti se vidjelo nebo. Sada, kao i zimi, borovi kao da su joj se prigibali tik do očiju. Prozor na odmorištu djelovao je depresivno. Lucy nije mučio neki određeni problem, no uzdahnula je i rekla sama sebi:

– O, Bože, što da radim, što bih trebala učiniti?

Činilo joj se da se svi ostali ponašaju vrlo ružno. I nije smjela spomenuti pismo gospođice Bartlett. Mora biti opreznija; majka je bila dosta znatiželjna i mogla je pitati o čemu joj je

pisala. O, Bože, što ako to učini?... A tad je naišao Freddy poskakujući po stubama i pridružio se redovima onih koji se loše vladaju.

- Dakle, oni ljudi su tako zabavni!

- Dragi moj braco, kako si zamoran! Doista ih nisi trebao odvesti na kupanje u Svetom jezeru; previše je izloženo javnosti. To je bilo u redu za tebe, ali užasno neugodno za druge ljude. Budi oprezniji. Zaboravljaš da se to mjesto gotovo pretvorilo u predgrađe.

- Slušaj, imamo li sljedeći tjedan štogod u planu?

- Koliko znam, ne.

- Onda želim pozvati Emersone na nedjeljnu partiju tenisa.

- Oh, ne bih to učinila, Freddy, ne bih to učinila sada kad smo svi zaglibili do koljena.

- Što fali teniskom igralištu? Neće im smetati tih nekoliko izbočina, a naručio sam i nove loptice.

- Htjela sam reći da je bolje da to ne činiš. Doista to mislim.

Zgrabio ju je za laktove i s njom šaljivo zaplesao gore-dolje niz hodnik. Pretvarala se da joj to ne smeta, no mogla je i vrištati od muke. Cecil im je dobacio pogled na putu prema svojoj garderobi, a zapriječili su put i Mary, koja je nosila mnoštvo kanti s vrelom vodom. Tad gospođa Honeychurch otvori vrata svoje sobe i reče:

- Lucy, zašto stvarate takvu buku! Želim ti nešto reći. Jesi li spomenula da si dobila pismo od Charlotte?

Freddy pobjegne.

- Da. Doista se ne mogu zadržavati. I ja se moram odjenuti.

- Kako je Charlotte?

- Dobro.

- Lucy!

Nesretna se djevojka vrati.

- Imaš lošu naviku odjuriti dok je čovjek u pola rečenice. Je li Charlotte spomenula svoj bojler?

- Svoj... *molim?*

- Zar se ne sjećaš da je u listopadu trebalo rastaviti bojler, očistiti spremnik s vodom za kupanje, bilo je tu kojekakvih zamornih poslova?

- Ne mogu se sjetiti svih Charlottinih briga - reče Lucy s gorčinom. - Imat ću dovoljno svojih sad kad više nisi zadovoljna sa Cecilom.

Gospođa Honeychurch mogla je planuti, ali nije. Rekla je:

- Dođi k meni, damice moja stara... hvala ti što si mi pospremila šešir... poljubi me.

Iako ništa nije savršeno, Lucy na trenutak osjeti da su njezina majka, Windy Corner i Sussex Weald u svjetlosti zalazećeg sunca savršeni. I nesnošljivost je nestala iz života. Obično je tako bilo u Windy Corneru. Kad bi se stroj društvenih odnosa beznadno zaglavio, ovaj ili onaj član obitelji u posljednjem bi trenutku dolio kap ulja. Cecil je prezirao njihove običaje - možda je imao pravo. U svakom slučaju, bili su mu strani.

Večera je bila u pola osam. Freddy je promrmeljao molitvu, privukli su teške stolce i utonuli u njih. Nasreću, muškarci su bili gladni. Do deserta se nije zbilo ništa neugodno. Tad Freddy reče:

- Lucy, kakav je Emerson?

- Vidjela sam ga u Firenci - reče Lucy nadajući se da će to biti dostatan odgovor.

- Je li od učene vrste ljudi ili je pristupačan momak?

- Pitaj Cecila; Cecil ga je doveo ovamo.

- On je od učene vrste, poput mene - reče Cecil.

Freddy sumnjičavo pogleda.

- Koliko ste dobro upoznale Emersone u pansionu Bertolini? - upita gospođa Honeychurch.

- Vrlo površno. Hoću reći, Charlotte ih poznaje još manje od mene.

- Oh, to me podsjetilo... uopće mi nisi rekla o čemu je Charlotte pisala.

- O raznim stvarima - reče Lucy pitajući se hoće li joj uspjeti ne slagati do kraja večere. - Između ostalog o tome kako se jedna njezina nesnosna prijateljica vozila biciklom kroz Summer Street i razmišljala o tome da se popne uzbrdo kako bi nas posjetila, ali nasreću nije to učinila.

- Lucy, smatram da je način na koji razgovaraš ružan.

- Ona je spisateljica - mudro će Lucy. Napomena je urodila plodom jer ništa ne bi pobudilo takav gnjev gospođe Honeychurch kao književnost u rukama žena. Prekinula bi bilo koju temu kako bi napala te žene koje umjesto da brinu o kući i djeci traže sramotnu slavu u objavljivanju svojih djela. Njezin je stav bio: „Ako treba pisati knjige, neka ih pišu muškarci“; i o tome je dugo raspravljala dok je Cecil zijevao, Freddy se zabavljao košticama šljiva igrajući neku vrstu voli me-ne voli me, a Lucy je vješto raspirivala plamen majčina bijesa.

Ali požar se ubrzo ugasio, a u tami su se počeli okupljati duhovi. Oko njih je bilo previše duhova. Iskonski duh - onaj dodir usana na njezinu obrazu - sigurno je odavno izbljedio; ništa joj nije moglo značiti to što ju je neki muškarac jednom poljubio na brdu. Međutim, time je začeta cijela obitelj sablasti - gospodin Harris, pismo gospođice Bartlett, sjećanje gospodina Beebea na ljubičice - i nešto od toga nedvojbeno će je progoniti baš tu, pred Cecilovim očima. Gospođica Bartlett bijaše ta koja se sad vratila čineći se sablasno stvarnom.

- Lucy, razmišljala sam o onom Charlotteinom pismu. Kako je ona?

- Poderala sam ga.

- Zar nije rekla kako je? Kako je zvučala? Zadovoljno?

- O, da, vjerujem da jest... ne... ne baš jako zadovoljno, mislim.

- Onda jest riječ o tome, u pitanju *jest* bojler. I sama znam kako problemi s vodom izmore čovjeka. Radije bih da mi se desi bilo što, samo to ne - čak je i nesreća kad propadne zaliha mesa manja.

Cecil pokrije dlanom oči.

- Slažem se - potvrdi Freddy podržavajući majku i priklanjajući se više duhu njezine

primjedbe nego samom sadržaju.

- Razmišljala sam - dodala je pomalo nervozno - sigurno bismo mogli idućeg tjedna ugurati Charlotte kod nas i omogućiti joj lijep odmor dok vodoinstalateri ne završe posao u Tunbridge Wellsu. Tako dugo nisam vidjela sirotu Charlotte!

Bilo je to više nego što su Lucyni živci mogli podnijeti, a nije se mogla burno pobuniti nakon dobrote koju joj je majka iskazala na katu.

- Majko, nemoj! - usrdno je molila. - To nije moguće izvesti. Ne možemo povrh svega dovesti još i Charlotte; već smo i ovako nasmrt stiješnjeni. Freddyju u utorak dolazi prijatelj, tu je Cecil, a obećala si primiti i Minnie Beebe zbog straha od difterije. Jednostavno to ne možemo izvesti.

- Glupost. Možemo.

- Samo ako bi Minnie spavala u kupaonici. Drugačije ne možemo.

- Minnie može spavati s tobom.

- Ne želim je u svojoj sobi.

- Onda, ako si tako sebična, gospodin Floyd morat će dijeliti sobu s Freddyjem.

- Gospođica Bartlett, gospođica Bartlett, gospođica Bartlett - stenjao je Cecil pokrivši opet dlanom oči.

- To se ne može izvesti - ponovi Lucy. - Ne želim stvarati nevolje, ali doista nije u redu prema sluškinjama tako ispuniti kuću.

Avaj!

- Prava je istina, draga, da ne voliš Charlotte.

- Ne, ne volim je. A ne voli je ni Cecil. Ide nam na živce. Nisi je vidjela u posljednje vrijeme i ne shvaćaš koliko može biti zamorna unatoč tome što je jako dobra. Zato te molim, majko, nemoj nas zamarati ovog posljednjeg ljeta, već nam izađi ususret time što je nećeš pozvati.

- Počujmo, počujmo! - reče Cecil.

Gospođa Honeychurch, ozbiljnije no inače i s više osjećaja nego što si je obično dopuštala,

odgovori:

- To baš i nije ljubazno od vas dvoje. Vi imate jedno drugo i sve ove šume kojima šecete, a koje su prepune divnih stvari; a sirota Charlotte ima samo zatvorenu vodu i vodoinstalatore. Vi ste mladi, dragi moji, ali koliko god mladi bili pametni i načitan i nikad neće dokučiti kakav je osjećaj ostarjeti.

Cecil je mrvio kruh.

- Moram reći da je rođakinja Charlotte bila jako ljubazna prema meni one godine kad sam je posjetio došavši biciklom - dodao je Freddy. - Zahvaljivala mi je što sam došao sve dok se nisam počeo osjećati poput nezrelog glupana i beskrajno se izgnjavila da mi skuha jaje uz čaj baš onako kako treba.

- Znam, dragi. Ona je ljubazna prema svima, a Lucy ipak stvara toliki problem kad joj pokušavamo bar malo uzvratiti.

No Lucyno srce otvrdne. Nije bilo koristi od ljubaznosti prema gospođici Bartlett. Još nedavno je i sama prečesto pokušavala. Čovjek bi mogao trudeći se oko nje skupiti cijelo blago gore na nebesima, ali time ne bi na zemlji obogatio ni gospođicu Bartlett, ni ikog drugog. Mogla je samo reći:

- Ne mogu si pomoći, majko. Ne volim Charlotte. Priznajem da je to jako ružno od mene.

- Sudeći po tvojim riječima, to si joj i rekla.

- Pa... tako je nepotrebno htjela iz Firenze. Sva se uskomešala...

Duhovi su se vraćali; ispunili su Italiju, preoteli čak i mjesta koja je poznavala u djetinjstvu. Sveto jezero više nikad neće biti isto, a iduće nedjelje nešto će se dogoditi i samom Windy Corneru. Kako bi se mogla boriti protiv duhova? Na trenutak vidljivi je svijet izbljedio i samo su se sjećanja i osjećaji činili stvarnima.

- Rekao bih da gospođica Bartlett mora doći, kad već tako dobro kuha jaja - reče Cecil kojem se raspoloženje popravilo zahvaljujući izvrsno pripremljenom jelu.

- Nisam mislio reći da je jaje bilo kuhano *dobro* - ispravio se Freddy - jer ga je zapravo zaboravila skinuti s vatre, a da budem iskren, ne volim jaja. Htio sam samo reći da se činila jako dragom.

Cecil se opet namrštitio. O, ti Honeychurchovi! Jaja, bojleri, hortenzije, sluškinje – od toga se sastoje njihovi životi.

– Smijemo li se Lucy i ja udaljiti od stola? – upitao je s jedva prikrivenom drskošću. –
Nećemo nikakav desert.

ČETRNAESTO POGLAVLJE: KAKO SE LUCY HRABRO SUOČILA S VANJSKIM OKOLNOSTIMA

Gospođica Bartlett je, naravno, prihvatila poziv, a jednako je tako, naravno, bila sigurna da će im samo smetati i usrdno je molila neka joj dodijele manje udobnu praznu sobu – neku bez pogleda, bilo kakav sobičak. Poručila je Lucy da je voli. A isto tako, naravno, George Emerson može doći sljedeće nedjelje na tenis.

Lucy se hrabro suočila sa situacijom, iako se, poput većine nas, suočila samo sa situacijom koja ju je okruživala. Nikad nije zagledala u sebe. Ako bi se katkad iz dubina nje same pojavile neobične slike, pripisivala bi to živcima. Kad je Cecil doveo Emersona u Summer Street, to joj je uznemirilo živce. Charlotte će je podsjećati na nesmotren čin iz prošlosti i to bi je moglo ozbiljno uzrujati. Bila je nervozna noću. Dok je razgovarala s Georgeom – ponovno su se sreli u župnom dvoru gotovo odmah nakon onog prvog susreta – njegov ju je glas duboko dirnuo i poželjela je ostati u njegovoj blizini. Kako bi bilo strašno kad bi mu doista željela ostati blizu. Naravno, želja je bila posljedica slabih živaca što se rado s nama poigravaju ovakvim izopačenim trikovima. Jednom je patila zbog „stvari koje naiđu niotkuda i čije joj je značenje nepoznato.“ Cecil joj je jednog kišnog popodneva objasnio što je to psihologija i time je sve mladenačke muke u svijetu koji nije poznavala mogla odbaciti.

Čitatelju je ovo dovoljno da zaključi: „Ona voli mladog Emersona.“ Da je čitatelj na Lucynu mjestu, ne bi to smatrao očitim. Život je lak ako ga se prikaže u obliku kronike, no u praksi zbunjuje i zahvalni smo na „slabim živcima“ ili bilo kojoj drugoj frazi koja će prikriti našu žudnju. Lucy je voljela Cecila; zbog Georgea postala bi nervozna; hoće li joj čitatelj objasniti da je ove iskaze trebalo obrnuti?

Ali te vanjske okolnosti – s njima će se hrabro suočiti.

Susret u župnom dvoru prošao je dobro. Dok je stajala između gospodina Beebea i Cecila izrekla je nekoliko suzdržanih aluzija na Italiju, a George je odgovorio. S nestrpljenjem je željela pokazati da nije stidljiva i bilo joj je drago što se ni on nije činio takvim.

– Simpatičan mladić – rekao je kasnije gospodin Beebe. – S vremenom će se riješiti neuglađenosti. Nemam povjerenja u mladiće kojima je život od početka lak.

– Čini se bolje raspoložen. Više se smije. – reče Lucy.

- Da - odvratio je svećenik. - Budi se.

To je bilo sve. Ali kako se tjedan bližio kraju njezina je obrana još više oslabila i počela je u umu stvarati stanovitu sliku koju je resila fizička ljepota.

Usprkos najjasnijim mogućim uputama gospođica Bartlett uspjela je zakomplicirati svoj dolazak. Trebala je sići na stanici South-Eastern u Dorkingu, kamo se gospođa Honeychurch dovezla kako bi je dočekala. Ona je došla do postaje s koje se ide u London i Brighton i morala je unajmiti kočiju. Kad je stigla, kod kuće su bili samo Freddy i njegov prijatelj, koji su morali prestati igrati tenis i zabavljati je punih sat vremena. Cecil i Lucy vratili su se u četiri sata pa su svi zajedno, uključujući i mlađahnu Minnie Beebe, tvorili ponešto turoban sekstet na travnjaku pred kućom gdje su pili čaj.

- Nikad si neću oprostiti - reče gospođica Bartlett, koja je stalno ustajala iz naslonjača, a cijelo ju je društvo moralo usrdno moliti da ostane. - Sve sam poremetila. Prekinula sam mladiće! Ali svakako želim sama platiti kočiju. To mi doista morate dopustiti.

- Nikad to ne dopuštamo našim gostima - reče Lucy, a njezin brat, u čijem je sjećanju ono kuhano jaje već izbljedjelo, uzvikne razdraženim tonom:

- Lucy, upravo u to pokušavam zadnjih pola sata uvjeriti rođakinju Charlotte.

- Ne smatram se običnom gošćom - reče gospođica Bartlett i pogleda svoju izlizanu rukavicu.

- U redu, ako doista tako želite. Pet šilinga, a kočijašu sam još dao šiling.

Gospođica Bartlett pogleda u svoj novčanik. Samo zlatne funte i peniji. Može li joj tko razmijeniti novac? Freddy je imao pola funte, a njegov prijatelj četiri polovice krune. Gospođica Bartlett uzme novac, a tad reče:

- Ali kome da dam funtu?

- Pustimo to dok se ne vrati majka - predloži Lucy.

- Ne, draga; tvoja bi majka mogla prilično odužiti vožnju sad kad joj ja ne smetam. Svi imamo svoje male slabosti, a moja je žurno podmirivanje dugova.

Tad je Freddyjev prijatelj, gospodin Floyd, iznio prijedlog koji treba citirati: ponudio je Freddyju da bace novčić i tako odluče kome će pripasti zlatna funta gospođice Bartlett.

Činilo se da je rješenje na pomolu, a čak je i Cecil, koji se držao nadmeno dok je pio čaj i promatrao krajolik, osjetio vječitu privlačnost Slučajnosti i okrenuo se.

Ali ni to nije urodilo plodom.

- Molim vas... molim vas... znam da vam kvarim raspoloženje, ali to bi me slomilo. Tako bih doslovno okrala onog koji bi izgubio.

- Freddy mi duguje petnaest šilinga - umiješao se Cecil. - Pa je u redu ako funtu date meni.

- Petnaest šilinga - reče zbunjeno gospođica Bartlett. - Kako to, gospodine Vyse?

- Jer Freddy je, shvaćate, platio vašu kočiju. Dajte mi funtu i izbjeći ćemo ovo sramotno kockanje.

Gospođica Bartlett, kojoj brojke nisu bile jača strana [1], zbunila se i pružila funtu dok se mladež oko nje prigušeno smijuljila. Na trenutak Cecil je bio sretan. Zbijao je šale među sebi ravnima. Tad je pogledao Lucy kojoj su na licu neprimjetne brige pokvarile osmijeh. U siječnju će spasiti svoje Leonardovo remek-djelo od ovog zaglupljujućeg brbljanja.

- Ali ne razumijem! - uzvikne Minnie Beebe, koja je pomno promatrala ovu nepravednu razmjenu novca. - Ne shvaćam zašto je gospodin Vyse trebao dobiti funtu.

- Zbog petnaest šilinga i još pet - rekli su ozbiljno. - Petnaest šilinga i pet šilinga čine jednu funtu, shvaćaš li?

- Ali ne shvaćam...

Pokušali su je ušutkati kolačem.

- Ne, hvala, sita sam. - Ne shvaćam zašto... Freddy, nemoj me bockati. Gospođice Honeychurch, vaš me brat bocka. Au! A što je s deset šilinga gospodina Floyda? Au! Ne, ne shvaćam i nikad neću shvatiti zašto gospođa kako-vam-je-ono-ime? ne bi platila i onaj šiling za kočijaša.

- Zaboravila sam na kočijaša - reče gospođica Bartlett pocrvenjevši. - Hvala ti, draga, što si me podsjetila. Šiling, je li tako? Može li mi tko promijeniti pola krune?

- Ja ću - reče mlada domaćica i odlučno ustane. - Cecile, daj mi tu funtu. Ne, daj mi funtu, pozvat ću Euphemiju da je promijeni pa ćemo onda sve ispočetka.

- Lucy... Lucy... samo vam smetam! - pobunila se gospođica Bartlett krenuvši za njom preko travnjaka. Lucy je poskakivala ispred nje pretvarajući se da je vesela. Kad ih se više nije moglo čuti gospođica Bartlett prestane s kukanjem i žustro reče:

- Jesi li mu već rekla za njega?

- Ne, nisam - odgovori Lucy i nato se poželi ugristi za jezik jer brzo shvati na što je njezina rođakinja mislila. - Da vidimo... protuvrijednost zlatne funte u srebru...

Pobjegla je u kuhinju. Nagle preobrazbe gospođice Bartlett bile su i previše zastrašujuće. Katkad se činilo kao da je planirala svaku riječ koju će izgovoriti ili riječi koje će izmamiti da ih drugi izgovore; kao da je sva ta briga oko plaćanja vožnje i razmjene novca bila smicalica kojom će dušu uhvatiti nespremnu.

- Ne, nisam rekla Cecilu ni ikom drugom - napomenula je kad se vratila. - Obećala sam vam da neću reći. Evo vam novac - sve je u šilinzima osim dvije kovanice od pola krune. Hoćete li prebrojiti? Sad možete lako vratiti dug.

Gospođica Bartlett bila je u salonu i promatrala uokvirenu fotografsku reprodukciju uznesenja svetog Ivana.

- Kako bi to bilo strašno! - promrmljala je. - I više nego strašno ako bi gospodin Vyse čuo za onaj događaj od nekog drugog.

- O, ne, Charlotte - reče djevojka upuštajući se u bitku. - George Emerson je pouzdan, a tko bi drugi mogao znati?

Gospođica Bartlett razmisli.

- Na primjer, kočijaš. Vidjela sam da vas promatra kroz grmlje, sjećaš li se da je u ustima imao ljubičicu?

Lucy blago zadrhti.

- Ne budemo li pažljive taj djetinjasti događaj rastrojiti će nam živce. Kako bi vozač kočije iz Firence uopće došao do Cecila?

- Moramo uzeti u obzir sve mogućnosti.

- Oh, sve je u redu.

- Ili možda zna stari gospodin Emerson. Zapravo, on sigurno zna.
- Ne brine me ako zna. Zahvalna sam vam na pismu, ali čak i da se ta vijest proširi mislim da se mogu pouzdati u Cecila da će se na to samo nasmijati.
- Kako bi time proturječio glasini?
- Ne, nasmijat će se samom događaju.

Ali u srcu je znala da mu ne može vjerovati, jer on ju je želio netaknutu.

- U redu, draga, ti najbolje znaš. Možda su gospoda drugačija nego u vrijeme moje mladosti. Dame su sigurno drugačije.

- Ali, Charlotte! - Lucy je zaigrano potapša. - Brižna, zabrinuta Charlotte. Što želite da učinim? Najprije kažete „nemoj reći“, zatim kažete „reci“. Što želite da učinim? Hajde, brzo odlučite!

Gospođica Bartlett uzdahne.

- Najdraža moja, u razgovoru ti nisam dorusla. Pocrvenim kad se sjetim kako sam se umiješala u Firenci, a ti si se tako sposobna brinuti se o sebi i toliko si u svakom pogledu pametnija od mene. Nikad mi nećeš oprostiti.

- Hoćemo li onda izaći? Ako ne izađemo ovi će porazbijati sav porculan.

Jer zrakom je još odjekivao Minnien vrisak; čajnom žličicom skidali su joj nešto s kose.

- Još trenutak, draga... možda više nećemo imati ovakvu priliku za razgovor. Jesi li već sreala mladog Emersona?

- Da. Jesam.

- Što se dogodilo?

- Sreli smo se u župnom dvoru.

- Kakve su mu namjere?

- Nema nikakvih namjera. Govorio je o Italiji poput bilo koga drugoga. Doista je sve u redu. Iskreno rečeno, kakvu bi prednost stekao time da se ponaša kao hulja? Voljela bih da to

možete sagledati iz moje perspektive. Charlotte, on doista neće predstavljati nikakvu smetnju.

- Jednom hulja, uvijek hulja. To je samo moje nebitno mišljenje.

Lucy zastane.

- Cecil je jednom rekao - i smatram da je to dubokoumno - da postoje dvije vrste hulja: oni koji su svjesni da su hulje i oni koji su takvi podsvjesno. - Opet je zastala kako bi bila sigurna da je ispravno protumačila Cecilovu dubokoumnu misao. Kroz prozor je ugledala Cecila kako okreće stranice romana. Bio je to novi roman iz Smithove knjižnice. Mora da se njezina majka vratila s postaje.

- Jednom hulja, uvijek hulja - mrmljala je gospođica Bartlett.

- Kad kažem „podsvjesno“, hoću reći da je Emerson izgubio glavu. Pala sam u sve te ljubičice, a on se iznenadio i ponio djetinjasto. Ne smatram da ga trebamo oštro kriviti. Doživljaj je drugačiji kad iznenada ugledamo osobu dok je okružen divnim stvarima. Doista je tako; osjećaj je posve drugačiji i izgubio je glavu; on se ne divi meni, niti se uopće radi o takvim glupostima. Freddyju se on jako sviđa i pozvao ga je k nama u nedjelju pa ćete moći i sami prosuditi. Popravio se; ne izgleda stalno kao da će briznuti u plač. Činovnik je u uredu uprave u jednoj od velikih željeznica - nije nosač! A vikendima dođe k ocu. Otac se bavio novinarstvom, ali pati od reume i otišao je u mirovinu. Eto! A sad pođimo u vrt. - Uхватила je svoju gošću pod ruku. - Bit će najbolje da više ne razgovaramo o tim djetinjastim događajima iz Italije. Želimo da vam posjet Windy Corneru protekne u ugodnoj opuštenosti, bez ovakvih sekiranja.

Lucy je ovaj svoj govor smatrala prilično dobrim. Čitatelj je možda u njemu opazio nezgodnu omašku [2]. Nitko ne zna je li omašku primijetila i gospođica Bartlett jer nije moguće prodrijeti u umove starijih ljudi. Lucy bi možda rekla još nešto, no prekinuo ih je ulazak domaćice. Započelo je objašnjavanje tijekom kojeg je Lucy pobjegla, a slike su joj u umu zaplamsale nešto žarkije.

[1] Iz naše perspektive gđicu Bartlett teško je kriviti. Funta je decimalizirana tek 1971., a dotad su osim funte i penija u uporabi bili i šilinci, koji su se sastojali od 12 penija. Zlatna

funta imala je 20 šilinga (dakle 240 penija). Pola krune iznosilo je 2 šilinga i 6 penija.

[2] Misli se na „frojdovsku omašku“ u rečenici: „Doživljaj je drugačiji kad iznenada ugledamo osobu dok je okružen divnim stvarima“ (umjesto „okružena“).

PETNAESTO POGLAVLJE: UNUTARNJA KATASTROFA

Nedjelja nakon dolaska gospođice Bartlett bila je divna, poput većine dana te godine. Na Wealdu bližila se prava jesen, ublažavajući monotoniju ljetnog zelenila, dotičući parkove sivim cvjetovima magle, bukve crvenosmeđom bojom, hrastove zlatnom. Gore u brdima Summer Streeta vojske crnih borova svjedočile su ovoj promijeni, iako same nisu bile podložni mijenama. Oba predjela nadsvođivalo je nebo bez oblaka i posvuda su odzvanjala crkvena zvona.

Vrt Windy Cornera bio je pust, u njemu se zatekla samo jedna crvena knjiga što je osunčana ležala na pošljunčanoj stazi. Iz kuće su se čuli nepovezani zvukovi kao kad se žene spremaju za misu. „Muškarci kažu da ne idu“... „pa, ne krivim ih“ – reče Minnie, „treba li ona ići?“... „reci joj neka ne izvodi gluposti“... „Anne! Mary! Zakopčajte mi haljinu na leđima!“... „Lucia, najdraža, mogu li te zamoliti da mi dodaš pribadaču?“ Jer gospođica Bartlett najavila je kako je svakako za to da odu u crkvu.

Sunce se na svojem putu sve više uzdizalo i nije ga vodio Faeton, već Apolon, koji bijaše spretni, nepokolebljivi, božanski. Sunčeve su zrake obasjavale dame kad god bi prišle prozorima spavaće sobe; obasjavale su gospodina Beebea dolje u Summer Streetu dok se smiješio pismu gospođice Catharine Alan; Georgea Emersona koji je čistio očeve čizme; i na kraju, da dovršimo katalog značajnih stvari, obasjavale su onu ranije spomenutu crvenu knjigu. Dame su hodale uokolo, kao i gospodin Beebe i George, a kretanje može stvarati sjene. Ali knjiga je nepomično ležala da bi je sunce čitavo jutro milovalo i da bi blago odizala korice kao da time na milovanja odgovara.

Ubrzo je Lucy izašla kroz vrata salona. Njezina nova tamnoružičasta haljina bila je promašaj, zbog čega je izgledala kičasto i bljedunjavo. Na ovratniku je nosila broš od granata, na prstu prsten optočen rubinima – bio je to zaručnički prsten. Spustila je pogled prema Wealdu. Blago se mrštila – nije bila ljuta, već se mrštila poput hrabrog djeteta koje pokušava zadržati suze. U svem tom prostranstvu nije bilo čovjeka koji bi je promatrao i mogla se mrštiti bez prijekora i odmjeravati preostalu udaljenost između Apolona [1] i brdā na zapadu.

– Lucy! Lucy! Kakva je to knjiga? Tko je uzeo knjigu s police i ostavio je na stazi da se uništi?

– To je samo knjiga iz knjižnice koju je Cecil čitao.

- Ali podigni je, nemoj samo besposleno stajati kao plamenac.

Lucy podigne knjigu i ravnodušno pogleda naslov, *Pod lođom*. Više nije čitala romane i sve slobodno vrijeme posvetila je ozbiljnim knjigama u nadi da će uspjeti držati korak sa Cecilom. Bilo je strašno kako je malo toga znala, a čak i kad je mislila da je u nešto upućena, kao u talijanske slikare, otkrila bi da je ponešto zaboravila. Već je jutros pobrkala Francesca Franciu s Pierom della Francescom, a Cecil je rekao: „Što? Nije valjda da već zaboravljaš svoju Italiju?“ To je također doprinijelo tjeskobi u njezinu pogledu dok je slala pozdrave ovom dragom vidiku i dragom vrtu pred sobom, a nad njima dragom suncu koje gotovo nije mogla zamisliti na nekom drugom mjestu.

- Lucy... imaš li šest penija za Minnie i šiling za sebe?

Požurila je unutra k majci, koja se užurbano unosila u nedjeljnu zbrku.

- Radi se o posebnoj donaciji... zaboravila sam za što. Ozbiljno vas molim, bez prostačkog zveckanja polovicama penija po posudi za milodare; pobrini se da Minnie ima lijepih novih šest penija u komadu. Gdje je to dijete? Minnie! Ova se knjiga sva iskrivila. (Bože, izgledaš tako obično!) Stavi je pod Atlas da se izravna. Minnie!

- O, gospođo Honeychurch... - začuje se s kata.

- Minnie, nemoj kasniti. Dolazi konj. - Uvijek bi spomenula konja, nikad kočiju. - Gdje je Charlotte? Otrči na kat i reci joj neka požuri. Zašto toliko oteže? Nema nikakvog posla. Nikad ne ponese ništa osim bluza. Sirota Charlotte... Kako mrzim bluze! Minnie!

Bezboštvo je zarazno - širi se brže i od difterije i od pobožnosti - pa su rektorovu nećakinju povelu u crkvu dok se još opirala. Već po običaju nije shvaćala zašto mora ići. Zašto ne bi s mladićima sjedila na suncu? Mladići, koji su se tad pojavili, zadirkivali su je zajedljivim riječima. Gospođa Honeychurch branila je pravovjerje, a usred zbrke gospođica Bartlett, odjevena po zadnjem krik mode, polako siđe stubama.

- Dragi Marian, jako mi je žao, ali nemam sitnog novca... ništa osim funti i kovanica od pola krune. Može li mi tko dati...

- Da, svakako. Uskočite u kočiju. Bože, kako lijepo izgledate! Kakva divan ogrtač! Sve ste nas zasjenili.

- Ako sad neću nositi svoje najbolje krpice, kad ću? - pomalo prijekorno reče gospođica

Bartlett. Ušla je u kočiju i sjela okrenuvši leđa konju. Usljedilo je neizostavno hrzanje, a zatim su se odvezli.

- Do viđenja, budite dobre! - povikao je Cecil.

Lucy se ugrize za usnu, jer ton mu je bio podrugljiv. Vodili su vrlo nezadovoljavajući razgovor o temi „crkva i još ponešto“. Rekao je da bi ljudi trebali preispitati sebe, a ona se nije željela preispitivati - nije shvaćala da je to već činila. Cecil je poštivao iskreno pridržavanje vjere, ali uvijek je smatrao da je poštenje rezultat duhovnih kriza; nije mogao zamisliti da bi se čestitost mogla prirodno steći rođenjem i uzdizati se prema nebesima poput cvCecil treba dobiti melodiju izijeca. Sve što je rekao o toj temi nanosilo joj je bol i premda se čitavim svojim bićem zalagao za toleranciju, Emersoni su u tome nekako bili drugačiji.

Emersone je srela nakon mise. Kočije su bile poredane duž ceste, a ona Honeychurchovih slučajno se nalazila preko puta vile Cissie. Da skrate vrijeme, krenuli su prema njoj preko travnjaka i zatekli oca i sina kako puše u vrtu.

- Predstavi me - reče njezina majka. - Osim ako mladić ne smatra da me već upoznao.

George je to vjerojatno i smatrao, ali Lucy zanemari događaj kod Svetog jezera i službeno ih upozna. Stariji gospodin Emerson dočeka je srdačno i reče kako mu je drago što će se udati. Ona odgovori da da, i njoj je drago zbog toga, a zatim, dok su se gospođica Bartlett i Minnie zadržale straga s gospodinom Beebeom, skrene razgovor na manje uznemirujuću temu i upita ga kako je zadovoljan svojom novom kućom.

- Vrlo sam zadovoljan - odgovorio je, no u glasu mu se osjećala neka uvrijeđenost; nikad ga ranije nije vidjela uvrijeđenog. Dodao je:

- Iako, saznali smo da su se trebale doseliti gospođice Alan i da smo ih mi izbacili. Žene takvo što povrijedi. Jako sam uzrujan zbog toga.

- Vjerujem da je došlo do nekog nesporazuma - s nelagodom odvrati gospođa Honeychurch.

- Našem je kućevlasniku rečeno da pripadamo drugačijoj vrsti ljudi - reče George, koji se činio voljnim nastaviti razgovor o ovoj temi. - Mislio je da se bavimo umjetnošću. Razočarao se.

- Pitam se, možda bismo trebali pisati gospođicama Alan i ponuditi da im prepustimo kuću.

Što vi mislite? – Obratio se Lucy.

– Oh, ostanite sada kad ste već ovdje – ležerno reče Lucy. Morala je izbjeći Cecilovu osudu. Jer Cecil je bio kriv što je došlo do tog preokreta, iako ga nitko nije spomenuo.

– I George to kaže. Kaže da gospođice Alan moraju odustati. Samo, to se čini tako neljubaznim.

– Na svijetu postoji tek ograničena količina dobrote – reče George promatrajući odbljesak sunca na oplati kočija u prolazu.

– Da! – uzvikne gospođa Honeychurch. – Govorim upravo o tome. Čemu toliko riječi oko dviju gospođica Alan?

– Postoji ograničena količina dobrote, baš kao što postoji ograničena količina svjetla – nastavi on odmjerenim tonom. – Gdje god stajali mi bacamo sjenu na nešto i nema svrhe pomicati se od mjesta do mjesta kako bismo nešto spasili, jer sjena nas uvijek prati. Odaberite mjesto gdje nećete nanositi štetu... Da, odaberite mjesto gdje nećete nanijeti veliku štetu i ostanite tamo najduže što možete, pogleda uprtog u sunce.

– O, gospodine Emersone, vidim da ste oštroumni!

– Kako...?

– Vidim da ćete postati mudar čovjek. Nadam se da se niste tako ponašali i prema jednom Freddyju. – Georgeu su se oči smiješile i Lucy je vjerovala da bi se on i njezina majka prilično dobro slagali.

– Ne, nisam – reče. – On se tako ponašao prema meni. To je njegova filozofija. Samo što je on s njom krenuo u život, a ja sam najprije pokušao ispitati život kao na policiji.

– O čemu li to govorite? Ne, nije važno što hoćete reći. Nemojte objašnjavati. Drago mu je što će vas vidjeti popodne. Igrate li tenis? Odobravate li igranje tenisa nedjeljom...?

– George da ne bi odobrio igranje tenisa nedjeljom! Uza sav svoj odgoj i obrazovanje, da George razlikuje nedjelju...

– Izvrsno. George nema ništa protiv igranja tenisa nedjeljom. Neman ni ja. Onda smo se dogovorili. Gospodine Emersone, bilo bi nam jako drago kad biste mogli doći sa svojim sinom.

Zahvalio joj se, ali činilo mu se kako je to dalek put za pješaćenje; ovih dana sposoban je samo pomalo se šetkati uokolo.

Ona se okrene prema Georgeu:

- A onda želi prepustiti kuću gospođicama Alan.

- Znam - reče George i obgrli oca oko vrata. Dobrota za koju su gospodin Beebe i Lucy oduvijek znali da postoji u njemu naglo je izbila, kao kad sunčeva svjetlost dotakne nepregledan predio - možda to i jest bio dodir jutarnjeg sunca? Sjetila se da on, bez obzira na sve svoje nastranosti, nikad nije rekao ništa protiv nježnosti.

Dolazila je gospođica Bartlett.

- Poznajete našu rođakinju, gospođicu Bartlett - uljudno reče gospođa Honeychurch. Sreli ste je u Firenci s mojom kćeri.

- Da, naravno - reče starac i pomakne se kao da će izaći iz vrta i poći dami u susret. Gospođica Bartlett odmah se popne u kočiju. Tako zaklonjena odaslala je služben naklon. Opet se susrela s pansionom Bertolini, sa stolom za objedovanje s bocama vode i vina. Bila je to stara, vrlo stara bitka za sobu s pogledom.

George nije odgovorio na naklon. Poput svakog dječarca zacrvenio se i posramio; znao je da se pratišla sjeća. Rekao je:

- Ja... doći ću na tenis budem li imao vremena - i otišao u kuću.

Možda bi Lucy bila zadovoljna bilo kakvim odgovorom, no njegova ju je nelagoda pogodila ravno u srce; muškarci ipak nisu bogovi, jednako su podložni ljudskim manama i nespretni kao i djevojke; čak i muškarci mogu patiti od neobjašnjivih žudnji i može im zatrebati pomoć.

Nekome njezina odgoja i svjetonazora slabost muškaraca bila je nepoznata istina, koju je ipak naslutila u Firenci kad je George bacio njezine fotografije u Arno.

- George, ne idi! - uzvikne njegov otac, koji je vjerovao da je ljudima neizmjereno drago kad njegov sin razgovara s njima. - George je danas jako dobre volje i siguran sam da će na kraju popodne doći k vama.

Lucy uhvati pogled svoje rođakinje. Nešto u njezinu nijemom zahtijevanju potakne je na nesmotrenost.

- Da - reče povisivši glas - nadam se da hoće. - Tad ode do kočije i promrmlja:

- Nije rekao starcu; znala sam da je sve u redu.

Gospođa Honeychurch dođe za njom pa se odvezu.

Bilo je dobro što gospodin Emerson nije saznao za nepromišljeni događaj iz Firence, ali Lucyno raspoloženje nije smjelo poletjeti u visine kao da je opazila zidine raja. Vijest je bila dobra, ali nedvojbeno ju je dočekala s neumjerenim veseljem. Čitavim putem kući konjska kopita pjevušila su joj melodiju: „*Nije ni riječ, nije ni riječ.*“ Njezin je um proširio napjev: „Nije ni riječ rekao svojem ocu - kojem sve govori. Nije me iskoristio. Nije mi se smijao kad sam otišla.“ Dlanom je dodirnula obraz. „Ne voli me. Ne. Kako bi bilo strašno kad bi me volio! Ali nije nikome rekao. Nikad ni neće reći.“

Žudjela je za tim da poviče: „Sve je u redu. Ovo je tajna koja će zauvijek ostati između nas dvoje. Cecil neće nikad saznati.“ Čak joj je bilo drago što ju je gospođica Bartlett one posljednje mračne večeri u Firenci, dok su se klečeći pakirale u isprva njegovoj sobi, nagovorila da obeća kako će čuvati tajnu. Tajna, bila velika ili mala, ostala je sačuvana.

Na svijetu je za nju znalo samo troje Engleza. Tako je protumačila svoju radost. Pozdravila je Cecila s neuobičajenim ushitom jer se osjećala posve sigurnom. Dok joj je pomagao da siđe s kočije rekla je:

- Emersoni su bili tako ljubazni. George Emerson jako se popravio.

- Kako su moji štićenici? - upita Cecil koji nije doista mario za njih i davno je zaboravio svoju odluku da ih dovede u Windy Corner kako bi poslužili u obrazovne svrhe.

- Štićenici! - uzviknula je s dozom topline.

Jer jedini odnos koji je Cecil poimao bio je feudalni: odnos zaštitnika i štićenika. Nije poznavao osjećaj bratstva za kojim je žudjela njezina duša.

- Sam ćeš vidjeti kako su tvoji štićenici. Popodne će doći George Emerson. S njim je vrlo zanimljivo razgovarati. Samo se nemoj... - Zamalo je rekla „Nemoj se zaštitnički postaviti prema njemu“, ali oglasilo se zvono za ručak i Cecil već po običaju nije obraćao osobitu pažnju na njezine napomene. Trebala se isticati šarmom, a ne argumentima.

Ručak je protekao u veselom raspoloženju. Lucy je tijekom objeda obično bila potištena.

Nekoga je trebalo umirivati – bilo Cecila, bilo gospođicu Bartlett, bilo neko biće nevidljivo oku smrtnika – biće koje je šaptalo njezinoj duši: „Ova radost neće potrajati. U siječnju ćeš morati otići u London kako bi zabavljala unuke slavnih.“ Ali danas je osjećala da je dobila jamstvo. Njezina majka uvijek će sjediti tamo, njezin brat ovdje. Sunce, iako se od jutra malo pomaknulo, nikad neće ostati skriveno iza bregova na zapadu. Nakon ručka zamolili su je da svira. Te je godine gledala Gluckovu *Armidu* i po sjećanju je svirala melodiju čarobnog vrta – melodiju uz koju se Renaud približava pod svjetlom vječne zore, melodiju koja nikad ne zaječi, nikad ne jenja, već se stalno mreška poput mora vilinske zemlje koje ne podliježe morskim mijenama. Takva melodija nije namijenjena klaviru i publika lako postane nestrpljiva, a Cecil, koji je dijelio nezadovoljstvo, uzvikne:

– Odsviraj nam sad melodiju iz drugog vrta, onog iz *Parsifala*.

Ona spusti poklopac nad tipkama klavira.

– Nije baš poslušna – odvrati glas njezine majke.

U strahu da je uvrijedila Cecila brzo se okrene. Tamo je stajao George. Ušuljao se ne prekinuvši je.

– O, doista nisam znala! – uzvikne i jako porumeni, a zatim bez riječi pozdrava opet otvori poklopac nad tipkama. Cecil treba dobiti melodiju iz *Parsifala* i što god još poželi.

– Naša se pijanistica predomislila – reče gospođica Bartlett, možda nagovijestivši da će melodiju odsvirati gospodinu Emersonu. Lucy nije znala što učiniti, nije znala čak ni što želi učiniti. Vrlo je loše odsvirala nekoliko taktova melodije iz prizora s Djevojkama-cvjetovima, a zatim stala.

– Glasam za tenis – reče Freddy zgrožen tom zbrkanom zabavom.

– Da, i ja. – Opet je spustila poklopac nad tipkama nesretnog klavira. – Glasam za igru u parovima.

– U redu.

– Nisam za igru, hvala – reče Cecil. – Neću kvariti set.

Nikad nije uspio shvatiti da bi pristanak lošeg igrača da bude četvrti član mogao biti čin ljubaznosti.

- O, Cecile, pridružite nam se. Ja sam loš, Floyd je užasan, a usudio bih se reći i Emerson.

George ga ispravi:

- Ja nisam loš.

Ove su riječi primili s prezirom.

- Onda sigurno neću igrati - reče Cecil dok je gospođica Bartlett, pod dojmom da će tako podbosti Georgea, dodala: - Slažem se s vama, gospodine Vyse. Bolje da ne igrate. Mnogo bolje.

Minnie je ulijećući u situaciju iz koje se Cecil povukao izjavila da će ona igrati.

- Nema veze što igram s vama, ionako ću promašiti svaku loptu.

Ali pravila ponašanja nedjeljom čvrsto su je nagazila i posve zatrla ovaj ljubazan prijedlog.

- Onda mora igrati Lucy - reče gospođa Honeychurch. - Samo se na nju možete osloniti. Nema drugog rješenja. Lucy, idi i presvuci haljinu.

Nedjelja je za Lucy obično bila dan kad bi se ponašala prevrtljivo. Ujutro bi se bez licemjerja držala pravila koja bi popodne kršila bez oklijevanja. Dok je presvlačila haljinu pitala se podsmjehuje li joj se Cecil; doista se mora preispitati i sve riješiti prije no što se uda za njega.

Njezin je suigrač bio gospodin Floyd. Voljela je glazbu, ali igranje tenisa činilo se mnogo boljim. Koliko je ugodnije trčati uokolo u udobnoj odjeći nego sjediti pred klavirom i osjećati pod pazusima zatezanje haljine! Glazba joj se opet učini djetinjom zabavom. George je servirao loptu iznenadivši je svojim nestrpljenjem da pobijedi. Sjetila se kako je uzdisao među grobnicama u Santa Croceu zbog toga stvari što su sastavnice svemira u neskladu; kako se nakon smrti onog nepoznatog Talijana nagnuo preko zaštitne ograde pokraj Arna i rekao joj: „Kažem vam, željet ću živjeti.“ Želio je živjeti sada, pobijediti u teniskom setu, ostati pod suncem najduže što može - suncem što je počelo zalaziti zasljepljujući je; i on je pobijedio.

Kako je divno izgledao Weald! Brda su se uzdizala nad njegovim blještavilom kao što se Fiesole uzdiže nad toskanskom ravnicom i, ako tko poželi, može engleske South Downs prisposodobiti uzvisinama Carrare. Lucy je možda zaboravljala svoju Italiju, no zamjećivala je

sve više detalja u svojoj Engleskoj. Promatrač se mogao poigrati s vidikom na nov način i pokušati pronaći u njegovim bezbrojnim prijevojima kakav grad ili selo koje bi se uklapalo u krajolik Firence. Kako je divan bio Weald!

Ali sad je Cecil tražio da mu posveti pažnju. Obuzelo ga je razborito raspoloženje, bio je sklon kritikama i nije imao razumijevanja za zanos. Štoviše, dosađivao im je tijekom cijelog seta jer je roman koji je čitao bio tako loš da se osjećao ponukanim čitati ga naglas drugima. Polako je hodao oko zaštitne mreže igrališta i uzvikivao:

- Dakle, Lucy, čuj ovo. Tri glagola u infinitivu zaredom.

- Strašno! - reče Lucy i promaši udarac. Nastavio je čitati i nakon što su završili set; naišao je na jednu scenu ubojstva i to su doista svi morali čuti. Freddy i gospodin Floyd morali su potražiti izgubljenu loptu u ukrasnom grmlju, no Lucy i George pristanu poslušati.

- Prizor se odvija u Firenci.

- Kako je to zabavno, Cecile! Počni čitati. Dodite, gospodine Emersone, sjednite sad, nakon što ste se tako iscrpili.

„Oprostila“ je Georgeu, kako je to sama sročila, i odlučila da će prema njemu biti ljubazna.

Preskočio je mrežu i sjeo pokraj njezinih nogu pitajući:

- A vi... jeste li vi umorni?

- Nisam, naravno!

- Smeta li vam što ste izgubili?

Zamalo pa je rekla „ne“, kad shvati da joj smeta, pa odgovori „da.“ Veselo nadoda:

- Iako, nisam opazila da ste tako sjajan igrač. Sunce je bilo iza vas i svjetlost me zasljepljivala.

- Nisam ni rekao da jesam.

- Ali, rekli ste!

- Niste obratili pažnju na moje riječi.

- Rekli ste da... ah, nemojte zahtijevati preciznost u ovoj kući. Mi svi pretjerujemo i jako se ljutimo na ljude koji to ne čine.

- Prizor se odvija u Firenci – ponovi Cecil povišenim tonom.

Lucy se pribere.

- „Zalazak sunca. Leonora se žuri...”

Lucy ga prekine.

- Leonora? Je li Leonora glavna junakinja? Tko je napisao knjigu?

- Joseph Emery Prank. Dakle: „Zalazak sunca. Leonora se žuri preko trga. Moli svece da ne stigne prekasno. Zalazak sunca – zalazak sunca u Italiji. Pod Orcagninom Loggiom – Loggiom de’ Lanzi, kako je danas katkad nazivamo...”

Lucy prasne u smijeh.

- Joseph Emery Prank, kako da ne! Pa to je gospođica Lavish! Ovo je roman gospođice Lavish koji je objavila pod drugim imenom.

- A tko je gospođica Lavish?

- O, jedna grozna osoba... Gospodine Emerson, sigurno se sjećate gospođice Lavish?

Uzbuđena zbog svojeg ugodnog poslijepodneva ona pljesne rukama. George podigne pogled.

- Sjećam se, naravno. Sreo sam je onog dana kad sam došao u Summer Street. Ona mi je rekla da živite ovdje.

- Je li vam bilo drago?

Željela je reći „je li vam bilo drago što ste sreli gospođicu Lavish,” ali kad je ne odgovorivši pognuo glavu prema travi dosjeti se da je time mogla smjerati i na nešto drugo. Promatrala je njegovu glavu koja joj je gotovo počivala na koljenu i učini joj se da mu se uši crvene.

- Nije čudo što je roman loš – dodala je. – Gospođica Lavish nikad mi se nije svidjela. Ali, kad je netko već poznaje valjda bi ga trebao i pročitati.

- Sve su moderne knjige loše – reče Cecil, kojeg je uzrujao njezin nedostatak pažnje pa je

nezadovoljstvo iskalio na književnosti. – Danas svi pišu za novac.

– O, Cecile!

– To je tako. Neću vas dalje gnjaviti Josephom Emeryjem Prankom.

Cecil je tog poslijepodneva bio poput vrapca što cvrkuće. Povišenja i stišavanja njegova glasa bila su očita, ali nju to nije pogađalo. Nalazila se u nekom prostoru između melodije i pokreta i živci su joj odbijali odgovoriti na buku njegovih živaca. Ostavljajući ga tako uzrujanog opet se zagledala u crnokoso tjeme. Nije ga željela pomilovati, no u mislima se vidjela kako to želi učiniti; osjećaj je bio neobičan.

– Sviđa li vam se ovaj naš vidik, gospodine Emerson?

– Nikad ne vidim neku veliku razliku među vidicima.

– Kako to mislite?

– Jer svi nalikuju jedan drugome: uvijek ih sačinjavaju udaljenost i prostor ispunjen zrakom.

– A-hm! – zausti Cecil koji nije bio siguran je li ova primjedba dojmjljiva ili ne.

– Moj otac... – podigao je pogled prema njoj (a blago se i zarumenio). – On nam kaže da postoji samo jedan savršen vidik – pogled u nebo što nam se stere nad glavom i da su svi drugi vidici na zemlji tek njegove blijede kopije.

– Vjerujem da je vaš otac čitao Dantea – reče Cecil listajući roman, što mu je već samo po sebi dopuštalo da usmjerava razgovor.

– Jednog dana rekao nam je da su vidici uistinu skupine: skupine drveća, kuća i brda, i da zato moraju sličiti jedni drugima poput gomila ljudi – zbog toga je moć koju imaju nad nama ponekad nadnaravna.

Lucy začuđeno otvori usta.

– Jer gomila je više od samih ljudi koji je čine. Gomili je dodano neko svojstvo – nitko ne zna kako – baš kao što je neko svojstvo dodano i ovim brdima.

Reketom pokaže na South Downs.

– Kakva divna misao! – promrmljala je. – Bit će mi drago ponovno slušati riječi vašeg oca.

Jako mi je žao što nije baš dobro.

- Ne, nije dobro.

- U ovoj knjizi ima apsurdno velik broj opisa vidika - reče Cecil. - A tu je i tvrdnja da se ljudi dijele u dvije skupine: na one koji vidike zaborave i na one koji ih pamte, čak i ako se pogled pruža iz malene sobe.

- Gospodine Emerson, imate li braće ili sestara?

- Ne. Zašto?

- Govorili ste o nekim „nama“.

- Mislio sam na svoju majku.

Cecil sklopi knjigu uz tresak.

- O, Cecile... kako si me uplašio!

- Neću vas više gnjaviti Josephom Emeryjem Prankom.

- Još se mogu sjetiti kako smo nas troje otišli na jedan dan na selo i vidik se pružao čak do Hindheada. To je moje prvo sjećanje - reče George.

Cecil je ustao; ovaj je čovjek bio neodgojen - nakon teniskog seta nije obukao sako - bio je prostak. Otišao bi da ga Lucy nije zaustavila.

- Cecile, pročitaj ono o vidiku.

- Ne dok je ovdje gospodin Emerson da nas zabavlja.

- Ne, samo čitaj. Mislim da nema ničeg smješnijeg od slušanja loše napisanog teksta dok ga netko čita naglas. Ako nas gospodin Emerson smatra neozbiljnima, može otići.

Ovo se Cecila dojmilo kao dubokoumno i godilo mu je. Dodelo je njihova gosta u položaj cjepidlake. Malo smekšan on opet sjedne.

- Gospodine Emerson, idite potražiti teniske loptice - rekla je. Otvorila je knjigu. Cecil mora dobiti priliku za čitanje i sve što poželi. Ali misli su joj lutale k Georgeovoj majci koja je, po riječima gospodina Eagera, ubijena pred Božjim očima, dok je, po riječima njezina sina,

vidjela u daljinu čak do Hindheada.

- Moram li zbilja ići? - upita George.

- Ne, naravno da ne morate- odgovorila je.

- Drugo poglavlje - reče Cecil zijevajući. - Pronađi mi drugo poglavlje, ako ti nije teško.

Pronašla je drugo poglavlje i pogledala uvodne rečenice. Pomisli da je poludjela.

- Dobro... dodaj mi knjigu.

Začu se kako govori:

- Ovo ne vrijedi čitati... preglupo je za čitanje... nikad nisam vidjela takve gluposti... ovo se uopće nije smjelo tiskati.

On joj uzme knjigu.

- „Leonora je sjedila zamišljena i sama“ - pročitao je. - „Pred njom se prostirala bogata toskanska ravnica prošarana mnogim nasmiješenim selima. Bilo je proljeće.“

Gospođica je Lavish znala, nekako je doznala i dala je tiskati opise događaja iz prošlosti uobličene u odvratnu prozu kako bi je Cecil pročitao, a George čuo.

- „Zlačana izmaglica...“ - pročitao je. Čitao je: - „Tamo u daljini firentinski tornjevi, dok je obronak na kojem je sjedila bio pokriven ljubičicama. Posve neopažen, Antonio joj se prišuljao s leđa...“

Kako joj Cecil ne bi vidio lice ona se okrene prema Georgeu i ugleda njegovo lice.

Cecil je čitao: - „Njegove usne nisu nisu izrekle nikakve kitnjaste iskaze kakvima se služe obični ljubavnici. Nije bio rječit, iako mu nije nedostajalo riječi. Jednostavno ju je obgrlio svojim muževnim rukama.“

- Ovo nije odlomak koji sam htio pročitati - obavijesti ih. - Dalje se nalazi još jedan, mnogo smješniji. - Okretao je listove.

- Hoćemo li ući u kuću i popiti čaj? - upita Lucy, čiji je glas ostao staložen.

Vodila ih je uzbrdo padinom vrta, Cecil ju je slijedio, George je išao posljednji. Pomisli da je

nesreća izbjegnuta, no kad su zašli među grmlje dostigne ih. Knjiga, kao da nije već nanijela dovoljno štete, ostala je zaboravljena i Cecil se morao vratiti po roman, a George, koji je volio strastveno, morao se na uskoj stazi opet ponijeti prema njoj nepromišljeno.

- Ne... - uzdahnula je i po drugi put primila njegov poljubac.

Kao da ništa više od toga nije moguće, on je otišao; Cecil joj se opet pridružio i njih je dvoje samo izašlo na travnjak pred kućom.

[1] Bog Apolon personifikacija je sunca.

ŠESNAESTO POGLAVLJE: LAGANJE GEORGEU

Ali Lucy je od proljeća sazrela. Drugim riječima, sad je bila sposobnija prigušiti one osjećaje koje svijet i uzusi osuđuju. Iako je opasnost bila i veća, nisu je potresli snažni jecaji. Cecilu je rekla: „Neću doći na čaj... reci majci da moram napisati nekoliko pisama“, i otišla je u svoju sobu na katu. Zatim se pripremila za napad. Ljubav koju osjećamo i uzvraćamo, ljubav koju naša tijela traže i koju su naša srca preobrazila, ljubav koja je nešto najstvarnije što ćemo ikad doživjeti, sad se opet pojavila u obliku neprijatelja svijeta i zato je mora ugušiti. Poslala je po gospođicu Bartlett.

Nadmetanje se nije vodilo između ljubavi i dužnosti. Možda takvo nadmetanje i ne postoji. Vodilo se između stvarnog i hinjenog, a Lucyn je cilj u prvom redu bio poraziti samu sebe. Dok su joj um zastirali oblaci, dok su joj sjećanja na vidike postajala maglovita, dok su riječi iz knjige zamirale, vratila se na svoju staru poštalicu, „slabe živce“. „Nadvladala je svoj unutarnji slom.“ Zatirući istinu zaboravila je da istina ikada postojala. Sjetivši se da je zaručena za Cecilia natjerala se da pomuti sjećanja na Georgea; nije joj predstavljao ništa; nikad joj nije bio nimalo važan; ponio se odvratno; ona ga nikad nije poticala. Oklop neistine vješto je iskovan od tame i skriva čovjeka ne samo od drugih, već i od vlastite duše. U nekoliko trenutaka Lucy je bila opremljena za bitku. – Dogodilo se nešto strašno – počela je čim je stigla rođakinja. – Zate li štogod o romanu gospođice Lavish?

Gospođica Bartlett izgledala je iznenađeno i rekla da nije pročitala knjigu niti je znala da je objavljena. Eleanor je u srži bila povučena žena.

– U njemu ima jedan prizor. Junak zagrlj junakinju. Zate li što o tome?

– Draga...?

– Molim vas, zate li što o tome? – ponovila je. – Oni su na obronku, a u daljini je Firenca.

– Draga moja Lucia, posve sam zbunjena. Doista ne znam ništa o tome.

– Spominju se i ljubice. Ne mogu vjerovati da je to slučajnost. Charlotte, Charlotte, *kako* ste joj mogli reći? Razmislila sam prije nego što ću ovo izgovoriti, ali samo ste joj vi mogli reći.

– Reći joj što? – upitala je sve jače uzrujana.

- Za ono užasno popodne u veljači.

Gospođica Bartlett bila je istinski potresena.

- O, Lucy, najdraža djevojčice... nije to valjda unijela u svoju knjigu?

Lucy kimne.

- Da. Nije to učinila tako da bi nas tko mogao prepoznati.

- Onda Eleanor Lavish više nikad... nikad... nikad neće biti moja prijateljica.

- Dakle, rekli ste joj?

- Jesam, slučajno... dok sam u Rimu s njom pila čaj... tijekom razgovora...

- Ali Charlotte... što je s obećanjem koje ste mi dali dok smo se pakirale? Zašto ste rekli gospođici Lavish kad meni niste dopustili čak ni da majci kažem?

- Nikad neću oprostiti Eleanor. Izdala je moje povjerenje.

- Ali zašto ste joj uopće rekli? To je strahovito ozbiljno.

Zašto ljudi uopće išta govore? To je vječno pitanje i stoga nije bilo čudno što je gospođica Bartlett u znak odgovora tek tiho uzdahnula. Pogriješila je - to je priznala i samo se nadala da nije nanijela štetu - rekla je to Eleanor u najstrožem povjerenju.

Lucy razdraženo lupi nogom o pod.

- Cecil je pročitao naglas taj odlomak gospodinu Emersonu i meni; to je uznemirilo gospodina Emersona i ponovno me uvrijedio. Cecilu iza leđa. Uh! Zar je moguće da su muškarci takvi nasilnici? Cecilu iza leđa dok smo se penjali duž vrta.

Gospođica Bartlett preda se izljevu samooptuživanja i žaljenja.

- Što sad činiti? Možete li mi reći?

- O, Lucy, nikad si neću oprostiti, do smrti si neću oprostiti. Zamisli, ako se u budućnosti...

- Znam - reče Lucy lećnuvši se na te riječi. - Sad shvaćam zašto ste željeli da kažem Cecilu i što ste mislili kad ste rekli kako bi „mogao saznati od nekog drugog.“ Bili ste svjesni da ste rekli gospođici Lavish i da ona nije osoba od povjerenja.

Sad je bio red na gospođici Bartlett da se lecne.

- Međutim - reče djevojka prezirući prevrtljivost svoje rođakinje - to je svršen čin. Dovedi ste me u neizrecivo neugodan položaj. Kako da se izvučem?

Gospođica Bartlett nije mogla misliti. Prošli su dani kad je bila puna energije. Bila je gošća, a ne pratilja; usto, bila je osramoćena gošća. Stajala je sklopljenih ruku dok se djevojka unosila u neizostavni osjećaj bijesa.

- Njemu se mora... tom se čovjeku mora tako očitati lekcija da je neće zaboraviti. A tko će mu je očitati? Zbog vas sad ne mogu reći majci. Niti mogu, Charlotte, zbog vas reći Cecilu. Ruke su mi svakako vezane. Mislim da ću poludjeti. Nemam nikoga da mi pomogne. Zbog toga sam vas pozvala. Trebam nekoga s bičem.

Gospođica Bartlett se složila: treba im čovjek s bičem.

- Da, ali nije dovoljno složiti se. Što učiniti? Mi žene samo brbljamo. Što je djevojci činiti kad naleti na hulju?

- Draga, oduvijek sam tvrdila da je hulja. To mi svakako moraš priznati. Od samog početka, kad je rekao da mu se otac kupi.

- Oh, kako je nevažno tko je bio ili nije bio u pravu! Obje smo zabrljale. George Emerson još je uvijek tamo dolje u vrtu, ali hoće li ostati nekažnjen ili neće? Želim znati.

Gospođica Bartlett bila je posve bespomoćna. Osobno razotkrivanje oslabilo ju je i misli su joj se bolno sudarale u glavi. Iznemoglo je prišla prozoru pokušavajući među lovorima opaziti huljino bijelo flannelsko odijelo.

- Očitali ste mu lekciju u pansionu Bertolini kad ste me požurili na odlazak u Rim. Zar ne možete sad ponovo razgovarati s njim?

- Drage bih volje pomaknula i nebo i zemlju...

- Želim nešto konkretnije - prezrivo reče Lucy. - Hoćete li razgovarati s njim? Valjda je to najmanje što možete učiniti s obzirom na to da se sve ovo dogodilo stoga što ste vi prekršili svoje obećanje.

- Eleanor Lavish više nikad neće biti moja prijateljica.

Charlotte je doista nadmašila samu sebe.

- Da ili ne, molim vas; da ili ne?!

- Ovakvo što može riješiti samo muškarac.

George Emerson uspinjao se vrtom s teniskom lopticom u ruci.

- U redu - reče Lucy ljutito odmahnuvši. - Nitko mi neće pomoći. Sama ću razgovarati s njim.

I odmah shvati da je njezina rođakinja cijelo vrijeme na to računala.

- Hej, Emerson! - uzviknuo je Freddy odozdo. - Pronašli ste izgubljenu loptu? Sjajni ste! Jeste li za čaj?

Mladići su nahrupili iz kuće na terasu.

- O, Lucy, kako je to hrabro od tebe! Divim ti se...

Okupili su se oko Georgea koji je prizivao, kako je Lucy osjećala - mimo svih gluposti i zbrkanih misli - njezine skrivene čežnje što su joj počele opterećivati dušu. Pri pogledu na njega njezina je ljutnja nestala. Ah! Emersoni su na svoj način bili dobri ljudi. Morala je prigušiti uzavrelu krv prije nego što je rekla:

- Freddy ga je odveo u blagovaonicu. Ostali se spuštaju u vrt. Pođimo. Završimo brzo s time. Dodite. Naravno, želim da budete u prostoriji.

- Lucy, je li ti to teško učiniti?

- Kako mi možete postaviti tako nerazumno pitanje?

- Jadna Lucy... - Pružila je ruku prema njoj. - Kamo god dođem čini se da donosim samo nesreću.

Lucy kimne. Sjetila se njihove zadnje večeri u Firenci - pakiranja, svijeće, sjene tokice gospođice Bartlett na vratima. Ovog puta neće pasti u zamku sažaljenja. Izmaknuvši se milovanjima svoje rođakinje povede ih u prizemlje.

- Kušajte pekmez - reče Freddy. - Izvrstan je.

George, koji je izgledao krupno i raščupano, koračao je gore-dolje po blagovaonici. Kad je ušla zastao je i rekao:

- Ne... ne želim jesti.

- Pođi dolje k ostalima – reče Lucy Freddyju. – Charlotte i ja dat ćemo gospodinu Emersonu sve što želi. Gdje je majka?

- Započela je svoje uobičajeno pisanje pisama nedjeljom. U salonu je.

- Dobro. Možeš ići.

Otišao je pjevušeći.

Lucy sjedne za stol. Gospođica Bartlett, koja bijaše posve prestravljena, uzela je knjigu i pretvarala se da čita. Lucy se nije željela upuštati u opširan razgovor. Samo je rekla:

- Neću to trpjeti, gospodine Emersone. Ne mogu čak ni razgovarati s vama. Otiđite iz ove kuće i ne vraćajte dok god ja živim ovdje... – dok je govorila ona crveneći se pokaže vrata. – Mrzim svađe. Molim vas, idite.

- Što...?

- Bez rasprave.

- Ali ne mogu...

Odmahnula je glavom.

- Molim vas, idite. Ne želim pozivati gospodina Vysea.

- Ne mislite se valjda... – odvrati nimalo ne obraćajući pozornost na gospođicu Bartlett. – Ne namjeravate se valjda doista udati za tog čovjeka?

Ova je izjava bila neočekivana.

Slegnula je ramenima kao da je njegova neuglađenost umara. – Doista ste smiješni – reče tiho.

Tad njegov glas ozbiljnim tonom nadjača njezin:

- Ne možete živjeti s Vyseom. On bi vam odgovarao samo kao poznanik. Uklapa se u društvo

i kulturne razgovore. On nikad neće nikog poznavati u dušu, osobito ne ženu.

Bio je to nov pogled na Cecilov karakter.

- Jeste li ikad razgovarali s Vyseom a da pritom niste osjetili umor?

- Zaista ne mogu raspravljati...

- Ne, je li se to ikad dogodilo? On je od one vrste ljudi koji se dobro snalaze dok god se bave stvarima - knjigama, slikama - ali su zamorni kad razgovaraju s ljudima. Zato ću, čak i sad, u svoj ovoj zbrci, govoriti otvoreno. Dovoljno je strašno izgubiti vas iz bilo kojeg razloga, ali muškarac se uglavnom mora odreći vlastite sreće i povukao bih se da je vaš Cecil drugačiji čovjek. Nikad ne bih sebi dopustio onako slobodno ponašanje. Ali prvo sam ga opazio u Nacionalnoj galeriji, kad se trznuo jer je moj otac pogrešno izgovarao imena velikih slikara. Zatim nas je doveo ovamo i otkrili smo da je to učinio kako bi se glupo našalio s ljubaznim susjedom. To je takav čovjek - poigrava se ljudima, najsvetijim oblikom života koji postoji. Poslije sam vas sreo zajedno i otkrio da vas štiti i poučava vas i vašu majku zgražanju, iako ste vi trebale odlučiti jeste li zgrožene ili niste. Opet se pokazalo kakav je Cecil. Ne usuđuje se dopustiti ženi da odluči. On je od onih ljudi kakvi su tisućama godina kočili napredak Europe. Svakog trenutka svojeg života on vas oblikuje govoreći vam što je šarmantno ili zabavno ili damski, što muškarac smatra ženstvenim; a vi, baš vi od svih žena slušate njegov, a ne svoj glas. Tako je bilo i u župnom dvoru kad sam vas ponovno sreo zajedno; tako je bilo i cijelo ovo poslijepodne. Zato sam vas poljubio, nisam tek „ukrao poljubac“ od vas, jer onaj me roman potaknuo na taj čin i do neba bih želio da se mogu bolje suzdržavati. Nije me stid. Ne ispričavam se. Ali vas je to uplašilo, a možda niste opazili da vas volim. Jer, zar biste mi inače rekli da odem i odnosili se prema ovoj neizrecivo važnoj stvari tako olako? Baš zato... zato sam mu se odlučio suprotstaviti.

Lucy se dosjeti odlična uzvrata.

- Gospodine Emersone, kažete da gospodin Vyse želi da ga slušam. Oprostite, ali vjerujem da i sami imate ista očekivanja.

A on prihvati taj prijekor i pretvori ga u mudrost. Reče:

- Da, imam. - Snuždi se kao da je odjednom iscrpljen. - U sebi, ja sam isti takav nasilnik. Ta žudnja da se vlada ženom... usađena je tako duboko, a muškarci i žene moraju se boriti protiv nje zajedničkim snagama prije nego što uđu u Rajski vrt. Ipak, sigurno vas volim na

način koji je bolji od njegovog. – Zamisli se. – Da, moj je način doista bolji. Želim da imate svoje misli čak i dok vas držim u naručju. – Pruži ruke prema njoj. – Lucy, brzo... sad nemamo vremena za razgovor... priđite mi onako kako ste mi prišli u proljeće, a kasnije ću biti nježan i sve objasniti. Stalo mi je do vas otkako je onaj čovjek poginuo. Ne mogu živjeti bez vas, mislio sam: „Nema pomoći, udat će se za drugog“, ali sreo sam vas opet dok je cijeli svijet blistao od vode i sunca. Kad ste izašli iz šume shvatio sam da ništa drugo nije važno. Zazvao sam vas. Želio sam živjeti i dobiti svoju priliku za sreću.

– A gospodin Vyse? – upita Lucy čija je smirenost unatoč svemu ovome bila za svaku pohvalu. – Zar on nije važan? A to što volim Cecila i što ću mu uskoro postati supruga? To su, pretpostavljam, nevažni detalji?

Ali on pruži ruke preko stola prema njoj.

– Smijem li upitati što namjeravate postići ovom predstavom?

On reče: – Ovo nam je posljednja prilika. Učinit ću sve što mogu. – I kao da je već pokušao sve ostalo, obrati se gospođici Bartlett, koja je sjedila poput kakva proročanskog znaka što se ocrtava na večernjem nebu.

– Kad biste samo razumjeli, ne biste nas i ovaj put sprečavali – reče. – Bio sam u tami i u nju ću se vratiti ako ne pokušate razumjeti.

Njezina izdužena, uska glava zibala se naprijed-natrag kao da njome razbija kakvu nevidljivu prepreku. Nije odgovorila.

– To je do mladosti – reče tiho i podižući s poda svoj reket prije nego što će otići. – To je do sigurnosti da je Lucy doista stalo do mene. To je stoga što su ljubav i mladost važne za naše umove.

Dvije žene šutke su ga promatrale. Znale su da je njegova posljednja primjedba glupost, no hoće li nakon nje otići ili neće? Neće li hulja, prevarant pokušati prirediti završnicu s više drame? Ne. Očito je bio zadovoljan. Napustio ih je pažljivo zatvorivši ulazna vrata i kad su pogledale kroz prozor u hodniku vidjele su ga kako se penje prilaznim putom i počinje se uspinjati obroncima obraslim uvelom paprati iza kuće. Oslobodio im se dar govora i one se predaju izljevu stišanog radovanja.

– O, Lucia... dođi ovamo... oh, kakav grozan čovjek!

Lucy se nije pomaknula – barem to zasad nije mogla.

– Zabavlja me njegovo ponašanje – reče. – Ili sam ja poludjela ili je on, a sklona sam vjerovati da je u pitanju ovo drugo. Charlotte, prošla sam s vama još jednu zbrku. Puno vam hvala. Iako, mislim da je ovo posljednja. Teško da će me moj obožavatelj više gnjaviti.

I gospođica Bartlett pokušava biti zlobna:

– Eto, najdraža, ne može se baš svatko pohvaliti ovakvim plijenom, zar ne? Ah, doista se ne bismo trebale smijati. Moglo je biti vrlo ozbiljno. Ali ti si bila tako razumna i hrabra... posve drukčija od djevojaka iz moje mladosti.

– Pođimo dolje k ostalima – reče Lucy.

No kad se našla na otvorenom prostoru, zastane. Neki osjećaj – sućut, užas, ljubav, osjećaj je svakako bio snažan – preplavi je i ona postane svjesna jeseni. Ljeto je završavalo, a večer joj je donosila mirise propadanja; njihova je dirljivost bila još naglašenija time što su je podsjećali na proljeće. Zar su ovo ili ono stanje doista bili važni za naše misli? Jedan list, snažno uskovitlan, plesao je oko nje, dok je ostalo lišće ležalo nepokretno. Zar je zemlja žurila da ponovno uđe u tamu i prigrli sjene stabala koja su se nadvijala nad Windy Cornerom?

– Hej, Lucy! Ako vas dvije požurite još uvijek ima dovoljno svjetla za jedan set.

– Gospodin Emerson morao je otići.

– Baš šteta! Nema nas dovoljno za igru u parovima. Hajde, Cecile, igrajte, vi ste momčina. Floyd je danas zadnji dan. Igrajte s nama tenis, samo ovaj put.

Začuje se Cecilov glas:

– Dragi moj Freddy, nisam sportski tip. Kao što si još jutros dobro primijetio, „neki momci nisu nizašto osim za čitanje knjiga“; priznajem da sam kriv što sam takav momak i neću vam se nametati.

Lucy se otvore oči. Kako je mogla makar i na trenutak trpjeti Cecila? Bio je potpuno nepodnošljiv i iste večeri razvrgnula je zaruke.

SEDAMNAESTO POGLAVLJE: LAGANJE CECILU

Bio je zbunjen. Ostao je bez riječi. Nije čak bio ni ljut i samo je stajao objema rukama držeći čašu viskija, pokušavajući shvatiti što ju je navelo na takav završetak.

Odabrala je trenutak prije odlaska na spavanje kad je u skladu s njihovom građanskom navikom uvijek posluživala muškarcima piće. Freddy i gospodin Floyd povukli bi se s čašama, a Cecil se uvijek zadržavao pijuckajući dok je ona zaključavala ormarić s pićem.

- Jako mi je žao zbog toga - rekla je. - Pažljivo sam o svemu razmislila. Previše smo različiti. Moram te zamoliti da me odriješiš obaveze i pokušaš zaboraviti da je ikad postojala ovako nerazumna djevojka.

Bio je to prikladan govor, no bila je više ljuta nego ispunjena žaljenjem, a njezin je glas to odavao.

- Različiti... kako... kako...

- Kao prvo, nikad se nisam doista dobro obrazovala - nastavi još uvijek klečeći pokraj ormarića s pićem. - Moje putovanje po Italiji došlo je prekasno i zaboravljam sve što sam ondje naučila. Nikad neću moći voditi razgovore s tvojim prijateljima ili se ponašati onako kako bi to tvoja supruga trebala.

- Ne shvaćam te. Nisi sva svoja. Umorna si, Lucy.

- Umorna! - odvrati ona planuvši u trenu. - Uvijek tako reagiraš. Uvijek smatraš da žene ne misle ono što govore.

- Ali zvučiš umorno, kao da si se zbog nečeg zabrinula.

- Što ako i jesam? To me ne sprečava da shvatim istinu. Ne mogu se udati za tebe i jednog dana bit ćeš mi zahvalan zbog ovih riječi.

- Jučer si imala onu jaku glavobolju... Dobro - doda on jer je ljutito uzviknula. - Vidim da je u pitanju mnogo više od glavobolje. Ali daj mi malo vremena. - Zatvorio je oči. - Moraš mi oprostiti ako kažem koju glupost, ali mozak mi se raspao na komadiće. Jednim dijelom još je u vremenu otprije tri minute kad sam bio siguran da me voliš, a drugim dijelom... teško mi je... vjerojatno ću reći nešto pogrešno.

Iznenadilo ju je to što se nije ponašao osobito loše i njezina se razdraženost zato pojača.

Opet je poželjela borbu, a ne razgovor. Kako bi potaknula sukob reče:

- Ima dana kad čovjek vidi jasno, a ovo je jedan od tih dana. Stvari moraju jednom doći do točke pucanja, a igrom slučaja to se zbilo danas. Ako želiš znati, posve mala stvar navela me na odluku – to što nisi želio igrati tenis s Freddyjem.

- Nikad ne igram tenis – reče Cecil bolno zbunjen. Nikad nisam znao igrati. Ne shvaćam ni riječi onog što govoriš.

- Igraš dovoljno dobro za igru u parovima. Smatram da je to odvratno sebično od tebe.

- Ne, ne mogu... dobro, pustimo tenis. Zašto me nisi mogla... zar me nisi mogla upozoriti ako si osjećala da nešto nije u redu? Tijekom ručka govorila si o našem vjenčanju... zapravo, pustila si mene da govorim o tome.

- Znala sam da nećeš razumjeti – reče Lucy prilično ljutito. – Mogla sam znati da će doći do ovih užasnih objašnjavanja. Naravno, ne radi se o tenisu – to je bila samo posljednja kap na sve što sam osjećala tjednima. Vjerojatno je bolje što nisam rekla ništa dok nisam osjetila da sam sigurna. – Ona objasni taj svoj stav. – Ranije sam se često pitala hoću li ti odgovarati kao supruga – na primjer u Londonu; i hoćeš li ti meni odgovarati kao suprug. Smatram da nismo jedno za drugo. Ne sviđa ti se Freddy, a ni moja majka. Uvijek je bilo mnogo toga protiv naših zaruka, Cecile, no svi su se naši rođaci činili zadovoljnim, a sretali smo se tako često i nije imalo smisla ovo spominjati dok... pa, dok sve nije došlo do određene točke. To se dogodilo danas. Vidim jasno. Morala sam prekinuti. To je sve.

- Ne mogu povjerovati da imaš pravo – nježno reče Cecil. – Ne mogu reći zašto, no iako sve što kažeš zvuči istinito, osjećam da nisi poštena prema meni. Sve je ovo previše užasno.

- Ima li koristi praviti scenu?

- Ne. Ali sigurno imam pravo čuti nešto više od ovog.

Odložio je čašu i otvorio prozor. S mjesta na kojem je klečala zveckajući ključevima vidjela je usku crtu tame i njegovo izduženo zamišljeno lice koje se zagledalo van kao da će mu mrak reći to „nešto više“.

- Nemoj otvarati prozor, a bolje navuci i zavjesu; vani bi mogao biti Freddy ili tko drugi.

Poslušao je.

- Ako nemaš ništa protiv, doista mislim da je bolje da odemo na počinak. Samo ću lanuti nešto zbog čega ću kasnije biti nesretna. Kao što kažeš, sve je ovo previše užasno i nema smisla razgovarati.

Ali Cecilu se, sad kad ju je imao izgubiti, ona svakim trenom činila sve poželjnijom. Prvi put otkako su se zaručili promatrao ju je umjesto da gleda kroz nju. Od lika s Leonardovih slika postala je stvarna žena s tajnama i osobnom snagom, s odlikama koje su izmicale čak i umjetnosti. Mozak mu se oporavio od šoka i on u izljevu iskrene odanosti poviče:

- Ali ja te volim i mislio sam da i ti voliš mene!

- Nisam te voljela - reče. - U početku sam mislila da te volim. Žao mi je, trebala sam te odbiti i ovaj posljednji put.

Počeo je koračati gore-dolje po sobi, a ona je postajala sve uznemirenija zbog njegova dostojanstvenog ponašanja. Računala je da će biti sitničav. To bi joj olakšalo stvar. Okrutnom ironijom, u položaju u kojem se zatekao izvlačila je iz njega sve ono najbolje.

- Očito me ne voliš. Usuđujem se reći da je to tvoje pravo. Ali malo bi me manje boljelo kad bih znao zašto.

- Jer - sljedeća joj se fraza sama nametne, a ona je prihvati - ti si jedan od onih ljudi koji ne mogu nikoga poznavati u dušu.

Oči mu se ispune stravom.

- Nisam to najbolje sročila. Ali ustrajno me ispituješ iako sam te molila da to ne činiš pa ti moram odgovoriti. Riječ je više-manje o ovome. Dok smo bili samo poznanici dopuštao si mi da budem kakva doista jesam, ali sad me uvijek štitiš. - Glas joj ojača. - Ne dopuštam da me tko štiti. Sama ću odabrati što je ispravno i što dolikuje dami. Uvredljivo je štititi me. Zar mi ne možeš vjerovati da se mogu suočiti s istinom, već je moram dobivati iz druge ruke preko tebe? Ta ideja da žena ima svoje mjesto! Prezireš moju majku - znam da je prezireš - jer je staromodna i zabrine se zbog deserta, ali, o Bože, - Lucy ustane - ti si taj koji je staromodan, Cecile, jer možda imaš znanja o lijepim stvarima, ali se ne znaš njime služiti i zaklanjaš se iza umjetnosti, knjiga i glazbe, a pokušavaš i mene zakloniti. Neću biti sputana, čak ni najljepšom glazbom, jer ljudi su veličanstveni, a ti ih skrivaš od mene. Zbog toga sam prekinula zaruke. Bio si u redu dok god si se bavio stvarima, ali kad si se počeo družiti s

ljudima... -Zastala je.

Nastane tajac. Zatim Cecil glasom punim osjećaja reče:

- Istina je.
- Sve je istina - ispravi ga ona puna nekog neodređenog srama.
- Svaka riječ ti je istinita. Ovo je otkrivenje. To sam - ja.
- U svakom slučaju, to su moji razlozi da ne postanem tvoja supruga.

On ponovi: - „Jedan od onih ljudi koji ne mogu nikoga poznavati u dušu.“ Istina je. Raspao sam se na komadiće već prvog dana kad smo se zaručili. Ponašao sam se poput hulje prema Beebeu, tebi i tvojem bratu. Još si bolja nego što sam mislio.

Ona zakorači unatrag.

- Neću ti smetati. I previše si dobra prema meni. Nikad neću zaboraviti tvoju oštroumnost i draga, krivim te samo zbog ovog: mogla si me upozoriti u početku, prije nego što si osjetila da se nećeš moći udati za mene i tako bi mi dala priliku da se popravim. Do večeras te uopće nisam poznao. Samo sam te koristio kao model za svoje smiješne predodžbe o tome kakva bi žena trebala biti. Ali večeras si drugačija osoba: imaš nove misli... čak i drugačiji glas...

- Kako to misliš „drugačiji glas“? - upita ona obuzeta nesavladivim bijesom.

- Hoću reći, čini se kao da kroz tebe progovara nova osoba - reče on.

Tad je izgubila živce. Uzvikne:

- Ako misliš da sam zaljubljena u nekog drugog grdno se varaš!
- Naravno da nisam tako mislio. Ti nisi takva osoba, Lucy.
- O, da, to je ono što misliš. To je tvoja zastarjela ideja, ideja koja koči napredak Europe - mislim, to uvjerenje da žene uvijek razmišljaju o muškarcima. Ako djevojka prekine zaruke svi kažu: „Ah, računa na nekog drugog, nada se da će osvojiti nekog drugog.“ To je odvratno i surovo! Kao da djevojka ne može prekinuti iz želje za slobodom.

Odgovorio je s poštovanjem: - Nekad bih to i rekao. Nikad više neću. Dobro si me podučila.

Ona se zacrveni i počne se pretvarati da ponovno provjerava prozore.

- U ovome se, naravno, ne radi o nekom drugom, nema varanja ili neke slične besmislene gluposti. Najponiznije te molim da mi oprostiš ako su moje riječi takvo što nagovijestile. Samo sam želio reći da u tebi postoji sila za koju dosad nisam znao.

- U redu, Cecile, sve smo riješili. Nemoj mi se ispričavati. Ja sam pogriješila.

- Riječ je o različitim idealima, tvojim i mojim... posve apstraktnim idealima, a tvoji su plemenitiji. Bio sam sputan starim iskvarenim predodžbama, a tvoje su sve vrijeme bile nove i blistave. - Glas ga izda. - Zapravo ti moram zahvaliti na onome što si učinila - pokazala mi uistinu tko sam. Iskreno ti zahvaljujem što si mi pokazala što je istinska žena. Hoćemo li se rukovati?

- Hoćemo, naravno - reče Lucy dok je drugom rukom gužvala zavjese. - Laku noć, Cecile. Zbogom. Sve je u redu. Žao mi je što je tako ispalo. Puno ti hvala na ljubaznosti.

- Dopusti da ti zapalim svijeću, smijem li?

Izašli su u hodnik.

- Hvala ti. Još ti jednom želim laku noć. Bog te blagoslovio, Lucy!

- Zbogom, Cecile.

Promatrala ga je kako se tiho penje na kat dok su joj sjene triju rukohvata prelazile licem poput lepeta krila. Na odmorištu zastane, čvrst u svojem odricanju, i uputi joj pogled dirljive ljepote. Jer bez obzira na sve obrazovanje, Cecil je u srcu bio isposnik, a u svojoj ljubavi nikad nije bio tako lijep kao u trenutku kad je se odrekao.

Ona se nikad neće moći udati. U previranju što joj je obuzelo dušu ta je misao bila postojana. Cecil je vjerovao u nju i jednog dana ona će morati vjerovati u sebe. Morat će biti jedna od onih žena koje je tako rječito hvalila, kojima je stalo do slobode, a ne do muškaraca; mora zaboraviti da je George voli, da je kroz nju izricao svoje misli i omogućio joj ovaj častan prekid, da se George povukao u... Kako je ono rekao? U tamu.

Ugasi svjetiljku.

Nije imalo smisla razmišljati, a zapravo ni osjećati. Odustala je od pokušaja da shvati samu sebe i pridružila se golemoj vojsci neprosvijećenih koja ne slijedi ni srce ni um i koja svečano

korača prema sudbini vođena naučenim frazama. Vojsku sačinjavaju mnogobrojni ugodni i pobožni ljudi, no predali su se pred jedinim neprijateljem koji je doista važan – unutarnjim neprijateljem. Zgriješili su protiv strasti i istine, a njihovo stremljenje za vrlinom bit će uzaludno. Kako godine prolaze, postaju sve manje poželjni. Njihova ljubaznost i pobožnost otkriva pukotine, domišljatost postaje cinizam, nesebičnost se pretvara u dvoličnost; osjećaju i šire nelagodu kamo god pošli. Ogriješili su se o Erosa i Atenu Paladu i ta savezom povezana božanstva neće biti osvećena nikakvim uplitanjem nebeskih sila, već samim tijekom prirode.

Lucy se pridružila toj vojsci kad se pred Georgeom pretvarala da ga ne voli i kad se pred Cecilom pretvarala da ne voli nikoga. Noć ju je primila u naručje kao što je trideset godina prije primila gospođicu Bartlett.

OSAMNAESTO POGLAVLJE: LAGANJE GOSPODINU BEEBEU, GOSPOĐI HONEYCHURCH, FREDDYJU I SLUGAMA

Windy Corner nije bio smješten na samom sljemenu brijega, već nekoliko stotina metara niz južni obronak, na vrhu jedne od velikih izbočina što su podupirale brdo nalik velikim kontraforima. S obje strane nalazile su se plitke jaruge obrasla paprati i borovima, a niz jarugu s lijeve strane protezala se glavna cesta koja je vodila u Weald.

Kad god bi gospodin Beebe prešao greben brijega i ugledao ovaj jedinstveni raspored terena i usred njega uspravno podignut Windy Corner, nasmijao bi se. Položaj kuće bio je tako svečan, a kuća tako obična, da ne kažemo neugledna. Pokojni gospodin Honeychurch odabrao je kockast oblik jer mu je pružao najviše prostora za uloženi novac, a jedini dodatak njegove udovice bio je tornjić u obliku nosorogova roga gdje je mogla sjediti tijekom kišnog vremena i promatrati kako se teretna kola uspinju i spuštaju cestom. Bila je tako neugledna, a ipak, kuća se uklapala jer je bila dom ljudima koji su iskreno voljeli svoj kraj. Druge kuće u susjedstvu izgradili su ugledni arhitekti, njihovi ukućani marljivo su se brinuli za njih, no sve su se činile izgrađenima igrom slučaja i privremenima, dok se Windy Corner činio neizbježnim poput kakve neskladne tvorevine same prirode. Čovjek se kući mogao nasmijati, ali je nikad ne bi mogao smatrati odbojnom.

Gospodin Beebe tog se ponedjeljka poslijepodne vozio donde biciklom želeći podijeliti malenu glasinu. Javile su mu se gospođice Alan. Te divne dame, budući da nisu mogle zakupiti vilu Cissie, promijenile su planove. Umjesto toga otputovat će u Grčku.

„Budući da je boravak u Firenci tako dobro djelovao na moju sirotu sestru,“ pisala je gospođica Catharine, „vjerujemo kako nema razloga da ove zime ne posjetimo Atenu. Atena je, naravno, odlazak u nepoznati svijet, a liječnik joj je propisao poseban kruh za probavu, međutim možemo ga ponijeti sa sobom i samo trebamo najprije otići na parobrod, a potom na vlak. Postoji li ondje kakva engleska crkva?“ Pismo se nastavljalo riječima: „Ne očekujem da ćemo ići dalje od Atene, no bile bismo vam jako zahvalne ako znate za kakav doista udoban pansion u Konstantinopolu.“

Lucy će se ovo pismo svidjeti, a osmijeh kojim je gospodin Beebe pozdravio Windy Corner dijelom je bio za nju. Ona će znati koliko je pismo zabavno i osjetit će dašak njegove ljepote,

jer ona sigurno vidi ljepotu. Iako za nju nije bilo nade kad je riječ o slikama, iako se odijevala tako neujednačeno – uh, ona tamnoružičasta haljina u kojoj je jučer bila u crkvi! – u životu svakako vidi stanovitu ljepotu, inače ne bi mogla svirati klavir onako kako ga svira. Razvio je teoriju prema kojoj su glazbenici neopisivo složeni i mnogo manje od drugih umjetnika znaju što žele i tko jesu; zbunjuju i sebe i svoje prijatelje, a njihov je psihološki sklop rezultat modernog napretka i još nije shvaćen. Tu su teoriju – da je to samo znao – vjerojatno netom bile potvrdile činjenice. Budući da nije znao za jučerašnje događaje, dolazio je samo kako bi popio čaj, vidio svoju nećakinju i promotri vidi li gospođica Honeychurch išta lijepo u želji dviju starih dama da posjete Atenu.

Ispred Windy Cornera nalazila se kočija koja je krenula baš kad je ugledao kuću, brzo zaokrenula uspinjući se prilaznim putem i stigavši do glavne ceste odjednom stala. To je vjerojatno bilo zbog konja, koji je od ljudi, ako su ga umarali, uvijek očekivao da na uzbrdici hodaju. Vrata su se poslušno otvorila i izašla su dvojica muškaraca, a gospodin Beebe prepoznao je Cecila i Freddyja. Njih dvojica bijahu neobičan par za odlazak na vožnju, no opazio je kovčeg pokraj kočijaševih nogu. Cecil je nosio polucilindar i sigurno je odlazio, dok ga je Freddy, s kapom na glavi, pratio na postaju. Hodali su brzo, išli prečacima i stigli na vrh dok je kočija još uvijek slijedila zavoje ceste.

Rukovali su se sa svećenikom, ali nisu ništa rekli.

– Dakle, nakratko nas napuštate, gospodine Vyse? – upitao je.

Cecil potvrdi, dok je Freddy uzmaknuo.

– Krenuo sam u Windy Corner kako bih vam pokazao ovo divno pismo od onih prijateljica gospođice Honeychurch. – Naveo im je dijelove pisma. – Nije li to divno? Zar nije romantično? Sigurno će otići u Konstantinopol. Upale su u zamku iz koje nema izlaza. Završit će na putu oko svijeta.

Cecil je uljudno slušao i rekao kako je siguran da će Lucy to smatrati zabavnim i zanimljivim.

– Nije li romantika hirovita! Nikad je ne opažam u vama mladima; ne bavite se ničim osim što na travnjaku igrate tenis i govorite da je romantika mrtva, dok se gospođice Alan svim mogućim sredstvima bore protiv užasa nedostatka romantike. „Doista udoban pansion u Konstantinopolu!” Tako ga nazivaju iz pristojnosti, ali u srcu žele pansion s čarnim oknima što gledaju na pjenu pogubnih mora u vilinskim zemljama! Gospođice Alan neće biti zadovoljne ni s kakvim uobičajenim pogledom. One žele pansion Keats [1].

- Jako mi je žao što vas prekidam, gospodine Beebe - reče Freddy - ali imate li možda šibice?

- Imam ja - reče Cecil, a gospodinu Beebeu nije promaklo da se mladiću obratio ljubaznije nego inače.

- Niste upoznali gospođice Alan, zar ne, gospodine Vyse?

- Nisam.

- Onda ne shvaćate koliko je čudesan taj posjet Grčkoj. Osobno nisam bio u Grčkoj i ne namjeravam ići, niti mogu zamisliti da bi tko od mojih prijatelja otputovao onamo. Sve je to pregolemo za ljude iz naše malene zemlje. Slažete li se? Italija je upravo po mjeri onog što možemo shvatiti. Italija je junačka, ali Grčka je ili božanska ili vražja - nisam siguran što od toga dvoga, no svakako je sasvim izvan središta pažnje nas koji živimo u predgrađima. U redu, Freddy - ne mudrujem, dajem vam riječ da nisam mudar - preuzeo sam tu ideju od nekog drugog; i daj mi te šibice kad završiš. - Pripalio je cigaretu i nastavio govoriti dvojici mladića. - Govorio sam o tome da ako naši jadni maleni koknijevski životi moraju imati povijesni uzor, neka to bude Italija. Prošlost joj je dovoljno opširna u svakom pogledu. Odgovara mi strop Sikstinske kapele. Na njemu je prikazano upravo onoliko suprotnosti koliko mogu shvatiti. Ali Partenon i Fidijin friz ni u kojem pogledu nisu takvi; eno, stiže kočija.

- U pravu ste - reče Cecil. - Grčka nije za ljude iz naše malene zemlje. - I uđe u kočiju. Freddy je pošao za njim i kimnuo svećeniku, kojem je vjerovao da se doista ne šali na njihov račun. Prije nego su se odvezli desetak metara iskoči i dotrči natrag po Vyseovu kutiju šibica koja je ostala kod gospodina Beebea. Uzimajući je reče:

- Tako mi je drago što ste govorili samo o stvarima iz knjiga. Cecil je jako pogođen. Lucy se neće udati za njega. Da ste nastavili govoriti o njoj kao što ste govorili o tim stvarima, možda bi se slomio.

- Ali kada...

- Kasno sinoć. Moram ići.

- Možda im nije zgodno da ih posjetim.

- Ne. Samo idite. Doviđenja.

- Hvala nebesima! - uzvikne za sebe gospodin Beebe i s odobravanjem lupi dlanom po sjedalu bicikla. - Bila je to jedina nepromišljena stvar koju je ikad učinila. O, divnog li izbavljenja! - I nakon kratka razmišljanja laka srca svlada silazak obronkom prema Windy Corneru. Kuća je ponovno bila onakva kakva je trebala biti - zauvijek odsječena od Cecilova uobraženog svijeta. Saznao je da će gospođicu Minnie naći dolje u vrtu. Lucy je u salonu glasno svirala taktove Mozartove sonate. Trenutak je oklijevao, no sišao je u vrt kamo su ga i uputili.

Ondje je zatekao ožalošćeno društvo. Dan je bio vrlo vjetrovit i vjetar je svinuo i polomio dalije; gospođa Honeychurch, koja je izgledala ljutito, vezala ih je, a gospođica Bartlett, neprikladno odjevena, smetala joj je nudeći joj pomoć. Malo dalje stajali su Minnie i dječak koji je pomagao u vrtu - to je radno mjesto bilo novina nedavno preuzeta iz inozemstva - a svako je pridržavalo jedan kraj dugačke trake za vezanje.

- O, gospodine Beebe, kako ste? Bože, kako je sve uništeno! Pogledajte grimizne loptice mojih dalija, i kako vam vjetar vitla odorom, tlo je tako tvrdo da ni potporanj ne može ostati zaboden, a kočija je morala otići iako sam računala na to da će mi pomagati Powell, koji - svaka mu čast - zna povezati dalije kako treba.

Gospođa Honeychurch očito je bila slomljena.

- Dobar dan - reče gospođica Bartlett upućujući mu značajan pogled, kao da mu je davala do znanja da dalije nisu jedino što su jesenje bure uništile.

- Dođi, Lennie, dodaj mi povez - uzvikne gospođa Honeychurch. Dječak-pomagač u vrtu, koji nije znao što je povez, užasnuto je i ukipljeno stajao na stazi. Minnie je prišla svojem stricu i šapnula da su danas svi vrlo neugodni i da nije ona kriva što se povez za dalije kida po dužini umjesto po širini.

- Pođi sa mnom u šetnju - reče joj. - Već si im zadala dovoljno briga. Gospođu Honeychurch, nisam došao ni s kakvim posebnim razlogom. Ako se slažete, odvest ću je na čaj u Beehive Tavern.

- Ako baš morate, u redu. Ne škare, hvala ti, Charlotte, kad su mi već obje ruke zauzete... uopće ne sumnjam da će se narančasti kaktus slomiti prije nego što stignem do njega.

Gospodin Beebe, koji je bio stručnjak u olakšavanju situacija, pozvao je gospođicu Bartlett da im se pridruži u tom ugodnom izlasku.

- Da, Charlotte, mogu bez tebe... pođi; nemaš zbog čega ostati, ni u kući, ni vani.

Gospođica Bartlett reče da se je dužna pobrinuti za gredicu s dalijama, ali kad je svojim odbijanjem uzrujala sve osim Minnie, promijeni mišljenje pa pristajući uzruja i nju. Dok su se uspinjali vrtom srušio se narančasti kaktus, a zadnje što je gospodin Beebe vidio bio je prizor kako ga dječak-pomagač grli poput ljubavnika dok mu je tamnokosa glava uronjena u bogatstvo cvjetova.

- Užasno je što se cvijeće ovako polomilo - napomenuo je.

- Uvijek je užasno kad se u trenu uništi ono što je mjesecima obećavalo - izjavi gospođica Bartlett.

- Možda bismo gospođicu Honeychurch trebali poslati dolje k majci. Ili će željeti poći s nama?

- Mislim da je bolje ostaviti Lucy na miru da se bavi svojim stvarima.

- Ljuti su na gospođicu Honeychurch jer je zakasnila na doručak - šapne Minnie. - Floyd je otišao, i gospodin Vyse je otišao, a Freddy se ne želi igrati sa mnom. Zapravo, striče Arthure, kuća *uopće* nije ista ona kuća od jučer.

- Ne ponašaj se nadmeno - reče stric Arthur. - Idi obuti čizme.

Ušao je u salon gdje je Lucy i dalje s pažnjom svirala Mozartove sonate. Kad je ušao prestala je.

- Zdravo, kako ste? Gospođica Bartlett i Minnie idu sa mnom na čaj u Beehive Tavern. Hoćete li nam se pridružiti?

- Ne bih, hvala vam.

- U redu, nisam ni mislio da ćete biti oduševljeni.

Lucy se okrene prema klaviru i odsvira nekoliko akorda.

- Kako su osjećajne te sonate! - reče gospodin Beebe, iako ih je zapravo smatrao djetinjastima.

Lucy prijeđe na Schumanna.

- Gospođice Honeychurch!
- Izvolite.
- Sreo sam ih na brijegu. Vaš brat mi je rekao.
- Doista?

Zvučala je uzrujano. Gospodin Beebe osjećao se povrijeđenim jer je mislio da će joj biti drago što je saznao.

- Ne moram ni spomenuti da ću vijest zadržati za sebe.
- Majka, Charlotte, Cecil, Freddy, vi - odvrati Lucy odsviravši po jednu notu za svaku osobu koja je znala, a zatim odsvira šestu notu.
- Ako to smijem reći, uistinu mi je drago i siguran sam da ste ispravno postupili.
- Nadala sam se da će i drugi tako misliti, no čini se da nije tako.
- Opazio sam da gospođica Bartlett vašu odluku ne smatra mudrom.
- Kao ni majka. Majka je strašno nezadovoljna.
- Doista mi je žao zbog toga - reče gospodin Beebe suosjećajno.

Gospođa Honeychurch, koja je mrzila bilo kakve promjene, bila je uzrujana, ali ni približno onako kako je to pokušavala prikazati njezina kćer, i ustvari se samo nakratko razljutila. Bijaše to zapravo Lucyna varka kojom je pravdala svoju potištenost - varka koje sama nije bila svjesna jer je stupala ukorak s vojskom tame.

- Ni Freddyju nije po volji.
- Ipak, Freddy se nikad baš nije slagao s gospodinom Vyseom, zar ne? Stekao sam dojam da nije bio zadovoljan zarukama i osjećao je da bi ga mogle odvojiti od vas.
- Momci su tako čudni.

Kroz strop se moglo čuti kako se Minnie raspravlja s gospođicom Bartlett. Odlazak na čaj u Beehive Tavern očito je uključivao potpuno presvlačenje odjeće. Gospodin Beebe vidio je da Lucy ne želi razgovarati o svojem postupku - na što je imala pravo - i pošto joj je iskreno

iskazao sućut, reče: – Primio sam jedno u ovom trenutku nevažno pismo od gospođica Alan. Zapravo sam zbog toga došao. Mislio sam da će vas sve zabaviti.

– Kako je to lijepo! – reče Lucy ravnodušno.

Samo da o nečem govori, počeo joj je čitati pismo. Nakon nekoliko riječi oči joj počnu odavati pozornost i ona ga ubrzo prekine riječima: – Putuju u inozemstvo? Kad odlaze?

– Koliko sam shvatio, idućeg tjedna.

– Je li Freddy možda rekao da će se odmah dovesti natrag?

– Ne, nije.

– Jer nadam se da neće tračati naokolo.

Dakle, željela je razgovarati o prekidu zaruka. Uvijek uslužan, spremio je pismo, ali ona odmah glasno uzvikne: – Oh, recite mi nešto više o gospođicama Alan! Kako je divno što će otputovati u inozemstvo!

– Volio bih da krenu iz Venecije i da plove teretnim parobrodom niz ilirsku obalu!

Srdačno se nasmijala.

– Divno! Voljela bih kad bi povele i mene.

– Zar ste se u Italiji zarazili putnom groznicom? Možda George Emerson ima pravo. On kaže da je Italija samo eufemizam za sudbinu.

– Ne, ne radi se o Italiji, nego o Konstantinopolu. Oduvijek sam željela otići u Konstantinopol. Konstantinopol je zapravo već Azija, zar ne?

Gospodin Beebe podsjeti je kako još uvijek nema velikih izgleda za odlazak u Konstantinopol i da je gospođicama Alan cilj posjetiti samo Atenu, „možda i Delfe, budu li ceste sigurne,“ ali to nije umanjilo njezin zanos. Oduvijek je željela otići u Grčku, a činilo se kako je sada to željela još i više. Iznenaden, vidio je da očito misli ozbiljno.

– Nisam znao da ste nakon događaja s vilom Cissie još uvijek u tako prijateljskim odnosima s gospođicama Alan.

– Ah, nije to ništa. Vjerujte mi, slučaj Cissie uopće mi nije važan, sve bih dala da pođem s

njima.

- Hoće li vam majka dopustiti da otputujete tako brzo. Kod kuće ste jedva tri mjeseca.

- *Mora* mi dopustiti! - uzvikne Lucy s uzbuđenjem koje je sve više raslo. - Jednostavno *moram* otići. Moram. - Strašno uzbuđena provukla je prste kroz kosu. - Zar ne vidite da *moram* otići. Nisam to shvatila na vrijeme... i naravno, doista bih jako željela vidjeti Konstantinopol.

- Hoćete reći da stoga što ste prekinuli zaruke osjećate...

- Da, da, znala sam da ćete vi razumjeti.

Gospodin Beebe nije posve shvaćao. Zašto se gospođica Honeychurch ne bi mogla oporaviti u okrilju svoje obitelji? Cecil se očigledno dostojanstveno povukao i neće je uznemiravati. Onda odjednom shvati da bi joj upravo njezina obitelj mogla dosađivati. Nagovijesti joj tu misao, a ona spremno potvrdi njegove riječi.

- Da, naravno; trebam otići u Konstantinopol dok se ne naviknu na situaciju i dok se sve ne smiri.

- Prekid je, bojim se, bio vrlo neugodan - reče on nježno.

- Ne, ni najmanje. Cecil je zapravo bio vrlo ljubazan, samo - bolje da vam kažem svu istinu, budući da ste ponešto već čuli - u pitanju je to što je vrlo sklon naređivanju. Uvidjela sam da mi ne dopušta živjeti po vlastitoj volji. Želio me poboljšavati u osobinama u kojima se ne mogu poboljšati. Cecil ne dopušta ženi da sama odlučuje - zapravo, ne usuđuje se. Ah, govorim takve besmislice! Ali, to je ono što je bilo sporno.

- I sam sam tako zaključio dok sam promatrao gospodina Vysea, a shvatio sam i na temelju svega što znam o vama. Suosjećam i istinski se slažem. Toliko sam na vašoj strani da mi morate dopustiti malenu kritiku: vrijedi li zbog toga odjuriti u Grčku?

- Ali moram otići nekamo! - uzvikne. - Cijelo se jutro brinem, a sad mi se nudi rješenje. - Udarila je stisnutim pesnicama po koljenima i ponovila:

- Moram! Zbog budućeg odnosa s majkom i sveg onog novca koji je prošlog proljeća potrošila na mene. Svi imate o meni previsoko mišljenje. Voljela bih da niste tako ljubazni. - U tom trenu uđe gospođica Bartlett, a njezina se nervoza pojača. - Moram otići što dalje.

Moram spoznati vlastite misli i kamo želim poći.

- Krenimo; brzo na čaj, čaj, čaj! - reče gospodin Beebe požurujući svoje gošće kroz ulazna vrata. Tako ih je brzo izveo da je zaboravio šešir. Kad se vratio da ga uzme začuo je, uz olakšanje i iznenađenje, glasne taktove Mozartove sonate.

- Ponovno svira - rekao je gospođici Bartlett.

- Lucy uvijek može svirati - odgovorila je kiselo.

- Doista smo zahvalni što ima tu sposobnost. Očito je vrlo zabrinuta, ali naravno, i mora biti. Sve znam. Brak je bio toliko blizu da je vjerojatno proživjela tešku unutarnju borbu prije nego što se uspjela odlučiti za prekid.

Gospođica Bartlett počela se vrpeljiti i on se pripremi na razgovor. Nikad nije uspio shvatiti gospođicu Bartlett. Kako je to sebi protumačio u Firenci, „još nepoznate dubine čudnovatih osobina, mada možda ne i smisla.“ No bila je toliko bezosjećajna da je morala biti pouzdana. Pretpostavljajući da je tako nije oklijevao razgovarati s njom o Lucy. Minnie je, na sreću, skupljala paprat.

Razgovor je počela riječima: - Bit će najbolje da se ne bavimo tom temom.

- Mislite?

- Najvažnije je da Summer Streetom ne kruže glasine. Bilo bi *smrtno* opasno kad bi se pojavila glasina o tome da je gospodin Vyse bio prisiljen otići u ovom trenutku.

Gospodin Beebe začuđeno podigne obrve. Smrt je snažna riječ - sigurno previše ozbiljna. Događaj je nedvojbeno bio tragičan. Reče: - Naravno, gospođica Honeychurch obznanić će to na svoj način, kad sama odluči. Freddy mi je rekao samo zato što je znao da ona neće imati ništa protiv.

- Znam - reče uljudno gospođica Bartlett. - Ipak, Freddy to nije smio reći čak ni vama. Čovjek ne može biti dovoljno oprezan.

- Naravno.

- Molim vas za potpunu tajnost. Slučajna riječ brbljavu prijatelju i...

- Svakako. - Bio je navikao na te nervozne stare cure i na pretjeranu važnost koju su

pridavale riječima. Župnik živi usred mreže nevažnih tajni, povjeravanja i upozorenja, a što je mudriji, to će se njima manje baviti. Promijenit će temu kao što je to učinio gospodin Beebe veselo rekavši: – Je li vam se u posljednje vrijeme javio tko iz pansiona Bertolini? Vjerujem da ste ostali u kontaktu s gospođicom Lavish. Čudno je kako smo mi iz pansiona, koji smo se činili tako slučajno okupljenom grupom, ušli jedni drugima u živote. Dvoje, troje, četvero, šestero nas – ne, osmero; zaboravio sam Emersone – ostali smo manje ili više u vezi. Doista moramo napisati *Signori* preporuku.

Kako se gospođici Bartlett raj prijedlog nije svidio, penjali su se uzbrdo u tišini prekidanoj samo kad bi župnik imenovao kakvu vrstu paprati. Na vrhu su zastali. Otkako je prije sat vremena stajao na istom mjestu nebo se uznemirilo i davalo je zemlji izgled tragične veličanstvenosti kakva se rijetko viđa u Surrey. Sivi oblaci jurišali su kroza slojeve bjeline koji su se širili, parali i polako otkidali dok kroz posljednje slojeve ne bi blago zasjalo plavetnilo što se gubilo. Ljeto se povlačilo. Vjetar je hućao, drveće je stenjalo, no buka se činila preslabom za ove velebnе događaje na nebesima. Vrijeme se pogoršavalo, bunilo i divljalo, a salve anđeoske artiljerije kojima nebo popraćuje ovakve neprilike čini se prije prikladnima nego nadnaravnima. Pogled gospodina Beebea počivao je na Windy Corneru, gdje je Lucy sjedila vježbajući Mozartovu skladbu. Na usnama mu se nije pojavio osmeh i on ponovno promijeni temu govoreći: – Neće nas doći kiša, no smračit će se, zato požurimo. Prošle je noći bilo strašno mračno.

Oko pet sati stigli su u Beehive Tavern. Ova ugodna gostionica imala je verandu gdje su rado sjedili mladi i nepromišljeni, dok su gosti u zrelijim godinama tražili ugodniju, ulaštenu prostoriju i u udobnosti pili čaj za stolom. Gospodin Beebe vidio je da će gospođici Bartlett biti hladno bude li sjedila vani, dok će se Minnie dosađivati ako sjedne unutra pa je zato predložio kompromis. Djetetu će pružiti hranu kroz prozor. Tako je slučajno dobio priliku za razgovor o Lucynoj sudbini.

– Gospođice Bartlett, razmišljao sam – reče – i ako nemate ništa protiv, volio bih se vratiti onom našem razgovoru. – Ona se nakloni. – Nećemo o prošlosti. O tome znam malo, a još manje marim; posve sam siguran da situacija ide u prilog vašoj rođakinji. Postupila je ispravno i uzvišeno, a zbog svoje tankoćutne skromnosti tvrdi da imamo o njoj previsoko mišljenje. Okrenimo se budućnosti. Doista, što mislite o tom planu da otputuje u Grčku? – Opet je izvadio pismo. – Ne znam jeste li načuli, no želi se pridružiti gospođicama Alan u njihovom suludom pothvatu. Sve je to... ne mogu objasniti... pogrešno.

Gospođica Bartlett šutke je pročitala pismo, odložila ga; činilo se da oklijeva, a zatim ga je

ponovno pročitala.

- Osobno ne vidim smisao toga.

Na njegovo zaprepaštenje ona odgovori: - Ne mogu se složiti s vama. U tome nazirem Lucyn spas.

- Doista? Zašto?

- Želi otići iz Windy Cornera.

- Znam... ali čini se tako čudnim, toliko joj nije nalik, bilo bi to nekako... htio sam reći, sebično.

- Uistinu je prirodno što nakon tako bolnih rasprava žudi za promjenom.

Ovo je očito bila jedna od onih stvari koje muški um ne shvaća. Gospodin Beebe uzvikne:

- To i ona kaže, a kako se još jedna dama slaže s njom, moram priznati da ste me donekle uvjerile. Možda mora doživjeti promjenu. Nemam sestara, stoga... ne shvaćam takve stvari. Ali zašto mora ići sve do Grčke?

- To je dobro pitanje - odvrati gospođica Bartlett koja je očito bila zainteresirana i gotovo je odbacila svoje uobičajeno okolišanje. - Zašto Grčka? (Što je Minnie, draga, želiš li džem?) Zašto ne Tunbridge Wells? Oh, Gospodine Beebe! Jutros sam s dragom Lucy vodila dugačak i silno naporan razgovor. Ne mogu joj pomoći. Ništa više neću reći. Možda sam već rekla previše. Trebala bih ušutjeti. Željela sam da provede šest mjeseci sa mnom u Tunbridge Wellsu, ali je odbila.

Gospodin Beebe nožem je nabadao mrvicu.

- Ali moji osjećaji nisu važni. I predobro znam da idem Lucy na živce. Naše je putovanje bilo promašaj. Željela je otići iz Firence, a kad smo stigle u Rim nije željela biti u Rimu i cijelo vrijeme osjećala sam da trošim novac njezine majke...

- Ipak, držimo se sad budućnosti - prekine je gospodin Beebe. - Želio bih da mi date savjet.

- U redu - reče Charlotte s prigušenom britkošću kakvu od nje još nije čuo, a koju je Lucy dobro poznavala. - Svakako ću se založiti za njezin odlazak u Grčku. Hoćete li i vi to učiniti?

Gospodin je Beebe razmišljao.

- To je uistinu nužno - nastavila je spustivši veo, šapćući kroz čipku strastveno, sa žarom koji ga je iznenadio. - Znam to... znam. - Spuštao se mrak, a on je osjećao da ova neobična žena doista nešto zna. - Ona više ni trenutka ne smije ostati ovdje i moramo šutjeti dok ne ode. Vjerujem da sluge ne znaju ništa. Poslije... no možda sam već rekla previše. Međutim, Lucy i ja same bespomoćne smo protiv gospođe Honeychurch. Uz vašu pomoć mogle bismo uspjeti. Inače...

- Inače...?

- Inače... - ponovila je kao da riječ u sebi sadržava ozbiljnu konačnost.

- Da, pomoći ću joj - reče svećenik čvrsto stisnuvši zube. - Hajde, pođimo sad natrag i dovedimo tu stvar u red.

Gospođica Bartlett počne ga obasipati kićenim zahvalama. Znak gostionice - košnica ravnomjerno nakićena pčelama [2] - škripala je vani na vjetru dok mu je zahvaljivala. Gospodin Beebe nije potpuno razumio situaciju, premda je nije ni želio shvatiti, kao ni na brzinu donijeti zaključak o „drugom muškarcu“, koji bi privukao kakav priprost um. Osjećao je tek da gospođica Bartlett zna za nekakav nejasan utjecaj kojeg se djevojka želi osloboditi, a koji je mogao biti prožet putenošću. I baš ga ja ova neodređenost potaknula da preuzme ulogu lutajućeg viteza odanog misiji spasitelja. Njegova vjera u celibat, tako prigušena, tako pažljivo skrivena ispod njegove tolerantnosti i obrazovanosti, sad je izronila na površinu i procvala poput kakva osjetljivog cvijeta. „Dobro čine oni koji uđu u brak, ali oni koji se suzdržavaju čine još bolje.“ Tako je glasilo njegovo uvjerenje i nikad nije čuo da su neke zaruke prekinute, a da pritom nije osjetio blago zadovoljstvo. U Lucynom slučaju taj je osjećaj bio pojačan nesklonošću prema Cecilu i bio je voljan uložiti dodatan trud - skloniti je od opasnosti dok ne bude mogla potvrditi svoju odluku o djevičanstvu. Taj je osjećaj bio vrlo tankoćutan i prilično slobodouman, a on ga nikada nije podijelio ni s jednim drugim likom u ovoj zavrzlami. Međutim, osjećaj je postojao i samo on objašnjava njegove kasnije postupke i njegov utjecaj na postupke drugih. Pakt koji je u gostionici sklopio s gospođicom Bartlett nije trebao pomoći samo Lucy, već i vjeri.

Požurili su kući kroza svijet sazdan od tame i sivila. Govorio je o općenitim temama: o tome kako Emersoni trebaju domaćicu; o slugama; talijanskim slugama; romanima o Italiji; o romanima koji imaju određenu svrhu; može li književnost utjecati na život? Windy Corner

bio je osvijetljen. Gospođa Honeychurch, kojoj je sad pomagao Freddy, u vrtu se još uvijek borila za život svojeg cvijeća.

- Postaje previše mračno - reče bez nade. - To je rezultat odgađanja. Mogli smo znati da će se vrijeme ubrzo pogoršati; a sad još Lucy želi otići u Grčku. Ne znam kamo to ide ovaj svijet.

- Gospođu Honeychurch - reče gospodin Beebe - ona mora otputovati u Grčku. Dođite u kuću i razgovarajmo o tome. Prije svega, ljutite li se što je prekinula s Vyseom?

- Gospodine Beebe, zahvalna sam zbog toga... jednostavno sam zahvalna.

- I ja sam - reče Freddy.

- Dobro. Pođimo sada gore u kuću.

U blagovaonici su razgovarali pola sata.

Da se borila sama, Lucy ne bi nikad uspjela provesti u djelo plan o putovanju u Grčku. Bilo je skupo i drastično - obje te odlike njezina je majka prezirala. Ni Charlotte ne bi postigla uspjeh. Počast osobe dana pripala je gospodinu Beebeu. Svojim osjećajem za mjeru, zdravim razumom i utjecajem koji je imao kao svećenik - jer kao svećenik koji nije bio nepromišljen imao je velik utjecaj na gospođu Honeychurch - pridobio ju je za njihov naum.

- Ne shvaćam zbog čega bi putovanje u Grčku bilo nužno - reče ona - ali budući da vi shvaćate, vjerujem da je opravdano. Mora da je riječ o nečem što ne mogu razumjeti. Lucy! Recimo joj, Lucy!

- Svira klavir - reče gospodin Beebe.

Otvori vrata i začuje riječi pjesme:

Čar ljepote ti ne gleda...

- Nisam znao da gospođica Honeychurch i pjeva.

*Dok se mačem pašu - sjedi,
Sjajno vino nemoj kušat...*

- To je pjesma koju joj je dao Cecil. Kako su djevojke čudne!

- Jeste li nešto rekli?- dovikne Lucy i odmah prestane svirati.

- Sve je u redu, draga - reče gospođa Honeychurch nježno. Otišla je u salon, a gospodin Beebe čuo je kad je poljubila Lucy i rekla: - Žao mi je što sam se onako naljutila zbog Grčke, no bilo je to previše za mene nakon ovog s dalijama.

Glas pomalo grubo odvrati: - Hvala, majko; to doista nije važno.

- Osim toga, imaš pravo - slažem se s putovanjem u Grčku, možeš ići ako te gospođice Alan žele povesti sa sobom.

- Oh, divno! Puno ti hvala!

Ušao je i gospodin Beebe. Lucy je još uvijek sjedila za klavirom s rukama na tipkama. Bilo joj je drago, no on je očekivao veću radost. Majka se nadvila nad nju. Freddy, kojemu je pjevala, sjedio je na podu, naslonivši glavu na nju, držeći u ustima nepripaljenu lulu. Začudo, ova je grupica ljudi bila prelijepa. Podsjetila je gospodina Beebea, koji je volio umjetnost prošlih vremena, na omiljen slikarski motiv, *santa conversazione*, gdje skupina prisno povezanih ljudi međusobno razgovara o uzvišenim temama - motiv nije ni puten ni uzbudljiv i stoga ga današnja umjetnost zapostavlja. Zašto bi se Lucy uopće željela udati ili otputovati kad je kod kuće okružena takvim prijateljima?

*Sjajno vino nemoj kušat,
Šuti kad su voljni slušat...*

nastavila je ona pjevati.

- Evo gospodina Beebea.

- Gospodin Beebe zna koliko sam neotesana.

- To je divna i mudra pjesma - rekao je. - Nastavite.

- Nije baš izvrsna - rekla je ravnodušno. - Zaboravila sam zašto... zbog harmonije ili nečeg takvog.

- Pretpostavljam da nije napisana po strogim pravilima. Tako je divna.

- Melodija je sasvim dobra - reče Freddy. - Ali tekst je doista loš. Zašto od svega odustati?

- Govoriš takve gluposti! - reče njegova sestra.

Santa conversazione je prekinuta. Doista, nije postojao razlog zašto bi Lucy morala govoriti o Grčkoj ili mu zahvaliti što je uvjerio njezinu majku i stoga im on poželi laku noć. Freddy mu je na trijemu pripalio svjetiljku na biciklu odvrativši jednim od svojih uobičajeno radosnih izraza: - Ovo je bio dan i pol!

Kad se pjeva ti uzmakni...

- Pričekajte trenutak; završava pjesmu.

Niti rumen-zlato takni

Prazna srca, oka, ruke

Mirno živi, mri bez buke. [3]

- Volim ovakvo vrijeme - reče Freddy.

Gospodin Beebe otisne se u to vrijeme.

Dvije najvažnije činjenice bile su jasne. Ona se divno ponijela, a on joj je pomogao. Nije mogao očekivati da će svojom rukom navoditi čak i pojedinosti tako velike promjene u životu djevojke. Ako je ponekad bio nezadovoljan ili zbunjen, morao je to prihvatiti; odabrala je bolji put.

Prazna srca, oka, ruke...

Možda je pjesma taj „bolji put“ isticala pomalo presnažno. Bilo mu je donekle drago što je klavirska pratnja koja ga je lebdeći pratila - a koja mu nije izmaknula u hujanju naleta vjetra - doista potvrđivala Freddyjeve riječi blago kritizirajući riječi kojima je bila pridružena:

Prazna srca, oka, ruke

Mirno živi, mri bez buke.

Pa ipak. Windy Corner četvrti je put danas onako uspravan stajao pod njim - sada poput svjetionika u hučnoj plimi tame.

[1] „Čarna okna“, „pogubna mora“ i „vilinske zemlje“ reference su na „Odu slavuju“ Johna Keatsa (1795. – 1821.)

[2] eng. *beehive*, košnica

[3] *Pjesma Lucy Ashton* Waltera Scotta (1771. – 1832.) iz povijesnog romana *The Bride of Lammermoor* (1819.), koji je nadahnuo Donizettijevu operu *Lucia di Lammermoor* (1835.)

DEVETNAESTO POGLAVLJE: LAGANJE GOSPODINU EMERSONU

Lucy je zatekla gospođice Alan u njihovu omiljenom hotelu blizu Bloomsburyja, u kojem se nije točio alkohol – bila je to građevina u kojoj je sve bilo čisto, ali i zagušljivo i gdje su često odsjedali stanovnici engleskog predgrađa. Uvijek bi se ondje smjestile prije prelaska preko stranih mora i tjedan ili dva bez žurbe se posvetile odjeći, vodičima, Mackintoshevu nepromočivom platnu, kruhu za bolju probavu i ostalim potrepštinama za boravak u Europi.

Nikad se nisu uspjele dosjetiti da i u inozemstvu postoje trgovine, čak i u Ateni, jer su se prema putovanju odnosile kao prema vrsti ratovanja u koje se trebaju upustiti samo oni koji su se temeljito naoružali u dućanima na Haymarketu. Vjerovale su da će se gospođica Honeychurch pobrinuti da se dobro opskrbi. Kinin se sad mogao kupiti u obliku tableta, vlažne maramice od velike pomoći su kad treba osvježiti lice u vlaku. Lucy pomalo potišteno obeća da će tako učiniti.

– Ali, naravno, vi znate sve o tim stvarima, a uz vas je gospodin Vyse koji vam može pomoći. Muškarac je velik oslonac.

Gospođa Honeychurch, koja je s kćeri došla u grad, počela je nervozno lupkati prstima po svojoj malenoj torbici.

– Smatramo da je doista lijepo od gospodina Vysea što vas je pustio – nastavila je gospođica Catharine. – Ne bi svaki mladić bio tako nesebičan. Možda će kasnije doći i pridružiti vam se.

– Ili će se zbog posla zadržati u Londonu? – upita gospođica Teresa, oštroumnija i manje ljubazna sestra.

– U svakom slučaju, vidjet ćemo ga kad vas na odlasku dođe ispratiti. Tako bih ga rado vidjela.

– Nitko neće ispratiti Lucy – uplela se gospođa Honeychurch. – Ne voli oproštaje.

– Ne, ne podnosim oproštaje – reče Lucy.

– Doista? Kako neobično! Mislila sam da u ovom slučaju...

- Oh, gospođo Honeychurch, zar odlazite? Tako nam je drago što smo vas upoznale!

Pobjegle su, a Lucy reče s olakšanjem: - U redu je. Ovog puta jedva smo se izvukle.

No njezina je majka bila uzrujana.

- Draga, možeš reći da sam bezosjećajna. Ali ne shvaćam zašto nisi svojim prijateljicama rekla za Cecila i završila s tim. Zbog toga smo cijelo vrijeme morale sjediti i braniti se, gotovo smo lagale, a usuđujem se reći i da su nas prozrele, što je vrlo neugodno.

Lucy je na ove riječi imala štošta dodati. Opisala je kakve su gospođice Alan: bile su vrlo sklone širenju glasina i kad bi im tko rekao za prekid vijest bi se brzo posvuda proširila.

- Ali zašto se ta vijest ne bi smjela odmah posvuda proširiti?

- Zato što sam se dogovorila sa Cecilom da je neću obznaniti dok ne odem iz Engleske. Tad ću im reći. Tako će biti mnogo ugodnije. Kako je vlažno! Uđimo ovamo.

Mjesto koje je Lucy nazvala „ovamo“ bio je Britanski muzej. Gospođa Honeychurch odbije. Ako se moraju skloniti neka to bude u trgovini. Lucy osjeti prezir jer su je zanimali grčki kipovi i već je posudila od gospodina Beebea mitološki rječnik kako bi naučila imena boginja i bogova.

- Ah, dobro, idemo onda u dućan. Pođimo u Mudie's [1]. Kupit ću vodič.

- Znaš, Lucy, ti, Charlotte i gospodin Beebe, svi mi govorate da sam vrlo ograničena, stoga vjerojatno jesam, ali nikad neću shvatiti ovo tajenje. Riješila si se Cecila - dobro, odlično, zahvalna sam što je otišao, iako sam se nakratko ljutila. Ali zašto ne obznaniti vijest? Čemu ovakvo ušutkivanje i obilaženje oko vruće kaše?

- Tako će biti još samo nekoliko dana.

- Ali zašto uopće tajiti?

Lucy je šutjela. Udaljavala se od majke. Bilo bi tako lako reći „Zato što me oblijetao George Emerson i ako čuje da sam ostavila Cecila, mogao bi opet početi“ - doista bi lako izrekla ove riječi, a slučajna je prednost bila u tome što je to bila i istina. Ali nije je mogla reći. Nije voljela povjeravanja jer su mogla voditi do samospoznaje i do onog vrhunskog užasa - Svjetla. Još od one posljednje večeri u Firenci smatrala je da nije mudro razotkriti dušu.

Šutjela je i gospođa Honeychurch. Mislila je: „Kći mi ne želi odgovoriti; radije bi bila s onim radoznalim starim djevojkama nego s Freddyjem i sa mnom. Očito joj je svaki stranac dobar ako može otići od kuće.“ A kako u njezinu slučaju misli nikad ne bi dugo ostale neizgovorene, ona naglo reče: – Zasitila si se Windy Cornera.

To je doista bila istina. Lucy se nadala da će se, nakon što pobjegne od Cecila, vratiti u Windy Corner, no otkrila je da njezin dom više ne postoji. Mogao je postojati za Freddyja koji je još uvijek ispravno živio i razmišljao, ali ne i za nekog tko je namjerno izopačio svoj um. Nije priznavala da joj je um izopačen; jer um bi sam morao sudjelovati u tom priznanju, a ona je remetila baš samo to oruđe života. Osjećala je tek ovo: „Ne volim Georgea; prekinula sam zaruke jer nisam voljela Georgea; moram otići u Grčku jer ne volim Georgea; važnije mi je tražiti imena bogova u rječniku nego pomoći majci; osim mene, svi se ponašaju vrlo loše.“ Osjećala je samo razdraženost, zajedljivost i nestrpljenje u želji da čini ono što se od nje nije očekivalo i u tom duhu nastavi razgovor.

– Oh, majko, govoriš takve besmislice! Naravno da se nisam zasitila Windy Cornera.

– Zašto to onda nisi odmah rekla, umjesto što si pola sata razmišljala?

Tiho se nasmijala. – Točnije bi bilo pola minute.

– Možda bi radije sasvim napustila svoj dom?

– Tiše, majko! Čut će te ljudi – jer ušle su u Mudie’s. Kupila je bedeker, a zatim nastavila: – Svakako želim živjeti kod kuće, ali kad već razgovaramo o tome, mogu reći i to da ću u buduće željeti biti odsutna duže nego dosad. Znaš, iduće godine naslijedit ću svoj novac.

U majčinim očima pojave se suze. Potaknuta nekom bezimenom zbunjenošću, onim što se kod starijih ljudi naziva „svoje glavost“, Lucy čvrsto odluči objasniti svoj stav.

– Vidjela sam tako malo svijeta... u Italiji sam se osjećala posve izgubljenom. Tako sam malo toga doživjela; trebali bismo češće dolaziti u London... ne s jeftinom povratnom kartom kao danas, nego se zadržati. Čak bih kratko vrijeme mogla dijeliti stan s drugom djevojkom.

– A mogla bi i postati daktilografinja i nositi sa sobom ključeve ulaznih vrata – pobjesni gospođa Honeychurch. – Sudjelovati u prosvjedima i vrištati, mogla bi te, dok se koprciš, odvlačiti policija. Mogla bi to nazvati Poslanjem – iako te nitko ne treba! Nazvati to Dužnošću – iako to znači da ne podnosiš svoj dom! I mogla bi to zvati Poslom – iako tisuće muškaraca već gladuju zbog prevelike konkurencije! A da bi se za to pripremila pronađeš

dvije drhtave starice i s njima pođeš u inozemstvo.

- Želim više neovisnosti – reče Lucy snuždeno; znala je da želi nešto, a neovisnost je korisna žalopojka; uvijek možemo reći da je nemamo. Pokušala se sjetiti svojih osjećaja u Firenci; ti su osjećaji bili iskreni i strastveni, i nagoviještali su ljepotu, a ne neprimjerene suknje i ključeve ulaznih vrata. Ali neovisnost je svakako bila pravac kojim je željela poći.

- Dobro. Postani neovisna i otiđi. Juri oko svijeta i vrati se mršava kao daska od sve te loše hrane. Prezri kuću koju je sagradio tvoj otac i vrt koji je zasadio, i naš krasan vidik – a nakon toga dijeli stan s drugom djevojkom.

Lucy stisne usne i reče – Možda sam se prenaglila.

- O, zaboga! – plane njezina majka. – Kako me podsjećaš na Charlotte Bartlett!

- Na *Charlotte*? – plane sad Lucy, napokon očito bolno pogođena.

- Svakim trenom sve više.

- Ne znam kako to misliš, majko; Charlotte i ja uopće nismo slične.

- Eto, ja vidim sličnost. Ista vječita zabrinutost, ista sklonost povlačenju izjava. Po tome kako ste prošle večeri mudrovale mogle biste biti sestre.

- Kakva besmislica! I ako ti se već toliko ne sviđa Charlotte, doista je šteta što si je pozvala u goste. Upozorila sam te na nju; molila te i preklinjala da to ne činiš, ali naravno, nisi poslušala.

- Opet.

- Molim?

- Opet zvučiš poput Charlotte, draga, samo toliko; to su upravo njezine riječi.

Lucy stisne zube.

- Ono što želim reći jest to da nisi trebala pozvati Charlotte u goste. Voljela bih da se držiš teme. – I razgovor zamre u prepirki.

Lucy i njezina majka kupovale su u tišini, u vlaku su govorile malo, kao i u kočiji koja ih je dočekala na stanici u Dorkingu. Čitavog dana lijevala je kiša i dok su se uspinjale duboko

utonulim cestama Surreya mlazovi vode slijevali su se s nisko obješenih grana bukava i udarali o krov kočije. Lucy se požalila da je pod krovom zagušljivo. Nagnuvši se prema naprijed zagledala se van u magloviti sumrak i promatrala kako svjetiljka na kočiji, poput baklje, baca svjetlo na blato i lišće ne otkrivajući ništa lijepo.

- Kad još uđe i Charlotte gužva će biti nesnosna - napomene, jer gospođicu Bartlett trebali su pokupiti u Summer Streetu, gdje su je ostavili, dok se kočija spuštala, kako bi posjetila staru majku gospodina Beebea.

- Morat ćemo sve tri sjediti na istoj strani, jer iako ne pada kiša, s drveća kaplje. Oh, kad bi došlo barem malo zraka! - Zatim je slušala topot konjskih kopita. - „*Nije ni riječ, nije ni riječ.*“ Melodija bijaše prigušena zbog blatnjave ceste. - Zar *ne smijemo* spustiti krov kočije?

- zahtijevala je, a njezina majka s iznenadnom nježnošću reče: - U redu, draga moja; zaustavite konja. Konj je stao, a Lucy i Powell hrvali su se s krovom izlijevajući gospođi Honeychurch vodu za vrat. Ali pošto je krov spušten, opazi nešto što bi joj inače promaknulo - prozori vile Cissie nisu bili osvijetljeni i učini joj se da na vratima vrtne ograde vidi lokot.

- Zar se ova kuća ponovo iznajmljuje, Powelle? - viknula je.

- Da, gospođice - odgovorio je.

- Jesu li otišli?

- Mladom gospodinu predaleko je od grada, a reuma njegova oca pogoršala se i ne može biti sam, stoga je pokušavaju iznajmiti namještenu - odvratio je.

- Onda su otišli?

- Da, gospođice, otišli su.

Lucy utone u sjedalo. Kočija se zaustavila kod župnog dvora. Izašla je kako bi pozvala gospođicu Bartlett. Dakle, Emersoni su otišli i sav trud oko Grčke bio je nepotreban. Uzaludan! Činilo se kako ova riječ sažima cijeli život. Uzaludni planovi, uzaludno potrošen novac, uzaludna ljubav, a i povrijedila je majku. Je li moguće da je samo stvorila zbrku? Doista je moguće. I drugi su ljudi to činili. Kad je sluškinja otvorila vrata nije uspjela progovoriti i samo je tupo zurila niz hodnik.

Gospođica Bartlett odmah je došla i nakon duga uvoda zamolila za veliku uslugu: bi li mogla otići u crkvu? Gospodin Beebe i njegova majka već su otišli, no ona je odbila poći dok ne

dobije blagoslov svoje domaćice, jer to bi značilo da će konj čekati dobrih deset minuta duže.

- Naravno - reče domaćica umorno. - Zaboravila sam da je petak. Pođimo svi. Powell može otići straga, do štala.

- Lucy, najdraža...

- Hvala, ali neću u crkvu.

Majka uzdahne i one odu. Crkva se nije vidjela, ali visoko u tami s lijeve strane nazirao se tračak boje. Bio je to prozor s vitrajem kroz koji je sjalo nešto slabašnog svjetla, a kad su se otvorila vrata Lucy je začula glas gospodina Beebea koji je na brzinu čitao litaniju nekolicini vjernika. Čak je i njihova crkva - sagrađena tako vješto na padini brijega s predivnom podignutom poprečnom lađom i tornjem od srebrnkaste šindre - čak je i ona izgubila svoju draž; a ono o čemu nitko nikad nije govorio - vjeri - blijedjelo je poput svega ostalog.

Pošla je za sluškinjom u župni dvor.

Hoće li joj smetati ako sjedne u radnu sobu gospodina Beebea? Samo se ondje ložilo.

Neće joj smetati.

Netko je već bio u sobi jer Lucy začuje riječi: - I jedna dama pričekat će ovdje, gospodine.

Stari gospodin Emerson sjedio je pokraj kamina s nogom na sklopivom tabureu.

- O, gospođice Honeychurch, to ste vi! - rekao je drhtava glasa, a Lucy na njemu opazi promjenu u usporedbi s prošlom nedjeljom.

Ostala je bez riječi. S Georgeom se suočila i mogla bi to ponovo učiniti, no zaboravila je kako bi se trebala ponašati prema njegovu ocu.

- Gospođice Honeychurch, draga, obojici nam je tako žao! Georgeu je doista žao! Mislio je da ima pravo pokušati. Ne mogu kriviti svojeg dečka, ali ipak bih volio da mi je najprije rekao što namjerava. Nije trebao pokušavati. Doista nisam ništa znao o tome.

Kad bi se samo mogla sjetiti kako se ponašati!

On podigne ruku. - Ali ne smijete ga koriti.

Lucy mu okrene leđa i počne pregledavati knjige gospodina Beebea.

- Učio sam ga - nastavi on drhtavim glasom - da vjeruje u ljubav. Govorio sam: „Kad ljubav dođe, to je stvarnost.“ Rekao sam: „Strast ne zaslijepljuje. Ne. Strast je plod zdrava uma, a žena koju voliš jedina je osoba koju ćeš ikada doista razumjeti.“ - Uzdahne. - To je istina, vječna istina, bez obzira što se moje vrijeme bliži kraju, i tome što je rezultat ovakav. Jadni dečko! Tako mu je žao! Rekao je da je znao da je ludost pokušati nakon što ste doveli svoju rođakinju i da, što god u tim trenucima osjećali, niste to zbilja i mislili. Pa ipak... - Glas mu zadobije snagu: - Obznanio je svoje osjećaje kako bi bio posve siguran. Gospođice Honeychurch, sjećate li se Italije?

Lucy odabere knjigu - svezak komentara Staroga Zavjeta. Držeći je podignutu do razine očiju reče: - Ne želim razgovarati o Italiji ili o bilo kojoj temi povezanoj s vašim sinom.

- Ali sjećate se?

- Otpočetka se loše ponašao.

- Tek sam prošle nedjelje saznao da vas voli. Nikad nisam bio dobar u prosuđivanju tuđeg ponašanja. Ja... da... vjerojatno se jest ponio loše.

Osjećajući malo veću sigurnost vratila je knjigu na mjesto i okrenula se prema njemu. Lice mu je bilo klonulo i otečeno, ali oči, iako duboko upale, sjale su nekom djetinjom hrabrošću.

- Da, ponio se poput hulje - rekla je. - Drago mi je što mu je žao. Zna li što je učinio?

- Nije se ponio „poput hulje“ - ispravi je nježno. - Samo vas je pokušao osvojiti onda kad nije trebao. Vi imate sve što želite, gospođice Honeychurch: udat ćete se za muškarca kojeg volite. Nemojte izaći iz Georgeova života tvrdeći da je hulja.

- Ne, naravno - reče Lucy, posramljena na spomen Cecila. - Hulja je doista pregruba riječ. Žao mi je što sam je uputila vašem sinu. Mislim da ću ipak poći u crkvu. Moja majka i rođakinja već su otišle. Neću puno zakasniti...

- Osobito dok on tako propada - rekao je tiho.

- Što ste rekli?

- On, naravno, propada. - Pljesne dlanovima, bez riječi; glava mu je pala na grudi.

- Ne razumijem.

- Tako je bilo i s njegovom majkom.

- Ali, gospodine Emersone... *gospodine Emersone*... o čemu to govorite?

- Kad nisam dopustio da se Georgea krsti - reče.

Lucy je sad bila prestrašena.

- Složila se da krštenje nije važno, ali kad je imao dvanaest godina dobio je tu groznicu i promijenila je mišljenje. Vjerovala je da je to Božja kazna. - Stresao se.

- Kakva li užasa, kad smo već odustali od takvih stvari i odvojili se od njezinih roditelja. Kakva li užasa - a najgore od svega - gore i od smrti - jest kad u divljini iskrčite malenu čistinu, zasadite svoj maleni vrt, pustite da ga obasja svjetlost vašeg sunca, a zatim se u njega ponovno uvuče korov! Božja kazna! Naš je dečko dobio tifus jer ga svećenik u crkvi nije polio vodom! Je li to uopće moguće, gospođice Honeychurch? Hoćemo li opet pasti u mrak i ondje zauvijek ostati?

- Ne znam - reče Lucy hvatajući dah. - Ne razumijem takve stvari. Nisam predodređena da ih razumijem.

- Ali gospodin Eager... došao je dok sam bio odsutan i postupio po svojim uvjerenjima. Ne krivim ga, ni ikog drugog... ali do trenutka kad je George ozdravio, ona se razboljela. Naveo ju je da razmišlja o grijehu i propala je mučeći se time.

Tako je, dakle, gospodin Emerson ubio svoju suprugu pred Božjim očima.

- Oh, kako je to užasno! - reče Lucy napokon zaboravivši svoje brige.

- Nije kršten - reče starac. - Nisam popustio - i zagleda se nepokolebljivim pogledom u redove knjiga kao da je (samo po koju cijenu!) izborio nad njima pobjedu. - Moj će se dečko vratiti zemlji netaknut.

Ona upita je li mladi gospodin Emerson bolestan.

- Oh... prošle nedjelje... - starac se vrati u sadašnjost. - George je prošle nedjelje bio... ne, nije bolestan; samo je potonuo. Nikad nije bolestan. Ali on je sin svoje majke. Ima njezine oči, a ona je također imala onakvo čelo kojem se toliko divim, samo on više neće smatrati da

vrijedi živjeti. Uvijek je bio na rubu očaja. Živjet će, ali neće smatrati da vrijedi živjeti. Nikad više neće ništa smatrati vrijednim. Sjećate li se one crkve u Firenci?

Lucy se sjećala crkve i svojeg prijedloga da bi George trebao skupljati poštanske marke.

- Nakon što ste otišli iz Firenze... bio je očajan. Zatim smo unajmili kuću ovdje, otišao je na kupanje s vašim bratom i bilo mu je bolje. Jeste li ga sreli na kupanju?

- Doista mi je žao, ali nema smisla razgovarati o tom događaju. Jako mi je žao.

- Onda je nastalo nešto s nekim romanom. Uopće to nisam shvatio; trebao sam saznati toliko toga, a on mi nije želio reći; smatra me prestarim. Ah, eto, nema čovjeka bez mane. George će doći sutra i odvesti me u svoj stan u Londonu. On ne može podnijeti boravak ovdje, a ja moram biti ondje gdje je on.

- Gospodine Emersone! - uzvikne djevojka. - Nemojte sad otići. Ne zbog mene. Ja putujem u Grčku. Ne napuštajte svoju udobnu kuću.

Po prvi put glas joj je zvučao ljubazno i on se nasmiješi.

- Kako su svi dobri! Gledajte kako me gospodin Beebe smjestio... jutros je navratio i čuo da odlazim! Ovdje mi je uz kamin tako udobno.

- Da, ali ne idite natrag u London. To doista nema smisla.

- Moram biti uz Georgea; moram ga potaknuti da poželi živjeti, a ovdje to ne može. Kaže kako ga pomisao da vas sretne i sluša o vama... Ne opravdavam ga; samo kažem što se dogodilo.

- Oh, gospodine Emersone - ona ga uhvati za ruku - ne smijete otići. Dosad sam svijetu zadala već dovoljno briga. Ne mogu dopustiti da se odselite iz svoje kuće kad vam je u njoj ugodno i možda biste time izgubili novac, a sve zbog mene. Morate ostati! Ja upravo odlazim u Grčku.

- Čak u Grčku?

Njezino se držanje promijeni.

- U Grčku?

- I zbog toga morate ostati. Znam da o drugim stvarima nećete govoriti. Obojici mogu vjerovati.
- Možete, naravno. Ili ćete biti dio naših života, ili ćemo vas prepustiti životu kakav ste odabrali.
- Ne bih željela...
- Pretpostavljam da se gospodin Vyse jako ljuti na Georgea? Ne, George je pogriješio što je pokušao. Predaleko smo otišli u svojim nadanjima. Mislim da zaslužujemo ovu tugu.

Ponovno je pogledala knjige – crne, smeđe i one oštro teološki plave. Okruživale su posjetitelje sa svih strana; bile su naslagane po svim stolovima, sezale su do stropa podupirući ga. Lucy, koja nije dokučila da je gospodin Emerson ustvari duboko religiozan i da se od gospodina Beebea razlikuje prvenstveno po priznavanju strasti, činilo se užasnim što se starac morao uvući u ovakvo svetište dok je tako nesretan i ovisiti o dobroti svećenika.

Sigurniji no ikad da je umorna on joj ponudi svoj naslonjač.

- Ne, molim vas, samo sjedite. Sjest ću u kočiji.
- Gospođice Honeychurch, zvučite umorno.
- Nimalo nisam umorna – odvrati Lucy drhtavim usnama.
- Ali jeste, izgledate kao George. Što ste rekli o odlasku u inozemstvo?

Šutjela je.

- U Grčku. - Primijetila je da je razmišljao o toj riječi. - Grčka; ali mislio sam da ste za ovu godinu zakazali vjenčanje.
- Ne, ne prije idućeg siječnja – reče Lucy sklapajući ruke. Hoće li doista lagati sad kad su već načeli tu temu?
- Pretpostavljam da gospodin Vyse ide s vama. Nadam se... da vas dvoje ne odlazite zbog onog što je George učinio?
- Ne.
- Nadam se da će vam uz gospodina Vysea u Grčkoj biti zabavno.

- Hvala vam.

U tom se trenutku iz crkve vrati gospodin Beebe. Halja mu je bila pokisla.

- Sve je u redu - reče ljubazno. - Računao sam s tim da ćete se vas dvoje družiti. Opet pljušti. Čitava pastva, koju čine vaša rođakinja, vaša majka i moja majka, ostala je čekati u crkvi dok ne stigne kočija. Je li Powell otišao straga?

- Mislim da jest; pogledat ću.

- Ne, ja ću pogledati, naravno. Kako su gospođice Alan?

- Dobro su, hvala.

- Jeste li rekli gospodinu Emersonu za putovanje u Grčku?

- Da... da, jesam.

- Ne mislite li, gospodine Emersone, da je doista odvažna što je prihvatila putovati s gospođicama Alan? Hajde, gospođice Honeychurch, vratite se - ostanite na toplom. Mislim da je troje ljudi hrabar broj za odlazak na putovanje. - On požuri prema štalama.

- On ne ide - reče promuklo. - Pogrešno sam se izrazila. Gospodin Vyse ostat će u Engleskoj.

Nekako je bilo nemoguće prevariti ovog starca. Georgeu i Cecilu ponovno bi lagala; ali on se činio tako blizu svršetka svega, bio je tako dostojanstven u svom približavanju bezdanu o kojem je sam iznosio jedno mišljenje, a knjige što su ga okruživale drugo; bio je tako blag prema grubim stazama kojima je prošao da se u njoj probudi istinsko viteštvo - ne ono otrcano viteštvo koje se vezuje uza spol, već istinsko viteštvo kakvo svi mladi mogu iskazati svima koji su ostarjeli - i tako mu je, bez obzira na svu opasnost, rekla da Cecil neće biti njezin suputnik na putovanju u Grčku. Izrekla je to tako ozbiljno da je opasnost postala izvjesnošću; a on podižući pogled reče:

- Ostavili ste ga? Ostavili ste muškarca kojeg volite?

- Ja... morala sam.

- Zašto, gospođice Honeychurch, zašto?

Svladao ju je užas i ponovno je slagala. Održala je dugačak i uvjerljiv govor kakav je održala

i gospodinu Beebeu, a kojim se namjeravala obratiti svijetu kad obznani da su njezine zaruke prekinute. Šutke ju je saslušao, a zatim rekao:

- Draga moja, zabrinut sam za vas. Čini mi se - reče on sanjivo, pa se nije uznemirila - da ste se pogubili.

Odmahnula je glavom.

- Vjerujte riječima jednog starca: na svijetu nema ničeg goreg od toga da se čovjek pogubi.

Lako se suočiti sa Smrcu i Sudbinom i stvarima koje imaju tako zastrašujući prizvuk.

Situacije u kojima sam se pogubio one su kojih se prisjećam s jezom - razmišljam o svemu što sam mogao izbjeći. Možemo pomoći jedni drugima, ali neznatno. Nekad sam mislio da mogu mlade ljude poučiti cjelini života, ali sad sam se opametio, a sva moja poduka Georgeu svela se na ovo: čuvaj se da se ne pogubiš. Sjećate li se situacije u onoj crkvi kad ste se pretvarali da se ljutite na mene iako niste bili ljuti? Sjećate li se još prije toga kad ste odbijali uzeti sobu s pogledom? To su bili događaji u kojima ste se pogubili - neznatni, ali zloslutni - i bojim se da ste sada u jednoj od tih situacija.

Šutjela je.

- Ne morate mi vjerovati, gospođice Honeychurch. Iako je život veličanstven, ujedno je i težak.

I dalje je šutjela.

- Život, napisao je moj prijatelj, jest javna izvedba na violini, tijekom koje usput morate učiti svirati. Mislim da je to dobro sročio. Čovjek se usput mora učiti služiti svojim sposobnostima

- osobito sposobnošću za Ljubav. Zatim uzbuđeno uzvikne: - To je to; to je ono što želim reći! Vi volite Georgea!

I nakon njegova dugačkog uvoda ove tri riječi zapljusnu Lucy poput valova s pučine.

- Ali volite ga - nastavio je ne čekajući da se usprotivi. - Volite tog dečka srcem i dušom, duboko, izravno, kao što on voli vas i to se ne može opisati ni jednom drugom riječi. Zbog njega se ne želite udati za drugog muškarca.

- Kako se usuđujete! - dahne Lucy dok joj je u ušima tutnjao zvuk vode. - O, kakva tipično muška izjava! Doista, pretpostaviti da žena uvijek misli na muškarca...

- Ali vi mislite.

Ona se naočigled i fizički zgrozi.

- Šokirani ste, ali namjeravao sam vas šokirati. Katkad je u tome jedina nada. Nikako drugačije ne mogu doprijeti do vas. Morate se udati ili će vam život proći uzalud. Otišli ste predaleko da biste se povukli. Ja nemam vremena za blagost, prijateljstvo, poeziju i stvari koje su doista bitne i zbog kojih ćete se udati. Znam da ćete ih s Georgeom pronaći i da ga volite. Onda mu budite supruga. On je već dio vas. Makar pobjegli u Grčku i nikad ga više ne vidjeli, makar mu čak zaboravili ime, George će vam se motati mislima do smrti. Nemoguće je voljeti i rastati se. Poželjet ćete da je takvo što moguće. Ljubav možete preobraziti, ne obraćati na nju pažnju, zamutiti je mislima, ali je nikad ne možete iščupati iz sebe. Iz iskustva znam da pjesnici imaju pravo: ljubav je vječna.

Lucy se rasplače od bijesa, pa iako je bijes brzo jenjao, suze je i dalje lila.

- Želio bih samo da pjesnici kažu i ovo: ljubav pripada tijelu; nije tijelo, ali jest tjelesna. Ah! kakvog bismo se jada spasili kad bismo to priznali! Ah! Kako bismo s malo otvorenosti oslobodili dušu! Vašu dušu, draga Lucy! Sad mrzim tu riječ zbog sveg licemjerja kojim ju je praznovjerje proželo. Ali mi imamo duše. Ne znam kako su nastale ni kamo će otići, no imamo ih, a vidim da vi svoju uništavate. Ne mogu to podnijeti. Ponovno se uvlači tama; to je pakao. - Zatim se pribere. - Kakve sam sve besmislice izgovorio, kako je to apstraktno i udaljeno! I rasplakao sam vas! Draga djevojko, oprostite mi što vam dosađujem; udajte se za mog dečka. Kad razmišljam što je život i kako se rijetko na ljubav odgovori ljubavlju... Udajte se za njega; vas dvoje jedan ste od onih trenutaka radi kojih je stvoren svijet.

Lucy ga nije uspijevala shvatiti; riječi su doista bile udaljene. Ali dok je govorio tama se povukla sloj po sloj i ona je progledala do dna svoje duše.

- Onda, Lucy...

- Uplašili ste me - zajecala je. - Cecil... Beebe... karta je kupljena... sve je obavljeno. - Jecajući svali se u naslonjač. - Uhvaćena sam u mrežu. Moram patiti i ostarjeti odvojena od njega. Ne mogu radi njega uništiti sve u svojem životu. Oni mi vjeruju.

Kočija stane ispred ulaznih vrata.

- Prenesite Georgeu izraze moje ljubavi - samo jednom. Recite mu: pogubila se.

Zatim namjesti veo dok su joj pod njim niz obraze tekle suze.

- Lucy...

- Ne... u hodniku su... O, molim vas, nemojte, gospodine Emersone... oni mi vjeruju...

- Ali zašto bi vam vjerovali kad ste ih zavarali?

Gospodin Beebe otvori vrata i reče: - Evo moje majke.

- Ne zaslužujete njihovo povjerenje.

- O čemu se radi? - oštro upita gospodin Beebe.

- Rekao sam, zašto biste joj vjerovali kad vas je zavarala?

- Samo trenutak, majko. - Beebe uđe i zatvori vrata. - Ne razumijem vas, gospodine Emersone. O kome govorite? Vjerovali kome?

- Hoću reći, pretvarala se pred vama da ne voli Georgea. Cijelo su vrijeme jedno drugo voljeli.

Gospodin Beebe pogleda djevojku, koja je jecala. Bio je veoma miran, a njegovo blijedo lice s crvenkastim zulufima odjednom se učini neljudskim. Stajao je poput visoka crna stupa i čekao njezin odgovor.

- Nikada se neću udati za njega - reče Lucy drhtavim glasom.

On poprimi prijeziran izraz i reče: - Zašto to ne biste učinili?

- Gospodine Beebe... zavarala sam vas... zavarala sam samu sebe...

- Oh, to su besmislice, gospođice Honeychurch!

- Nisu besmislice! - gorljivo reče starac. - To je onaj dio u ljudima koji vi ne razumijete.

Gospodin Beebe ljubazno položi ruku starcu na rame.

- Lucy! Lucy! - dozivali su glasovi iz kočije.

- Gospodine Beebe, možete li mi pomoći?

Izgledao je zapanjen ovim zahtjevom pa reče dubokim, strogim glasom:

- Tako sam ojađen da to uopće ne mogu opisati. To je žalosno, žalosno... nevjerojatno.

- A što nedostaje Georgeu? - opet plane starac.

- Ništa, gospodine Emersone, samo on me više ne zanima. Udajte se za Georgea, gospođice Honeychurch. On će vam savršeno odgovarati.

Beebe izađe i ostavi ih. Čuli su kako vodi majku na kat.

- Lucy! - dozivali su glasovi.

U očaju se okrene prema gospodinu Emersonu, a njegovo je lice ponovo oživi. Bilo je to lice sveca koji razumije.

- Sad je sve samo tama. Sada se čini kao da Ljepota i Strast nikad nisu postojale. Znam. Ali sjetite se brda iznad Firence i onog vidika. Ah, draga, da sam bio na Georgeovu mjestu i poljubio vas, time bih vas ohrabrio. Morate hladnokrvno ući u tu bitku koja zahtijeva toplinu, u zbrku koju ste sami stvorili; a vaša majka i svi vaši prijatelji prezret će vas, oh, draga moja, i to s pravom, ako je uopće ikad opravdano koga prezirati. George je i dalje u tami, sva ta borba i jad prolaze bez i jedne riječi od njega. Jesam li u pravu? - U očima mu se zacakle suze. - Da, jer borimo se za viši cilj od Ljubavi ili Zadovoljstva; a to je Istina. Istina je bitna, Istina je doista bitna.

- Vi me poljubite - reče djevojka. - Poljubite me. Pokušat ću.

Stvorio je u njoj osjećaj da su se božanstva izmirila, osjećaj da će stekne li čovjeka kojeg voli steći nešto za cijeli svijet.

Tijekom blatnjave vožnje kući - odmah im je sve ispričala - njegova je ozdravljjuća gesta ostala s njom. On je tijelu oduzeo nečistost, a izrugivanju cijelog svijeta oštrinu njegovih žaoka; pokazao joj je svetost izravne žudnje.

„Nikad nisam doista shvatila,“ govorila je u kasnijim godinama, „kako ju je uspio osnažiti. Bilo je to kao da ju je naveo da odjednom spozna sveopće jedinstvo.“

[1] Velika londonska knjižara, utjecala na književni ukus 19. stoljeća.

DVADESETO POGLAVLJE: KRAJ SREDNJEG VIJEKA

Gospođice Alan otputovale su u Grčku, ali same. Samo će one od cijelog tog malenog društva oploviti rt Maleju i zaploviti vodama Saronskog zaljeva. Samo će one posjetiti Atenu, Delfe i oba svetišta što slave um – ono na Akropoli, okruženo modrim morima i ono ispod Parnasa, gdje se gnijezde orlovi i gdje brončani vozač bojnih kola neustrašivo vozi prema vječnosti. Drhtave, uznemirene, prtljage otežale od mnogo kruha za probavu, nastavile su dalje do Konstantinopola i doista obišle svijet. Mi ostali moramo biti zadovoljni ugodnim, ali ne tako zahtjevnim ciljem. *Italiam petimus* [1]: vraćamo se u pansion Bertolini.

George reče da je to njegova nekadašnja soba.

- Ne, nije – reče Lucy – jer ovo je bila moja soba, a ja sam bila u sobi tvog oca. Zaboravila sam zašto, Charlotte me zbog nečeg na to natjerala.

Klekne na pod popločen keramičkim pločicama i položi lice u njezino krilo.

- George, ponašaj se poput djeteta, ustani.

- Zašto se ne bih ponašao poput djeteta? – pobuni se.

Nije znala odgovoriti na ovo pitanje pa spusti njegovu čarapu koju je pokušavala pokrpati i zagleda se kroz prozor. Bila je večer i iznova proljeće.

- Ah, bolje je ne razmišljati o Charlotte – rekla je zamišljeno. – Od čega li su sazdani takvi ljudi?

- Od istog materijala kao i župnici.

- Gluposti!

- Upravo tako. Od gluposti.

- Sad ustani s hladnog poda ili ćeš biti sljedeći koji će dobiti reumu. I prestani se smijati i ponašati tako djetinjasto.

- Zašto se ne bih smijao? – upita zarobivši je laktovima i primičući svoje lice njezinom. – Zašto bih plakao? Poljubi me ovdje. – Pokaže mjesto gdje bi rado dobio poljubac.

On je, zapravo, bio dječak. U prijelomnom trenutku ona je bila ta koja se sjetila prošlosti i kojoj je duša otvrdnula poput čelika, ona je znala čija je ovo soba bila prošle godine. Baš stoga što je ponekad bio u krivu osjećala je prema njemu neobičnu dragost.

- Je li došlo koje pismo? - upita on.

- Samo par redaka od Freddyja.

- Sad me poljubi ovdje; pa ovdje.

Zatim, nakon što mu je još jednom priprijetila reumom, polako ode do prozora, otvori ga (kao što to Englezi čine) i nagne se van. Dolje se nalazila ograda uz obalu, tamo rijeka, a ondje, s lijeve strane, podnožja brda. Kočijaš, koji ga je odmah pozdravio sikćući poput zmije, mogao je biti onaj isti Faeton koji je prije dvanaest mjeseci pokrenuo ovu sreću. Strast zahvalnosti - na jugu svi osjećaji prerastu u strast - obuze supruga i on blagoslovi ljude i sile što su uložili toliko truda oko mladog glupana. Istina, pomagao je i sam sebi, ali na kako nerazuman način! Sve presudne bitke izborili su drugi - Italija, njegov otac, njegova supruga.

- Lucy, dođi vidjeti čemprese; i ona crkva, kako se već zove, još se uvijek vidi.

- San Miniato. Samo da završim tvoju čarapu.

- *Signorino, domani faremo uno giro!* [2] - poviče kočijaš siguran da će ga uspjeti nagovoriti.

George mu reče da se vara; nisu imali toliko novca da bi ga mogli rasipati na vožnju.

A bijahu tu i ljudi koji nisu namjeravali pomoći - oni poput gospođice Lavish, Cecila, gospođice Bartlett! Uvijek sklon uveličavanju značaja Sudbine, George pobroji sile koje su ga gurnule u ovo ispunjenje.

- Ima li u Freddyjevu pismu štogod dobro?

- Još nema.

Njegovo je zadovoljstvo bilo potpuno, no u njezinu je bilo gorčine: Honeychurchovi im nisu oprostili; bili su ogorčeni njezinim licemjernim ponašanjem u prošlosti; otuđila se od Windy Cornera, možda i zauvijek.

- Što kaže?

- Nerazumni dječak! Misli da postupa dostojanstveno. Znao je da ćemo otputovati na proljeće - znao je za to šest mjeseci - kao i da ćemo se, ako se majka ne složi, sami za sve pobrinuti. Upozorili smo ih na vrijeme, a sad to naziva ljubavnim bijegom. Kakav smiješan dječak...

- *Signorino, domani faremo uno giro...*

- Ali na kraju će sve dobro završiti. On nas oboje mora ponovno izgraditi iz temelja. Iako, voljela bih da se Cecil, kad je riječ o ženama, nije pokazao toliko ciničnim. Već se po drugi put posve promijenio. Zašto muškarci uporno stvaraju teorije o ženama? Ja nemam teoriju o muškarcima. Željela bih i da gospodin Beebe...

- To možeš željeti koliko hoćeš.

- Nikad nam neće oprostiti... hoću reći, nikad ga više neće biti briga za nas. Voljela bih da nema tolikog utjecaja na one u Windy Corneru. Voljela bih da nije... Ali budemo li iskreni, ljudi koji nas doista vole sigurno će nam se nakon nekog vremena vratiti.

- Možda. - Zatim reče nježnije: - Eto, ja sam bio iskren - jedino sam takav i bio - i ti si mi se vratila. Dakle, vjerojatno znaš kako je to. - Opet se okrene k sobi. - Ostavi tu glupu čarapu.

Odnese je do prozora, tako da i pred njom pukne vidik. Spuste se na koljena nadajući se da ih se s ulice ne vidi i stanu jedno drugom šaptati imena. Oh! Vrijedilo je čekati; bila je to silna sreća koju su iščekivali i bezbrojne malene radosti o kojima nikad nisu ni sanjali. Zašutjeli su.

- *Signorino, domani faremo...*

- Oh, dosadna li čovjeka!

Ali Lucy se sjeti onog prodavača fotografija i reče - Ne, nemoj biti neljubazan prema njemu.

- Zatim došavši do daha promrmlja. - Gospodin Eager i Charlotte, užasna, hladna Charlotte. Kako bi se okrutno ponijela prema takvom čovjeku!

- Gledaj kako se svjetlo svjetiljki pomiče niz most.

- Ova me soba podsjeća na Charlotte. Kako je užasno ostarjeti onako kako je ostarjela Charlotte! Kad pomislim što bi bilo da je one večeri u župnom dvoru čula da je tamo tvoj

otac. Jer spriječila bi me da uđem, a on je bio jedini čovjek na svijetu koji me mogao urazumiti. Ti to nisi mogao. Kad sam jako sretna – ona ga poljubi – sjetim se kako sve visi o tankoj niti. Samo da je Charlotte znala, spriječila bi me da uđem i otišla bih na nevažan put u Grčku i zauvijek se promijenila.

– Ali znala je – reče George – vidjela je mojeg oca. Tako je rekao.

– O, ne, nije ga vidjela. Sjećaš li se da je bila na katu sa starom gospođom Beebe, a zatim je otišla ravno u crkvu. Tako je rekla.

George je ponovno bio uporan.

– Moj otac ju je vidio – reče – a više vjerujem njegovim riječima. Drijemao je pokraj kamina u radnoj sobi i otvorio je oči, a pred njim je bila gospođica Bartlett. Nekoliko minuta prije nego što si ti ušla. Okrenula se da izađe kad se probudio. Nije joj se obratio.

Zatim su razgovarali o drugim stvarima – bio je to isprekidani razgovor onih koji su se borili kako bi došli jedno do drugog i koji za nagradu mirno počivaju jedno drugome u naručju. Prošlo je dosta vremena prije nego što su se vratili na gospođicu Bartlett, no kad su načeli temu njezino se ponašanje učinilo još zanimljivijim. George, koji nije podnosio mračne misli, reče: – Očito je znala. Zašto je onda riskirala mogućnost susreta? Znala je da je on ondje, a ipak je otišla u crkvu.

Pokušavali su povezati stvari.

Dok su razgovarali Lucy se dosjeti neočekivanom rješenju. No odbaci ga i reče: – To je baš nalik Charlotte, to što je poništila svoj trud slabašnom spletkom u posljednjem trenutku. – Ali nešto u večeri što je tamnila, u huci rijeke i u samom njihovu zagrljaju upozori ih da njezine riječi zvuče beživotno, a George šapne: – Ili je to namjerno učinila?

– Što je namjerno učinila?

– *Signorino, domani faremo uno giro...*

Lucy se nagne naprijed i ljubazno reče: – *Lascia, prego, lascia. Siamo sposati.* [3]

– *Scusi tanto, signora* [4] – odvrati on jednako ljubaznim tonom i ošine konja bičem.

– *Buona sera – e grazie.* [5]

- *Niente*. [6]

Kočijaš se odveze pjevajući.

- Što je namjerno učinila, George?

Prošaptao je: - Možda ovo? Je li takvo što moguće? Otkrit ću ti nešto čudesno. Mislim da se tvoja rođakinja uvijek nadala, još od prvog trenutka kad smo se upoznali gajila je u dubini duše nadu da ćemo ovako završiti... Naravno, bilo je to doista duboko potisnuto. Na površini se borila protiv nas, no ipak se nadala. Ne mogu nikako drugačije objasniti njezin postupak. Možeš li ti? Pogledaj kako me cijelog ljeta održavala u tebi na životu; kako ti nije dala mira; kako je iz mjeseca u mjesec postajala sve nerazumnija i nepouzdanija. Pogled na nas progonio ju je - ili nas ne bi mogla opisati svojoj prijateljici onako kako je to učinila. Opis je detaljan, slika joj se očito urezala u pamćenje. Kasnije sam pročitao onu knjigu. Ona nije hladna, Lucy, nije se sasvim povukla u sebe. Dvaput nas je razdvojila, ali one večeri u župnom dvoru dobila je još jednu priliku da nas usreći. Nikad se nećemo moći sprijateljiti s njom ili joj zahvaliti. Ali vjerujem da joj je duboko u srcu, duboko ispod razine govora ili ponašanja, drago.

- Nemoguće - promrmlja Lucy, a tad, prisjećajući se onog što je iskusilo njezino srce, reče: - Zapravo, ipak je moguće.

Sa svih ih je strana obavijala mladost; Faetonova pjesma objavi da je strast nagrađena, ljubav uzvraćena. No bili su svjesni da postoji i ljubav tajnovitija od njihove. Pjesma zamre; začuju rijeku kako otplavljuje zimske snjegove u njedra Mediterana.

[1] lat. Putujemo u Italiju (ili: tragamo za Italijom).

[2] tal. Mladi gospodine, sutra ćemo na vožnju.

[3] tal. Pustite nas, molim, pustite nas. Mladenci smo.

[4] tal. Oprostite mi, gospodo.

[5] tal. Laku noć - i hvala.

[6] tal. Nema na čemu.

Edward Morgan Forster

Jedan od najpoznatijih engleskih romanopisaca (1879-1970), a pisao je i pripovijetke, eseje te libreta. Bio je nominiran za Nobelovu nagradu za književnost čak šesnaest puta.

Kako je sam isticao, postao je pisac uglavnom zahvaljujući naslijeđenoj zakladi od osam tisuća funti (današnji ekvivalent od nešto manje od milijun funti) koja mu je omogućila lagodan, iako ne i rastrošan život te brojna putovanja.

Njegov prvi roman, *Where Angels Fear to Tread* (1905) inspiriran je putovanjem u Italiju. Glavna junakinja je mlada Engleskinja i udovica Lilia koja se zalubi u Talijana. Osuđujući ovu vezu njezina bogata obitelj šalje u Italiju Philipa Herritona, kojeg zadužuju da je dovede natrag u Englesku.

Dvije godine kasnije Forster objavljuje roman *The Longest Journey* (1907) čija je radnja smještena u Englesku. To je *Bildungsroman* koji prati odrastanje neuglednog mladića Rickieja Elliotta iz Cambridgea kroz pokušaje da postane pisac, a koji na kraju prihvaća namještenje upravitelja škole i sklapa brak s nimalo privlačnom djevojkom Agnes Pembroke.

Forsterov treći roman, *Soba s pogledom* (1908) ponovno je inspiriran putovanjem u Italiju i smatra se njegovim „najveselijim i najoptimističnijim“ romanom. Mlada Lucy Honeychurch otputuje s rođakinjom u Italiju gdje mora odlučiti sviđa li joj se više slobodoumni i opušteni mladić George Emerson ili uštogljeni i otmjeni Cecil Vyse.

Četvrti Forsterov roman, *Howards End* (1910) jest ambiciozan i složen roman o političko-klasnom stanju u Engleskoj i bavi se unutarnjim sukobima edvardijanskog srednjeg sloja kojeg predstavljaju boemski intelektualci, represivni plutokrati i oportuni pripadnici niže srednje klase koji se pokušavaju uspeti na društvenoj ljestvici.

Najveći uspjeh Forster je postigao petim romanom, *Put do Indije* (1924). Roman se bavi odnosom Istoka i Zapada u vrijeme kad je moć engleskog kolonijalizma već prilično oslabljena. Forster spaja priču o udaji s engleskom kolonijalnom politikom prema Indijcima kroz pitanje o tome što se uistinu dogodilo između mlade Engleskinje Adele Quested i Indijca doktora Aziza prilikom posjeta Marabarskim spiljama. *Put u Indiju* posljednji je Forsterov roman objavljen za njegova života.

Nakon njegove smrti objavljen je roman *Maurice* (1971) koji se bavi temom homoseksualne ljubavi. Radnja romana smještena je u Englesku. Forster je bio homoseksualac i smatra se

da je roman prepun autobiografskih elemenata.

Svi Forsterovi romani doživjeli su cijenjene i zapažene filmske adaptacije.

Biblioteka Online

knjiga 223

Edward Morgan Forster

SOBA S POGLEDOM

Naslov izvornika

The Project Gutenberg EBook of A Room with a View, by E. M. Forster

Release Date: May 1, 2001 [EBook #2641]

<https://www.gutenberg.org/ebooks/2641>

© 2022 Kristina Vlašić

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2022

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Goran Čolakhodžić

Prijevod s engleskog

Kristina Vlašić

Fotografija

Eirym / Pixabay.com

Datum objavljivanja

10. srpnja 2022.

ISBN 978-953-374-009-6 (HTML)

ISBN 978-953-374-010-2 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-011-9 (PDF)

ISBN 978-953-374-012-6 (MOBI)

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske.**